

Міністерство внутрішніх справ України
Харківський національний університет внутрішніх справ

*До 30-річчя Харківського національного університету
внутрішніх справ*

**ВЗАЄМОДІЯ УЧАСНИКІВ
КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ
ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ:
ПРАВОВІ АСПЕКТИ ТА ОСНОВНІ ФОРМИ**

Навчальний посібник

Видання третє, доповнене і перероблене

***За загальною редакцією доктора юридичних наук,
професора, члена-кореспондента НАПрН України
В. В. Сокурєнка***

Харків 2024

УДК 343.1(477)
В40

Авторський колектив:

Тарасенко О. С. – канд. юрид. наук (розділи 1, 2 (у співавт.));
Герасимчук Р. В. – доктор філософії в галузі права (розділ 3 (у співавт.));
Шевчишен А. В. – д-р юрид. наук, проф. (розділ 7 (у співавт.));
Абламський С. Є. – канд. юрид. наук, доцент (розділи 2, 3 (у співавт.), 4);
Романюк В. В. – канд. юрид. наук, доцент (розділ 1);
Фоміна Т. Г. – д-р юрид. наук, професор (підрозділи 6.1 (у співавт.), 6.3);
Дрозд В. Г. – д-р юрид. наук, професор (підрозділ 3.3 (у співавт.));
Бурлака В. В. – канд. юрид. наук (розділ 6 (у співавт.));
Піддубна А. В. – канд. юрид. наук, доцент (розділ 7);
Лук'яненко Ю. В. – канд. юрид. наук (розділ 5);
Шатрава С. О. – д-р юрид. наук, професор (підрозділ 6.1 (у співавт.));
Абламська В. В. – наук. співробітник (підрозділи 3.3, 62 (у співавт.)).

Рецензенти:

Галаган В. І. – доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри кримінального та кримінального процесуального права Національного університету «Києво-Могилянська академія»;
Степанюк Р. Л. – доктор юридичних наук, професор, професор кафедри криміналістики, судової експертології та домедичної підготовки факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ;
Мірковець Д. М. – доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України, керівник Головного слідчого управління Державного бюро розслідувань.

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Харківського національного університету внутрішніх справ
(протокол № 1 від 30 січня 2024 року)*

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	6
------------------------	---

Розділ 1

ЗАГАЛЬНОПРАВОВІ ПИТАННЯ ВЗАЄМОДІЇ ПРИ РОЗКРИТТІ ТА РОЗСЛІДУВАННІ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

1.1. Теоретичні підходи до поняття взаємодії у досудовому розслідуванні.....	8
1.2. Завдання, засади, напрями та рівні взаємодії при розкритті та розслідуванні кримінальних правопорушень	20
1.3. Правова основа взаємодії при розкритті та розслідуванні кримінальних правопорушень.....	25
1.4. Види форм взаємодії при розкритті та розслідуванні кримінальних правопорушень.....	26
<i>Питання для самоконтролю</i>	30
<i>Рекомендована література</i>	30

Розділ 2

ПОРЯДОК СТВОРЕННЯ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ СЛІДЧИХ ГРУП І СЛІДЧО-ОПЕРАТИВНИХ ГРУП

2.1. Поняття та ознаки слідчих груп і слідчо-оперативних груп.....	33
2.2. Порядок створення та склад слідчої групи і слідчо-оперативної групи для проведення досудового розслідування	38
2.3. Види слідчо-оперативних груп для досудового розслідування кримінальних правопорушень	42
2.4. Особливості організації взаємодії слідчо-оперативної групи під час розслідування окремих видів кримінальних правопорушень.....	45
<i>Питання для самоконтролю</i>	62
<i>Рекомендована література</i>	62

Розділ 3

ВЗАЄМОДІЯ СЛІДЧОГО, ДІЗНАВАЧА З ПРАЦІВНИКАМИ ОПЕРАТИВНИХ ПІДРОЗДІЛІВ

3.1. Сутність та форми взаємодії слідчого, дізнавача з працівниками оперативних підрозділів	64
---	----

3.2. Виконання працівниками оперативного підрозділу письмових доручень слідчого, дізнавача про проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій.....	78
3.3. Організація взаємодії при направленні оперативним підрозділом матеріалів за результатами оперативно-розшукової діяльності до слідчого підрозділу.....	85
<i>Питання для самоконтролю</i>	101
<i>Рекомендована література</i>	102
Розділ 4	
ВЗАЄМОДІЯ СЛІДЧОГО, ДІЗНАВАЧА З ЕКСПЕРТОМ І СПЕЦІАЛІСТОМ	
4.1. Процесуальний статус експерта у кримінальному провадженні.....	104
4.2. Процесуальний статус спеціаліста у кримінальному провадженні.....	109
4.3. Форми взаємодії слідчого, дізнавача з експертом, спеціалістом	111
<i>Питання для самоконтролю</i>	125
<i>Рекомендована література</i>	125
Розділ 5	
ВЗАЄМОДІЯ СЛІДЧОГО, ДІЗНАВАЧА З ПРОКУРОРОМ	
5.1. Прокурор як процесуальний керівник досудового розслідування	127
5.2. Форми взаємодії слідчого, дізнавача з прокурором.....	135
5.3. Поняття прокурорського нагляду: предмет, завдання, принципи, функції та засоби правового реагування	145
<i>Питання для самоконтролю</i>	148
<i>Рекомендована література</i>	148

Розділ 6

**ВЗАЄМОДІЯ СЛІДЧОГО, ДІЗНАВАЧА З ОРГАНАМИ
ТА ПІДРОЗДІЛАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ
ПІД ЧАС ЗАСТОСУВАННЯ ОКРЕМИХ ВИДІВ ЗАХОДІВ
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ**

6.1. Взаємодія слідчого, дізнавача з підрозділами органів Національної поліції під час здійснення приводу.....	150
6.2. Взаємодія слідчого з учасниками кримінального провадження під час застосування тимчасового доступу до речей і документів	161
6.3. Взаємодія слідчого з підрозділами органів Національної поліції під час застосування домашнього арешту	174
<i>Питання для самоконтролю</i>	180
<i>Рекомендована література</i>	181

Розділ 7

**ВЗАЄМОДІЯ УЧАСНИКІВ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ
ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ ВОЄННИХ
ЗЛОЧИНІВ**

7.1. Правові та організаційні засади взаємодії учасників кримінального провадження під час досудового розслідування воєнних злочинів.....	183
7.2. Створення і діяльність спільних слідчих груп під час досудового розслідування воєнних злочинів	199
<i>Питання для самоконтролю</i>	203
<i>Рекомендована література</i>	203
ПРЕДМЕТНИЙ ПОКАЖЧИК	206

ПЕРЕДМОВА

Україна 24 лютого 2022 року зіштовхнулася з новою і жахливою реальністю, пов'язаною з початком повномасштабного вторгнення російської федерації, в результаті чого в нашій державі введено правовий режим воєнного стану, змінилася кількісна та якісна структура кримінальної протиправності.

у Кримінальному кодексі України з'явилися нові склади кримінальних правопорушень, а деякі існуючі доповнено такою кваліфікуючою ознакою, як учинення в умовах воєнного стану.

Стан криміногенної обстановки в нашій державі, а також сучасні реалії, зокрема десятки тисяч фактів учинення воєнних злочинів з боку країни-агресора, вимагають принципово нових підходів до організації взаємодії учасників кримінального провадження під час досудового розслідування як однієї з найефективніших організаційно-управлінських форм протидії злочинності (кримінальній протиправності).

У зв'язку із цим при виявленні, розкритті та розслідуванні кримінальних правопорушень важливу роль відведено органам досудового слідства та дізнання, які забезпечують організацію і проведення в розумні строки досудового розслідування та здійснюють при цьому ефективну взаємодію з іншими органами, підрозділами й учасниками кримінального провадження.

Одним з основних завдань кримінального провадження є забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування кримінального правопорушення з тим, щоб кожний, хто його вчинив, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини (ст. 2 Кримінального процесуального кодексу України). Безумовно, ефективність досягнення цього завдання певною мірою залежить від належної та ефективної організації взаємодії органів і підрозділів, що залучаються для розкриття та розслідування кримінальних правопорушень. Сьогодні взаємодія слідчого та дізнавача з іншими органами і підрозділами дедалі активніше здійснюється на всіх можливих рівнях, зокрема міжнародному, відомчому, міжвідомчому, регіональному тощо. Саме тому організація взаємодії при розкритті та розслідуванні кримінальних правопорушень являє собою досить складну і комплексну форму, яка передбачає реалізацію цілої низки послідовних і взаємопов'язаних процесуальних, непроцесуальних та оперативних

(розшукових) дій і заходів, спрямованих на максимальне досягнення завдань кримінального провадження.

Правове забезпечення такої діяльності на сьогодні є недосконалим та у теоретичному плані, незважаючи на наявність досить великої кількості наукових досліджень, проблема взаємодії так і не знайшла свого вирішення. На цей процес негативно впливають постійні, довготривалі і не завжди обґрунтовані та малоефективні процеси реформування адміністративно-територіального устрою країни, державних і правоохоронних органів, системи суду і судових інстанцій, а також правовий режим воєнного стану. Крім того, теоретичні та прикладні питання в цьому напрямі потребують переосмислення, подальших наукових досліджень і вивчення з метою напрацювання певних рекомендацій та пропозицій для подальшого внесення змін до чинного кримінального процесуального та іншого законодавства України і нормативно-правових актів.

У таких умовах курсантам, студентам, ад'юнктам, аспірантам, слухачам та навіть практичним працівникам правоохоронних органів досить складно розібратися в наявних процесах, законодавчих і нормативно-правових положеннях, що вимагає вдосконалення методичного забезпечення освітнього процесу і підвищення кваліфікації вказаних осіб. Тому метою цього навчального посібника є надання методичної та практичної допомоги в отриманні додаткових і більш поширених знань при вивченні та проведенні наукових досліджень розглянутих та проблемних питань із цього напрямку.

Навчальний посібник буде корисним для курсантів, слухачів, студентів, магістрів, ад'юнктів, аспірантів, викладачів, науковців закладів вищої освіти, працівників органів досудового розслідування, прокуратури, суду, оперативних підрозділів, детективів та всіх, хто цікавиться порушеними проблемами.

РОЗДІЛ 1

ЗАГАЛЬНОПРАВОВІ ПИТАННЯ ВЗАЄМОДІЇ ПРИ РОЗКРИТТІ ТА РОЗСЛІДУВАННІ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВопорушень

1.1. ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ПОНЯТТЯ ВЗАЄМОДІЇ У ДОСУДОВОМУ РОЗСЛІДУВАННІ

Взаємодія слідчого з іншими органами і підрозділами, які залучаються під час проведення досудового розслідування, завжди мала важливе значення в їх діяльності. Вона, по суті, є управлінським вибором комплексного підходу до використання сил і засобів при розкритті та розслідуванні злочинів. Справа у тім, що протидія сучасній злочинності залишається одним із пріоритетних і водночас складних завдань, що ставиться перед правоохоронними органами. Вирішення цього завдання є можливим лише за умови спільної та злагоженої роботи органів і підрозділів, найголовнішою функцією яких є запобігання, попередження, розкриття та розслідування кримінальних правопорушень. Отже, чітка й ефективна організація взаємодії під час проведення досудового розслідування безпосередньо спрямована на вирішення єдиного завдання кримінального провадження (ст. 2 КПК України). Проте, незважаючи на актуальність окресленого питання, до сьогодні як серед учених, так і на законодавчому рівні немає єдиного підходу до визначення поняття «взаємодія», не передбачено чітких її форм і системи тощо.

В умовах дії правового режиму воєнного стану тематика дослідження набула ще більшої актуальності. З початком повномасштабного вторгнення РФ в Україну показники злочинності в Україні знизилися, проте збільшилася кількість облікованих воєнних злочинів та кримінальних правопорушень, пов'язаних з війною, також значно почастишали випадки шахрайства і торгівлі наркотиками. Динамічні зміни в характері насильницьких злочинів й умовах боротьби з ними на сьогодні наочно демонструють необхідність створення сучасної дієвої методики організації розкриття та розслідування кримінальних правопорушень, особливо воєнних злочинів. Швидке розкриття й розслідування кримінальних правопорушень прямо залежить від

належної взаємодії оперативних і слідчих підрозділів Національної поліції України в кримінальних провадженнях.

Особливого значення питання взаємодії органів і підрозділів під час досудового розслідування кримінальних правопорушень набуває у зв'язку з радикальним удосконаленням законодавства, а також реформуванням системи правоохоронних органів. Кардинально новий етап у цьому напрямі розпочався після прийняття у 2012 р. КПК України, Закону України «Про прокуратуру», «Про Національну поліцію» та низки інших відомчих нормативно-правових актів, які регламентують порушені питання. Лише в період з березня 2022 р. і до грудня 2023 р. близько 30 змін і доповнень було внесено до чинного КПК України. Зазначене зумовлене такими чинниками:

– по-перше, необхідністю досягнення злагодженої роботи працівників правоохоронних органів при вирішенні конкретних практичних питань, що виникають під час досудового розслідування кримінального правопорушення

– по-друге, дефіцитом часу, оскільки досудове розслідування обмежено конкретними строками. Це зобов'язує слідчого, прокурора, працівників оперативних підрозділів, експерта, спеціаліста та інших осіб, залучених до цієї сфери, дотримуватися як розумних строків у цілому (ст. 28 КПК України), так і строків досудового розслідування зокрема (ст. 219 КПК України).

У зв'язку із запровадженнями змін до законодавства України про кримінальну відповідальність також відбулися зміни і в кримінальному процесуальному законодавстві, пов'язані з підслідністю кримінальних правопорушень, вчинених в умовах воєнного або надзвичайного стану, внаслідок чого кримінальні проступки як різновид кримінальних правопорушень почали кваліфікувати як тяжкі злочини, що також є чинником для організації взаємодії при розкритті та розслідуванні кримінальних правопорушень. До нового напрямку взаємодії можна віднести діяльність підрозділів Національної поліції на деокупованих територіях України, пов'язаних із документуванням злочинів військовослужбовців РФ.

У значній частині кримінальних проваджень, пов'язаних із війною, їх ефективне розслідування неможливе без взаємодії слідчих, прокурорів зі ЗСУ та іншими збройними формуваннями сектору оборони. Підрозділи ЗСУ, як правило, мають (або можуть мати) у своєму розпорядженні значний обсяг інформації, що може бути використана як доказ у кримінальних провадженнях про воєнні злочини або для встановлення таких доказів, що військовослужбовці як фахівці

важливі під час планування розслідувань або проведенні окремих слідчих (розшукових) дій, однак через відсутність встановлених та стабільних механізмів як процесуальної, так і позапроцесуальної комунікації, отримати таку інформацію часто складно або неможливо¹.

Таким чином, саме за допомогою налагодженої співпраці працівників різних підрозділів правоохоронних органів процесуальна діяльність буде здійснена своєчасно та ефективно. У такому ракурсі проблема взаємодії правоохоронних органів виходить на перший план, оскільки є об'єктивно необхідним чинником упорядкування й узгодження спільних дій. Тому слідчий під час розслідування кримінальних правопорушень завжди змушений звертатися за допомогою до інших структурних підрозділів правоохоронних органів.

Слід звернути увагу на те, що сьогодні спостерігається активізація багатосторонньої взаємодії (співробітництва) уповноважених службових осіб, що здійснюється у різних формах. Однак під час практичної реалізації поставлених завдань вони зіштовхуються з наявністю проблемних питань, які стосуються правового, організаційного, криміналістичного, матеріального, технічного, кадрового забезпечення та іншого характеру². В умовах збройного конфлікту до вже зазначених додалися нові проблемні питання, пов'язані з проведенням активних бойових дій; обмеженою інформацією щодо кримінальних правопорушень, вчинених на окупованих територіях України; реальною небезпекою для життя та здоров'я працівників поліції під час проведення слідчих (розшукових) дій; кадровий дефіцит працівників правоохоронних органів на деокупованих територіях держави, тощо³.

---

¹ Пашковський М. І. Інститут офіцерів зв'язку (liaison officers) в забезпеченні взаємодії органів досудового розслідування, прокуратури зі Збройними Силами України під час розслідування воєнних злочинів // The current state of development of world science: characteristics and features : V International Scientific and Theoretical Conference (Lisbon, Portugal, June 2, 2023). URL: <https://previous.scientia.report/index.php/archive/article/view/1014>.

² Чорноус Ю. М. Особливості взаємодії при розслідуванні злочинів міжнародного характеру. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ*. 2012. № 1. С. 231–237.

³ Шарнін А. В. Проблеми документування та розслідування злочинів, учинених на територіях проведення активних бойових дій // Сучасні тенденції розвитку криміналістики та кримінального процесу в умовах воєнного стану : тези доп. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 25 листоп. 2022 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2022. С. 55–58.

Процес документування воєнних злочинів пов'язаний з низкою викликів, з якими не стикалися правоохоронні органи в мирний час:

– безпекових, які полягають у тому, що значна частина деокупованої території досі залишається небезпечною для роботи з точки зору мінної загрози, СОГ доводиться діяти в умовах підвищеного ризику швидкої зміни обстановки, наявності великої кількості вибухо-небезпечних об'єктів, загроз обстрілів, обвалів, руйнувань будівель та споруд, пошкодження мереж та автошляхів тощо;

– логістичних, що пов'язані з необхідністю забезпечення належних умов для планування та організації роботи слідчо-оперативних та слідчих груп (перевезення, розміщення, проживання, харчування, відпочинку; забезпечення необхідними техніко-криміналістичними засобами, спеціальним одягом та допоміжними засобами, іншим необхідним обладнанням), зокрема залучення іноземних фахівців, створення міжнародних спеціалізованих груп фахівців тощо;

– тактичних, що виявляються у значній кількості епізодів та місць подій, які необхідно ретельно оглянути; великій кількості свідків, потерпілих, слідів та речових доказів на місцях вчинення злочинів; переміщенні свідків, потерпілих (через евакуацію, примусове вивезення, викрадення тощо); загрозах повторного травмування допитуваних осіб;

– комунікаційних, що пов'язані з необхідністю налагодження внутрішньої відомчої та зовнішньої комунікації для об'єктивного та своєчасного висвітлення відомостей про виявлені факти порушень міжнародного гуманітарного права;

– геополітичних, що виявляються у системному недотриманні державою-агресором норм міжнародного права, протидії розслідуванню, перекручуванні фактів, знищенні слідів, документів, поширенні неправдивих відомостей, залякуванні людей тощо⁴.

Отже, якість організації взаємодії під час досудового розслідування значною мірою залежить від наділення відповідних учасників правами та обов'язками.

Різні проблемні аспекти правового регулювання взаємодії мають міждисциплінарний характер, з огляду на що їм приділяється увага фахівцями з теорії управління, адміністративного права і діяльності, кримінального процесу, криміналістики та оперативно-розшукової

---

⁴ Дуфенюк О. М. Розслідування воєнних злочинів: логістичні, криміналістичні та судово-медичні питання. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 4. С. 369–374. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-4/88>.

діяльності. При цьому спроби вчених розкрити поняття взаємодії здійснювалися з урахуванням специфіки кожної із наведених галузей права.

Загалом на сьогодні поняття взаємодії досить широко використовується у теорії та практичній діяльності, оскільки відображає характер колективних зусиль різних органів і підрозділів щодо вирішення конкретно поставлених завдань при розкритті та розслідуванні кримінальних правопорушень.

Стосовно поняття «взаємодія» слід зазначити, що у КПК України воно використано лише один раз. Так, у ст. 571, яка регламентує створення і діяльність спільних слідчих груп, йдеться про проведення досудового розслідування обставин кримінальних правопорушень, вчинених на територіях декількох держав, або у разі порушення інтересів декількох держав. Безпосередньо у ч. 3 цієї статті вказано, що члени спільної слідчої групи безпосередньо взаємодіють між собою, узгоджують основні напрями досудового розслідування, проведення процесуальних дій, обмінюються отриманою інформацією. Координацію їх діяльності здійснює ініціатор створення спільної слідчої групи або один з її членів.

Поняття «взаємодія» слід відрізнити від таких близьких до нього за змістом термінів, як «координація», «взаємозв'язок», «співробітництво», «узгоджені дії», «сприяння», «виконання доручень та вказівок», «надання допомоги» та ін.

Поняття «взаємодія» може розглядатися як взаємний зв'язок явищ і як взаємна підтримка. Термін «взаємодія» означає співдію, співдіяння, а також погоджену дію між ким-, чим-небудь. Взаємодія пов'язана із взаємодопомогою, тобто обопільною допомогою, допомогою, яка надається взаємно⁵. Великий тлумачний словник сучасної української мови визначає взаємодію як «взаємний зв'язок між предметами у дії, а також погоджена дія між ким-, чим-небудь, взаємний вплив тіл чи частинок, який зумовлює зміну стану їхнього руху»⁶.

У філософії як найбільш абстрактній галузі науки поняття «взаємодія» розглядається як особливий тип відношення між об'єктами, за якого кожен з об'єктів впливає на інші об'єкти, приводячи до їх

---

⁵ Новий тлумачний словник української мови : у 3 т. / уклад. В. В. Яремко, О. М. Сліпушко. Київ : Аконіт, 2003. Т. 1. С. 188.

⁶ Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. С. 421.

зміни і, у свою чергу, зазнаючи впливу з боку інших об'єктів. Загальне тлумачення вказаної категорії у різних галузях науки та соціального життя набуває специфічного наповнення, зокрема у такій особливій сфері, якою є протидія злочинності. Звичайно, взаємодія різних уповноважених державних органів є різновидом соціальної взаємодії, під якою розуміється реалізація соціальних функцій кожного з партнерів, заснованих на спільності в розумінні ситуації, змісту дій, визначених взаємоузгодженістю⁷.

У теорії управління взаємодію розуміють як узгоджену за місцем і часом сумісну діяльність, спрямовану на досягнення загальної мети. Поряд із взаємодією йдеться і про координацію, яка відрізняється від взаємодії тією рисою, що охоплює відносини підпорядкування учасників сумісної діяльності волі координуючого суб'єкта. Стосовно взаємодії координація переважно є її організаційною основою або відповідною передумовою. Взаємодію у деяких аспектах можна розглядати і як вияв координації. У своїй сукупності зазначені поняття відображають два боки єдиного процесу функціонування елементів відповідної системи.

У кримінальному процесі взаємодія відіграє важливе значення, але в КПК України 2012 р. не розкривається. Неодноразові спроби її визначення були здійснені низкою вчених ще за час дії попереднього КПК України 1960 р., але сформовані пропозиції так і не знайшли свого законодавчого закріплення. Так, Г. П. Цимбал визначив взаємодію як узгоджену діяльність правоохоронних, контролюючих та інших державних органів, яка спрямована на виявлення, розкриття і розслідування злочинів⁸. Г. Ю. Бондар дійшов висновку, що взаємодія існує там, де наявний спільний інтерес, а тому під час досудового розслідування злочинів взаємодія існує між правоохоронними органами, оскільки вони мають одну мету, а саме розкриття та розслідування злочинів. Водночас В. В. Ковальов наголосив, що взаємодія виявляється у консолідації сил і засобів взаємодіючих суб'єктів кримінального провадження для досягнення єдиної мети⁹, тобто взаємодія

---

⁷ Взаємодія при розслідуванні економічних злочинів : монографія / А. Ф. Волобуєв, І. М. Осика, Р. Л. Степанюк та ін. ; за заг. ред. А. Ф. Волобуєва. Харків : Курсор, 2009. С. 15.

⁸ Цимбал Г. П. Взаємодія як умова забезпечення виявлення і розслідування податкових злочинів : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Ірпінь, 2005. С. 39.

⁹ Ковальов В. В. Взаємодія слідчого з працівниками експертної служби МВС України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2007. С. 24.

відбувається там, де є потреба у вирішенні спільних завдань¹⁰. С. Тищенко зробив висновок, що взаємодія у кримінальному провадженні це дії учасників кримінального процесу, які, реалізуючи свої повноваження стосовно один одного, сприяють виконанню загальних завдань кримінального провадження. При цьому характер взаємодії може бути різним, залежно від того, керуються безпосередні учасники спільним інтересом чи відмінним. Головне, щоб у кінцевому результаті була досягнута мета, задля якої суб'єкти взаємодіють¹¹. В. І. Василичук під взаємодією слідчого з оперативними підрозділами при проведенні негласних слідчих (розшукових) дій вбачає спільну, узгоджену діяльність, яка ґрунтується на законах і підзаконних нормативних актах (відомчих інструкціях), органів, які не підпорядковані один одному, керівну та організуючу роль у якій виконує слідчий, з розподілом компетенцій, функцій, повноважень та взаємних обов'язків на виконання завдань кримінального судочинства¹².

Більш сучасне тлумачення цього поняття надала Ю. К. Дорошенко, на думку якої взаємодія при розслідуванні злочинів є одним із методів протидії злочинності, який полягає в узгодженості та поєднанні в порядку і на основі закону зусиль декількох осіб, підрозділів, органів тощо заради забезпечення оптимізації досудового розслідування кримінальних правопорушень¹³.

Т. Р. Сабанюк пропонує під взаємодією між слідчим та оперативними підрозділами під час виявлення та розслідування кримінального правопорушення розуміти засновану на законі діяльність слідчого/слідчих, співробітника/співробітників оперативного підрозділу/оперативних підрозділів, їх керівників з визначення та реалізації дій,

---

¹⁰ Волобуєва О. О. Взаємодія слідчого з фахівцями під час збору інформації про особу, що скоїла злочин : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Донецьк, 2006. С. 22.

¹¹ Тищенко С. Дефініція поняття взаємодії в кримінальному провадженні. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. 2014. № 3. С. 105.

¹² Василичук В. І. Взаємодія оперативних та слідчих підрозділів під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій // Актуальні проблеми досудового розслідування : зб. тез доп. IV Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Київ, 1 лип. 2015 р.) / МВС України, Нац. акад. внутр. справ. Київ, 2015. С. 23–25.

¹³ Дорошенко Ю. К. Проблеми взаємодії при розслідуванні корупційних злочинів у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2023. № 2 (101). С. 194–200.

спрямованих на швидке, повне та неупереджене розслідування кримінального правопорушення, притягнення до відповідальності винних осіб та вирішення інших завдань кримінального провадження¹⁴.

Дещо по-іншому поняття взаємодії розкривають вчені-криміналісти. Під взаємодією вони розуміють співпрацю суб'єктів правовідносин, здійснення якої необхідне для досягнення спільної мети і завдань¹⁵ з мінімальною витратою сил, засобів і часу. При цьому така діяльність обов'язково повинна бути спільною, погодженою щодо мети, місця і часу¹⁶, а також здійснюватися шляхом реалізації суб'єктами своїх законних прав і обов'язків стосовно проведення спільних дій, обговорення отриманих результатів, планування подальших заходів, спрямованих на досягнення мети і завдань¹⁷.

Інший підхід до сутності змісту взаємодії спостерігається у представників теорії ОРД, її визначають як:

– комплекс спільних або узгоджених за часом і місцем дій кількох оперативних підрозділів щодо вирішення певних завдань у протидії злочинності спільними зусиллями¹⁸;

– своєрідну модель комплексного здійснення оперативно-розшукових та інших правоохоронних заходів, які здійснюються з урахуванням відповідних умов оперативної ситуації (обстановки)¹⁹;

– засновану на спільності цілей і завдань, погоджену за часом, місцем і змістом, визначену законодавством діяльність компетентних суб'єктів щодо раціонального застосування наявних сил, засобів і методів для своєчасного виявлення, попередження та розкриття злочинів. Подібної позиції дотримується й В. П. Захаров, який під взаємодією розуміє засновану на законах, узгоджену за метою, місцем і часом сумісну діяльність, спрямовану на інтеграцію зусиль, ефективне

---

¹⁴ Сабанюк Т. Р. Теоретико-прикладні проблеми визначення поняття взаємодії слідчого з оперативними підрозділами. *Право і суспільство*. 2023. № 1. С. 350–356.

¹⁵ Криміналістика : підручник / П. Д. Біленчук, В. К. Лисиченко, Н. І. Клименко та ін. ; за ред. П. Д. Біленчука. 2-ге вид. Київ : Атіка, 2001. С. 276.

¹⁶ Шеремет А. П. Криміналістика : навч. посіб. Чернівці : Наші книги, 2008. С. 85.

¹⁷ Криміналістика : підручник / за ред. В. Ю. Шепітька. 2-ге вид. Київ : Ін Юре, 2004. 728 с.

¹⁸ Бандурка О. М. Оперативно-розшукова діяльність. Частина 1 : підручник. Харків : Вид-во НУВС, 2002. С. 140.

¹⁹ Некрасов В. А., Мацюк В. Я., Філіпенко Н. Є., Родинюк Л. В. Оперативне розпізнавання : монографія. Київ : КНТ, 2007. С. 180–181.

та комплексне використання сил, засобів і методів оперативних підрозділів²⁰.

Окремо варто виділити позицію авторського колективу щодо нагальної необхідності організації і забезпечення взаємодії з МКС та країнами, які його спільно підтримують, з метою документування злочинів, скоєних державою-агресором²¹.

Беручи до уваги наведені точки зору щодо тлумачення поняття взаємодії, можливо виділити три загальні підходи до його визначення, а саме: широкий, вузький і комбінований²².

У широкому сенсі взаємодія розглядається як сумісна діяльність усіх органів і посадових осіб, які уповноважені здійснювати досудове розслідування кримінальних правопорушень. Згідно з цим підходом взаємодія розглядається не тільки стосовно діяльності слідчого або процесу розслідування певного злочину, а й щодо застосування криміналістичних прийомів, засобів і методів, а також оперативно-розшукових заходів.

У вузькому значенні взаємодію розуміють як діяльність одного з її учасників (суб'єктів), яким завжди є слідчий, а її розглядають як форму організації розслідування. Така точка зору пояснюється тим, що процесуальна діяльність учасників взаємодії є нерівноправною, оскільки залежить від слідчого, де його статус відіграє головну роль. У такому разі процесуальна діяльність слідчого є специфічною за своєю юридичною природою, принципами, змістом і формою, оскільки спрямована на вирішення загальних завдань кримінального провадження.

Завданнями взаємодії слідчих з іншими учасниками (суб'єктами) є:

– швидкість, повнота та неупередженість провадження досудового розслідування. Це покликано: по-перше, забезпечити необхідні темпи при реалізації слідчим покладених на нього завдань; по-друге,

---

²⁰ Захаров В. П. Проблеми діяльності оперативних підрозділів кримінально-виконавчої системи щодо боротьби зі злочинністю : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2001. С. 130.

²¹ Ablamskyi S., Tchobo D. L. R., Romaniuk V., Simic G., Ilchyshyn N. Assessing the Responsibilities of the International Criminal Court in the Investigation of War Crimes in Ukraine. *Novum Jus*. 2023. No. 2. Pp. 353–374. DOI: <https://doi.org/10.14718/Novumjus.2023.17.2.14>.

²² Степанюк Р. Л., Заяць Д. Д. Взаємодія під час досудового розслідування економічних злочинів. *Форум права*. 2014. № 1. С. 460–465. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2014_1_81.pdf.

дослідити всі наявні обставини вчиненого кримінального правопорушення; по-третє, здійснити досудове розслідування незалежним суб'єктом;

– викриття осіб, які вчинили кримінальні правопорушення. Полягає у збиранні доказів, які є підставою для однозначного висновку про те, що саме ця людина вчинила злочин. Така діяльність може бути охарактеризована як процес збирання, накопичення, аналізу, оцінки і використання фактичних даних, за допомогою яких встановлюють головний факт і обставини скоєння інкримінованого злочинцю діяння;

– своєчасне виявлення злочинів і притягнення до кримінальної відповідальності осіб, що їх вчинили. Зволікання із провадженням тих чи інших слідчих (розшукових) дій найчастіше призводить до втрати самої можливості одержання доказів або до зменшення такої можливості;

– ефективність. Її суть полягає в тому, що кожен орган, підрозділ і окремий працівник мають діяти максимально ефективно, повністю реалізуючи свої потенційні можливості. Ефективність залежить від рівня взаємодії між різними структурними підрозділами правоохоронних органів при розслідуванні злочинів;

– оперативність. Діяльність слідчого повинна бути спрямована на попередження дій злочинців, спрямованих на приховування слідів злочину чи вжиття інших заходів, що перешкоджають розкриттю злочину.

Третій підхід, *комбінований*, має різнобічне розуміння взаємодії. У цьому аспекті взаємодію інтерпретують як:

а) узгоджену діяльність двох і більше суб'єктів, що вирішують одне завдання, але різними методами та засобами;

б) організаційно-тактичний прийом одержання нового знання, одержати яке окремо кожному суб'єкту взаємодії не завжди вдається;

в) організаційно-розпорядчу діяльність, яка ґрунтується на взаємній довірі сторін, об'єднаних завданням розкриття та розслідування кримінальних правопорушень²³.

У межах останнього підходу має місце спроба відобразити різні аспекти взаємодії, а саме: її зовнішнє вираження (сумісна діяльність); спосіб діяльності (організаційно-тактичний прийом); окремі

---

²³ Салтевський М. В. Криміналістика (у сучасному викладі) : підручник. Київ : Кондор, 2005. 588 с.

ознаки діяльності (взаємна довіра). Такий підхід слід вважати суто гносеологічним, оскільки він має значення виключно для з'ясування поняття взаємодії.

У науковій літературі увага зазначено, що взаємодія між органами і підрозділами здійснюється непідпорядкованими один одному органами, а також вказується на законодавчу регламентацію правового інституту взаємодії. Крім того, вказано на нетривалий характер цієї співпраці, оскільки вона відбувається лише під час виконання певного завдання²⁴. Отже, на думку деяких учених, метою взаємодії не може бути визначено:

1) розкриття, розслідування і попередження кримінальних правопорушень (А. В. Іщенко, Н. С. Карпов);

2) припинення злочинних діянь та встановлення обставин, що є предметом доказування у кримінальному провадженні (С. В. Сливко);

3) розшук злочинців і забезпечення відшкодування збитків, завданих правопорушенням (М. К. Гурський)²⁵.

Головною аргументацією наведених наукових позицій є те, що взаємодія спрямована виключно на виконання завдань, які визначені в дорученні слідчого. Проте з таким твердженням складно погодитися, адже під час взаємодії можливе встановлення й інших фактів і обставин, які у подальшому можуть стати приводом для початку нового досудового розслідування.

Щодо інших термінів, то їх вживання є можливим, але із урахуванням оптимального співвідношення один з одним і відповідної сфери. Зокрема, термін «координація» має вживатися синонімічно з поняттям «узгодження». У цьому сенсі координація є необхідною обов'язковою передумовою, основою взаємодії, оскільки остання завжди є узгодженою спільною діяльністю. Поняття «допомога» за своєю суттю теж є нерівнозначним взаємодії. Водночас надання допомоги може бути однією з численних форм взаємодії за умови, що така допомога є частиною сумісної діяльності.

Термін «співробітництво» – спільна діяльність, є більш вузьким порівняно із поняттям «взаємодія». Тому співробітництво може бути частиною взаємодії. У практиці застосовуються і нескоординовані

---

²⁴ Криміналістика : підручник / П. Д. Біленчук, В. К. Лисиченко, Н. І. Клименко та ін. ; за ред. П. Д. Біленчука. 2-ге вид. Київ : Атіка, 2001. С. 276.

²⁵ Дунаєва А. В. Взаємодія слідчого та оперативного підрозділу органу внутрішніх справ під час розшуку підозрюваного. *Часопис Академії адвокатури України*. 2013. № 18. С. 16–23.

форми співробітництва, які є не взаємодією, а більш простими формами діяльності²⁶.

На підставі поглядів учених щодо визначення поняття взаємодії підрозділів під час проведення досудового розслідування, слід виокремити такі загальні її ознаки:

– спільна узгоджена діяльність двох або більше учасників, які залучені до сфери кримінального провадження. Тобто кожен учасник має усвідомлювати, що він виконує покладені на нього функції разом з іншими суб'єктами. При цьому кожен учасник має чітко розуміти відведену йому у взаємодії роль і вчасно виконувати поставлені завдання;

– законодавче підґрунтя для здійснення взаємодії, тобто вона повинна здійснюватися відповідно до вимог законів і підзаконних нормативних актів, що регулюють як спільну діяльність, так і порядок функціонування кожного учасника окремо;

– забезпечення комплексного використання сил, засобів та методів під час розкриття і розслідування кримінальних правопорушень.

Під взаємодією під час проведення досудового розслідування слід розуміти організаційну форму діяльності двох і більше осіб, яка спільно узгоджена та регламентована законами й іншими відомчими нормативно-правовими актами і спрямована на досягнення завдань конкретного кримінального провадження.

Основний зміст взаємодії полягає в тому, що вона дає змогу підвищити рівень інформаційного забезпечення, з'ясувати причини та умови порушень, а також скоротити обсяги перевірок, забезпечуючи високий рівень результативності.

Отже, значення взаємодії органів під час досудового розслідування полягає у забезпеченні цілеспрямованих і ефективних організаційних заходів (процесуальних і непроцесуальних), спрямованих на швидке, повне та неупереджене розслідування і вирішення справи по суті.

---

²⁶ Взаємодія при розслідуванні економічних злочинів : монографія / А. Ф. Волобуєв, І. М. Осика, Р. Л. Степанюк та ін. ; за заг. ред. А. Ф. Волобуєва. Харків : Курсор, 2009. С. 22.

1.2. ЗАВДАННЯ, ЗАСАДИ, НАПРЯМИ ТА РІВНІ ВЗАЄМОДІЇ ПРИ РОЗКРИТТІ ТА РОЗСЛІДУВАННІ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

Як і будь-яка суспільно-правова діяльність, взаємодія слідчого з іншими органами і підрозділами при розкритті та розслідуванні кримінальних правопорушень повинна здійснюватися відповідно до поставлених завдань, а також відповідати загальним засадам кримінального провадження (ст. 2 КПК України).

Відповідно до розд. II Положення про слідчі підрозділи Національної поліції України на них покладаються такі завдання:

- 1) захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень;
- 2) охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження;
- 3) забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування кримінальних правопорушень, віднесених до підслідності слідчих органів Національної поліції;
- 4) забезпечення відшкодування фізичним і юридичним особам шкоди, заподіяної кримінальними правопорушеннями;
- 5) виявлення причин і умов, які сприяють учиненню кримінальних правопорушень, і вжиття через відповідні органи заходів щодо їх усунення.

При цьому на органи досудового розслідування можуть бути покладені й інші завдання, визначені законодавством України. Слідчі підрозділи зобов'язані застосовувати всі передбачені законодавством заходи для забезпечення ефективності досудового розслідування²⁷.

Крім того, згідно з наказом МВС України від 7 липня 2017 р. № 575 основним завданням взаємодії органів досудового розслідування Національної поліції України з іншими структурними підрозділами апарату центрального органу управління поліцією, міжрегіональними територіальними органами Національної поліції та їх територіальними (відокремленими) підрозділами, територіальними органами поліції та їх територіальними (відокремленими) підрозділами (далі – органи та підрозділи поліції) є запобігання кримінальним

---

²⁷ Про організацію діяльності слідчих підрозділів Національної поліції України : наказ МВС України від 06.06.2017 № 570 // База даних (БД) «Законодавство України / Верховна Рада (ВР) України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0918-17>.

правопорушенням, їх виявлення та розслідування, притягнення до встановленої законодавством відповідальності осіб, які їх учинили, відшкодування завданої кримінальними правопорушеннями шкоди, відновлення порушених прав та інтересів фізичних і юридичних осіб²⁸.

На сьогодні кримінальна процесуальна діяльність уповноважених службових осіб урегульована положеннями Конституції України, зокрема викладеними в ст. 129, яка містить основні засади кримінального судочинства: законність; рівність усіх учасників судового процесу перед законом і судом; забезпечення доведеності вини; змагальність сторін та свобода в наданні ними суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості тощо. Водночас засади кримінального провадження закріплені у гл. 2 КПК України (усього 22 загальні засади).

Стосовно засад (принципів) взаємодії, то цим поняттям здебільшого позначаються основні положення, вимоги щодо будь-якої діяльності. У перекладі з латинської термін «принцип» означає основне, вихідне положення будь-якої теорії, вчення, науки, діяльності, поведінки²⁹.

Взаємодія органів і підрозділів при розкритті та розслідуванні кримінальних правопорушень має відповідати єдиній загальній вимозі – бути достатньо ефективною, оскільки інакше може виявитися, що вона або не потрібна, або її заходи навіть шкідливі.

На підставі законодавства взаємодія здійснюється за загальними та спеціальними засадами. До загальних належать:

1. Відповідальність слідчого за швидке, повне та неупереджене розслідування кримінальних правопорушень, його самостійність у процесуальній діяльності, втручання в яку осіб, що не мають на те законних повноважень, забороняється. Слідчий несе відповідальність за законність та своєчасність здійснення процесуальних дій (ст. 40 КПК України). Відповідно до ч. 5 ст. 40 КПК України слідчий, здійснюючи свої повноваження, є самостійним у своїй процесуальній діяльності,

---

²⁸ Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні : наказ МВС України від 07.07.2017 № 575 // БД «Законодавство України / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0937-17>.

²⁹ Голіна В. В. Запобігання злочинності (теорія і практика) : навч. посіб. Харків : Нац. юрид. акад. України, 2011. С. 57.

втручання в яку осіб, що не мають на те законних повноважень, забороняється. Органи державної влади, органи місцевого самоврядування, підприємства, установи та організації, службові особи, інші фізичні особи зобов'язані виконувати законні процесуальні рішення слідчого.

2. Дотримання засад кримінального провадження (гл. 2 КПК України). Це зумовлено тим, що взаємодія органів і підрозділів при розслідуванні кримінальних правопорушень має ґрунтуватися лише на правовій основі, а всі її аспекти повинні бути унормовані.

3. Активне використання методик, наукових і технічних досягнень у попередженні, виявленні та розслідуванні кримінальних правопорушень. Тобто взаємодія повинна бути здійснена з використанням сучасних технологій і досягнень науки. Цей принцип спрямовує слідчого, працівників оперативних підрозділів, експертів на пошук найбільш ефективних заходів і засобів розслідування кримінальних правопорушень. Наприклад, використання електронного спостереження, приладів зовнішнього спостереження, базових технологій електронного документообігу, а також передових комп'ютерних технологій.

4. Оптимальне використання сил і засобів.

5. Забезпечення нерозголошення відомостей досудового розслідування. Зокрема, відповідно до ст. 222 КПК України відомості досудового розслідування можна розголошувати лише з дозволу слідчого або прокурора і в тому обсязі, в якому вони визнають можливим. У необхідних випадках слідчий, прокурор попереджає осіб, яким стали відомі відомості досудового розслідування у зв'язку з участю в ньому, про їх обов'язок не розголошувати такі відомості без його дозволу. Незаконне розголошення відомостей досудового розслідування тягне за собою кримінальну відповідальність, встановлену законом.

6. Доцільність – взаємодія має бути лише у тих кримінальних провадженнях і в тих слідчих ситуаціях, які вимагають цієї взаємодії. Інакше кажучи, лише тоді, коли у цьому виникає дійсна необхідність (потреба), адже неприпустимо відволікати інших осіб від виконання своїх прямих обов'язків. Тобто, плануючи здійснення кожної слідчої (розшукової) та негласної слідчої (розшукової) дії, необхідно доцільно використовувати час і сили відповідного суб'єкта.

7. Економічність – передбачає відносну простоту і вигідність взаємодії, що якнайкраще дозволить досягнути поставлених завдань. Проте економічний раціоналізм не повинен зводитися до мінімальних витрат, але вони мають бути реальними і достатніми.

Тобто взаємодія повинна бути економічно виправданою, оскільки реалізація зазначених заходів у будь-якому разі позитивно позначиться на швидкості та повноті розслідування кримінальних правопорушень.

8. Тривалість – взаємодія повинна бути постійною, тобто безперервною, якщо вона стосується органів і підрозділів. Водночас взаємодія може бути епізодичною, тобто спільна діяльність має тимчасовий характер, зокрема лише для спільного досягнення проміжної мети розслідування.

9. Конспіративність – відповідно до ст. 9 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» не підлягають передачі і розголошенню результати оперативно-розшукової діяльності, які відповідно до законодавства України становлять державну таємницю, а також відомості, що стосуються особистого життя, честі, гідності людини. За передачу і розголошення цих відомостей працівники оперативних підрозділів, а також особи, яким ці відомості були довірені при здійсненні оперативно-розшукової діяльності чи стали відомі по службі або роботі, підлягають відповідальності згідно з чинним законодавством, крім випадків розголошення інформації про незаконні дії, що порушують права людини.

Спеціальні засади взаємодії виокремлюють залежно від її суб'єктів. Найпоширенішими з них є такі:

1. Взаємодія слідчого з оперативними підрозділами:

а) конфіденційність джерел оперативно-розшукової інформації є головною запорукою успішної взаємодії слідчого та оперативного працівника; б) самостійність оперативного підрозділу при виборі в межах чинного законодавства засобів та методів оперативно-розшукової діяльності.

2. Взаємодія слідчого з підприємствами, установами, громадськістю та засобами масової інформації:

а) добровільність участі представників підприємств, установ, громадськості, засобів масової інформації;

б) забезпечення безпеки громадян і представників підприємств, організацій;

в) поєднання гласності розслідування із забезпеченням слідчої таємниці.

Крім того, слід виокремити засаду системності, плановості й розподілу компетенції між органами і підрозділами при розкритті та розслідуванні кримінальних правопорушень.

Наразі взаємодія здійснюється за двома взаємопов'язаними напрямками:

1. Стратегічний – організація реалізації державної політики у сфері протидії злочинності, усунення причин і умов її існування, а також удосконалення законодавчої та нормативно-правової бази.

2. Тактичний – виявлення, документування, попередження, розкриття та розслідування вчинених кримінальних правопорушень, а також розшук, затримання підозрюваних осіб і відшкодування шкоди фізичним та юридичним особам.

В умовах дії правового режиму воєнного стану пріоритетними напрямками взаємодії правоохоронних органів під час встановлення обставин вчинення воєнних злочинів можуть бути такі:

– спільні наради, планування, організація та проведення оперативно-розшукових заходів та негласних слідчих (розшукових) дій, спеціальних операцій;

– колегіальне вивчення й аналіз отриманих результатів;

– виявлення, документування та припинення діяльності окремих осіб та груп, які співпрацюють зі спецслужбами країни-агресора, готують та вчиняють кримінальні правопорушення, дестабілізують ситуацію в Україні за їх замовленням;

– системний обмін криміналістично значущою інформацією (доказовою та орієнтуючою) про виявлені злочини та причетних осіб. Криміналістично значуща інформація використовується з метою розкриття й розслідування злочинів, розшуку осіб, що його вчинили, та обрання найефективніших тактичних прийомів проведення слідчих (розшукових) дій. Передусім особливе значення має інформація про особу злочинця, а в подальшому можливість її використання під час досудового розслідування та судового розгляду залежить від правильного визначення джерел, із яких така інформація може бути отримана³⁰;

– виконання запитів та доручень за оперативно-розшуковими справами та кримінальними провадженнями;

– проведення ґрунтовної аналітичної роботи³¹.

---

³⁰ Ікаєв А. Р. Джерела криміналістично значущої інформації під час розслідування втягнення неповнолітніх у злочинну діяльність. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2020. № 43. С. 168–171. DOI: <https://doi.org/10.32841/2307-1745.2020.43.37>.

³¹ Кривонос М. В. Окремі напрями взаємодії правоохоронних органів під час встановлення обставин вчинення воєнних злочинів // Актуальні питання діяльності підрозділів кримінальної поліції : зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Кропивницький, 14 квіт. 2023 р.) / МВС України, Донецьк. держ. ун-т внутр. справ. Кропивницький, 2023. С. 52–56.

Взаємодія здійснюється на шести основних рівнях:

- 1) центральному – між головними управліннями органів, які залучаються до проведення досудового розслідування (наприклад, головними слідчими управліннями Національної поліції та Генеральної прокуратури України);
- 2) територіальному (регіональному) – між головними управліннями, управліннями в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі, районах, містах, районах у містах;
- 3) відомчому – між підрозділами одного органу;
- 4) міжвідомчому – між підрозділами декількох відомств (наприклад, органами досудового розслідування Національної поліції та Експертної служби МВС України);
- 5) локальному – між органами і підрозділами однієї територіальної одиниці (області, району, міста, районах у містах);
- 6) міжнародному – між органами і підрозділами декількох держав (ст. 571 КПК України).

1.3. ПРАВОВА ОСНОВА ВЗАЄМОДІЇ ПРИ РОЗКРИТТІ ТА РОЗСЛІДУВАННІ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

Правове регулювання будь-якої діяльності має важливе насамперед практичне, а не доктринальне значення. Особливо це стосується сфери кримінальної процесуальної діяльності, адже у ході взаємодії різних органів і підрозділів, які до неї залучаються, збираються відповідні докази причетності особи до конкретного кримінального правопорушення. Тому подальше визначення судом отриманих доказів допустимими залежить від чіткого правового регулювання (правової основи) такої діяльності та взаємодії її учасників зокрема.

Правове регулювання – це регламентація суспільних відносин засобами загальнообов'язкових правил поведінки і заснованих на них приписів індивідуального значення, що забезпечується в необхідних випадках державним примусом.

Правовою основою взаємодії є закони та підзаконні нормативно-правові акти, які умовно можна поділити на дві групи.

Перша група – це закони і підзаконні акти, якими визначають організаційні основи взаємодії, завдання, функції та повноваження.

Другу групу становлять відомчі нормативно-правові акти, зокрема, накази, інструкції, положення, що регламентують права і

обов'язки суб'єктів взаємодії, їх повноваження та функції, форми і методи спільної діяльності, а також порядок взаємодії, визначають конкретні напрями тощо.

Правову основу організації взаємодії органів і підрозділів при розкритті та розслідуванні кримінальних правопорушень становлять Конституція України, Кримінальний кодекс України, Кримінальний процесуальний кодекс України, закони України, акти Президента України, Кабінету Міністрів України, рішення Конституційного Суду України, міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, а також нормативно-правові акти з питань досудового розслідування.

1.4. ВИДИ ФОРМ ВЗАЄМОДІЇ ПРИ РОЗКРИТТІ ТА РОЗСЛІДУВАННІ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

В юридичній літературі немає чіткого визначення форм взаємодії та їх класифікації. Здебільшого їх розмежування проводиться на теоретичному рівні. Наприклад, Д. М. Афанасіаді форму взаємодії суб'єктів при розслідуванні злочинів визначає як зовнішнє відображення (вияв) дій цих суб'єктів, через які вони контактують один з одним під час розслідування та в яких конкретизуються їх завдання і функціональне призначення³².

Форми взаємодії доречно класифікувати залежно від двох підстав:

- а) характеру дій, що виконуються за дорученням слідчого, наприклад, проведення оперативними підрозділами слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій;
- б) періоду часу, протягом якого здійснюється взаємодія (разова, періодична, постійно діюча).

Повна класифікація форм взаємодії можлива з урахуванням різних підстав, що дозволить більш комплексно підійти до зазначеної проблеми. Вона може бути представлена у такому вигляді:

1. Залежно від рівня існування взаємодії доцільно виокремлювати такі її види:

- а) міжнародна взаємодія (на рівні різних держав);
- б) міжвідомча взаємодія (на рівні різних органів і підрозділів);

---

³² Афанасіаді Д. М. Адміністративно-правові засади взаємодії правоохоронних та інших органів при розслідуванні злочинів міжнародного характеру : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2012. С. 16.

в) внутрішньовідомча взаємодія (на рівні різних підрозділів та органів одного відомства).

Питанням міжнародної взаємодії у протидії злочинності у чинному КПК України приділена значна увага, про що свідчить розд. IX «Міжнародне співробітництво під час кримінального провадження». Отже, на підставі положень зазначеного розділу дає взаємодія здійснюється у таких напрямках: а) міжнародна правова допомога при проведених процесуальних дій – гл. 43; б) видача осіб, які вчинили кримінальне правопорушення (екстрадиція) – гл. 44; в) кримінальне провадження у порядку перейняття – гл. 45; г) визнання та виконання вироків судів іноземних держав та передача засуджених осіб – гл. 46.

Досить велике значення має міжвідомча взаємодія, яка здійснюється шляхом взаємного обміну інформацією та проведення сумісних заходів щодо виявлення та розслідування кримінальних правопорушень, а також запобігання їх виявів.

Внутрішньовідомча взаємодія здійснюється не на рівні відомств, а в межах компетенції відповідного суб'єкта. Наприклад, взаємодія двох слідчих поліції при створенні слідчої групи або слідчого та співробітника оперативного підрозділу поліції.

2. Залежно від стадії кримінального провадження:

- а) взаємодія під час здійснення досудового розслідування;
- б) взаємодія під час організації та проведення тактичних операцій;
- в) взаємодія в ході проведення окремих слідчих (розшукових) дій і негласних слідчих (розшукових) дій;
- г) взаємодія під час судового розгляду.

3. Залежно від суб'єкта взаємодії:

- а) взаємодія слідчого з іншими органами і підрозділами, які залучаються для проведення досудового розслідування;
- б) взаємодія працівників оперативних підрозділів з іншими учасниками;
- г) взаємодія обізнаних осіб (експертів, спеціалістів) з іншими учасниками в ході застосування спеціальних знань.

Зазначені групи форм взаємодії можуть бути деталізовані залежно від різних варіантів сполучення суб'єктів. Із прийняттям КПК України 2012 р. набуває актуальності взаємодія слідчого з прокурором, керівника органу досудового розслідування та слідчого судді в аспекті реалізації їхніх повноважень у нових умовах.

4. Залежно від тривалості здійснення взаємодії:

- а) епізодична – проведення експертизи, виконання працівником оперативного підрозділу доручення слідчого, залучення спеціаліста

для проведення окремої процесуальної дії тощо. Початком виникнення цього виду взаємодії є момент отримання відповідного процесуального рішення (постанови, доручення, клопотання) і закінчується після його виконання;

б) тривала – виникає під час необхідності вирішення низки завдань, що обумовлено характером і складністю конкретного кримінального правопорушення. Початковим моментом виникнення цього виду взаємодії слід вважати створення слідчо-оперативної групи для досудового розслідування кримінальних правопорушень.

Беручи до уваги наявні в юридичній літературі позиції щодо форм взаємодії, а також ураховуючи норми чинного законодавства, з практичної точки зору її доречно класифікувати залежно від правової регламентації. У межах такого критерію можна виокремити дві основні групи взаємодії:

1) процесуальна – безпосередньо врегульована положеннями КПК України. Особливістю процесуальної взаємодії є її чітка правова регламентація, а заходи, що вживаються в її межах, пов'язані з отриманням доказової інформації, яка свідчить про причетність особи до вчинення конкретного злочину. Згідно з КПК України до процесуальних форм взаємодії, що можуть застосовуватися при розслідуванні кримінальних правопорушень на стадії досудового розслідування, належать: надання слідчим відповідним оперативним підрозділам доручень на проведення слідчих (розшукових) і негласних слідчих (розшукових) дій; проведення різного виду експертиз тощо;

2) непроцесуальна (організаційна) – урегульована іншими законодавчими актами України (закони та відомчі нормативно-правові акти), що регулюють діяльність взаємодії органів і підрозділів, які залучаються під час проведення досудового розслідування.

До непроцесуальних форм взаємодії вчені відносять:

– спільне розроблення версій та узгоджене планування слідчих (розшукових) дій і негласних слідчих (розшукових) дій;

– спільне вивчення й аналіз отриманих результатів розслідування;

– формування пошукових версій;

– спільне планування пошукових і оперативно-розшукових заходів, спрямованих на встановлення місцезнаходження розшукуваної особи;

– систематичний обмін оперативною й іншою криміналістично значимою інформацією про злочин, що готується або вчинений;

– внесення змін до раніше розробленого плану з урахуванням отриманої нової інформації;

– надання консультацій, методичної допомоги з окремих питань;

– обмін інформацією тощо³³.

Така форма взаємодії характеризується прийняттям непроцесуальних рішень.

У практичній площині поширеним також є використання таких форм непроцесуальної взаємодії:

1) консультації між слідчими та оперативними працівниками, які готують і проводять слідчі (розшукові) та негласні слідчі (розшукові) дії в межах кримінального провадження;

2) взаємний обмін інформацією довідкового, орієнтуючого характеру між працівниками відповідних підрозділів з метою прийняття процесуальних і тактичних рішень, планування розслідування.

Крім того, на практиці поширеною формою взаємодії є обмін інформацією між органами та підрозділами при комплексному використанні сил і засобів. Належна організація взаємодії багато в чому залежить від інформаційного обміну між учасниками взаємодії. Що краще відпрацьований такий обмін, то ефективніше вирішуються завдання, що стоять між сторонами, що взаємодіють. Взаємна інформація між учасниками взаємодії має бути постійною, всебічною та повною. Це є об'єктивною необхідністю для підвищення ефективності роботи суб'єктів, які взаємодіють.

Використання різних форм взаємодії визначається специфікою оперативної обстановки, особливостями суб'єктів, які беруть участь у взаємодії, поставленими завданнями, на вирішення яких спрямована взаємодія, та іншими чинниками. Форми взаємодії не є незмінними, оскільки з метою успішного здійснення досудового розслідування вони повинні постійно вдосконалюватися, ураховуючи багаторічний практичний досвід, нові умови, досягнення науки і техніки³⁴.

Однією з головних форм взаємодії на стадії досудового розслідування є проведення спільних і міжвідомчих нарад правоохоронних

---

³³ Онисьєв В. А. Взаємодія правоохоронних органів у розкритті легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2010. 261 с.

³⁴ Римарчук Г. С., Римарчук Р. М. Особливості організації взаємодії при розслідуванні кримінальних проваджень, пов'язаних з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів. *Журнал східноєвропейського права*. 2015. № 14. С. 174–175.

органів та відомств, які взаємодіють під час розгляду найактуальніших проблем, що виникають у процесі виявлення та розслідування кримінальних правопорушень, прийняття узгоджених рішень щодо реалізації завдань кримінального провадження.

Відповідальність за належну організацію взаємодії слідчих підрозділів з іншими органами та підрозділами поліції при попередженні, виявленні і розслідуванні кримінальних правопорушень покладається на начальників територіальних органів поліції та органів досудового розслідування.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Розкрийте значення поняття «взаємодія».
2. Визначте загальні ознаки поняття «взаємодія».
3. Укажіть, які ви знаєте підходи до розуміння поняття «взаємодія».
4. Проаналізуйте завдання та принципи взаємодії органів і підрозділів, які залучаються під час проведення досудового розслідування.
5. Визначте значення взаємодії органів і підрозділів, які залучаються під час проведення досудового розслідування.
6. Назвіть та розкрийте напрями взаємодії органів і підрозділів, які залучаються під час проведення досудового розслідування.
7. Охарактеризуйте рівні та напрями взаємодії.
8. Проаналізуйте види форм взаємодії.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Ablamskyi S. Assessing the Responsibilities of the International Criminal Court in the Investigation of War Crimes in Ukraine / S. Ablamskyi, D. L. R. Tchobo, V. Romaniuk, G. Simic, N. Ilchyshyn // *Novum Jus.* – 2023. – No. 2. – Pp. 353–374. – DOI: <https://doi.org/10.14718/Novumjus.2023.17.2.14>.

2. Абламський С. Є. Актуальні питання взаємодії слідчого з іншими учасниками, які залучаються під час досудового розслідування / С. Є. Абламський // *Сучасні тенденції розвитку криміналістики та кримінального процесу* : тези доп. міжнар. наук.-практ. конф. до 100-річчя від дня народження проф. М. В. Салтєвського (м. Харків,

8 листоп. 2017 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. – Харків, 2017. – С. 242–244.

3. Абламський С. Є. Роль взаємодії слідчого з іншими органами і підрозділами при розслідуванні кримінальних правопорушень / С. Є. Абламський // Підготовка охоронців правопорядку в Харкові (1917– 2017 рр.) : зб. наук. статей і тез доп. на наук.-практ. конф. до 100-річчя підготовки охоронців правопорядку в Харкові (м. Харків, 25 листоп. 2017 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. – Харків : ХНУВС, 2017. – С. 42–43.

4. Голіна В. В. Запобігання злочинності (теорія і практика) : навч. посіб. / В. В. Голіна. – Харків : Нац. юрид. акад. України, 2011. – 120 с.

5. Дорошенко Ю. К. Проблеми взаємодії при розслідуванні корупційних злочинів у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг / Ю. К. Дорошенко // Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. – 2023. – № 2 (101). – С. 194–200. – DOI: <https://doi.org/10.32631/v.2023.2.18>.

6. Дунаєва А. В. Взаємодія слідчого та оперативного підрозділу органу внутрішніх справ під час розшуку підозрюваного / А. В. Дунаєва // Часопис Академії адвокатури України. – 2013. – № 18. – С. 16–23.

7. Дуфенюк О. М. Розслідування воєнних злочинів: логістичні, криміналістичні та судово-медичні питання / О. М. Дуфенюк // Юридичний науковий електронний журнал. – 2022. – № 4. – С. 369–374. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-4/88>.

8. Римарчук Г. С. Особливості організації взаємодії при розслідуванні кримінальних проваджень, пов'язаних з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів / Г. С. Римарчук, Р. М. Римарчук // Журнал східноєвропейського права. – 2015. – № 14. – С. 174–175.

9. Сабанюк Т. Р. Теоретико-прикладні проблеми визначення поняття взаємодії слідчого з оперативними підрозділами / Т. Р. Сабанюк // Право і суспільство. – 2023. – № 1. – С. 350–356. – DOI: <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2023.1.50>.

10. Степанюк Р. Л. Взаємодія під час досудового розслідування економічних злочинів [Електронний ресурс] / Р. Л. Степанюк, Д. Д. Заяць // Форум права. – 2014. – № 1. – С. 460–465. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2014_1_81.pdf.

11. Тищенко С. Дефініція поняття взаємодії в кримінальному провадженні / С. Тищенко // Науковий часопис Національної академії прокуратури України. – 2014. – № 3. – С. 101–106.

12. Черноус Ю. М. Особливості взаємодії при розслідуванні злочинів міжнародного характеру / Ю. М. Черноус // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ. – 2012. – № 1. – С. 231–237.

13. Шарнін А. В. Проблеми документування та розслідування злочинів, учинених на територіях проведення активних бойових дій / А. В. Шарнін // Сучасні тенденції розвитку криміналістики та кримінального процесу в умовах воєнного стану : тези доп. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 25 листоп. 2022 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. – Харків : ХНУВС, 2022. – 453 с.

РОЗДІЛ 2

ПОРЯДОК СТВОРЕННЯ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ СЛІДЧИХ ГРУП І СЛІДЧО-ОПЕРАТИВНИХ ГРУП

2.1. ПОНЯТТЯ ТА ОЗНАКИ СЛІДЧИХ ГРУП І СЛІДЧО-ОПЕРАТИВНИХ ГРУП

Наразі складно визначити, коли саме виникли поняття «слідча група» та «слідчо-оперативна група». Уперше такі групи стали створюватися при чергових частинах районних, міських відділів, регіональних управлінь органів внутрішніх справ для розкриття і розслідування злочинів. Як організаційно-процесуальна форма взаємодії слідчого і оперативних підрозділів СОГ виникла і вдосконалювалася на основі трансформації групового методу розслідування, зокрема організації діяльності щодо розслідування злочинів.

Слід звернутись до наказу МВС України від 30 квітня 2004 р. № 458 (24 вересня 2010 р. втратив чинність), яким було затверджено Положення про основи організації розкриття органами внутрішніх справ України злочинів загальнокримінальної спрямованості. Так, у вказаному Положенні зазначалося, що розкриття злочинів здійснюється в максимально короткий строк, у поєднанні слідчих дій і оперативно-розшукових заходів, швидко і повно, із встановленням та викриттям усіх учасників злочинів і виявленням епізодів їх злочинної діяльності. З цією метою передбачалося створення СОГ міжрегіональних, постійно діючих, міжвідомчих), зокрема для розкриття тяжких і особливо тяжких злочинів.

На зміну зазначеному наказу був прийнятий наказ МВС України від 14 серпня 2012 р. № 700 (втратив чинність на підставі наказу МВС від 29 вересня 2017 р. № 734), яким було затверджено Інструкцію з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами внутрішніх справ у попередженні, виявленні та розслідуванні кримінальних правопорушень. Пізніше прийнято наказ МВС України від 20 жовтня 2014 р. № 1107 «Про затвердження Інструкції про порядок створення та організації діяльності слідчих груп та слідчо-оперативних груп» (втратив чинність на підставі наказу МВС від 7 липня 2017 р. № 575).

Із прийняттям у 2015 р. Закону України «Про Національну поліцію» постала потреба в подальшому врегулюванні питань взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні. З цією метою 7 липня 2017 р. наказом МВС України № 575 затверджено Інструкцію з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні³⁵.

Окремі питання діяльності СОГ також унормовані в Інструкції з організації реагування на заяви та повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та оперативного інформування в органах (підрозділах) Національної поліції України, затвердженій наказом МВС України від 27 квітня 2020 р. № 357³⁶. Зокрема, у розд. X цієї Інструкції передбачений порядок організації дій працівників слідчо-оперативної групи щодо реагування на заяви та повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події.

На сьогодні в юридичній літературі існують різні точки зору щодо конкретних організаційних форм взаємодії слідчих груп, зокрема:

– одні автори найбільш ефективним вважають створення слідчо-оперативної групи, в якій під єдиним началом співпрацюють слідчий та оперативні працівники;

– інша точка зору полягає в доцільності створення двох паралельних, організаційно-самостійних діючих груп – слідчої та оперативної.

Необхідність у створенні слідчо-оперативної групи виникає в разі, якщо слідчому необхідна постійна допомога оперативних працівників, тобто є потреба систематичної та інтенсивної взаємодії. Така форма організації взаємодії під час проведення досудового розслідування породжена практикою, оскільки усуває організаційну

---

³⁵ Інструкція з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні : затв. наказом МВС України від 07.07.2017 № 575 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0937-17>.

³⁶ Інструкція з організації реагування на заяви і повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та оперативного інформування в органах (підрозділах) Національної поліції України : затв. наказом МВС України від 27.04.2020 № 357 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0443-20>.

роз'єднаність учасників розслідування. Водночас при колегіальному розслідуванні кримінального провадження важливого значення набуває питання щодо чіткого розмежування повноважень членів слідчо-оперативної групи, неприпустимість змішування процесуальних функцій слідчого та оперативних працівників, оскільки вони мають різний процесуальний статус.

На думку О. В. Синєокого, слідчо-оперативна група – це організація, що складається з визначеної кількості слідчих, тобто з різних відомств, які одночасно проводять розслідування однієї кримінальної справи, оперативних працівників, органів дізнання, експертів, інших фахівців та допоміжного персоналу³⁷.

Отже, слідча група – це передбачена кримінальним процесуальним законодавством України організаційна форма здійснення двома чи більше слідчими досудового розслідування в кримінальному провадженні, що дає змогу більш швидко і повно провести розслідування.

Особливість слідчої групи полягає у тому, що вона допускає участь в провадженні декількох слідчих, процесуальна діяльність яких спрямована на досягнення завдань кримінального провадження.

Слідчо-оперативна група – це організаційна форма взаємодії слідчих, працівників оперативних та інших підрозділів поліції, що створюється з метою виявлення, фіксації, вилучення, пакування слідів кримінального правопорушення, речових доказів, встановлення свідків і потерпілих, з'ясування обставин кримінального правопорушення, що мають значення для всебічного, повного і неупередженого їх дослідження та встановлення осіб, які його вчинили.

У юридичній літературі пропонують класифікацію СОГ за різними критеріями, зокрема за:

- структурою;
- складом учасників (якісною і кількісною ознаками);
- відомчою належністю;
- часом функціонування;
- рівнем організації роботи;
- призначенням (залежно від безпосередніх функцій, конкретних завдань і змісту діяльності).

Така розгалужена класифікація зумовлена тим, що створення СОГ визнається найефективнішою формою взаємодії слідчого з іншими органами та підрозділами, оскільки дає змогу:

---

³⁷ Синєокий О. В. Теоретичні та практичні проблеми діяльності міждержавних змішаних слідчо-оперативних груп. *Криміналістичний вісник*. 2009. № 1 (11). С. 45.

- організувати роботу учасників СОГ відповідно до спільно складеного й узгодженого плану;
- забезпечити чітке розмежування компетенції слідчого і працівників оперативних підрозділів;
- оптимізувати виконання працівниками оперативних підрозділів доручень слідчого;
- прискорити процес взаємного обміну інформацією;
- забезпечити ефективність діяльності слідчого з іншими органами та підрозділами протягом усього періоду розслідування;
- ефективно контролювати повноту та своєчасність виконання учасниками групи доручень і вказівок слідчого з виконання слідчих дій та оперативно-розшукових заходів;
- активніше і повніше використовувати під час розслідування можливості інших органів та підрозділів.

Характерними ознаками СОГ є: організованість, спільність мети і завдань, тимчасовий характер діяльності, участь представників різних органів і підрозділів, пріоритет процесуального керівництва, сталість складу групи. Варто виділити два основні види СОГ:

- чергові;
- СОГ для досудового розслідування кримінальних правопорушень.

Основні відмінності СГ від СОГ:

1) на відміну від слідчих груп, про діяльність СОГ у чинному КПК України не згадується. Питання щодо порядку створення та організації діяльності СОГ регламентуються відомчими нормативними актами;

2) слідчі групи формуються лише зі слідчих, а СОГ завжди складаються зі слідчих, працівників оперативних підрозділів, а за необхідності й з інших фахівців (залучаються працівники експертно-криміналістичних підрозділів, судово-медичні експерти та ін.), які мають свою специфіку в роботі групи;

3) слідчі, які входять до складу слідчої групи, здійснюють одну функцію і використовують однакові форми, методи та засоби роботи, тобто СГ характеризується функціональною єдністю та однорідністю дій. Так само СОГ притаманний більш високий ступінь організації праці, оскільки її учасники виконують різні завдання, мають різні права та обов'язки, зокрема процесуальні;

4) слідча група утворюється у вже розпочатому досудовому розслідуванні і діє до його закінчення. СОГ також можуть створюватися до його початку, зокрема для огляду місця події (створюються при

чергових частинах територіальних органів поліції відповідно до графіка чергування);

5) важливими ознаками, які відрізняють слідчу групу від СОГ, є їх функціонально-цільове призначення і зміст діяльності. Так, учасники слідчої групи досліджують уже відомі обставини кримінального провадження. Діяльності СОГ також властива пошукова і розшукова спрямованість.

Основні характерні ознаки СГ та СОГ:

1. Організованість – вказані групи утворюються на підставі рішення компетентної посадової особи чи відповідного органу. За цієї умови діяльність працівників, які входять до групи, буде не тільки спільною, а й узгодженою, а отже, і більш продуктивною, бо це включає виконання однакової роботи різними працівниками.

2. Тимчасовий характер діяльності. Діяльність таких груп, зокрема й постійна, завжди буде обмеженою в часі на відміну від інших (штатних) формувань, наприклад слідчого підрозділу. Це пов'язано з тим, що діяльність означених груп не передбачена штатним розкладом у структурі правоохоронних органів, оскільки вони створюються для розслідування конкретного злочину.

3. Участь працівників різних підрозділів. У роботі СГ і СОГ беруть участь працівники різних підрозділів (слідчі, працівники оперативних підрозділів, експерти, спеціалісти та ін.).

4. Пріоритет процесуального керівництва. Керівником СГ і СОГ завжди призначається особа, відповідальна за результати проведеного розслідування і яка володіє процесуальними повноваженнями, а згідно з КПК України нею є слідчий.

5. Спільність мети і завдань. Слідчі та оперативні працівники, які включені до складу групи, перебувають в єдиному організаційно-управлінському об'єднанні, спрямовані на досягнення єдиної мети, виконують загальні завдання, хоча і діють за допомогою різних форм, методів і засобів, що властиві їх діяльності.

6. Стійкість складу групи – характеризується стабільністю, що багато в чому визначає ефективність її діяльності в цілому. Часті зміни у складі групи на практиці призводять до тяганини в розслідуванні, втрати часу у зв'язку з необхідністю вивчення новими членами СОГ обставин справи, напрацьованих результатів, і, як наслідок, – розкриття злочину найчастіше затягується у часі.

Метою створення та діяльності СГ і СОГ є:

– всебічне, повне і неупереджене досудове розслідування у складних та великих за обсягом кримінальних провадженнях, а також

щодо тяжких та особливо тяжких злочинів, вчинених в умовах неочевидності, кримінальних правопорушень, які набули суспільного резонансу або учинені на території декількох адміністративно-територіальних одиниць України;

– здійснення ефективної взаємодії слідчих та працівників оперативних підрозділів поліції під час досудового розслідування у кримінальних провадженнях, у яких здійснення досудового розслідування доручено Генеральним прокурором України, його заступниками, керівниками регіональних прокуратур за вмотивованими постановами, у разі неефективного досудового розслідування.

2.2. ПОРЯДОК СТВОРЕННЯ ТА СКЛАД СЛІДЧОЇ ГРУПИ І СЛІДЧО-ОПЕРАТИВНОЇ ГРУПИ ДЛЯ ПРОВЕДЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Порядок створення та організація діяльності слідчих і слідчо-оперативних груп здебільшого є предметом правового регулювання виключно відомчих нормативно-правових актів. У чинному КПК України лише окремими положеннями врегульовано питання створення слідчих груп, а саме:

– у п. 1 ч. 2 ст. 39 КПК України передбачено, що у випадку здійснення досудового розслідування слідчою групою керівник органу досудового розслідування має право визначити старшого слідчої групи, який керуватиме діями інших слідчих;

– у ст. 571 КПК України встановлено, що для проведення досудового розслідування обставин кримінальних правопорушень, вчинених на територіях декількох держав, або якщо порушуються інтереси цих держав, можуть створюватися спільні слідчі групи. Офіс Генерального прокурора розглядає і вирішує питання про створення спільних слідчих груп за запитом слідчого органу досудового розслідування України, прокурора України та компетентних органів іноземних держав. Члени спільної слідчої групи безпосередньо взаємодіють між собою, узгоджують основні напрями досудового розслідування, проведення процесуальних дій, обмінюються отриманою інформацією. Координацію їх діяльності здійснює ініціатор створення спільної слідчої групи або один з її членів. Слідчі (розшукові) та інші процесуальні дії виконуються членами спільної слідчої групи тієї держави, на території якої вони проводяться.

Згідно з чинним законодавством слідча група утворюється постановою керівника досудового розслідування, про що протягом доби повідомляється прокурор, який здійснює повноваження прокурора у кримінальному провадженні. У цьому разі керівник також визначає старшого слідчої групи, який керуватиме діями інших слідчих (п. 1 ч. 1 ст. 39 КПК України).

Стосовно порядку створення СОГ, то він різниться залежно від їх виду, але це питання є предметом регулювання лише на рівні відомих нормативно-правових актів. Так, чергова СОГ утворюється наказом керівника територіального органу поліції, керівника територіального підрозділу поліції погодженого з керівником органу досудового розслідування. Склад такої групи формується з числа працівників поліції відповідно до графіка чергування.

Питання щодо створення та діяльності слідчо-оперативної групи для досудового розслідування кримінальних правопорушень детальніше розглянемо в наступному підрозділі.

Загалом слідчий за результатами аналізу матеріалів кримінального провадження та на підставі плану розслідування готує пропозиції про кількісний склад СГ, СОГ, про що рапортом доповідає керівникові органу досудового розслідування. Якщо керівник органу досудового розслідування погоджується із пропозиціями слідчого, то він приймає рішення про створення СГ, СОГ.

До складу СГ і СОГ залучаються працівники структурних підрозділів поліції, які мають стаж роботи на посаді слідчого або оперативного працівника не менше трьох років та досвід роботи з розслідування злочинів відповідної категорії. Старшим призначається слідчий органу досудового розслідування вищого рівня.

Для визначення кандидатур членів СГ, СОГ із числа працівників територіальних органів поліції нижчого рівня надсилається службова телеграма на ім'я керівника відповідного органу щодо надання кандидатури для включення до складу групи.

Для визначення кандидатур членів СГ, СОГ із числа працівників підрозділів поліції одного рівня надсилається лист на ім'я начальника відповідного підрозділу про надання пропозицій щодо кандидатур для включення до складу групи.

Начальник підрозділу поліції або його заступники протягом трьох діб або не пізніше терміну, указанного в телеграмі (листі), надсилає відповідь із зазначенням конкретних кандидатур для включення до складу групи. Інформація про кандидата повинна містити прізвище, ім'я, по батькові, займану посаду, а також стаж роботи. При

цьому до складу СГ, СОГ кандидатури працівників, які переводяться на іншу посаду, не включаються.

З метою належного комплектування складу СГ, СОГ за погодженням із керівником органу досудового розслідування може залучатися конкретний працівник територіального органу поліції в разі, якщо він проводив досудове розслідування у кримінальному провадженні щодо злочину, який розслідується, або перебував у складі СГ, СОГ у цьому провадженні.

В інших випадках конкретна особа може залучатися до складу СГ, СОГ за рішенням керівника органу досудового розслідування для належної організації розслідування у кримінальному провадженні. Працівники поліції можуть залучатися до роботи в СГ, СОГ з увільненням від виконання основних функціональних обов'язків за місцем несення служби або без такого. Робота працівника у складі СГ, СОГ з увільненням від виконання основних функціональних обов'язків за місцем несення служби може передбачати виконання обов'язків у межах гарнізону основного місця служби або відрядження до місця здійснення досудового розслідування.

Ознайомившись із наказом про створення СОГ або постановою про створення СГ, у разі якщо необхідно увільнити працівника від виконання основних функціональних обов'язків за місцем несення служби, його безпосередній керівник упродовж трьох робочих днів організовує передачу всіх кримінальних проваджень, що розслідуються таким працівником, про що протягом доби повідомляє прокурора, який здійснює нагляд за додержанням законів під час проведення досудового розслідування у формі процесуального керівництва.

Особа, що включена до складу СГ, СОГ, до виконання будь-яких завдань, не пов'язаних з роботою у складі такої групи, не залучається. При виконанні працівником поліції обов'язків члена СГ, СОГ за місцем виконання основних функціональних обов'язків його безпосередній керівник контролює дотримання дисципліни, законності та режиму роботи таким працівником без втручання у процесуальну діяльність.

При виконанні обов'язків члена СГ, СОГ без увільнення працівника від виконання основних функціональних обов'язків за місцем несення служби його керівник зменшує навантаження на такого працівника стосовно розкриття або розслідування злочинів, а також забезпечує йому належні умови для здійснення досудового розслідування.

У наказі про створення СОГ та постанові про створення СГ указується термін, з якого працівник приступає до участі у досудовому

розслідуванні кримінального провадження, та форма його залучення до роботи у складі групи. Заміна працівників оперативних підрозділів, що включені до складу СОГ, без узгодження зі старшим групи не здійснюється.

Члени СГ, СОГ зобов'язані:

– дотримуватись вимог законодавства України та професійної етики;

– щотижня планувати свою роботу у складі групи відповідно до погодженого плану досудового розслідування у кримінальному провадженні;

– проводити слідчі (розшукові) дії, негласні слідчі (розшукові) дії та процесуальні дії згідно з узгодженими планами;

– щотижня, а на вимогу старшого групи – щодня звітувати про виконану роботу в письмовій формі з додаванням процесуальних та інших документів;

– виконувати доручення старшого групи;

у разі відрядження своєчасно прибути до місця призначення та доповісти старшому СГ, СОГ про готовність до виконання покладених обов'язків.

Припинення перебування працівника у складі СГ, СОГ здійснюється у разі закінчення досудового розслідування, в якому створювалася СГ, СОГ, або ж виключення особи зі складу таких груп.

Припинення перебування працівника у складі СГ, а також закінчення роботи групи оформляються шляхом винесення постанови особою, що утворила СГ. Припинення перебування працівника у складі СОГ, а також закінчення роботи групи здійснюються шляхом видання відповідного наказу особою, що утворила СОГ, у якому зазначаються підстави та термін, з якого працівник приступає до виконання обов'язків за основним місцем служби.

У сучасних процесах реформування правоохоронної системи важливого значення набувають організація роботи та контроль за діяльністю СГ, СОГ. Так, за всебічне, швидке, повне та неупереджене дослідження обставин кримінального провадження відповідає старший групи, який здійснює безпосередню організацію та керівництво діяльністю членів СГ, СОГ. Процесуальний контроль за роботою СГ, СОГ покладається на керівника органу досудового розслідування, який у межах компетенції відповідає за організацію роботи групи.

З метою організації ефективної роботи діяльність СГ і СОГ здійснюється за погодженими планами. У разі необхідності здійснення невідкладних процесуальних дій про їх проведення рапортом повідомляється керівник органу досудового розслідування. Організація

взаємодії слідчих та оперативних підрозділів здійснюється відповідно до плану розслідування.

Слідчі СОГ мають право в установленому порядку доручати працівникам оперативних підрозділів, що входять до складу СОГ, проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій (статті 40, 41 КПК України). Саме шляхом надання вказаних доручень здійснюється процесуальна легалізація роботи працівників оперативних підрозділів, які є членами СОГ.

Члени СГ і СОГ, що перебувають у відрядженні, раз на тиждень звітують старшому групи про стан виконання плану досудового розслідування з кримінальному провадженні. Звіти надсилаються засобами електронного зв'язку. У випадках, визначених керівником органу досудового розслідування, члени СГ, СОГ особисто прибувають для звіту про виконану роботу.

Ураховуючи те, що слідчо-оперативна група не є формою провадження досудового розслідування, а становить лише форму взаємодії слідчого з працівниками оперативних підрозділів, яка суттєво відрізняється від надання доручень, вважаємо, що передбачена єдина на сьогодні стаття КПК України не може розглядатися як достатня правова підстава розслідування кримінального провадження слідчо-оперативною групою.

Отже, склалася ситуація, коли на практиці використовуються такі форми взаємодії суб'єктів, які здійснюють доказування у кримінальному провадженні, що належним чином положеннями чинного КПК України не врегульовані.

2.3. Види слідчо-оперативних груп для досудового розслідування кримінальних правопорушень

Одним із найдієвішим способом швидкого і повного розкриття та розслідування кримінальних правопорушень, викриття винних було й зараз залишається створення слідчо-оперативних груп для досудового розслідування кримінальних правопорушень. Це стосується також кримінальних правопорушень, які наразі залишаються нерозкритими.

Створення СОГ для проведення досудового розслідування регулюється наказом МВС України від 7 липня 2017 р. № 575.

СОГ для досудового розслідування кримінальних правопорушень – це організаційна форма взаємодії слідчого з працівниками

оперативних підрозділів, що створюється з метою спільного проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій, виконання працівниками оперативних підрозділів письмових доручень тощо.

Такі види СОГ створюються для усебічного, повного і неупередженого досудового розслідування у складних та великих за обсягом кримінальних провадженнях, а також щодо тяжких та особливих тяжких злочинів, учинених в умовах неочевидності, кримінальних правопорушень, які набули суспільного резонансу або учинені на території декількох адміністративно-територіальних одиниць України.

Також метою створення та діяльності СОГ є здійснення ефективною взаємодії слідчих та працівників оперативних підрозділів поліції під час досудового розслідування у кримінальних провадженнях, у яких здійснення досудового розслідування доручено Генеральним прокурором України, його заступниками, керівниками регіональних прокуратур за вмотивованими постановами, у разі неефективного досудового розслідування.

Утворення СОГ здійснюється наказом Голови Національної поліції України, першого заступника Голови Національної поліції України, заступника Голови Національної поліції України – начальника Головного слідчого управління, керівника територіального органу поліції, керівника територіального (відокремленого) підрозділу поліції або осіб, які виконують їх обов'язки.

Утворення СОГ наказом керівника територіального органу поліції, керівника територіального (відокремленого) підрозділу поліції погоджується з керівником органу досудового розслідування.

Утворення СОГ за участю оперативних працівників міжрегіональних територіальних органів Національної поліції України та їх територіальних (відокремлених) підрозділів здійснюється спільним наказом керівника органу досудового розслідування та керівника відповідного міжрегіонального територіального органу або його територіального (відокремленого) підрозділу.

До складу СОГ можуть залучатися працівники структурних підрозділів апарату центрального органу управління поліцією, територіальних органів поліції, у тому числі міжрегіональних територіальних органів поліції, їх територіальних (відокремлених) підрозділів.

Керівником СОГ є слідчий, визначений керівником органу досудового розслідування для проведення досудового розслідування кримінального правопорушення.

Забороняється здійснювати заміну оперативних працівників, що включені до складу СОГ, без узгодження зі слідчим (керівником групи) або керівником органу досудового розслідування.

Контроль за роботою СОГ покладається на керівника органу досудового розслідування, який за погодженням з керівником територіального органу, підрозділу поліції має право організовувати проведення оперативних нарад за участю слідчих та працівників інших органів, підрозділів поліції з питань виявлення та розслідування кримінальних правопорушень, у тому числі стану виконання доручень слідчих та взаємодії служб.

Відповідно до чинних нормативно-правових актів можуть бути утворені такі види СОГ для досудового розслідування кримінальних правопорушень:

1. Спеціалізована постійно діюча СОГ – створюється для організації розслідування тяжких та особливо тяжких злочинів, учинених у минулі роки. Така СОГ утворюється наказом начальника територіального органу, підрозділу поліції, погодженим з керівником органу досудового розслідування.

2. СОГ Головного управління Національної поліції – створюється для досудового розслідування кримінальних правопорушень, учинених на території декількох районів області (міста). Така СОГ утворюється наказом начальника ГУНП, погодженим з начальником слідчого управління ГУНП. Контроль за її роботою покладається на слідче управління ГУНП.

3. Міжрегіональна СОГ – створюється для досудового розслідування кримінальних правопорушень, учинених на території декількох областей (регіонів). Така СОГ утворюється наказом Голови Національної поліції України або його заступником – начальником Головного слідчого управління. Контроль за її роботою покладається на Головне слідче управління Національної поліції України.

Можуть бути утворені й інші СОГ для досудового розслідування, зокрема міжвідомча СОГ, яка складається зі слідчих різних органів досудового розслідування.

2.4. ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ВЗАЄМОДІЇ СЛІДЧО-ОПЕРАТИВНОЇ ГРУПИ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ОКРЕМИХ ВИДІВ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

Певні особливості організації взаємодії існують ***при розслідуванні кримінальних правопорушень, учинених проти життя, здоров'я, статевої свободи та статевої недоторканості особи.***

До складу СОГ, яка виїздить на місце вчинення кримінального правопорушення проти життя, здоров'я, статевої свободи та статевої недоторканості особи, крім основних членів групи, в обов'язковому порядку включаються: слідчий територіального органу поліції, який спеціалізується на розслідуванні кримінальних правопорушень зазначеної категорії (є старшим СОГ), інспектор-криміналіст (технік-криміналіст) слідчого управління певної області (у разі вчинення вбивства), а також за необхідності – кінолог зі службово-розшуковою собакою та психолог.

За наявності на місці події трупа (частин трупа) людини до проведення огляду обов'язково залучається судово-медичний експерт, а також експерти НДЕКЦ відповідної спеціалізації (спеціалісти-криміналісти слідчого управління, біологи, балісти).

Начальником слідчого підрозділу щомісяця складається графік цілодобового чергування слідчих, які спеціалізуються на розслідуванні кримінальних правопорушень проти особи.

В апаратах ГУНП для оперативного виїзду на місця вчинення вбивств з обтяжуючими обставинами чи кримінальних правопорушень проти особи, що викликали суспільний резонанс, відносно або за участю представників центральних органів виконавчої влади і місцевого самоврядування, засобів масової інформації, депутатів різних рівнів, суддів та працівників правоохоронних органів створюються постійно діючі СОГ, які очолюються слідчими спеціалізованих підрозділів розслідування кримінальних правопорушень проти особи, слідчого управління ГУНП в області.

У тих ГУНП, де у складі слідчих управлінь (відділів) відсутні спеціалізовані підрозділи з розслідування кримінальних правопорушень, вчинених проти особи, до складу СОГ залучається слідчий, який спеціалізується на розслідуванні таких кримінальних правопорушень.

До виїздів на місце події в разі вчинення інших кримінальних правопорушень члени вказаних СОГ, як правило, не залучаються. До складу цих груп обов'язково включаються працівники управлінь (відділів) карного розшуку, спеціалісти-криміналісти.

До обов'язків начальника слідчого підрозділу з цих питань входить:

– у разі виявлення трупа людини, причини смерті якої на момент огляду місця події не встановлено, а також не здобуто достатніх даних, що свідчать про ненасильницький характер смерті, – одразу після завершення цієї слідчої (розшукової) дії забезпечити внесення до ЄРДР відомостей про вказане кримінальне правопорушення і його попередню кваліфікацію як умисного вбивства та вжити всіх передбачених КПК України заходів для всебічного, повного і неупередженого дослідження обставин кримінального правопорушення;

– протягом 24 годин після подання заяви, повідомлення за фактом безвісного зникнення дитини, якщо за цей час не буде встановлено місця її знаходження, а також у разі безвісного зникнення дорослої особи за обставин, що свідчать про можливість вчинення стосовно неї кримінального правопорушення, – забезпечити обов'язкове внесення до ЄРДР відомостей про вказане кримінальне правопорушення і його попередню кваліфікацію як умисного вбивства та вжити всіх передбачених КПК України заходів для всебічного, повного і неупередженого дослідження обставин такого злочину.

Начальник слідчого управління ГУНП:

– особисто виїжджає на місце події за кожним фактом умисного вбивства або тяжкого тілесного ушкодження зі смертельними наслідками, вчинених в умовах неочевидності або з обтяжуючими обставинами, чи інших кримінальних правопорушень проти особи, що можуть викликати суспільний резонанс (у разі неможливості виїзду начальника слідчого управління ГУНП на місце події виїздить його заступник);

– для огляду місця події за такими фактами обов'язково залучає спеціалістів-криміналістів слідчого управління ГУНП, криміналістичні лабораторії, судово-медичних експертів;

– заслуховує звіти членів СОГ, перевіряє якість складання протоколу огляду місця події та повноту фіксації обставин учинення кримінального правопорушення;

– у разі встановлення неповноти цієї слідчої дії негайно організовує проведення повторного або додаткового огляду місця події за своєю участю;

– організовує взаємодію слідчих та експертних підрозділів при вилученні, зберіганні та своєчасному і кваліфікованому призначенні експертних досліджень щодо вилучених у ході досудового розслідування слідів біологічного та іншого походження. Разом із начальником НДЕКЦ несе відповідальність за стан цієї роботи.

Керівник експертного підрозділу:

– особисто виїжджає на місце вчинення умисних вбивств в умовах неочевидності, вбивств з обтяжуючими обставинами чи кримінальних правопорушень проти особи, що викликали суспільний резонанс; стосовно або за участю представників центральних органів виконавчої влади і місцевого самоврядування, засобів масової інформації, депутатів різних рівнів, суддів та працівників правоохоронних органів;

– очолює роботу криміналістичної лабораторії та проведення експрес-аналізу вилучених під час огляду місця події матеріальних об'єктів;

– аналізує вилучену на місці події слідову інформацію та надає старшому СОГ кваліфіковану консультацію щодо можливостей експертних досліджень кожного об'єкта, черговості їх проведення та переліку питань, які можливо вирішити експертним шляхом.

При надходженні ухвал слідчий суддів, суду про призначення експертиз у кримінальних провадженнях про вбивства та зґвалтування з обтяжуючими обставинами керівник експертного підрозділу вивчає матеріали, які надходять зі слідчих підрозділів, та перелік поставлених на вирішення експертизи питань. При виявленні недоліків негайно доводить це до відома начальників слідчих підрозділів для їх термінового усунення.

Керівник експертного підрозділу несе особисту відповідальність за організацію експертного забезпечення слідчої роботи, виявлення, вилучення та фіксації слідової інформації, якість і своєчасність проведення експертних досліджень.

За фактами вчинення кримінальних правопорушень, учинених проти життя, здоров'я, статевої свободи та статевої недоторканості особи, важлива роль відведена інспектору-криміналісту, який зобов'язаний:

1) особисто або у складі постійно діючої СОГ виїжджає на місце події за кожним фактом умисного вбивства або тяжкого тілесного ушкодження зі смертельними наслідками, які вчинені в умовах неочевидності або з обтяжуючими обставинами, чи інших кримінальних правопорушень, учинених проти життя, здоров'я, статевої свободи та статевої недоторканості особи, які можуть викликати суспільний резонанс;

2) за відсутності на місці події керівництва слідчого управління ГУНП є старшим СОГ; зобов'язаний організувати проведення огляду місця події; має право у визначеному нормативно-правовими актами

порядку залучати додаткові сили та засоби органів поліції для проведення першочергових слідчих (розшукових) дій з урахуванням обставин вчиненого кримінального правопорушення; надає відповідні рекомендації керівникам територіальних органів поліції та іншим працівникам поліції;

3) керує діями інших слідчих під час огляду місця події; забезпечує обмін інформацією між членами СОГ; надає практичну та методологічну допомогу під час огляду місця події; контролює складання відповідного протоколу огляду та додатків до нього; у подальшому бере участь у призначенні судових експертів, а в разі необхідності самостійно проводить огляд місця події та інші найбільш складні слідчі дії, призначає судові експертизи;

4) за результатами отриманої після першочергових слідчих дій інформації надає допомогу у складанні плану слідчих (розшукових) дій або самостійно складає такий план, у якому висуває версії вчинення злочину, заходи щодо його відпрацювання, визначає терміни виконання кожної запланованої дії;

5) у подальшому за вказівкою керівництва слідчого управління ГУНП контролює стан досудового розслідування в розпочатому кримінальному провадженні; веде контрольно-наглядову справу; у разі виявлення недоліків у розслідуванні вносить керівництву слідчого управління ГУНП пропозиції щодо вжиття заходів до їх усунення.

ВАЖЛИВО! Під час огляду місця події за дорученням слідчого інспектор-криміналіст проводить вимірювання, фотографування, звуко- чи відеозапис, виготовляє відбитки та зліпки наявних слідів, при необхідності складає плани і схеми, виготовляє графічні зображення оглянутого місця події чи окремих речей.

Під час фіксації слідчим виявленої слідової інформації у протоколі огляду місця події інспектор-криміналіст надає допомогу щодо опису специфічних ознак (виду та кількості виявлених слідів, їх локалізації, способу виявлення та фіксації). За письмовим дорученням слідчого виготовляє фототаблицю огляду місця події, стенограму, аудіо-, відеозапис процесуальної дії, схеми, зліпки, здійснює упакування носіїв комп'ютерної інформації та інших об'єктів і матеріалів, які долучаються як додаток до протоколу огляду місця події.

Особливості організації взаємодії при розслідуванні дорожньо-транспортних пригод. На місце ДТП зі смертельними наслідками для проведення огляду в обов'язковому порядку направляється слідчий підрозділу з розслідування ДТП слідчого управління ГУНП, слідчий територіального органу поліції, який спеціалізується

на розслідуванні таких кримінальних правопорушень, інспектор-криміналіст, поліцейські патрульної поліції та за необхідності працівники Експертної служби МВС у складі автотехнічної пересувної лабораторії і спеціалісти інших галузей знань. У разі залишення місця ДТП особою, причетною до її вчинення, на місце направляються працівники оперативних та оперативно-технічних підрозділів ГУНП.

ВАЖЛИВО! Проведення огляду місця ДТП, унаслідок якої її учасникам спричинено тілесні ушкодження, доручається слідчому за цією спеціалізацією, який безпосередньо складає протокол та схему до нього.

При надходженні повідомлення про ДТП оперативний черговий органу поліції забезпечує своєчасне інформування та виклик на місце ДТП відповідальних посадових осіб дорожніх або комунальних організацій, на території обслуговування яких сталася пригода.

Обов'язки слідчого:

1) доручає інспектору-криміналісту (спеціалісту-криміналісту) проведення орієнтувального і оглядового фотографування та відеозапису на місці пригоди;

2) за участю посадових осіб дорожніх і комунальних організацій визначає на місці пригоди стан дорожнього покриття, погодні умови, видимість елементів дороги та конкретної перешкоди, наявність дорожніх умов, що могли стати супутньою або безпосередньою причиною вчинення ДТП; результати виявлення незадовільних дорожніх, погодних або інших умов, що могли стати супутньою або безпосередньою причиною вчинення ДТП, фіксуються у протоколі огляду місця події, а також оформлюються спільним із представником власника дороги актом у разі виявлення недоліків в утриманні вулиць, доріг, залізничних переїздів або інших дорожніх споруд, що пов'язані з причинами ДТП;

3) в установленому порядку проводить огляд транспортних засобів на місці пригоди за участю понятих, інспектора-криміналіста (техніка-криміналіста) та/або відповідного спеціаліста, зокрема для визначення їх технічного стану;

4) приймає рішення про тимчасове вилучення транспортних засобів та надає вказівку поліцейським патрульної поліції про їх доставлення і поміщення для тимчасового зберігання на спеціальні майданчики чи стоянки.

Поліцейські патрульної поліції за вказівкою слідчого забезпечують транспортування потерпілих та загиблих внаслідок ДТП осіб до медичних закладів, а також проведення огляду учасників ДТП на стан сп'яніння у закладі охорони здоров'я.

СЛІД ПАМ'ЯТАТИ! Вилучений транспортний засіб відповідно до статей 167, 168 КПК України є тимчасово вилученим майном, у зв'язку з чим не пізніше наступного робочого дня прокурор або слідчий за погодженням з прокурором зобов'язаний звернутися до слідчого судді з клопотанням про накладення арешту на нього. В іншому випадку цей транспортний засіб має бути повернутий особі, у якої його вилучено (ст. 171 КПК України).

У разі виявлення транспортного засобу, щодо якого в банках даних³⁸ є інформація як про викрадений, поліцейський:

– затримує транспортний засіб в установленому законодавством порядку та вживає заходів щодо встановлення особи водія та осіб, які знаходяться в транспортному засобі;

– про факт виявлення транспортного засобу інформує за скороченим номером екстреного виклику поліції «102» та доповідає керівнику територіального органу (підрозділу) рапортом, який надалі реєструє в інформаційно-телекомунікаційній системі «Інформаційний портал Національної поліції України» (ІТС ІПНП) з автоматичним присвоєнням порядкових номерів єдиного обліку прийняття та реєстрації заяв про кримінальні правопорушення та інші події або в журналі ЄО (в разі тимчасової відсутності технічних можливостей унесення таких відомостей до ІТС ІПНП) згідно з вимогами, передбаченими наказом МВС України від 8 лютого 2019 р. № 100³⁹.

Чергова служба підрозділу поліції, до якої надійшла відповідна інформація, вчиняє такі дії:

– надсилає електронне повідомлення про виявлення зазначеного транспортного засобу з інформацією про транспортний засіб та про всіх осіб, які знаходяться в транспортному засобі, на адресу електронної пошти або факсимільним зв'язком уповноваженому підрозділу та черговій службі територіального органу (підрозділу) поліції, у межах територіальної юрисдикції якого виявлено транспортний засіб;

---

³⁸ Складає інформаційної системи Інтерполу, яка становить сукупність інформаційних ресурсів, що містять дані стосовно осіб, предметів і явищ, які обробляються Генеральним секретаріатом Інтерполу з метою забезпечення співробітництва правоохоронних органів держав – членів Інтерполу в боротьбі зі злочинністю.

³⁹ Порядок ведення єдиного обліку в органах (підрозділах) поліції заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення та інші події: затв. наказом МВС України від 08.02.2019 № 100 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0223-19>.

– реєструє факт виявлення транспортного засобу в журналі єдиного обліку заяв і повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення та інші події згідно з вимогами, передбаченими наказом МВС України від 8 лютого 2019 р. № 100.

Територіальний орган (підрозділ) поліції:

– приймає та реєструє інформацію про викрадений транспортний засіб у порядку, визначеному наказом МВС України від 8 лютого 2019 р. № 100;

– негайно направляє на місце події слідчо-оперативну групу для проведення огляду та тимчасового вилучення транспортного засобу;

– забезпечує збереження транспортного засобу відповідно до вимог законодавства.

Уповноважений підрозділ (структурний підрозділ центрального органу управління поліції, на який покладено виконання функцій Національного центрального бюро Інтерполу в Україні):

– підтверджує наявність в банках даних інформації про розшук транспортного засобу чергової службі підрозділу, який затримує транспортний засіб, а також надсилає цю інформацію уповноваженому територіальному підрозділу;

– здійснює перевірку щодо розшуку виявленого транспортного засобу із використанням каналів міжнародного поліцейського співробітництва, про результати перевірки інформує територіальний орган (підрозділ) поліції через уповноважений територіальний підрозділ (у виняткових випадках – безпосередньо територіальний орган (підрозділ) поліції).

ЗВЕРНІТЬ УВАГУ! При внесенні до ЄРДР відомостей про кримінальне правопорушення, пов'язане з порушенням Правил дорожнього руху, в обов'язковому порядку вказуються відомості про всіх учасників ДТП.

Кримінальні провадження про ДТП зі смертельними наслідками, а також ДТП, що набули суспільного резонансу і знаходяться на контролі МВС, Національної поліції України та Генеральної прокуратури України, розслідуються спеціалізованими підрозділами з розслідування ДТП слідчого управління ГУНП. У разі настання смерті учасника ДТП під час перебування у лікувальному закладі керівник органу досудового розслідування невідкладно ініціює перед прокурором – процесуальним керівником розгляд питання про доручення подальшого розслідування відповідного кримінального провадження спеціалізованому підрозділу з розслідування ДТП слідчого управління ГУНП.

Особливості організації взаємодії при розслідуванні кримінальних правопорушень, пов'язаних з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів (далі – наркотичних засобів). В умовах сьогодення загрози, пов'язані з поширенням споживання наркотичних речовин та їх незаконним обігом, посіли провідне місце серед основних загроз людству. Річний обсяг прибутків від незаконної торгівлі наркотиками вийшов на друге місце у світі після торгівлі зброєю, випередивши торгівлю нафтою. Це дозволяє наркомафії все активніше втручатися в політичне та економічне життя багатьох країн. Тож одна із серйозних загроз сучасності – поширення наркозлочинності.

Кримінальні правопорушення, пов'язані із незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів, утворюють окрему групу (статті 305–322 КК України), яка має специфічну криміналістичну характеристику, що й обумовлює особливості їх розслідування.

Наркотичні засоби законодавець визначає як речовини природного чи синтетичного походження, препарати, рослини, які становлять небезпеку для здоров'я населення у разі зловживання ними. Такими речовинами визнаються ті, що мають здатність впливати на центральну нервову систему, призводять до стану особливого сп'яніння, до звикання і наркотичної залежності (медична ознака), перелік яких закріплений у спеціальних нормативних актах (юридична ознака), а зловживання ними ставить під загрозу народне здоров'я (соціальна ознака). Для України «традиційними» наркотичними засобами є макова солома, опій та екстракційний опій, героїн, марихуана, гашиш (анаша), кокаїн. Зловживання наркотиками, створюючи серйозну загрозу життю, здоров'ю та гідності мільйонів людей, руйнує генофонд націй, підриває фундаментальні основи суспільства та держави. Швидке поширення наркобізнесу, яке відбувається упродовж останніх десятиліть, становить катастрофічну суспільну загрозу.

Сьогодні діяльність осіб у сфері обігу наркотиків має високий рівень організації, супроводжується заходами конспірації та приховування злочинів, у зв'язку з чим їх розслідування потребує активної взаємодії й оперативного вирішення нагальних питань.

Протидію незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів здійснюють Національна поліція, Служба безпеки України, Офіс Генерального прокурора, центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну митну політику, центральні

органи виконавчої влади, що реалізують державну політику у сферах захисту державного кордону, обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів, протидії їх незаконному обігу та інші органи виконавчої влади в межах наданих їм законом повноважень⁴⁰.

При наявності в оперативному підрозділі достатньої інформації про готування до вчинення тяжкого чи особливо тяжкого злочину, пов'язаного з незаконним збутом наркотичних засобів, начальник оперативного підрозділу звертається до начальника слідчого підрозділу для планування погоджених дій під час проведення оперативної закупки та затримання причетних до цього осіб.

Начальник слідчого підрозділу з дотриманням вимог таємності вивчає надані матеріали та запропонований оперативним підрозділом план заходів з їх реалізації. У разі необхідності вносить доповнення до нього та визначає слідчого, який у разі виявлення ознак злочину вносить відповідні відомості до ЄРДР та розпочинає досудове розслідування.

У плані заходів з реалізації матеріалів зазначається:

- місце і час проведення оперативної закупки;
- задіяні сили та засоби для фіксації кримінального правопорушення, у тому числі за допомогою відеозапису;
- розподіл дій задіяних працівників;
- послідовність затримання осіб та проведення оглядів чи обшуків (підготовка клопотань до слідчого судді, суду з цих питань);
- порядок і тактика проведення слідчих дій (підготовка клопотань до слідчого судді, суду з цих питань);
- інші послідовні дії працівників оперативних підрозділів (з урахуванням специфіки кримінального правопорушення).

Під час огляду місця події, пов'язаного з незаконним обігом наркотичних засобів, слідчому, прокурору слід застосовувати відеофіксацію цієї слідчої (розшукової) дії, що має здійснюватися відповідно до положень КПК України.

Виключно при отриманні достовірної інформації оперативним підрозділом, у тому числі структурним (відокремленим) підрозділом Департаменту протидії наркозлочинності Національної поліції України, під час проведення оперативно-розшукових заходів з документування

---

⁴⁰ Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживанню ними : Закон України від 15.02.1995 № 62/95-ВР // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/62/95-вр>.

злочинної діяльності особи чи осіб про вчинення тяжкого чи особливо тяжкого злочину, пов'язаного з незаконним збутом наркотичних засобів, їх керівники звертаються до відповідного керівника досудового розслідування зі службовим листом про виявлені обставини злочинної діяльності.

У службовому листі, який підписує керівник оперативного підрозділу, зазначаються час, місце, спосіб та інші обставини вчинення кримінального правопорушення, а також відомості щодо використання доходів, одержаних злочинним шляхом, та про майно осіб, причетних до злочинної діяльності.

При направленні оперативними підрозділами до органів досудового розслідування матеріалів за результатами проведення оперативно-розшукових заходів одночасно надається інформація про проведені заходи з розшуку майна і коштів, на які може бути накладено арешт, та їх місцезнаходження.

Обов'язки слідчого:

1) під час проведення огляду місця події, обшуку в ході досудового розслідування кримінального правопорушення, пов'язаного з незаконним обігом наркотичних засобів, самостійно чи за його дорученням спеціаліст-криміналіст в обов'язковому порядку застосовує відеофіксацію цих слідчих дій відповідно до КПК України та складає плани-схеми, вилучає необхідні речі, предмети та документи;

2) за дорученням керівника органу досудового розслідування бере участь в реалізації матеріалів оперативно-розшукових справ;

3) у кримінальному провадженні про злочин у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів упродовж доби після вилучення наркотичних засобів виносить постанову про призначення експертизи та направляє її з відповідними додатками для виконання до державної спеціалізованої установи, що здійснює судово-експертну діяльність, та забезпечує направлення до експертної установи матеріалів, необхідних для проведення судової експертизи;

4) після отримання експертного висновку речові докази впродовж трьох діб направляє на зберігання відповідальній особі відповідно до Порядку зберігання наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, вилучених з незаконного обігу, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 7 травня 2008 р. № 422⁴¹;

---

⁴¹ Порядок зберігання наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, вилучених з незаконного обігу : затв. постановою Кабінету

5) у разі отримання під час виконання слідчих або інших дій інформації про осіб, які зловживають наркотичними засобами, повідомляє про це начальника органу поліції для вжиття відповідних заходів;

6) з метою забезпечення можливої конфіскації майна як додаткового покарання, негайно після реєстрації кримінального провадження в порядку, передбаченому кримінальним процесуальним законодавством, вживає заходів щодо розшуку, зберігання майна, цінностей та коштів винних осіб з подальшим вилученням або накладенням арешту;

7) у кожному провадженні про незаконний збут наркотичних засобів проводить всі можливі і необхідні слідчі (розшукові) та негласні слідчі (розшукові) дії, спрямовані на повне, всебічне та неупереджене документування злочинної діяльності, виявлення використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотичних засобів, а не лише факту збуту наркотичних засобів; виключно за результатами отримання доказів, які свідчать про причетність конкретної особи до вчинення незаконного обігу наркотичних засобів, ініціює питання про проведення контролю за вчиненням злочину у формі оперативної закупки;

8) у випадку повідомлення особі про підозру в учиненні кримінального правопорушення, передбаченого ст. 307 КК України, вживає вичерпних заходів для встановлення наявності ризиків, передбачених частиною першою ст. 177 КПК України.

Дізнавач при розслідуванні кримінальних проступків у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів керується наведеними пп. 1, 4–6 з урахуванням вимог, передбачених статтями 298¹ та 300 КПК України. Зокрема, положеннями ст. 298¹ КПК України визначено, що процесуальними джерелами доказів у кримінальному провадженні про кримінальні проступки, крім визначених ст. 84 КПК України, також є пояснення осіб, результати медичного освідування, висновки спеціаліста, показання технічних приладів і технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису чи засобів фото- і кінозйомки, відеозапису. Такі процесуальні джерела доказів не можуть бути використані у кримінальному провадженні щодо злочину, окрім як на підставі ухвали слідчого судді, яка постановляється за клопотанням прокурора.

Крім того, для досудового розслідування кримінальних проступків дозволяється виконувати всі слідчі (розшукові) дії, передбачені

цим Кодексом, та негласні слідчі (розшукові) дії, передбачені ч. 2 ст. 264 та ст. 268 КПК України, а також відбирати пояснення для з'ясування обставин вчинення кримінального проступку, проводити медичне освідчування, отримувати висновок спеціаліста, що має відповідати вимогам до висновку експерта, знімати показання технічних приладів і технічних засобів у провадженнях щодо вчинення кримінальних проступків, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, чи засобів фото- і кінозйомки, відеозапису, вилучати знаряддя і засоби вчинення кримінального проступку, речі і документи, що є безпосереднім предметом кримінального проступку, або які вивчені під час затримання особи, особистого огляду або огляду речей, до внесення відомостей про кримінальний проступок до Єдиного реєстру досудових розслідувань.

Керівник органу досудового розслідування (дізнання):

1) спільно з керівниками оперативних підрозділів органу, підрозділу поліції організовує роботу з виявлення кримінальних правопорушень у сфері обігу наркотичних засобів та забезпечує участь слідчого в реалізації матеріалів оперативно-розшукової діяльності;

2) оцінює наявність ознак кримінального правопорушення при вивченні матеріалів за заявами та повідомленнями про кримінальні правопорушення та інші події, пов'язані з обігом наркотичних засобів, забезпечує своєчасне внесення слідчими (дознавачами) відомостей про ці правопорушення до ЄРДР;

3) з метою забезпечення всебічного, повного і неупередженого розслідування кримінальних правопорушень у сфері обігу наркотичних засобів ініціює перед керівником територіального органу, підрозділу поліції питання щодо створення СОГ, до складу якої включаються працівники органу досудового розслідування та оперативних підрозділів, які мають досвід розслідування кримінальних правопорушень цієї категорії (у разі вчинення тяжких та особливо тяжких злочинів – одночасно із внесенням інформації до ЄРДР, а в кримінальних провадженнях про нетяжкі злочини – за необхідності), погоджує створення СОГ;

4) щомісяця розглядає на оперативних нарадах за участю керівника територіального органу, підрозділу поліції та керівників його структурних підрозділів результати роботи з виявлення осіб, які вчинили кримінальні правопорушення у сфері обігу наркотичних засобів, а стан досудового розслідування в кримінальних провадженнях про тяжкі та особливо тяжкі злочини цієї категорії, які викликали суспільний резонанс, – щотижня;

5) при вивченні матеріалів за заявами або повідомленнями про злочини, за вчинення яких передбачено додаткове покарання у вигляді конфіскації майна, перевіряє наявність матеріалів про вжиті заходи, спрямовані на встановлення майна особи, яка вчинила злочин, та коштів, здобутих від незаконного обігу наркотичних засобів;

6) забезпечує своєчасне і повне виконання ухвал слідчого судді, суду про проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій з метою встановлення обставин, які мають істотне значення для кримінального провадження, у строки, зазначені в ухвалі;

7) після внесення відповідних відомостей до ЄРДР забезпечує своєчасне направлення до експертної установи вилучених речовин та об'єктів для проведення судової експертизи;

8) за необхідності порушує клопотання перед керівником експертної установи про вжиття заходів щодо невідкладного проведення судової експертизи та отримання відповідного висновку;

9) з дотриманням вимог режиму секретності вивчає надані матеріали оперативно-розшукової діяльності та запропонований оперативним підрозділом план заходів з їх реалізації; у разі необхідності вносить доповнення до нього та визначає слідчого, який у разі виявлення ознак кримінального правопорушення вносить відповідні відомості до ЄРДР та розпочинає досудове розслідування.

У плані заходів з реалізації матеріалів оперативно-розшукової діяльності з виявлення фактів збуту наркотичних засобів повинні бути передбачені:

- 1) місце і час проведення оперативної закупки;
- 2) задіяні сили та засоби для фіксації кримінального правопорушення, у тому числі за допомогою відеозапису;
- 3) розподіл дій між залученими працівниками поліції;
- 4) інші послідовні дії працівників оперативних підрозділів (з урахуванням специфіки кримінального правопорушення).

Утворення СОГ за участю оперативних працівників структурних підрозділів Департаменту протидії наркозлочинності Національної поліції України для розслідування кримінальних правопорушень у сфері незаконного збуту наркотичних засобів здійснюється за спільним наказом начальника слідчого підрозділу та начальника відповідного структурного (відокремленого) підрозділу. При цьому керівником СОГ є слідчий, який визначений начальником слідчого підрозділу для здійснення досудового розслідування кримінального правопорушення.

Начальник структурного підрозділу Департаменту протидії наркозлочинності Національної поліції України, керівник оперативного

підрозділу, оперативний працівник якого включений до складу СОГ, або якщо за матеріалами цього підрозділу розпочато кримінальне провадження, забезпечує взаємодію з органом досудового розслідування Національної поліції України, який здійснює розслідування цих кримінальних правопорушень у сфері незаконного обігу наркотичних засобів.

Особливості взаємодії при досудовому розслідуванні кримінальних правопорушень у сфері господарської та службової діяльності. Досудове розслідування злочинів у сфері господарської та службової діяльності здійснюється спеціалізованими підрозділами слідчих управлінь ГУНП та слідчими територіальних органів, підрозділів поліції, які спеціалізуються на розслідуванні злочинів зазначеної категорії, після визначення прокурорами відповідного рівня за слідчим управлінням ГУНП юрисдикції місця вчинення таких злочинів, а також детективами органів Бюро економічної безпеки України та Національного антикорупційного бюро України, слідчими Служби безпеки України та Державного бюро розслідування України згідно з підслідністю (ст. 216 КПК України).

Досліджуючи взаємодію органів досудового розслідування Національної поліції, важливо знати, що матеріали оперативного підрозділу, в яких зафіксовано фактичні дані про протиправні діяння у сфері господарської та службової діяльності окремих осіб та груп, відповідальність за які передбачена КК України, що направляються до слідчого підрозділу для початку та здійснення досудового розслідування, в обов'язковому порядку повинні містити відомості про проведену роботу із забезпечення відшкодування завданої шкоди, у тому числі про вжиті заходи з розшуку майна і коштів, на які може бути накладено арешт, та про їх місцезнаходження.

Матеріали оперативного підрозділу, в яких зафіксовано фактичні дані про протиправні діяння у сфері господарської та службової діяльності окремих осіб та груп, відповідальність за які передбачена КК України, що направляються до органу досудового розслідування для початку та здійснення досудового розслідування, повинні містити відомості про проведену роботу із забезпечення відшкодування завданої шкоди, у тому числі вжиті заходи з розшуку майна і коштів, на які може бути накладено арешт, та про їх місцезнаходження.

Керівник органу досудового розслідування:

1) вивчає кримінальні провадження про кримінальні правопорушення у сфері господарської чи службової діяльності, в яких не

встановлено осіб, що їх учинили, забезпечує виконання слідчим всіх необхідних слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій, спрямованих на їх встановлення;

2) щомісяця під час здачі звітів про роботу органу досудового розслідування надає до слідчого управління ГУНП для вивчення кримінальні провадження про кримінальні правопорушення вказаної категорії, відомості про які внесено до ЄРДР у звітному періоді та за якими не повідомлено про підозру, за результатами вивчення зазначених кримінальних проваджень начальником слідчого управління ГУНП надаються письмові вказівки та забезпечується контроль за їх виконанням.

Утворення СОГ для розслідування злочинів у сфері господарської чи службової діяльності здійснюється за спільним наказом керівника органу досудового розслідування та керівника відповідного оперативного підрозділу. Утворення СОГ у кримінальному провадженні, досудове розслідування у якому здійснюється Головним слідчим управлінням Національної поліції України, здійснюється за наказом Голови Національної поліції України або за наказом заступника Голови Національної поліції України – начальника Головного слідчого управління, погодженим керівництвом відповідного оперативного підрозділу. Старшим СОГ є слідчий, якого керівником органу досудового розслідування визначено здійснювати досудове розслідування кримінального правопорушення.

Керівник відповідного оперативного підрозділу, оперативний працівник якого включений до складу СОГ або за матеріалами якого розпочато кримінальне провадження, забезпечує взаємодію з органом досудового розслідування, який здійснює розслідування злочинів у сфері господарської чи службової діяльності.

Під час проведення оперативно-розшукових заходів та слідчих (розшукових) дій, пов'язаних із розкриттям злочинів у сфері економіки та фінансів, через НЦБ Інтерполу можна одержувати з Генерального секретаріату або НЦБ Інтерполу в зарубіжних країнах таку інформацію:

а) офіційні назви комерційних структур (фірм, спільних підприємств тощо) та інших юридичних осіб – суб'єктів підприємницької діяльності, розташованих за кордоном;

б) дату їх реєстрації у відповідних державних органах, юридичну адресу, номери телефонів та інших телекомунікаційних засобів;

в) прізвища та імена керівників таких структур;

г) основні напрями діяльності;

д) розміри статутного капіталу;

е) відомості про припинення діяльності;
ж) відомості кримінального характеру стосовно їх керівників та інших працівників.

З деяких країн можливе отримання інформації про укладені інофірмами угоди з українськими юридичними та фізичними особами або за їх участю та про наслідки їх виконання.

Відомості про відкриття фізичними особами, в тому числі громадянами України, та юридичними особами фінансових рахунків у зарубіжних банках, а також про рух коштів по них, про укладення угод між українськими та закордонними юридичними особами становлять, як правило, банківську чи комерційну таємницю і можуть повідомлятися іноземними правоохоронними органами лише після розгляду офіційного звернення Генеральної прокуратури України верховним органом юстиції (прокуратури) запитуваної держави в порядку надання правової допомоги в кримінальному провадженні.

Запити з питань розкриття і розслідування злочинів у сфері економіки і фінансів, а також причетних до них осіб, що надсилаються до НЦБ Інтерполу для подальшого скерування правоохоронним органам зарубіжних держав, повинні містити такі відомості:

а) конкретні факти, які є підставою для звернення до правоохоронних органів зарубіжних держав: наявність кримінального провадження, його номер, дата і стаття (частина статті) КК України, за якою здійснюється досудове розслідування, орган, що проводить розслідування; заведена оперативно-розшукова справа, її номер, перевірка оперативної або іншої інформації, номер оперативного повідомлення або відповідного документа;

б) анкетні дані особи, щодо якої робиться запит; за наявності кримінального провадження процесуальний стан цієї особи, якщо обвинувачений – який, ким і коли обраний запобіжний захід;

в) обставини злочину або характер наявних відомостей із зазначенням способу вчинення конкретних злочинних діянь обвинуваченими або підозрюваними особами.

До запитів, за потреби, додаються копії контрактів та інших документів, що стосуються кримінального провадження або матеріалів перевірки.

За необхідності перевірки іноземних фірм, філіалів, спільних підприємств та інших об'єктів підприємницької діяльності, зареєстрованих за кордоном, у запиті додатково зазначається:

- а) назва такої структури;
- б) юридична (або фактична) адреса, телефони, факси;
- в) конкретні питання, на які передбачається одержати відповідь.

Особливості організації взаємодії при досудовому розслідуванні кримінальних правопорушень, вчинених членами організованих груп та злочинних організацій (далі – ОГ та ЗО). Досудове розслідування кримінальних правопорушень, вчинених членами ОГ та ЗО, здійснюється виключно слідчими управліннями ГУНП. За наявності в оперативному підрозділі достатньої інформації про готування до вчинення тяжкого чи особливо тяжкого злочину конкретними особами у складі ОГ та ЗО, зібрані матеріали із зафіксованими фактичними даними про це надаються начальнику слідчого управління ГУНП для планування погоджених дій під час їх реалізації і легалізації матеріалів оперативно-розшукових заходів.

Матеріали оперативного підрозділу, в яких зафіксовано фактичні дані про протиправні діяння членів ОГ та ЗО, відповідальність за які передбачена КК України, що направляються до органу досудового розслідування для початку та здійснення досудового розслідування, повинні містити відомості про наявність та місцезнаходження доказів (у тому числі речових доказів), бухгалтерських документів, викрадених або здобутих кримінально-протиправним шляхом коштів, майна та інших цінностей.

Начальник слідчого управління ГУНП:

1) здійснює особистий контроль за ходом виконання запланованих заходів з реалізації і легалізації зібраних матеріалів, зокрема оперативно-розшукових заходів; внесенням слідчим відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР та подальшим здійсненням досудового розслідування;

2) забезпечує якісну підготовку слідчим матеріалів, необхідних для внесення клопотання про застосування запобіжного заходу стосовно осіб, яким висунуто підозру в учиненні кримінальних правопорушень, вчинених у складі ОГ та ЗО;

3) забезпечує щоквартальний аналіз використання тактики і методики проведення досудового розслідування кримінальних правопорушень, вчинених у складі ОГ та ЗО; причини непідтвердження таких кваліфікуючих ознак судом; судову практику розгляду вказаних кримінальних проваджень;

4) з метою своєчасного прийняття до провадження слідчими спеціалізованого слідчого підрозділу слідчих управлінь ГУНП кримінальних проваджень про кримінальні правопорушення, вчинені членами ОГ та ЗО, організовує постійний моніторинг кримінальних проваджень, які розслідуються слідчими територіальних органів поліції, а також слідчого управління ГУНП області.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Поясніть значення поняття «слідча група» та «слідчо-оперативна група».
2. Визначте спільні та відмінні ознаки між слідчою групою та слідчо-оперативною групою.
3. Проаналізуйте завдання і принципи діяльності слідчої групи та слідчо-оперативної групи.
4. Назвіть порядок створення і діяльності слідчої групи та слідчо-оперативної групи?
5. Охарактеризуйте види СОГ, що створюються для досудового розслідування кримінальних правопорушень.
6. Назвіть та проаналізуйте особливості діяльності СОГ під час розслідування окремих видів кримінальних правопорушень.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Абламський С. Є. Актуальні питання взаємодії слідчого з іншими учасниками, які залучаються під час досудового розслідування / С. Є. Абламський // Сучасні тенденції розвитку криміналістики та кримінального процесу : тези доп. міжнар. наук.-практ. конф. до 100-річчя від дня народження проф. М. В. Салтєвського (м. Харків, 8 листоп. 2017 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. – Харків : ХНУВС, 2017. – С. 242–244.
2. Абламський С. Є. Роль взаємодії слідчого з іншими органами і підрозділами при розслідуванні кримінальних правопорушень / С. Є. Абламський // Підготовка охоронців правопорядку в Харкові (1917–2017 рр.) : зб. наук. ст. і тез доп. на наук.-практ. конф. до 100-річчя підготовки охоронців правопорядку в Харкові (м. Харків, 25 листоп. 2017 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. – Харків : ХНУВС, 2017. – С. 42–43.
3. Волобуєв А. Ф. Слідчо-оперативна група як суб'єкт досудового розслідування / А. Ф. Волобуєв, А. М. Меденцев // Правовий часопис Донбасу. – 2020. – № 1 (70). – С. 177–183. – DOI: <https://doi.org/10.32366/2523-4269-2020-70-1-177-183>.
4. Збірник відомчих, міжвідомчих нормативно-правових актів та інших матеріалів, якими регулюються окремі питання кримінального провадження в Україні : зб. нормат.-прав. актів / уклад.: А. Г. Гаркуша, О. А. Солдатенко, Н. П. Черняк. – Дніпро : Вид. Біла К. О., 2021. – 490 с.

5. Інструкція з організації діяльності слідчих підрозділів Національної поліції України : затв. наказом МВС України від 06.07.2017 № 570 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0919-17>.

6. Організація взаємодії підрозділів Національної поліції під час проведення досудового розслідування : навч. посіб. / О. П. Бойко, О. Ф. Кобзар, В. В. Рогальська, Н. П. Черняк. – Дніпро : ДДУВС, 2017. – 84 с.

7. Піддубна А. В. Взаємодія слідчого та експерта під час досудового розслідування порушень правил безпеки дорожнього руху / А. В. Піддубна // Харківський національний університет внутрішніх справ: 20 років у статусі національного : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 2 берез. 2021 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. – Харків : ХНУВС, 2021. – С. 327–330.

8. Піддубна А. В. Проблемні питання взаємодії при розслідуванні порушень правил безпеки дорожнього руху та експлуатації транспорту / А. В. Піддубна // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка. – 2021. – Вип. 2 (94). – С. 311–324. – DOI: <https://doi.org/10.33766/2524-0323.94.311-324>.

9. Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальних правопорушенням, їх виявленні та розслідування : наказ МВС України від 07.07.2017 № 575 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0937-17>.

10. Про затвердження Інструкції з організації реагування на заяви і повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та оперативного інформування в органах (підрозділах) Національної поліції України» : наказ МВС України від 27.04.2020 № 357 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0443-20>.

РОЗДІЛ 3

ВЗАЄМОДІЯ СЛІДЧОГО, ДІЗНАВАЧА З ПРАЦІВНИКАМИ ОПЕРАТИВНИХ ПІДРОЗДІЛІВ

3.1. СУТНІСТЬ ТА ФОРМИ ВЗАЄМОДІЇ СЛІДЧОГО, ДІЗНАВАЧА З ПРАЦІВНИКАМИ ОПЕРАТИВНИХ ПІДРОЗДІЛІВ

Упродовж останніх десяти років правоохоронні органи України перебувають у стані концептуального реформування, тому до чинного законодавства України, зокрема й відомчих нормативно-правових актів, постійно вносяться зміни і доповнення. Проте до сьогодні частина нормативно-правових актів (або окремі положення), що регулюють означене питання, так і не приведена у відповідність до Закону України «Про Національну поліцію» та чинного КПК України. Відповідно до п. 4 Прикінцевих та перехідних положень Закону України «Про Національну поліцію» для приведення законодавства України у відповідність до вказаних законів акти законодавства застосовуються в частині, що не суперечить йому.

Загалом робота слідчих, дізнавачів і оперативних підрозділів спрямована на розслідування кримінальних правопорушень, а також попередження та виявлення причин і умов, що сприяли їх вчиненню. При цьому розслідування всіх тяжких та особливо тяжких злочинів є можливим саме завдяки постійній та злагодженій взаємодії слідчого із працівниками оперативних підрозділів, а також своєчасному вжиттю низки спільних заходів, спрямованих на обставини, які мають значення для кримінального провадження (ст. 91 КПК України).

Слід зазначити, що, на відміну від слідчого та дізнавача, оперативні підрозділи не належать ані до сторін, ані до учасників кримінального провадження. Проте відповідно до положень ч. 2 ст. 41 КПК України під час виконання доручень слідчого, дізнавача, прокурора співробітник оперативного підрозділу користується повноваженнями слідчого. Співробітники оперативних підрозділів (крім підрозділу детективів, підрозділу внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України) не мають права здійснювати процесуальні дії у кримінальному провадженні за власною ініціативою або звертатися з клопотаннями до слідчого судді чи прокурора.

Взаємодія слідчого, дізнавача та оперативних підрозділів у процесі розкриття та розслідування кримінальних правопорушень є найбільш поширеним і важливим видом взаємодії, необхідною умовою успіху досягнення повного, швидкого та неупередженого досудового розслідування.

Чинний КПК України досить суттєво трансформував кримінальну процесуальну діяльність під час досудового розслідування, зокрема і щодо співвідношення слідчої та оперативно-розшукової діяльності. Тому форми взаємодії слідчих і працівників оперативних підрозділів мають бути пристосовані до нових вимог.

Здебільшого правові та організаційні засади взаємодії слідчого, дізнавача з оперативними підрозділами закріплені у відповідних відомчих наказах, прийнятих на реалізацію положень нового кримінального процесуального законодавства України.

Розглядаючи визначення поняття взаємодії, суб'єктами якої є слідчі та оперативні підрозділи, І. В. Кубарев шляхом аналізу законодавства та наукової літератури зазначив, що вона полягає в узгодженому визначенні і здійсненні слідчих дій, оперативно-розшукових та інших заходів під керівництвом слідчого з метою ефективного вирішення завдань кримінального судочинства⁴². Але взаємодія не завжди відбувається під безпосереднім керівництвом, адже працівники оперативних підрозділів під час виконання письмових доручень слідчого користуються його повноваженнями.

У процесі дослідження проблем попередження злочинів оперативними підрозділами поліції В. В. Шендрик констатував, що превентивна взаємодія оперативних підрозділів поліції з іншими суб'єктами попередження злочинів – це завчасно погоджена за часом, місцем, необхідними ресурсами (матеріальними і технічними), виконавцями та об'єктами попереджувального впливу спільна діяльність означених суб'єктів з метою профілактики, запобігання та припинення злочинів, які готуються, і замаху на них та класифікації суб'єктів її здійснення⁴³. Зі свого боку М. В. Стацак взаємодію оперативних підрозділів поліції України з органами досудового розслідування визначив як таку, що ґрунтується на нормативних актах,

---

⁴² Кубарев І. В. Поняття взаємодії слідчого та оперативних підрозділів при розслідуванні злочинів. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2010. № 2. С. 184–185.

⁴³ Шендрик В. В. Попередження злочинів оперативними підрозділами органів внутрішніх справ України : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2012. С. 7.

спільну діяльність суб'єктів взаємодії у вигляді надання допомоги фізично-матеріального чи нематеріального (інтелектуального) характеру з метою виконання загальних та конкретних завдань (доручень), які виникають у процесі кримінального провадження⁴⁴.

З точки зору практичного аспекту цієї діяльності, то взаємодія між слідчим, дізнавачем і працівником оперативного підрозділу є ефективною в разі, якщо вони особисто між собою досягнуть порозуміння щодо відповідних форм і напрямів розслідування конкретного кримінального провадження. В окремих випадках жодними законами та нормативно-правовими актами неможливо досягнути результативної злагодженої роботи слідчих та оперативних працівників, але, безумовно, їх робота повинна бути нормативно регламентована. Особливо це стосується збирання доказів у кримінальному провадженні.

Отже, *взаємодія між слідчим, дізнавачем і працівником оперативного підрозділу має теоретичні та правові підстави*. Зокрема, теоретичними підставами такої взаємодії є положення, що роз'яснюють її сутність, роль, значення тощо. Їх усвідомлення суб'єктами робить взаємодію більш осмисленою та цілеспрямованою, сприяючи тим самим підвищенню її ефективності і безумовному дотриманню всіма учасниками вимог законності.

Теоретичними підставами взаємодії між слідчим, дізнавачем і працівником оперативного підрозділу є:

– спільність мети і завдань, тобто лише об'єднавши свої зусилля, вони зможуть ефективно їх вирішити, а саме: швидко розкрити кримінальне правопорушення, своєчасно, швидко, повно та неупереджено здійснити досудове розслідування, а також встановити та притягнути до кримінальної відповідальності винну особу;

– однакова юридична сила процесуальних документів слідчого, дізнавача та працівника оперативного підрозділу, складених на підставі доручення слідчого, дізнавача. Зокрема, протоколи слідчих (розшукових) і негласних слідчих (розшукових) дій, які складені слідчим та дізнавачем, мають таке ж доказове значення, як і протоколи, складені працівниками оперативного підрозділу.

Правовими підставами взаємодії слідчого, дізнавача з працівниками оперативних підрозділів є положення чинного КПК України,

---

⁴⁴ Стацак М. В. Особливості взаємодії оперативних підрозділів органів внутрішніх справ України з органами досудового розслідування під час протидії злочинам у сфері економіки. *Право і Безпека*. 2012. № 5. С. 188.

норми законів України «Про оперативно-розшукову діяльність», «Про Національну поліцію», «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» та ін., а також підзаконних нормативно-правових актів, зокрема відомчих наказів, інструкцій, вказівок, розпоряджень та ін.

Таким чином, взаємодія слідчого, дізнавача та оперативних підрозділів у кримінальному провадженні – це заснована на законі та відомчих нормативно-правових актах, а також спільності завдань діяльність, яка передбачає ефективне використання правових заходів, сил, форм, методів і засобів, спрямованих на розкриття, розслідування та попередження кримінальних правопорушень.

Відповідно до положень ст. 9 КПК України під час здійснення взаємодії слідчий, дізнавач та працівник оперативного підрозділу зобов'язані неухильно додержуватися вимог Конституції України, КПК України, міжнародно-правових актів, а також вимог інших законів і підзаконних нормативно-правових актів. Вони зобов'язані швидко, повно і неупереджено дослідити всі обставини кримінального правопорушення, виявити обставини, що викривають чи виправдовують підозрюваного, а також обставини, що пом'якшують чи обтяжують його покарання, надати їм належну правову оцінку та забезпечити прийняття законних і неупереджених процесуальних рішень.

Згідно з положеннями ч. 3 ст. 9 КПК України при здійсненні кримінального провадження не може застосовуватися закон, який суперечить КПК України, а у випадках, коли положення КПК України не регулюють або неоднозначно регулюють окремі питання кримінального провадження, відповідно до ч. 6 ст. 9 КПК України застосовуються загальні засади кримінального провадження, визначені ч. 1 ст. 7 КПК України.

Окремі головні напрями загальнодержавної політики і організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю визначені в Законі України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» від 30 червня 1993 р. Проте сьогодні підрозділи по боротьбі з організованою злочинністю та внутрішньої безпеки областей розформовано, а ці функції передано підрозділам кримінальної поліції.

Традиційно виокремлюють дві форми взаємодії.

Перша форма взаємодії – процесуальна (нормативно-правова) – спрямована на реалізацію процесуальних правовідносин, що виникають, розвиваються та припиняються між слідчим і працівниками оперативного підрозділу щодо реалізації ними своїх повноважень.

До процесуальної форми взаємодії належать:

1. *Створення СОГ для досудового розслідування кримінальних правопорушень.* З метою усебічного, повного й неупередженого досудового розслідування у складних та великих за обсягом кримінальних провадженнях, а також щодо тяжких та особливо тяжких злочинів, учинених в умовах неочевидності, кримінальних правопорушень, які набули суспільного резонансу або учинені на території декількох адміністративно-територіальних одиниць України, утворюється СОГ, до складу яких можуть входити працівники, які брали участь в огляді місця події (реалізації матеріалів ОРД, оперативній розробці фігурантів, проведенні інших оперативно-розшукових заходів). У разі потреби залучаються дільничні офіцери поліції, на території обслуговування яких вчинено кримінальне правопорушення, працівники інших органів та підрозділів поліції.

Слід пам'ятати і про можливе створення слідчої групи в порядку ст. 571 КПК України (більш детально це питання описано в підрозділі 2.2).

2. *Виконання працівниками оперативного підрозділу письмових доручень про проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій під час досудового розслідування.* Під час розслідування кримінальних правопорушень слідчий, дізнавач має право надати відповідним оперативним підрозділам поліції (п. 3 ч. 2 ст. 40 КПК України), а в разі створення СОГ – конкретним працівникам оперативного підрозділу, включеним до її складу, письмові доручення про проведення слідчих (розшукових) дій і негласних слідчих (розшукових) дій, які є обов'язковими для виконання. Більш детально це питання буде розглянуто в наступному підрозділі.

3. *Взаємодія при зупиненні досудового розслідування.*

Загальні підстави зупинення досудового розслідування передбачені в ч. 1 ст. 280 КПК України. Так, досудове розслідування може бути зупинене після повідомлення особі про підозру у разі, якщо:

1) підозрюваний захворів на тяжку хворобу, яка перешкоджає його участі у кримінальному провадженні, за умови підтвердження цього відповідним медичним висновком;

2) оголошено в розшук підозрюваного;

2¹) слідчий суддя відмовив у задоволенні клопотання про здійснення спеціального досудового розслідування;

3) наявна необхідність виконання процесуальних дій у межах міжнародного співробітництва;

4) наявні об'єктивні обставини, що унеможливають подальше проведення досудового розслідування в умовах воєнного стану;

5) уповноваженим органом прийнято рішення про передачу підозрюваного для обміну як військовополоненого та підозрюваним надано письмову згоду на проведення такого обміну. Рішення про зупинення досудового розслідування з цієї підстави оскарженню не підлягає.

Що ж безпосередньо стосується виникнення взаємодії слідчого, дізнавача з працівниками оперативних підрозділів під час зупинення досудового розслідування, то до неї слід віднести другу та третю вказані вище підстави.

До зупинення досудового розслідування слідчий, дізнавач зобов'язаний виконати всі слідчі (розшукові) та інші процесуальні дії, проведення яких необхідне та можливе, а також всі дії для здійснення розшуку підозрюваного, якщо зупинити досудове розслідування необхідно у зв'язку з обставинами, передбаченими п. 2 ч. 1 ст. 280 КПК України.

Якщо у кримінальному провадженні є два або декілька підозрюваних, а підстави для зупинення стосуються не всіх, прокурор має право виділити досудове розслідування в окреме провадження і зупинити його стосовно окремих підозрюваних.

Досудове розслідування зупиняється вмотивованою постановою прокурора або слідчого, дізнавача за погодженням з прокурором, відомості про що вносяться до ЄРДР. Копія постанови надсилається стороні захисту, потерпілому, представнику юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, які мають право її оскаржити слідчому судді.

Слід пам'ятати, що після зупинення досудового розслідування проведення слідчих (розшукових) дій не допускається, крім тих, що спрямовані на встановлення місцезнаходження підозрюваного.

У разі, якщо підозрюваний переховується від органів досудового розслідування, прокуратури чи суду з метою ухилення від кримінальної відповідальності та його місцезнаходження невідоме, слідчий, дізнавач виносить постанову про зупинення досудового розслідування та оголошення в розшук підозрюваного, що погоджується прокурором. Якщо досудове розслідування не зупиняється, слідчий, дізнавач виносить окрему постанову про оголошення розшуку підозрюваного. На виконання цього положення у п. 1 розд. VIII Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні (наказ МВС України від 07.07.2017 № 575) передбачено, що «у день

прийняття такого процесуального рішення слідчий (дізнавач) доповідає про оголошення розшуку підозрюваного керівникові органу досудового розслідування (дізнання) для їх погодження та подальшого направлення керівникові територіального органу, підрозділу поліції або міжрегіонального територіального органу Національної поліції України або його територіального (відокремленого) підрозділу, який здійснює оперативне супроводження кримінального провадження або матеріали діяльності якого стали підставою для початку кримінального провадження, для організації розшуку підозрюваного»⁴⁵.

Зазначені матеріали повинні містити витяг з ЄРДР, копії письмового повідомлення про підозру, постанови про оголошення розшуку підозрюваного або постанови про зупинення досудового розслідування, ухвали слідчого судді про дозвіл на затримання з метою приводу, довідку про особу або копію документа, який посвідчує особу.

У кримінальних провадженнях про тяжкі та особливо тяжкі злочини, в яких підозрюваного оголошено в розшук, слідчим вносяться за погодженням з прокурором клопотання до слідчого судді про дозвіл на затримання підозрюваного з метою його приводу для участі в розгляді клопотання про застосування запобіжного заходу.

Особливістю змісту доручення слідчого щодо здійснення розшуку підрозділом карного розшуку є те, що в ньому вказується не на перелік заходів розшуку, які потрібно виконати, а на завдання розшуку⁴⁶.

За наявності доручення щодо здійснення розшуку підозрюваного, розшукова діяльність підрозділу карного розшуку здійснюється протягом усього розшукового провадження з самостійним визначенням заходів його здійснення, які передбачені нормами КПК

---

⁴⁵ Інструкція з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні : затв. наказом МВС України від 07.07.2017 № 575 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0937-17>.

⁴⁶ Бойко О. П. Повноваження слідчих та працівників підрозділів карного розшуку під час їх взаємодії при оголошенні особи в розшук // Актуальні проблеми кримінального права, процесу, криміналістики та оперативно-розшукової діяльності : тези Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Хмельницький, 3 берез. 2017 р.) / Держ. прикордон. служба України, Нац. акад. Держ. прикордон. служби України ім. Богдана Хмельницького. Хмельницький : Вид-во НАДПСУ, 2017. С. 706.

України та Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність». Відповідно до ст. 9 цього Закону у кожному випадку наявності підстав для проведення оперативно-розшукової діяльності заводиться оперативно-розшукова справа. Постанова про заведення такої справи підлягає затвердженню начальником органу Національної поліції або начальником підрозділу територіального органу Національної поліції.

Згідно із зазначеною вище Інструкцією організація розшукової роботи покладається на керівників оперативних підрозділів.

Після зупинення досудового розслідування в разі переховування підозрюваного від органів досудового розслідування з метою ухилення від кримінальної відповідальності *оперативний підрозділ щомісяця письмово інформує слідчого* про заходи, вжиті для встановлення його місцезнаходження.

У разі необхідності керівникові органу досудового розслідування (дізнання), а також слідчому, дізнавачу надається можливість ознайомлення з матеріалами ОРС (з додержанням режиму секретності).

Керівник оперативного підрозділу:

1) погоджує зняття особи з розшуку з керівником органу досудового розслідування (дізнання) шляхом візування ним відповідної облікової картки;

2) забезпечує у встановленому законодавством порядку закриття ОРС лише за наявності копії постанови слідчого (дізнавача) про відновлення досудового розслідування у зв'язку з установленням місцезнаходження підозрюваного, а якщо досудове розслідування не зупинялося – за наявності документів, які підтверджують встановлення місцеперебування розшукуваної особи, а у випадках, коли особа підлягає видачі іншою державою, – після завершення проведення процесуальних дій у межах міжнародного співробітництва.

Керівник територіального органу поліції (у разі якщо оперативне супроводження досудового розслідування здійснюється територіальним (відокремленим) підрозділом – керівник цього територіального (відокремленого) підрозділу):

1) координує оперативно-розшукову діяльність підпорядкованих органів, підрозділів поліції під час розшуку підозрюваних;

2) щокварталу проводить оперативні наради з питань організації розшуку осіб, які переховуються від органів досудового розслідування.

Керівник територіального органу, підрозділу поліції спільно з керівниками органу досудового розслідування (дізнання) та оперативного підрозділу із залученням представників підрозділів

інформаційного забезпечення щомісяця проводять взаємозвірення кількості підозрюваних, оголошених у розшук, та заведених ОРС, за результатами якого складається акт такого взаємозвірення, який затверджується керівником територіального органу, підрозділу поліції.

У кримінальних провадженнях про тяжкі та особливо тяжкі злочини, в яких підозрюваного оголошено в розшук, у разі наявності достатніх підстав вважати, що особа може перебуватися за межами України, слідчий відповідно до законодавства вирішує питання про оголошення особи в міжнародний розшук.

Після оголошення підозрюваного у міжнародний розшук відповідно до ч. 6 ст. 193 КПК України слідчий звертається до суду з клопотанням про обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою.

Слідчий (дізнавач) з метою отримання матеріалів, що характеризують особу підозрюваного, громадянина іншої держави, відповідно до вимог ст. 551 КПК України негайно направляє до країни його походження запит про міжнародну правову допомогу.

У разі отримання інформації про те, що оголошений у розшук підозрюваний, який є громадянином іншої держави, перебуває на території цієї держави, слідчий у стислі строки відповідно до вимог розд. IX «Міжнародне співробітництво під час кримінального провадження» КПК України у встановленому порядку надсилає запит про міжнародну правову допомогу в кримінальному провадженні або надсилає зазначене кримінальне провадження стосовно вказаної особи разом з клопотанням про передання кримінального провадження.

Отже, при зупиненні досудового розслідування з метою оголошення підозрюваного в розшук основний алгоритм дій слідчого, дізнавача такий:

1) вносить за наявності підстав, передбачених ст. 280 КПК України, постанови про зупинення досудового розслідування;

2) доповідає матеріали про оголошення розшуку підозрюваного керівникові органу досудового розслідування для їх погодження та подальшого направлення керівникові територіального органу, підрозділу поліції або міжрегіонального територіального органу Національної поліції України або його територіального (відокремленого) підрозділу, який здійснює оперативне супроводження кримінального провадження або матеріали діяльності якого стали підставою для початку кримінального провадження, для організації розшуку підозрюваного;

3) звертається з клопотанням до слідчого судді про дозвіл на затримання підозрюваного з метою приводу та застосування відносно нього запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою;

4) надає працівникам оперативних підрозділів доручення на здійснення розшуку підозрюваного;

5) проводить СРД, які безпосередньо спрямовані на встановлення місцезнаходження підозрюваного;

6) ознайомлюється з матеріалами ОРС (з додержанням режиму секретності).

У процесі взаємодії зі слідчим до основних обов'язків працівників оперативних підрозділів щодо розшуку підозрюваного входять:

1) заводити ОРС щодо осіб, які переховуються від органів досудового розслідування та суду з метою ухилення від кримінальної відповідальності;

2) з дотриманням режиму секретності надавати слідчому матеріали ОРС для ознайомлення;

3) інформувати щомісячно слідчого про заходи, вжиті для встановлення місцезнаходження підозрюваного, оголошеного в розшук;

4) розробляти план ОРЗ щодо розшуку підозрюваного;

5) проводити ОРЗ у межах ОРС;

6) за наявності ухвали слідчого судді на затримання підозрюваного з метою приводу та застосування відносно нього запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою здійснювати затримання.

У разі виявлення особи, щодо якої в банках даних є відомості, що передбачають її затримання (арешт) та подальшу екстрадицію, поліцейський невідкладно інформує про факт виявлення особи за скороченим номером екстреного виклику поліції «102» та доповідає керівнику територіального органу (підрозділу) рапортом, який надалі реєструє в ІТС ІППП з автоматичним присвоєнням порядкових номерів ЄО або в журналі ЄО в разі тимчасової відсутності технічних можливостей внесення таких відомостей до ІТС ІППП згідно з вимогами, передбаченими наказом МВС України від 8 лютого 2019 р. № 100⁴⁷.

Керівник територіального органу (підрозділу) вживає заходів із надсилання повідомлення з відомостями про особу на адресу електронної пошти або факсимільним зв'язком уповноваженому

---

⁴⁷ Порядок ведення єдиного обліку в органах (підрозділах) поліції заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення та інші події : затв. наказом МВС України від 08.02.2019 № 100 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0223-19>.

підрозділу та інформування телефонним зв'язком про надсилання такого повідомлення.

Уповноважений підрозділ упродовж трьох годин з моменту отримання такої інформації підтверджує актуальність розшуку особи та намірів компетентного органу іноземної держави запитувати її екстрадицію.

Територіальний орган (підрозділ) поліції після отримання від уповноваженого підрозділу підтвердження про наміри ініціатора розшуку запитувати екстрадицію вживає заходів щодо затримання особи в порядку, передбаченому статтями 208 та 582 КПК України.

У разі виявлення особи, щодо якої в банках даних є відомості, що не передбачають затримання (арешт) цієї особи, поліцейський невідкладно інформує за скороченим номером екстреного виклику поліції «102» про факт виявлення особи та доповідає керівнику територіального органу (підрозділу) рапортом, який надалі реєструє в ІТС ІППП з автоматичним присвоєнням порядкових номерів ЄО або в журналі ЄО в разі тимчасової відсутності технічних можливостей внесення таких відомостей до ІТС ІППП згідно з вимогами, передбаченими наказом МВС України від 8 лютого 2019 р. № 100.

Керівник територіального органу (підрозділу) вживає заходів із надсилання повідомлення з відомостями про особу на адресу електронної пошти або факсимільним зв'язком уповноваженому підрозділу та інформування телефонним зв'язком про направлення такого повідомлення.

У разі виявлення особи, щодо якої в банках даних є відомості як про зниклу безвісти особу, поліцейський:

- повідомляє особі про те, що про неї в банках даних є відомості як про зниклу безвісти особу, та в установленому законодавством порядку проводить її опитування;

- невідкладно доповідає про факт виявлення особи керівнику територіального органу (підрозділу) рапортом, який надалі реєструє в ІТС ІППП з автоматичним присвоєнням порядкових номерів ЄО або в журналі ЄО в разі тимчасової відсутності технічних можливостей внесення таких відомостей до ІТС ІППП згідно з вимогами, передбаченими наказом МВС України від 8 лютого 2019 р. № 100.

Керівник територіального органу (підрозділу) вживає заходів із надсилання повідомлення з відомостями про особу на адресу електронної пошти або факсимільним зв'язком уповноваженому підрозділу та інформування телефонним зв'язком про надсилання такого повідомлення.

При зупиненні досудового розслідування у зв'язку із захворюванням підозрюваного на тяжку хворобу, яка перешкоджає його участі в кримінальному провадженні, медичний висновок про підтвердження діагнозу захворювання та неможливість участі підозрюваного в кримінальному провадженні поновлюється слідчим (дознавачем) не рідше одного разу на місяць.

Друга форма взаємодії – непроцесуальна, яка має доволі різноманітні види, що, як правило, передбачено та визначається внутрішньовідомчими нормативно-правовими актами і є частково формами адміністративного управління та не регламентуються КПК України.

До непроцесуальної форми належить взаємодія при надходженні до органів поліції заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення та реагуванні на них. З цією метою у територіальних органах поліції створюються чергові СОГ, склад яких формується із працівників відповідного територіального органу поліції згідно з графіком чергування. До СОГ в обов'язковому порядку входять слідчий (старший групи), працівник оперативного підрозділу та інспектор-криміналіст (див. Інструкцію про порядок залучення працівників органів досудового розслідування поліції та Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України як спеціалістів для участі в проведенні огляду місця події, затверджена наказом МВС України від 3 листопада 2015 р. № 1339⁴⁸). У разі необхідності залучається інспектор превентивної діяльності поліції, на території оперативного обслуговування якого вчинено злочин. Крім того, ця форма взаємодії стосується питань:

- погодження при плануванні спільних слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій;
- координації проведення слідчих (розшукових) дій і негласних слідчих (розшукових) дій;
- консультації;
- спільного аналізу причин і умов, що сприяють вчиненню кримінального правопорушення;
- спільної узгодженої діяльності у складі СОГ;
- спільного використання техніки, засобів зв'язку і транспорту, що мають у своєму розпорядженні оперативні підрозділи;

---

⁴⁸ Інструкція про порядок залучення працівників органів досудового розслідування поліції та Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України як спеціалістів для участі в проведенні огляду місця події : затв. наказом МВС України від 03.11.2015 № 1339 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1392-15>.

- спільні виїзди в інші міста, райони для виконання комплексу слідчих (розшукових) дій, оперативно-розшукових та інших заходів;
- обмін інформацією та спільне обговорення матеріалів кримінального провадження і оперативно-розшукових справ;
- проведення тактичних операцій.

Крім наведеного, в практичній площині також можуть виникати такі форми взаємодії слідчого з працівниками оперативних підрозділів:

– спільний аналіз первинного матеріалу про злочин, зокрема це може бути на стадії початку кримінального провадження. Ця форма взаємодії передбачає ситуацію, коли первинні матеріали про злочин були зібрані оперативним підрозділом без методичної допомоги слідчого;

– спільна робота оперативного співробітника та слідчого. Це одна з найважливіших організаційних форм взаємодії, яка полягає у проведенні узгоджених між собою оперативно-розшукових заходів і слідчих дій⁴⁹.

Необхідно вказати на те, що обрання конкретної форми взаємодії здебільшого пов'язане з характером слідчої або оперативно-розшукової ситуації, що склалася у зв'язку із розслідуванням конкретного кримінального провадження чи веденням оперативно-розшукової справи. Здебільшого зазначене залежить від професійності та досвідченості слідчого, оскільки реалізується за його ініціативою і під його процесуальним контролем. Специфіка такої форми взаємодії полягає у тому, що під час її здійснення формується система правовідносин між слідчим та оперативним підрозділом, яка разом із кримінальними процесуальними включає й інші правовідносини (оперативно-розшукові, адміністративно-процесуальні, службові та ін.), що у підсумку має за мету забезпечення об'єктивності, всебічності і повноти дослідження обставин, що підлягають доказуванню. Проте слід пам'ятати, що взаємодія не може здійснюватися довільно і завжди зумовлена конкретними обставинами (чинниками), які через свою детермінуючу роль (функцію) можуть і навіть повинні розглядатися як підстави взаємодії органів досудового розслідування та оперативних підрозділів.

---

⁴⁹ Сіцінський А. С. Актуальні питання практичної діяльності слідчого та оперативного працівника у складі спільної оперативної групи // Актуальні проблеми кримінального права, процесу, криміналістики та оперативно-розшукової діяльності : тези Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Хмельницький, 3 берез. 2017 р.) / Держ. прикордон. служба України, Нац. акад. Держ. прикордон. служби України ім. Богдана Хмельницького. Хмельницький : Вид-во НАДПСУ, 2017. С. 941.

Найбільш ефективна взаємодія слідчого і працівників оперативних підрозділів при розслідуванні злочинів можлива тільки у складі СОГ, створюваних із дотриманням визначених законом принципів. Запорукою успішної діяльності групи є оптимальний розподіл обов'язків між її членами, погоджене планування слідчих (розшукових) дій і оперативно-розшукових заходів, взаємний обмін інформацією на проміжних нарадах під керівництвом слідчого, своєчасне внесення корективів до плану роботи групи, встановлення позитивних психологічних взаємовідносин.

Аналіз практичної діяльності оперативних підрозділів указує на наявність певних типових недоліків під час роботи слідчого, дізнавача й працівника оперативного підрозділу в складі спільної оперативної групи в роботі з оперативно-розшукової справи, а саме:

- 1) відсутність необхідного чіткого алгоритму та деталізації запланованих заходів;
- 2) неправильний вибір послідовності заходів, часу їх проведення;
- 3) неправильний розподіл ролей (тобто інколи взагалі відсутня пряма кореспонденція планування з версіями);
- 4) відсутність чіткої організаційно-практичної моделі подолання протидії розслідуванню та заходів, спрямованих на реалізацію тощо.

Крім того, в окремих випадках спостерігається недостатній рівень підготовки та правових знань оперативних співробітників (зокрема, на стадії первинного збору матеріалів про злочини).

З метою подолання окреслених негативних чинників необхідно постійно вдосконалювати форми і методи взаємодії слідчого і працівників оперативних підрозділів, зокрема шляхом:

- 1) досягнення однакового розуміння змісту та тактичних завдань розслідування;
- 2) окреслення чіткого розподілу їх обов'язків;
- 3) здійснення постійного узгодження планування слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій та оперативно-розшукових заходів;
- 4) здійснення постійного взаємного обміну отриманою інформацією як на планових, так і на проміжних нарадах під керівництвом слідчого;
- 5) своєчасного внесення дієвих коректив до плану роботи;
- 6) покращення організаційного та науково-методичного забезпечення.

3.2. ВИКОНАННЯ ПРАЦІВНИКАМИ ОПЕРАТИВНОГО ПІДРОЗДІЛУ ПИСЬМОВИХ ДОРУЧЕНЬ СЛІДЧОГО, ДІЗНАВАЧА ПРО ПРОВЕДЕННЯ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ ТА НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ

До вступу в дію КПК України 2012 р. оперативно-розшукова діяльність поєднувалася з попереднім слідством і оперативно-розшукові заходи проводилися під час здійснення досудового розслідування. Із упровадженням змін до законодавства оперативне супроводження кримінальних проваджень оперативними підрозділами самостійно не здійснюється, а слідчий сам організовує заходи щодо розкриття злочинів під час досудового розслідування⁵⁰.

На сьогодні відповідно до положень статей 40, 40¹, 41 КПК України слідчий, дізнавач уповноважений в межах своєї компетенції надати відповідному оперативному підрозділу доручення на проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій. Зазначене зумовлене необхідністю забезпечення досягнення такого завдання кримінального провадження, як швидкість та повнота розслідування, а також залучення фахівців з оперативних підрозділів, які мають певний досвід і спеціальну техніку для їх проведення.

Таким чином, необхідність розгляду питання щодо виконання працівниками оперативного підрозділу письмових доручень слідчого, дізнавача про проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій зумовлена його прикладним характером. Розгляд цього питання розпочнемо зі з'ясування визначення сутнісного змісту поняття «доручення».

У Великому тлумачному словнику сучасної української мови доручення визначено як:

- 1) дію за значенням доручати; справу, доручену кому-небудь; завдання;
- 2) документ, що дає кому-небудь право діяти від імені особи, яка видала цей документ; довіреність.

Слово «доручати» тлумачиться як покладати на когось виконання чого-небудь⁵¹.

Письмове доручення – це письмовий документ, яким один суб'єкт відповідно до закону покладає на іншого обов'язок (тим самим наділяє

⁵⁰ Там само. С. 940.

⁵¹ Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і гол. ред. В. Т. Бусел. Київ ; Ірпінь : Перун, 2009. С. 345.

його своїми правами) провести певні слідчі (розшукові) дії та негласні слідчі (розшукові) дії.

Вказівка про вчинення певних дій є виявом керівництва, спрямування і правильною організацією щодо забезпечення швидкого, повного і неупередженого розслідування. Так само дорученням покладається вчинення певних дій, які поручитель уповноважений проводити і самостійно, але вважає за необхідне, щоб їх провів інший суб'єкт.

У практичній діяльності з боку працівників оперативних підрозділів можна почути нарікання з приводу того, що слідчі, дізнавачі в окремих випадках зловживають своїми повноваженнями і передоручають виконання таких процесуальних дій, які б могли виконати самостійно. При цьому відповіді про виконання доручень слідчого оперативним підрозділом в окремих випадках мають вигляд формальної відповіді, про що свідчать наявні в матеріалах досудового розслідування фрази, які здебільшого будуються на конструкції словосполучення: «не виявилось / не є можливим...».

Згідно з частинами 2, 3 ст. 41 КПК України доручення слідчого, дізнавача, прокурора щодо проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій є обов'язковими для виконання оперативним працівником, який під час їх виконання користується повноваженнями слідчого. Працівники оперативних підрозділів не мають права здійснювати процесуальні дії у кримінальному провадженні за власною ініціативою або звертатися із клопотанням до слідчого судді чи прокурора щодо надання їм можливості їх провести.

У дорученні щодо проведення слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій працівником оперативного підрозділу слідчий, дізнавач повинен чітко формулювати для виконавця його мету. Від її визначення залежать повнота, чіткість наявності або відсутності в дорученні відповідних рекомендацій для ефективного виконання розшукового завдання.

Чинний КПК України не визначає строки виконання процесуальних дій за дорученнями слідчого, дізнавача, прокурора, хоча, по суті, вони повинні бути зазначені в ньому. З метою визначення оптимальних строків виконання доручень слідчого, дізнавача оперативним працівником щодо здійснення слідчих (розшукових), негласних слідчих (розшукових) дій проаналізуємо кримінальне процесуальне законодавство.

Окрім положення КПК України містять вказівки на строки проведення процесуальних дій, але не вказують їх терміни. Зокрема, ч. 8

ст. 223 КПК України наголошує, що «слідчі (розшукові) дії не можуть проводитися після закінчення строків досудового розслідування», що визначені положеннями ст. 219 КПК України.

В окремих положеннях КПК України, що регулюють проведення певних процесуальних дій, обговорюються строки виконання цих дій. Так, наприклад:

у ч. 6 ст. 232 КПК України міститься вимога, відповідно до якої службова особа органу, що отримав доручення, за погодженням зі слідчим, прокурором, що надав доручення, зобов'язана в найкоротший строк організувати виконання зазначеного доручення. Водночас слід наголосити, що «найкоротший строк» не є визначеним поняттям щодо часу;

у п. 4 ч. 2 ст. 36 КПК України передбачено, що прокурор уповноважений «доручати слідчому, органу досудового розслідування проведення у встановлений прокурором строк... процесуальних дій» тощо.

Окремі питання виконання працівником оперативного підрозділу доручень слідчого, дізнавача врегульовано Інструкцією з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні, затвердженою наказом МВС України від 7 липня 2017 р. № 575. Цьому питанню в Інструкції приділено розд. VI «Виконання працівниками оперативного підрозділу органу, підрозділу поліції доручень слідчих про проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій». Зокрема, передбачено, що *«не допускається надання слідчим, дізнавачем оперативному підрозділу (працівнику оперативного підрозділу – члену СОГ) неконкретизованих доручень та доручень без встановленого строку їх виконання»*. Тобто для виконання слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій слідчий, дізнавач може самостійно, виходячи з обставин кримінального провадження, встановити певний строк і вимагати від працівника оперативного підрозділу повідомлення про результати їх виконання.

Таким чином, оптимальними строками виконання доручень слідчого, дізнавача, прокурора є строки, які безпосередньо повинні бути встановлені в їх дорученнях. При цьому визначення у строках виконання доручення такого, як *«найкоротший строк»*, є неприйнятним, тому що строки виконання таких доручень можуть варіюватись від декількох днів до декількох тижнів, що є неправильним, оскільки при розслідуванні кримінальних проваджень кожна хвилина має

значення. У зв'язку з цим слідчому в дорученні варто зазначати: «доручення підлягає виконанню у найкоротший строк, який не повинен перевищувати (вказати необхідний строк виконання)».

Доручення, які даються оперативному підрозділу, реєструються в канцелярії територіального органу, підрозділу поліції та передаються в порядку, передбаченому нормативним актом про організацію діловодства.

У дорученнях зазначається:

- найменування кримінального провадження, його реєстраційний номер та дата початку досудового розслідування;
- права кваліфікація кримінального правопорушення із зазначенням статті (частини статті) КК України;
- короткий виклад фактичних обставин кримінального правопорушення;
- конкретний перелік слідчих (розшукових) дій чи негласних слідчих (розшукових) дій, які потрібно виконати;
- інші відомості, необхідні для виконання цих дій.

Виконання доручень слідчих, дізнавачів повинні здійснюватися у строки, зазначені у дорученнях. У разі неможливості своєчасного виконання доручення продовження строку його виконання письмово погоджується зі слідчим, дізнавачем, який дав доручення.

Матеріали про виконання доручень слідчих, дізнавачів надсилаються до органу досудового розслідування разом із супровідним листом залежно від рівня органу досудового розслідування за підписом керівника структурного підрозділу апарату центрального органу управління поліцією, керівника територіального органу поліції, керівника міжрегіонального територіального органу поліції, керівника територіального (відокремленого) підрозділу, яким виконувалося доручення слідчого, дізнавача. Указані матеріали реєструються в канцелярії відповідного органу, підрозділу поліції.

Контроль за виконанням доручень слідчих, дізнавачів працівниками оперативних підрозділів територіального органу, підрозділу поліції покладається на керівника територіального органу, підрозділу поліції, який зобов'язаний:

- 1) визначати конкретних осіб із числа працівників оперативних підрозділів, на яких покладаються обов'язки з виконання доручень слідчих, дізнавачів (за винятком доручень, які надаються працівникам оперативного підрозділу, включеним до складу СОГ);
- 2) визначати шляхом видання наказу конкретних осіб із числа працівників оперативних підрозділів, на яких покладаються обов'язки

щодо ведення обліку доручень слідчих, дізнавачів для їх своєчасного виконання;

3) щотижня під час оперативних нарад керівництва територіального органу, підрозділу поліції інформувати про стан виконання доручень слідчих, дізнавачів.

Керівник органу досудового розслідування (дізнання) розглядає матеріали виконаного доручення слідчого, дізнавача, які надійшли від оперативного підрозділу. У разі його неналежного виконання повертає матеріали відповідно до вимог діловодства керівникові територіального органу, підрозділу поліції для усунення недоліків та вжиття до винних заходів дисциплінарного впливу в установленому порядку.

У разі необхідності проведення окремих слідчих (розшукових) дій на території іншої держави слідчий, дізнавач за погодженням з прокурором надсилає до уповноваженого (центрального) органу України запит про міжнародну правову допомогу у кримінальному провадженні відповідно до розд. IX «Міжнародне співробітництво під час кримінального провадження» КПК України. При прийнятті рішення про направлення цього запиту уповноваженому (центральному) органу запитуваної сторони слідчий (дізнавач) інформує про направлення запиту про міжнародну правову допомогу Департамент Інтерполу та Європолу Національної поліції України.

За наявності доручення щодо здійснення розшуку підозрюваного розшукова діяльність оперативного підрозділу здійснюється протягом усього розшукового провадження із самостійним визначенням заходів його здійснення, що передбачено положеннями КПК України та Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність». Тобто якщо слідчим, прокурором було винесено постанову про зупинення досудового розслідування, то оперативний підрозділ може здійснювати розшук ще й за допомогою оперативно-розшукових заходів, перелік яких визначено в Законі України «Про оперативно-розшукову діяльність».

Особливістю змісту доручення слідчого, дізнавача щодо здійснення розшуку конкретної особи оперативним підрозділом є те, що в ньому вказується не на перелік заходів розшуку, які потрібно виконати, а на завдання розшуку⁵².

---

⁵² Стратонов В. М., Захарченко О. В. Загальні положення взаємодії слідчого з органами дізнання в процесі розшуку та встановлення місця знаходження обвинуваченого. *Форум права*. 2011. № 1. С. 986. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2011_1_158.pdf.

Про хід розшуку осіб, які переховуються від органів досудового розслідування чи суду, та встановлення осіб, причетних до вчинення кримінального правопорушення, працівник оперативного підрозділу повинен щомісячно інформувати слідчого, прокурора. Ця інформація повинна мати взаємозворотний зв'язок, за допомогою якого об'єднуються зусилля суб'єктів розшуку підозрюваного.

Під час виконання оперативним працівником розшуку особи за дорученням слідчого він користується повноваженнями останнього. З цього випливає, що результати проведених негласних слідчих (розшукових) дій, що були отримані оперативними підрозділами, передаються для ознайомлення прокурору, який вирішує питання щодо їх доцільності при використанні у кримінальному провадженні. Матеріали, які, на думку прокурора, не містять корисної інформації для кримінального провадження, знищуються, а ті, що залишилися, передаються слідчому для використання їх при розслідуванні кримінального правопорушення.

На сьогодні прийнятною має бути позиція про те, що надання слідчим, дізнавачем доручень оперативним підрозділам про виконання слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій доцільне тільки тоді, коли це насправді зумовлено необхідністю якнайшвидшого розслідування кримінального провадження. Доручення слідчого, дізнавача мають бути чіткими, вмотивованими, конкретними, що не допускає подвійного їх трактування, а також містити посилання на норми КПК України, на підставі яких надано доручення. Обов'язково у дорученні має бути чітко сформульоване завдання, яке повинен розуміти працівник оперативного підрозділу і якого він повинен досягти, виконуючи доручення. Письмова процесуальна форма доручення має визначати порядок діяльності оперативного підрозділу, що допоможе слідчому контролювати повноту і строки його виконання, тому воно має бути належно оформлене.

Таким чином, доручення повинно бути складене у двох примірниках на офіційному бланку органу досудового розслідування. Воно має бути мотивованим, містити інформацію, необхідну для його виконання, чітко поставлене завдання, строки його виконання, у ньому повинен бути визначений конкретний слідчий, якому слід направляти матеріали його виконання.

Доручення можуть бути надані слідчим у будь-якому кримінальному провадженні та на будь-якому етапі його розслідування. Загалом доручення можуть бути:

1) загального характеру – з'ясування тих чи інших обставин вчинення кримінального правопорушення, наприклад, шляхом допиту свідків, потерпілого, встановлення можливих очевидців тощо;

2) чіткого характеру – виконання конкретних слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій.

Дещо складніша ситуація складається під час здійснення негласних слідчих (розшукових) дій. Це зумовлено тим, що на сьогодні слідчий, дізнавач не має права ознайомлюватися з усіма матеріалами проведених оперативними підрозділами заходів. Так, у ч. 3 ст. 246 КПК України визначено, що «рішення про проведення негласних слідчих (розшукових) дій приймає слідчий, прокурор... Слідчий зобов'язаний повідомити прокурора про прийняття рішення щодо проведення певних негласних слідчих (розшукових) дій та отримані результати».

Відповідно до положень ч. 3 ст. 252 КПК України «протоколи про проведення негласних слідчих (розшукових) дій з додатками не пізніше ніж через двадцять чотири години з моменту припинення зазначених негласних слідчих (розшукових) дій передаються прокурору». Частина 1 ст. 255 КПК України вказує, що «відомості, речі та документи, отримані в результаті проведення негласних слідчих (розшукових) дій, які прокурор не визнає необхідними для подальшого проведення досудового розслідування, повинні бути невідкладно знищені на підставі його рішення».

За наявності достовірної інформації про наміри підозрюваного, до якого застосовано запобіжний захід, не пов'язаний із триманням під вартою, переховуватися від органів досудового розслідування, незаконно впливати на потерпілого, свідка, іншого підозрюваного, експерта, спеціаліста у тому самому кримінальному провадженні, вчинити інше кримінальне правопорушення чи продовжити кримінальне правопорушення, в якому підозрюється, працівник оперативного підрозділу складає мотивований рапорт, який доповідає слідчому для прийняття ним рішення про проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій, спрямованих на перевірку та фіксацію протиправних дій, та можливість змінити запобіжний захід на більш суворий у порядку, встановленому КПК України.

У разі виявлення працівником оперативного підрозділу при виконанні доручення слідчого, дізнавача обставин, що свідчать про необхідність проведення обшуків у житлі чи іншому володінні особи з метою виявлення та фіксації відомостей про обставини вчинення кримінального правопорушення, відшукання знаряддя кримінального

правопорушення або майна, яке було здобуте в результаті його вчинення, а також встановлення місцезнаходження розшукуваних осіб складається мотивований рапорт, який доповідається керівникові оперативного підрозділу для інформування органу досудового розслідування про необхідність прийняття рішення про проведення обшуку в порядку, встановленому КПК України.

До рапорту долучаються матеріали, що містять інформацію про житло чи інше володіння особи або частину житла чи іншого володіння особи, в якому планується проведення обшуку, особу, якій належить житло чи інше володіння, та особу, у фактичному володінні якої воно знаходиться, а також інформацію про речі, документи або осіб, яких планується відшукати.

Слідчий, дізнавач, ураховуючи наявну інформацію про можливе знаходження в місці проведення обшуку осіб, які вчинили кримінальне правопорушення, зброї, боєприпасів, вилучених з обігу предметів і речовин, а також обставини, що можуть перешкодити або ускладнити проведення обшуку, на підставі доручення має право залучити працівників оперативних підрозділів, інших органів та підрозділів поліції для участі в проведенні цієї слідчої (розшукової) дії.

Направлення підрозділів поліції особливого призначення для забезпечення проведення обшуку допускається лише з дозволу прокурора у кримінальному провадженні щодо тяжкого та особливо тяжкого злочину та в разі наявності достатніх підстав вважати, що проведенню слідчої (розшукової) дії буде чинитися фізичний опір чи іншим чином унеможливлуватися досягнення її мети. Без дозволу прокурора залучення спеціальних підрозділів до обшуку здійснюється лише в невідкладних випадках, коли затримка в проведенні слідчої (розшукової) дії може призвести до неможливості досягнення її мети.

3.3. ОРГАНІЗАЦІЯ ВЗАЄМОДІЇ ПРИ НАПРАВЛЕННІ ОПЕРАТИВНИМ ПІДРОЗДІЛОМ МАТЕРІАЛІВ ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДО СЛІДЧОГО ПІДРОЗДІЛУ

Відповідно до вимог ст. 64 Конституції України конституційні права і свободи людини і громадянина не можуть бути обмежені, крім випадків, передбачених Конституцією України. Згідно з приписами статей 30, 31, 32, 34 Основного Закону передбачається тимчасове обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина, зокрема й під час проведення оперативно-розшукової діяльності.

Підстави і порядок проведення оперативно-розшукової діяльності визначені законами України «Про оперативно-розшукову діяльність», «Про Національну поліцію», «Про Службу безпеки України», «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» та ін. Водночас слід дотримуватися вимог таких нормативно-правових актів, як: Звід відомостей, що становлять державну таємницю, затверджений наказом Служби безпеки України від 12 серпня 2005 р. № 440⁵³; Інструкція про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні, затвердженої наказом Генеральної прокуратури України, МВС України, Служби безпеки України, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України 16 листопада 2012 р. № 114/1042/516/1199/936/1687/5⁵⁴; Інструкція про організацію роботи за оперативно-розшуковими справами та справами контрольного провадження оперативними підрозділами органів внутрішніх справ України, затв. наказом МВС України від 17 грудня 2012 р. № 07.

Зазначені нормативні акти регламентують загальні процедури організації проведення негласних слідчих (розшукових) дій і оперативно-розшукових заходів та використання їх результатів у кримінальному провадженні.

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» завданням оперативно-розшукової діяльності є пошук і фіксація фактичних даних про протиправні діяння окремих осіб та груп, відповідальність за які передбачена КК України.

При веденні оперативним підрозділом оперативно-розшукової справи щодо осіб, стосовно яких є дані про участь у підготовці до вчинення злочину, підслідного слідчим органів досудового розслідування Національної поліції України, керівник оперативного підрозділу письмово звертається до керівника органу досудового розслідування про закріплення за цією ОРС слідчого для забезпечення методичного супроводження її реалізації та надання практичної допомоги оперативному підрозділу.

---

⁵³ Звід відомостей, що становлять державну таємницю : затв. наказом Служби безпеки України від 23.12.2020 № 383 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0052-21>.

⁵⁴ Інструкція про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні : затв. наказом Ген. прокуратури України, МВС України, Служби безпеки України, М-ва фінансів України, М-ва юстиції України від 16.11.2012 № 114/1042/516/1199/936/1687/5 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0114900-12>.

Керівник оперативного підрозділу з дотриманням режиму секретності надає слідчому необхідні матеріали ОРС для вивчення та надання у разі потреби рекомендацій щодо фіксації додаткових фактичних даних про протиправні діяння окремих осіб та груп, які засвідчують наявність в їх діях ознак злочину.

Матеріали ОРС можуть розглядатися під час оперативної наради за участю керівників оперативного підрозділу, органу досудового розслідування та працівників, які брали участь у їх підготовці, для визначення повноти зібраних матеріалів та наявності підстав для реєстрації в ЄРДР. Одночасно розробляється план заходів з реалізації матеріалів ОРС, який затверджується керівниками органу досудового розслідування та оперативного підрозділу.

У разі виявлення під час проведення оперативно-розшукових заходів ознак кримінального правопорушення керівник оперативного підрозділу невідкладно направляє зібрані матеріали, в яких зафіксовано фактичні дані про протиправні діяння окремих осіб та груп, відповідальність за які передбачена КК України, до відповідного органу досудового розслідування для початку та здійснення досудового розслідування в порядку, передбаченому КПК України.

Чинним кримінальним процесуальним законодавством взагалі не передбачена можливість здійснення оперативно-розшукових заходів у відкритому кримінальному провадженні, тобто здійснення так званого оперативного супроводу досудового розслідування. Йдеться про те, що оперативно-розшукові дії мають проводитися за власною ініціативою співробітників оперативних підрозділів з метою викриття та попередження кримінального правопорушення, встановлення у виявлених діяннях ознак протиправності, що становлять основу для відкриття кримінального провадження і початку досудового розслідування. Інакше кажучи, інформація, отримана в результаті здійснення оперативно-розшукових заходів, може слугувати лише підставою для відкриття кримінального провадження і внесення відповідних даних до ЄРДР (ст. 214 КПК України), тоді як у відкритому провадженні слідчим особисто або за його дорученням співробітниками оперативних підрозділів можуть проводитися лише негласні слідчі (розшукові) дії і результати їх проведення виступають джерелами доказової інформації⁵⁵.

---

⁵⁵ Журавель А. В. Деякі проблемні питання провадження слідчих (розшукових) дій за чинним КПК України // Правова доктрина – основа формування правової системи держави : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 20-річчю НАПрН України та обговоренню п'ятитом. моногр. «Правова

Серед учених і практиків усе частіше вживається поняття «легалізація» матеріалів оперативно-розшукової діяльності, адже результати такої діяльності в рамках кримінального процесу завжди існують у певній процесуальній формі, тобто відповідним чином оформлюються з метою подальшого їх використання у процесі доказування.

У теорії оперативно-розшукової діяльності під документуванням як одним із різновидів оформлення результатів оперативно-розшукових дій зазвичай розуміють:

1) процес пізнання, тобто збирання (виявлення), вивчення (перевірку), оцінку та фіксацію в документах фактичних даних про обставини скоєного злочину;

2) діяльність, що забезпечує можливість використання отриманих оперативно-розшуковим шляхом відомостей (матеріалів) у кримінальному судочинстві. При цьому вбачається, що увесь процес документування має обмежену сферу застосування, оскільки воно спрямоване на фіксацію відповідної інформації в документальній формі, чого недостатньо для її законного використання у кримінальному провадженні. З огляду на це матеріали оперативно-розшукової діяльності мають бути відповідним чином легалізовані.

Буквальне значення слова «легалізація» виражається в дозволенні певної діяльності, її узаконенні, наданні юридичної сили певному акту чи дії. До легалізації оперативно-розшукова діяльність не є законною, а її результати не мають юридичної сили, у зв'язку з чим від визначеного поняття слід відмовитися. У вузькому сенсі легалізація у юридичній літературі розглядається як процес перетворення інформації, одержаної оперативно-розшуковим шляхом, як докази, а за широкого підходу цим терміном позначають будь-які процеси перетворення оперативно-розшукової інформації у кримінальну процесуальну сферу.

У найбільш широкому значенні легалізація розуміється як правова процедура, яку здійснює уповноважений суб'єкт із питань визнання, дозволу, підтвердження, узаконення певних об'єктів, суб'єктів, дій в інтересах зацікавлених осіб. Існування легалізації як особливої правової процедури нерозривно пов'язане з необхідністю впорядкування процесуальних дій та об'єднання в ціле стадій юридичного процесу⁵⁶, а тому можна стверджувати, що легалізація результатів

доктрина України» (Харків, 20–21 листоп. 2013 р.) / Нац. акад. прав. наук України. Харків, 2013. С. 574–575.

⁵⁶ Манько Д. Г. Легалізація як явище правової реальності. *Закарпатські правові читання*. 2014. Т. 1. С. 68.

оперативно-розшукової діяльності є не лише одним із елементів, що забезпечує цілісність кримінального судочинства, а й кінцевим етапом, метою проведення оперативно-розшукових дій. Отже, легалізація результатів матеріалів оперативно-розшукової діяльності є невід'ємним процесом підбору належної та необхідної інформації про вчинення злочину чи його готування, яка може бути використана як доказ у кримінальному провадженні.

Результати оперативно-розшукової діяльності не мають прямих юридичних наслідків, у зв'язку з чим легалізація є необхідною процедурою надання оперативно-розшуковій інформації юридичної сили. Тобто йдеться про надання цій інформації кримінальної процесуальної сили, що визначається декількома елементами, зокрема змістом інформації та формою, за допомогою яких вона буде досягтися та передаватися.

Варто навести як приклад рішення Конституційного Суду України від 20 жовтня 2011 р. № 12 рп/2011 (справа № 1-31/2011). У цьому рішенні зазначено, що положення ст. 62 Основного Закону спрямовані на забезпечення прав і свобод людини і громадянина, а саме: обвинувачення не може ґрунтуватися на доказах, одержаних незаконним шляхом, тобто обвинувачення в скоєнні злочину не може ґрунтуватися на фактичних даних, одержаних у результаті оперативно-розшукової діяльності уповноваженою на те особою без дотримання конституційних положень або з порушенням порядку, встановленого законом, а також одержаних шляхом вчинення цілеспрямованих дій щодо їх збирання й фіксації із застосуванням заходів, передбачених Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність» від 18 лютого 1992 р., особою, не уповноваженою на таку діяльність.

Згідно з позицією суддів Конституційного Суду, викладеною у вказаному вище рішенні, визнаватися допустимими й використовуватися як докази у кримінальній справі можуть тільки ті фактичні дані, які одержані відповідно до вимог кримінального процесуального законодавства. Перевірка доказів на їх допустимість є найважливішою гарантією забезпечення прав і свобод людини та громадянина у кримінальному процесі та ухвалення законного і справедливого рішення у справі.

Отже, для того щоб отримані під час оперативно-розшукових заходів докази були належними й допустимими, така діяльність має відповідати вимогам Конституції України та КПК України. Адже відповідно до положень ч. 3 ст. 9 КПК України закони та інші нормативно-правові акти, положення яких стосуються кримінального провадження, повинні відповідати КПК України. В іншому випадку при

здійсненні кримінального провадження не може застосовуватися закон, який суперечить КПК України. Отже, норми Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» не повинні суперечити приписам КПК України, зокрема як щодо отримання (збирання) доказів, так і стосовно проведення процесуальних дій загалом.

Відповідно до ст. 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» у разі виявлення ознак злочину оперативний підрозділ, який здійснює оперативно-розшукову діяльність, зобов'язаний невідкладно направити зібрані матеріали, в яких зафіксовано фактичні дані про протиправні діяння окремих осіб та груп, відповідальність за які передбачена КК України, до відповідного органу досудового розслідування для початку та здійснення досудового розслідування в порядку, передбаченому КПК України.

У разі, якщо ознаки злочину виявлені під час проведення оперативно-розшукових заходів, що тривають і припинення яких може негативно вплинути на результати кримінального провадження, підрозділ, який здійснює оперативно-розшукову діяльність, повідомляє відповідний орган досудового розслідування та прокурора про виявлення ознак злочину, закінчує проведення оперативно-розшукового заходу, після чого направляє зібрані матеріали, в яких зафіксовано фактичні дані про протиправні діяння окремих осіб та груп, відповідальність за які передбачена КК України, до відповідного органу досудового розслідування.

Прийняття рішення про проведення оперативно-розшукових заходів, подання та розгляд відповідних клопотань, проведення оперативно-розшукових заходів, фіксація та використання їх результатів, проведення цих заходів до постановлення ухвали слідчого судді та інші питання їх проведення регулюються згідно з положеннями гл. 21 КПК України з урахуванням особливостей, встановлених Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність», щодо мети проведення оперативно-розшукових заходів, суб'єкта ініціювання та проведення цих заходів, обґрунтування клопотання про їх проведення та підстав для його задоволення слідчим суддею, використання результатів оперативно-розшукових заходів та інших питань, зумовлених специфікою мети їх проведення. Прийняття рішень про проведення оперативно-розшукових заходів, які не потребують дозволу слідчого судді або рішення прокурора, здійснюється керівником відповідного оперативного підрозділу або його заступником з повідомленням про прийняте рішення прокурора.

Негласне обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи, аудіо-, відеоконтроль особи, аудіо-, відеоконтроль

місця, спостереження за особою, зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж, електронних інформаційних мереж, накладення арешту на кореспонденцію, здійснення її огляду та виїмки, установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу проводяться на підставі ухвали слідчого судді, постановленої за клопотанням керівника відповідного оперативного підрозділу або його заступника, погодженого з прокурором. Ці заходи застосовуються виключно з метою запобігання і припинення тяжкого або особливо тяжкого злочину, запобігання і припинення терористичних актів та інших посягань спеціальних служб іноземних держав та організацій, якщо іншим способом одержати інформацію неможливо.

З наведених законодавчих норм вбачається, що до внесення відомостей до ЄРДР, за наявності відповідних на те підстав, оперативні підрозділи мають право проводити певні оперативно-розшукові заходи, які належать до негласних слідчих (розшукових) дій. При цьому отримані в ході їх проведення фактичні дані, за умови дотримання чинного кримінального процесуального законодавства, можуть використовуватися як докази.

Відповідно до ст. 10 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» матеріали оперативно-розшукової діяльності використовуються:

- 1) як приводи та підстави для початку досудового розслідування;
- 2) для отримання фактичних даних, які можуть бути доказами у кримінальному провадженні;
- 3) для попередження, виявлення, припинення і розслідування злочинів, розвідувально-підривних посягань проти України, розшуку злочинців та осіб, які безвісно зникли;
- 4) для забезпечення безпеки працівників суду, правоохоронних органів та осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, членів їх сімей та близьких родичів, а також співробітників розвідувальних органів України та їх близьких родичів, осіб, які конфіденційно співробітничали або співробітничали з розвідувальними органами України, та членів їх сімей;
- 5) для взаємного інформування підрозділів, уповноважених здійснювати оперативно-розшукову діяльність, та інших правоохоронних органів;
- 6) для інформування державних органів відповідно до їх компетенції.

У зв'язку з цим слід урахувати положення абз. 2 ч. 2 ст. 99 КПК України, де передбачено, що матеріали, в яких зафіксовано фактичні

дані про протиправні діяння окремих осіб та груп осіб, зібрані оперативними підрозділами з дотриманням вимог Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», за умови відповідності вимогам цієї статті, є документами та можуть використовуватися у кримінальному провадженні як докази.

Водночас, щоб дійсно отримані в ході проведення оперативно-розшукових заходів докази були визнані належними і допустимими, варто брати до уваги і той факт, що:

– оперативно-розшукова діяльність має здійснюватися за наявності відповідних підстав, передбачених ст. 6 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність»;

– стосовно особи, щодо якої проводяться такі заходи, має бути заведена оперативно-розшукова справа.

З метою наведеного має бути встановлено, яка саме достатня інформація, одержана в установленому законом порядку, стала підставою для заведення оперативно-розшукової справи і, відповідно, чи були наявні законні підстави для проведення оперативно-розшукових заходів. Так, відповідно до вимог п. 1 ч. 1 ст. 6 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» підставою для проведення оперативно-розшукової діяльності є наявність достатньої інформації, одержаної в установленому законом порядку, що потребує перевірки за допомогою оперативно-розшукових заходів і засобів, про злочини, що готуються, та осіб, що готують скоєння злочину. Натомість інформація про те, що особа вчиняє або вже вчинила злочин, може бути перевірена лише шляхом проведення негласних слідчих (розшукових) дій, які можливо провести тільки після внесення відомостей до ЄРДР, тобто в межах уже розпочатого кримінального провадження.

Наприклад, якщо взяти оперативну закупку, то першим кроком, спрямованим на її проведення, має бути прийняття прокурором відповідного процесуального рішення, зокрема постанови, що безпосередньо передбачено ч. 4 ст. 246 КПК України. При цьому постановою прокурора про проведення оперативної закупки в межах оперативно-розшукової справи має свої особливості, оскільки в ній не може бути зазначено найменування кримінального провадження та його реєстраційний номер, адже вона проводиться до внесення відомостей про злочин до ЄРДР. Водночас прокурор обов'язково зобов'язаний викласти обставини, які свідчать про відсутність провокування особи на вчинення злочину (п. 1 ч. 7 ст. 271 КПК). Така законодавча вимога цілком корелюється із практикою Європейського суду з прав

людини, що викладена, наприклад, у рішенні у справі «Раманаускас проти Литви No.2» від 20 січня 2018 р.⁵⁷

Провокацію можна визначити як тиск, активне підбурювання або підбурювання до вчинення злочину, обмеження свободи дій людини, результатом чого є вчинення або спроба вчинити протиправне діяння, яке вона не планувала вчиняти раніше.

Під час визначення того, чи дійсно була провокація, обов'язково необхідно керуватися положеннями п. 16 постанови Пленуму Вищого спеціалізованого суду України (ВССУ) від 3 червня 2016 р. № 6 «Про правові позиції Вищого спеціалізованого суду з розгляду цивільних та кримінальних справ», у якому зазначено, що з огляду на практику Європейського суду з прав людини («Тейсера де Кастро проти Португалії» від 9 червня 1998 р., «Ваньян проти Росії» від 15 грудня 2005 р., «Раманаускас проти Литви No.2» від 5 лютого 2008 р., «Веселов та інші проти Російської Федерації» від 2 жовтня 2012 р.), критеріями провокації під час контролю за вчиненням злочину є:

– чи були дії правоохоронних органів активними, чи мало місце з їх боку спонукання особи до вчинення злочину, наприклад, прояв ініціативи у контактах з особою, повторні пропозиції, незважаючи на початкову відмову особи, наполегливі нагадування, підвищення ціни вище середньої;

– чи був би скоєний злочин без втручання правоохоронних органів;
– вагомість причин проведення оперативної закупівлі, чи були у правоохоронних органів об'єктивні дані про те, що особа була втягнута у злочинну діяльність і ймовірність вчинення нею злочину була суттєвою.

Стосовно імітації злочинної поведінки, то вона дозволяється тільки для того, щоб «приєднатися» до триваючої злочинної діяльності, оскільки така діяльність відбувається без будь-якої участі з боку людей, які беруть участь у таємній оперативній діяльності. Негласні агенти або оперативні підрозділи мають лише імітувати, що беруть участь у злочинній діяльності, яка була запланована або вже розпочата. Під час використання імітаційної моделі кримінальної поведінки заборонялося підбурювати кого-небудь до вчинення нового кримінального правопорушення або до того, який було розпочато, але пізніше припинено. Тому модель імітації кримінальної поведінки

---

⁵⁷ Рішення у справі «Раманаускас проти Литви No. 2» від 20.01.2018 (неофіційний переклад) // ECHR. Ukrainian Aspects : сайт. URL: https://www.echr.com.ua/wpcontent/uploads/2018/03/f5ef3ba52c4849ecd3ac_file.pdf.

є незаконною, якщо рамки, які було встановлено для неї, порушено або якщо хтось підбурював людину до вчинення нового кримінального правопорушення чи продовження розпочатого.

Такі заходи, як імітаційна модель кримінальної поведінки, можуть використовуватися лише тоді, коли є об'єктивні дані, які свідчать про те, що особа була схильна вчинити злочин (одних чуток недостатньо). Фізичні особи можуть виступати в ролі таємних агентів тільки після того, як вони повідомили у правоохоронні органи про злочинне діяння, яке, ймовірно, буде здійснене. Висновок про підбурювання може бути зроблений навіть у тому випадку, якщо дії посадових осіб щодо підбурювання були не інтенсивними або не наполегливими, або якщо з підозрюваним зв'язалися через третіх осіб, які нічого не підозрювали.

Фактично говорячи про легалізацію результатів оперативно-розшукової діяльності, необхідно розкрити такі значущі моменти:

– процедура трансформації фактичних відомостей, отриманих у результаті оперативно-розшукової діяльності, у докази (первинний етап легалізації);

– умови і способи допустимості доказів (вторинна легалізація)⁵⁸.

Перше питання, пов'язане з легалізацією результатів оперативно-розшукової діяльності, полягає в тому, яким чином пов'язані між собою ці результати та докази. Первинна легалізація, тобто трансформація фактичних даних у докази, – одна з найбільш спірних проблем як у межах теорії оперативно-розшукової діяльності, так і в теорії кримінального процесу.

Уся інформація, яку отримують у результаті оперативно-розшукової діяльності, може бути поділена на процесуальну та непроцесуальну. При цьому непроцесуальна інформація може й повинна використовуватися в доказуванні, тобто трансформуватися в докази, легалізуватися. Однак традиційне заперечення доказового значення непроцесуальної інформації зберігає своє значення⁵⁹. Узяті самі по собі відомості, отримані в результаті оперативно-розшукової діяльності, не є доказами, оскільки не відповідають їх нормативному визначенню. Суттєва особливість оперативно-розшукових заходів

---

⁵⁸ Шапірко П. М. Теоретичні основи легалізації результатів оперативно-розшукової діяльності. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2015. Вип. 32, т. 3. С. 150.

⁵⁹ Янковий М. О. До питання про використання результатів оперативно-розшукової діяльності у кримінальному судочинстві. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2008. Вип. 1. С. 167.

полягає в тому, що вони не є кримінальними процесуальними актами, а тому їх проведення лежить поза кримінально-правовою формою.

Таким чином, нормативне закріплення можливості використання оперативно-розшукових даних не вирішує проблеми. Залишається простір для використання процедури легалізації, яка фактично є вторинною – процесуальною за своєю природою. Сутність вторинної легалізації полягає в набутті оперативно-розшуковою інформацією процесуальної форми. Саме тому первинна легалізація, спрямована на виявлення зв'язків між інформацією, отриманою в результаті оперативно-розшукових заходів, має доповнюватися вторинною легалізацією, яка в цьому процесі постає як процес допуску інформації, отриманої у процесі проведення оперативно-розшукових заходів, до кримінального провадження. Так, відомості, одержані в результаті оперативно-розшукових заходів, можуть набути значення судових доказів, тобто перейти в площину кримінального процесу, лише в тому випадку, якщо їх належність до обставин, що досліджуються у кримінальному провадженні, буде встановлена з джерел, передбачених законом. В іншому випадку вони можуть використовуватися лише в контексті первинної легалізації, тобто в непроцесуальній формі.

Оперативно-розшукова інформація, зафіксована в непроцесуальній формі (первинно легалізована), і ця сама інформація, закріплена у процесуальній формі (вторинно легалізована у процесі доказування), мають як спільні, так і відмінні риси. Спільне тут полягає в тому, що ця інформація за своєю природою відображає факти. Відмінність полягає в тому, що їх збирають, досліджують та перевіряють різними методами, прийомами та засобами.

Вторинна легалізація результатів оперативно-розшукової діяльності полягає у встановленні нормативних ознак доказів щодо отриманої інформації. Ця проблема лежить у площині належності та допустимості доказів. Належність доказів, з одного боку, відповідає на питання про наявність зв'язку між змістом доказу та фактом, який підлягає встановленню, а з іншого – визначає, наскільки точно встановлено та розкрито в доказі факт, що підлягає доказуванню. Тож належний доказ має визначену доказову силу, а неналежний – не має її зовсім. Отже, належність доказів – це один із критеріїв оцінювання доказів, що відображає об'єктивний зв'язок будь-яких відомостей, які пов'язані з обставинами конкретного кримінального провадження, а точніше з обставинами, що входять до предмета доказування. І лише після виконання процедур, необхідних для встановлення та забезпечення

належності доказів, уможлиблюється вторинна їх легалізація у процесуальній формі. Крім того, якщо в процесі використання легалізованого доказу, сформованого на підставі результатів оперативно-розшукової діяльності, не будуть підтверджуватися його зв'язки, залежності та відносини з іншими доказами, то його буде не легалізовано, тобто визнано неналежним.

Відповідно до ст. 85 КПК України результати оперативно-розшукової діяльності можуть використовуватися у процесі доказування за додержання таких умов:

1) якщо вони відображають обставини та факти, що підлягають доказуванню в кримінальному провадженні, а також інші обставини, які мають значення для нього, достовірність чи недостовірність, можливість чи неможливість використання інших доказів;

2) якщо вони використовуються як основа для формування доказів, тобто відповідають вимогам відносності та допустимості.

Відносність доказів – це правова вимога, що встановлена ч. 1 ст. 84 КПК України та полягає в можливості встановлення на підставі отриманих оперативно-розшуковим шляхом фактів обставин, які мають значення для кримінального провадження.

Допустимість – правова вимога, встановлена ч. 1 ст. 86 КПК України, що полягає в дотриманні законного порядку отримання доказів. При цьому КПК України встановлює, що недопустимими є докази, отримані внаслідок істотного порушення прав та свобод людини, гарантованих Конституцією та законами України, міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, а також будь-які інші докази, здобуті завдяки інформації, отриманій унаслідок істотного порушення прав та свобод людини.

Істотними порушеннями прав людини й основоположних свобод є такі діяння:

1) здійснення процесуальних дій, які потребують попереднього дозволу суду, без такого дозволу або з порушенням його суттєвих умов;

2) отримання доказів унаслідок катування, жорстокого, нелюдського або такого, що принижує гідність особи, поводження або погрози застосування такого поводження;

3) порушення права особи на захист;

4) отримання показань чи пояснень від особи, яка не була повідомлена про своє право відмовитися від давання показань та не відповідала на запитання, або їх отримання з порушенням цього права;

5) порушення права на перехресний допит;

б) отримання показань від свідка, який надалі буде визнаний підозрюваним чи обвинуваченим у цьому кримінальному провадженні.

У практичній площині досить актуальним є питання, з яким саме обсягом матеріалів ОРД має ознайомитися слідчий під час вирішення питання про початок досудового розслідування. Вважаємо, що слідчому мають бути надані всі необхідні матеріали, які потрібні для прийняття виваженого й обґрунтованого рішення. Вирішуючи питання щодо можливого внесення відомостей про вчинення злочину до ЄРДР за матеріалами ОРД, він має проаналізувати їх і оцінити за такими критеріями: чи містять матеріали достатньо даних, що вказують на наявність ознак злочину; наскільки повно та всебічно задокументовані факти злочинної діяльності; чи всі причетні до вчинення злочину особи виявлені та встановлені; наскільки достовірними та об'єктивними є оперативні дані, викладені в матеріалах; чи достатньо встановлені всі можливі джерела доказової інформації; які потенційні можливості містяться в матеріалах ОРД, що можуть бути використані для швидкого, повного та неупередженого досудового розслідування.

Така оцінка результатів оперативно-розшукової діяльності можлива тільки за умови вивчення та аналізу слідчим усіх зібраних матеріалів, необхідних і достатніх для прийняття рішення про внесення відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР⁶⁰.

Отже, сучасна легалізація результатів оперативно-розшукової діяльності є складним багатоаспектним двохетапним процесом. Виходячи із сучасного змісту поняття легалізації, необхідно взяти до уваги той факт, що для розуміння сутності феномену легалізації результатів оперативно-розшукової діяльності не можна обмежуватися традиційним «секретно-конспіративним» підходом, крім того, слід розглядати це явище з різних позицій. Легалізація, крім зазначеного, несе в собі ще й смисл, що впливає не із семантики цього слова, а з його змістового наповнення, що характерне для інших сфер юридичної науки. Саме тому легалізацію результатів оперативно-розшукової діяльності слід розглядати як надання юридичної сили отриманій інформації, тобто її кримінальне процесуальне оформлення.

Фактичні дані, одержані в результаті проведення оперативно-розшукової діяльності, тобто до внесення відомостей про вчинення

---

⁶⁰ Взаємодія слідчих та оперативних підрозділів під час досудового розслідування : навч. посіб. / Р. І. Благута, М. П. Климчук, В. М. Сакал, М. С. Цуцкі-рідзе. Львів : ЛьвДУВС, 2014. С. 91.

кримінального правопорушення до ЄРДР, можуть бути використані як докази за умови, якщо вони отримані в порядку, передбаченому КПК України.

У подальшому досить значущим у практичній діяльності є питання щодо відкриття сторонами матеріалів кримінального провадження, зокрема тих, які були отримані в результаті проведення оперативно-розшукових заходів. Зумовлено це тим, що відповідно до частин 11, 12 ст. 290 КПК України сторони кримінального провадження зобов'язані здійснювати відкриття одне одній додаткових матеріалів, отриманих до або під час судового розгляду. В іншому разі, якщо сторона кримінального провадження не здійснить відкриття матеріалів відповідно до положень ст. 290 КПК, суд не має права допустити відомості, що містяться в них, як докази. При цьому відкриттю, крім протоколів проведення оперативно-розшукових заходів, у яких зафіксовано хід та результати їх здійснення, в обов'язковому порядку підлягають і матеріали, які є правовою підставою проведення таких дій (ухвали, постанови, клопотання), що забезпечує можливість перевірки стороною захисту та судом допустимості результатів таких дій, як доказів. Така позиція підтверджена і в постанові Верховного Суду України від 16 березня 2017 р. № 671/463/15-к. Зокрема, суд зауважив, що чинний КПК не містить заборони для сторін кримінального провадження представляти в суді матеріали, не відкриті одна одній. Заборона адресована суду, який згідно з ч. 12 ст. 290 КПК України не має права допустити відомості, що містяться в них, як докази. Надання стороною обвинувачення в суді матеріалів, до яких не було надано доступ стороні захисту, і долучення лише їх як доказів на стадіях судового розгляду порушує право обвинуваченого на захист, оскільки змушує його захищатися від так званих нових доказів без надання достатніх можливостей та часу для їх спростування. Отже, факт ознайомлення з матеріалами провадження вже після закінчення досудового розслідування не є достатнім для відстоювання стороною захисту своєї позиції у змагальному процесі. За таких умов, коли стороні обвинувачення відомі всі докази, а сторона захисту не володіє інформацією про них до завершення розслідування, порушуються загальні засади кримінального провадження, зокрема законність та змагальність. У такому випадку ч. 12 ст. 290 КПК України фактично передбачає кримінальну процесуальну санкцію стосовно сторін кримінального провадження, яка реалізується у випадку невиконання сторонами обов'язку щодо відкриття матеріалів, яка полягає в тому, що в майбутньому суд не має права допустити відомості як

докази в невідкритих матеріалах. Отже, невідкриття сторонами кримінального провадження одна одній матеріалів суттєво зменшує їх доказову базу, що, у свою чергу, може негативно вплинути на законність та обґрунтованість прийнятого судом рішення.

Якщо сторона обвинувачення не ознайомить сторону захисту з наявними матеріалами, отриманими у результаті оперативно-розшукової діяльності, то вони втрачають свою доказову значимість та є недопустимими, що, у свою чергу, виключає можливість суду посилатися на них під час прийняття відповідного судового рішення.

Наведена позиція підтверджена у постанові Великої Палати Верховного Суду від 16 січня 2019 р. (справа № 751/7557/15-к, провадження № 13-37к18). Зумовлено це тим, що відповідно до ч. 2 ст. 290 КПК України прокурор або слідчий за його дорученням зобов'язаний надати доступ до матеріалів досудового розслідування, які є в його розпорядженні, у тому числі будь-які докази, які самі по собі або в сукупності з іншими доказами можуть бути використані для доведення невинуватості або меншого ступеня винуватості обвинуваченого, або сприяти пом'якшенню покарання. Закріплюючи таку вимогу, законодавець тим самим установив процедуру, яка забезпечує реалізацію загальних засад кримінального провадження, зокрема змагальності сторін, забезпечення права на захист тощо, що дає змогу вести мову про дотримання права на справедливий суд у його процесуальному аспекті. Саме в такий спосіб сторонам кримінального провадження забезпечується можливість ознайомитися з усіма доказами і тим самим підготувати правову позицію, що буде ними обстоюватися під час судового розгляду справи по суті.

У своїх доводах Верховний Суд спирався на усталену практику Європейського суду з прав людини, який неодноразово наголошував на необхідності дотримання принципу змагальності, з огляду на що має бути забезпечена процесуальна рівність сторін обвинувачення і захисту. Право на судовий розгляд за принципом змагальності означає, що сторонам обвинувачення і захисту має бути надана можливість ознайомитися із зауваженнями та доказами, наданими іншою стороною, і відповісти на них (рішення від 23 вересня 2014 р. у справі «Джеват Сойсал проти Туреччини»). Згідно з принципом рівності сторін змагального процесу як однієї зі складових розширеної концепції справедливого суду, кожній стороні повинно бути надано розумну можливість представити свої аргументи на умовах, які не ставлять її у гірше становище порівняно з опонентом. Заявникові було важливо мати доступ до матеріалів своєї справи і отримати копію

документів, які в ній містилися, для того щоб мати змогу оскаржити офіційний протокол стосовно його дій. Не маючи такого доступу, заявник не зміг підготувати адекватний захист і скористатися принципом рівності сторін змагального процесу всупереч вимогам п. 1 ст. 6 Конвенції з прав людини у поєднанні з п. 3 ст. 6 (рішення від 18.03.1997 у справі «Фуше проти Франції»). Той факт, що заявникові та його захисникам не був наданий відповідний доступ до документів, призвів до посилення труднощів у підготовці його захисту (рішення від 09.10.2008 у справі «Моїсеєв проти Росії»). У зв'язку з цим Верховний Суд України зазначив, що для доведення допустимості результатів негласних слідчих (розшукових) дій мають бути відкриті не тільки результати цих дій, а й документи, які стали правовою підставою їх проведення (клопотання слідчого, прокурора, їх постанови, доручення, ухвала слідчого судді), оскільки змістом цих документів сторони можуть перевірити дотримання вимог кримінального процесуального закону стосовно негласних слідчих (розшукових) дій. Обов'язковим елементом порядку отримання доказів у результаті негласних слідчих (розшукових) дій є попередній дозвіл уповноважених суб'єктів (слідчого судді, прокурора, слідчого) на їх проведення. Сторона захисту має право на інформацію про всі елементи процесуального порядку отримання стороною обвинувачення доказів, які остання має намір використати проти неї в суді. Інакше від самого початку судового розгляду сторона захисту перебуватиме зі стороною обвинувачення в нерівних умовах.

Відсутність у сторони захисту процесуальних документів, які стали правовою підставою для проведення негласних слідчих (розшукових) дій, позбавляє її можливості поставити перед судом питання про недопустимість доказів, а суд – вирішити це питання до видалення до нарадчої кімнати. Особливо важливого значення вирішення цього питання судом на початкових етапах судового розгляду набуває у разі, коли йдеться про таку підставу визнання недопустимими доказів, які отримані внаслідок істотного порушення прав та свобод людини, як здійснення процесуальних дій, які потребують попереднього дозволу суду, без такого дозволу або з порушенням його суттєвих умов (п. 1 ч. 2 ст. 87 КПК України).

Документи, які стали правовою підставою проведення негласних слідчих (розшукових) дій (зокрема, не розсекречені на момент звернення до суду з обвинувальним актом), не можуть вважатися додатковими матеріалами до результатів проведених негласних слідчих (розшукових) дій, отриманими до або під час судового розгляду, оскільки є їх частиною. Ці процесуальні рішення є правовою підставою

проведення негласних слідчих (розшукових) дій з огляду на їх функціональне призначення щодо підтвердження допустимості доказової інформації, отриманої за результатами проведення таких дій, і повинні перевірятися та враховуватися судом під час оцінки доказів.

Ураховуючи те, що негласні слідчі (розшукові) дії проводяться під час досудового розслідування за ініціативою сторони обвинувачення, ця сторона має їх у своєму розпорядженні, зокрема прокурор – процесуальний керівник цього розслідування, який згідно з ч. 2 ст. 36 КПК України має повний доступ до матеріалів, документів та інших відомостей, що стосуються досудового розслідування.

Що стосується процесуальних документів, які мають гриф секретності, то за змістом статей 85, 92, 290 КПК України прокурор – процесуальний керівник зобов'язаний під час досудового розслідування заздалегідь ініціювати процедуру їх розсекречення одночасно з результатами негласних слідчих (розшукових) дій і забезпечити відкриття цих документів на етапі закінчення досудового розслідування.

Отже, до процесуальних форм взаємодії слідчих підрозділів з оперативними належать: за дорученням слідчого виконання оперативним підрозділом слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій; передача слідчому матеріалів оперативно-розшукової діяльності за фактами кримінальних правопорушень та використання їх як доказів; участь у проведенні окремих слідчих (розшукових) дій; вжиття заходів щодо встановлення місця знаходження підозрюваного; виконання рішень суду щодо проведення негласних слідчих (розшукових) дій та розшуку обвинуваченого.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Укажіть, у яких випадках працівник оперативного підрозділу користується повноваженнями слідчого.

2. Визначте, що є підставою для виникнення взаємодії слідчого з оперативним підрозділом у кримінальному провадженні.

3. Охарактеризуйте форми взаємодії слідчого з працівником оперативного підрозділу.

4. Проаналізуйте непроцесуальну форму взаємодії слідчого з працівником оперативного підрозділу.

5. Охарактеризуйте порядок взаємодії при направленні оперативним підрозділом матеріалів за результатами оперативно-розшукової діяльності до слідчого підрозділу.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Бойко О. П. Повноваження слідчих та працівників підрозділів карного розшуку під час їх взаємодії при оголошенні особи в розшук / О. П. Бойко // Актуальні проблеми кримінального права, процесу, криміналістики та оперативно-розшукової діяльності : тези Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Хмельницький, 3 берез. 2017 р.) / Держ. прикордон. служба України, Нац. акад. Держ. прикордон. служби України ім. Богдана Хмельницького. – Хмельницький : Вид-во НАДПСУ, 2017. – С. 706–708.

2. Взаємодія слідчих та оперативних підрозділів під час досудового розслідування : навч. посіб. / Р. І. Благута, М. П. Климчук, В. М. Сакал, М. С. Цуцкірідзе. – Львів : ЛьвДУВС, 2014. – 120 с.

3. Використання в кримінальному провадженні відомостей, отриманих у результаті негласних слідчих (розшукових) дій : наук.-метод. рек. / М. С. Цуцкірідзе, О. В. Мартовицька, В. В. Романюк та ін. – Харків : ХНУВС, 2022. – 82 с.

4. Грекова І. В. Процесуальні форми взаємодії оперативних підрозділів з органами досудового розслідування Національної поліції України в сучасних умовах протидії злочинності / І. В. Грекова, Л. Б. Тарасенко // Протидія злочинності: проблеми практики та науково-методичне забезпечення. – 2021. – № 4. – С. 29–33. – DOI: <https://doi.org/10.32850/sulj.2021.4.5>.

5. Організація взаємодії підрозділів Національної поліції під час проведення досудового розслідування : навч. посіб. / О. П. Бойко, О. Ф. Кобзар, В. В. Рогальська, Н. П. Черняк. – Дніпро : ДДУВС, 2017. – 84 с.

6. Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні : наказ МВС України від 07.07.2017 № 575 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0937-17>.

7. Про затвердження Інструкції про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні : наказ Ген. прокуратури України, МВС України, Служби безпеки України, Адміністрації Держ. прикордон. служби України, М-ва фінансів України, М-ва юстиції України від 16.11.2012 № 114/1042/516/ 1199/936/1687/5 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0114900-12>.

8. Про затвердження Інструкції про порядок залучення працівників органів досудового розслідування поліції та Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України : наказ МВС України від 03.11.2015 № 1339 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1392-15>.

9. Про затвердження Порядку ведення єдиного обліку в органах (підрозділах) поліції заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення та інші події : наказ МВС України від 08.02.2019 № 100 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0223-19>.

10. Саковський А. А. Особливості взаємодії оперативних підрозділів і слідчих при документування незаконного переправлення осіб через державний України / А. А. Саковський // Науковий вісник публічного та приватного права. – 2021. – № 4. – С. 200–205. – DOI: <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2021.4.35>.

11. Топчій В. В. Взаємодія органів досудового розслідування та оперативних підрозділів у складі слідчо-оперативних груп / В. В. Топчій // Юридичний вісник. – 2014. – № 4 (33). – С. 138–143.

12. Шапірко П. М. Теоретичні основи легалізації результатів оперативно-розшукової діяльності / П. М. Шапірко // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право». – 2015. – Вип. 32, т. 3. – С. 148–152.

РОЗДІЛ 4

ВЗАЄМОДІЯ СЛІДЧОГО, ДІЗНАВАЧА З ЕКСПЕРТОМ І СПЕЦІАЛІСТОМ

4.1. ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ СТАТУС ЕКСПЕРТА У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

З часу введення у дію чинного КПК України процесуальний статус експерта в кримінальному провадженні, а також форми взаємодії між ним і слідчим зазнали певних змін у зв'язку з прийняттям Закону України «Про Національну поліцію» (система експертних установ не увійшла до структури Національної поліції, а залишилась у системі МВС України) та Закону України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» від 3 жовтня 2017 р.

З метою приведення нормативно-правової бази МВС України у відповідність до законодавства, а також відповідно до Закону України «Про судову експертизу»⁶¹ та постанови Кабінету Міністрів України від 20 червня 2000 р. № 988 «Про утворення експертної служби Міністерства внутрішніх справ»,⁶² наказом МВС України від 3 листопада 2015 р. № 1343 затверджено Положення про Експертну службу Міністерства внутрішніх справ України⁶³. Крім того, наказом МВС України від 3 листопада 2015 р. № 1339 затверджена Інструкція про порядок залучення працівників органів досудового розслідування

---

⁶¹ Про судову експертизу : Закон України від 25.02.1994 № 4038-XII // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12>.

⁶² Про утворення експертної служби Міністерства внутрішніх справ : постанова Кабінету Міністрів України від 20.06.2000 № 988 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/988-2000-п>.

⁶³ Положення про Експертну службу Міністерства внутрішніх справ України : затв. наказом МВС України від 03.11.2015 № 1343 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1390-15>.

поліції та Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України як спеціалістів для участі в проведенні огляду місця події⁶⁴.

Стосовно процесуального статусу експерта у кримінальному провадженні, то згідно з положеннями п. 25 ч. 1 ст. 3 КПК України експерт є учасником кримінального провадження.

Відповідно до ч. 1 ст. 69 КПК України експертом у кримінальному провадженні є особа, яка володіє науковими, технічними або іншими спеціальними знаннями, має право відповідно до Закону України «Про судову експертизу» на проведення експертизи і якій доручено провести дослідження об'єктів, явищ і процесів, що містять відомості про обставини вчинення кримінального правопорушення, та дати висновок з питань, що виникають під час проведення кримінального провадження і стосуються сфери її знань. Тобто положення зазначеної статті КПК України безпосередньо передбачає три умови набуття експертом процесуального статусу учасника кримінального провадження. Зокрема:

– по-перше, особа повинна володіти науковими, технічними або іншими спеціальними знаннями;

– по-друге, особа повинна мати право і відповідний допуск на проведення експертизи відповідно до Закону України «Про судову експертизу»;

– по-третє, їй повинно бути доручено проведення дослідження об'єктів, явищ і процесів, що містять відомості про обставини вчинення кримінального правопорушення, у зв'язку з чим вона має надати експертний висновок з питань, що належать до сфери її знань.

Розглянемо кожну з наведених умов.

По-перше, особа повинна володіти науковими, технічними або іншими спеціальними знаннями, тобто такими навичками, які відповідають сучасному рівню розвитку відповідних галузей людської діяльності, а також можуть бути використані (застосовані) під час досудового розслідування і судового розгляду кримінального провадження з метою з'ясування відомостей та обставин, що мають значення. Це здійснюється задля сприяння сторонам кримінального провадження при збиранні доказів та подальшого судового їх дослідження.

---

⁶⁴ Про затвердження Інструкції про порядок залучення працівників органів досудового розслідування поліції та Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України як спеціалістів для участі в проведенні огляду місця події : наказ МВС України від 03.11.2015 № 1339 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1392-15>.

Під час розслідування кримінальних правопорушень спеціальні знання використовуються у двох формах, а саме:

– при залученні фахівців під час проведення окремих слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій. Наприклад, під час огляду трупа обов'язково залучається судово-медичний експерт (ст. 238 КПК України);

– при проведенні експертизи.

Таким чином, до спеціальних знань належать будь-які знання та вміння об'єктивного характеру, отримані внаслідок вищої професійної підготовки, наукової діяльності, досвіду практичної роботи, що відповідають сучасному науково-практичному рівню.

По-друге, відповідно до ст. 7 Закону України «Про судову експертизу» судово-експертну діяльність у кримінальному провадженні здійснюють державні спеціалізовані установи.

До державних спеціалізованих установ належать:

– науково-дослідні установи судових експертиз Міністерства юстиції України;

– науково-дослідні установи судових експертиз, судово-медичні та судово-психіатричні установи Міністерства охорони здоров'я України;

– експертні служби Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства оборони України, Служби безпеки України та Державної прикордонної служби України.

Виключно державними спеціалізованими установами здійснюється судово-експертна діяльність, пов'язана з проведенням криміналістичних, судово-медичних і судово-психіатричних експертиз.

Наведені положення діють від 3 жовтня 2017 р.

По-третє, ще однією з умов набуття процесуального статусу експерта в кримінальному провадженні є те, що йому має бути доручено провести дослідження об'єктів, явищ і процесів, які містять відомості про обставини вчинення кримінального правопорушення, та дати висновок з питань, які виникають під час кримінального провадження і стосуються сфери її знань.

Відповідно до ч. 1 ст. 242 КПК України експерт залучається за наявності підстав для проведення експертизи за дорученням слідчого судді чи суду за клопотанням сторони кримінального провадження, якщо для з'ясування обставин, що мають значення для кримінального провадження, необхідні спеціальні знання. Не допускається проведення експертизи для з'ясування питань права.

Згідно з ч. 3 ст. 69 КПК України експерт має право:

- 1) знайомитися з матеріалами кримінального провадження, що стосуються предмета дослідження;
- 2) заявляти клопотання про надання додаткових матеріалів і зра-ків та вчинення інших дій, пов'язаних із проведенням експертизи;
- 3) бути присутнім під час вчинення процесуальних дій, що сто-суються предметів та об'єктів дослідження;
- 4) викладати у висновку експертизи виявлені в ході її прове-дення відомості, що мають значення для кримінального прова-дження і з приводу яких йому не були поставлені запитання;
- 5) ставити запитання, що стосуються предмета та об'єктів дос-лідження, особам, які беруть участь у кримінальному провадженні;
- 6) одержувати винагороду за виконану роботу та відшкоду-вання витрат, пов'язаних із проведенням експертизи і викликом для надання пояснень чи показань, у разі, якщо проведення експертизи не є службовим обов'язком особи, яка залучена як експерт;
- 7) заявляти клопотання про забезпечення безпеки у випадках, передбачених законом;
- 8) користуватися іншими правами, передбаченими Законом Ук-раїни «Про судову експертизу».

Водночас на експерта покладено й обов'язки, які передбачені ч. 5 ст. 69 КПК України, а саме:

- 1) особисто провести повне дослідження і дати обґрунтований та об'єктивний письмовий висновок на поставлені йому запитання, а в разі необхідності – роз'яснити його;
- 2) прибути до слідчого, прокурора, суду і дати відповіді на запи-тання під час допиту;
- 3) забезпечити збереження об'єкта експертизи. Якщо дослі-дження пов'язане з повним або частковим використанням або зни-щенням об'єкта експертизи, або зміною його властивостей, експерт повинен одержати на це дозвіл від особи, яка залучила експерта;
- 4) не розголошувати без дозволу сторони кримінального прова-дження, яка його залучила, чи суду відомості, що стали йому відомі у зв'язку з виконанням обов'язків, або не повідомляти будь-кому, крім особи, яка його залучила, чи суду про хід проведення експертизи та її результати;
- 5) заявити самовідвід за наявності обставин, передбачених КПК України.

Водночас відповідно до частин 2, 4, 6, 7 ст. 69 КПК України не мо-жуть виконувати обов'язки експерта особи, які перебувають у служ-бовій або іншій залежності від сторін кримінального провадження

або потерпілого. Крім того, експерт не має права за власною ініціативою збирати матеріали для проведення експертизи. Експерт може відмовитися від давання висновку, якщо поданих йому матеріалів недостатньо для виконання покладених на нього обов'язків. Заява про відмову має бути вмотивованою.

Експерт невідкладно повинен повідомити особу, яка його залучила, чи суд, що доручив проведення експертизи, про неможливість проведення експертизи через відсутність у нього необхідних знань або без залучення інших експертів. У разі виникнення сумнівів щодо змісту та обсягу доручення експерт невідкладно заявляє клопотання особі, яка призначила експертизу, чи суду, що доручив її проведення, щодо його уточнення або повідомляє про неможливість проведення експертизи за поставленим запитанням або без залучення інших осіб.

Відповідальність експерта передбачена ст. 70 КПК України, в якій зазначено, що експерт за завідомо неправдивий висновок, відмову без поважних причин від виконання покладених обов'язків у суді, невиконання інших обов'язків несе відповідальність, встановлену законом. Зокрема, експерт за злісне ухилення від явки в суд та до органів досудового розслідування чи прокурора під час досудового розслідування несе відповідальність за ч. 2 ст. 185³ та ст. 185⁴ Кодексу України про адміністративні правопорушення та за дачу завідомо неправдивого висновку і відмову від виконання покладених на нього обов'язків – за статтями 384, 385 КК України.

Окремо слід наголосити, що відповідно до ч. 2 ст. 79 КПК України спеціаліст і експерт не мають права брати участі у кримінальному провадженні, якщо вони проводили ревізію, перевірку тощо, матеріали яких уже використовуються в цьому провадженні. Насамперед це необхідно пам'ятати слідчому, адже в такому випадку він не має права залучати експерта за цим же питанням для проведення судової експертизи.

Згідно з положеннями частин 1 ст. 79 та ст. 77 КПК України спеціаліст, експерт не мають права брати участі у кримінальному провадженні та відводяться за підставами, передбаченими ч. 1 ст. 77 КПК України, із тим обмеженням, що їх попередня участь у цьому кримінальному провадженні як спеціаліста чи експерта не може бути підставою для відводу:

1) якщо він є заявником, потерпілим, цивільним позивачем, цивільним відповідачем, членом сім'ї або близьким родичем сторони, заявника, потерпілого, цивільного позивача або цивільного відповідача;

2) якщо він брав участь у цьому ж провадженні як слідчий суддя, суддя, захисник або представник, свідок, експерт, спеціаліст, перекладач;

3) якщо він особисто, його близькі родичі чи члени його сім'ї зацікавлені в результатах кримінального провадження або існують інші обставини, що викликають обґрунтовані сумніви в його неупередженості.

4.2. ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ СТАТУС СПЕЦІАЛІСТА У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Відповідно до положень п. 25 ч. 1 ст. 3 КПК України спеціаліст також є учасником кримінального провадження. Згідно з положенням ст. 71 КПК України спеціалістом у кримінальному провадженні є особа, яка володіє спеціальними знаннями та навичками застосування технічних або інших засобів і може надавати консультації під час досудового розслідування та судового розгляду з питань, що потребують відповідних спеціальних знань і навичок.

Спеціаліст може бути залучений для надання безпосередньої технічної допомоги (фотографування, складення схем, планів, креслень, відбір зразків для проведення експертизи тощо) сторонами кримінального провадження під час досудового розслідування і судом під час судового розгляду.

Сторони кримінального провадження мають право під час судового розгляду заявляти клопотання про залучення спеціаліста або використання його пояснень і допомоги.

Спеціаліст має право:

1) ставити запитання учасникам процесуальної дії з дозволу сторони кримінального провадження, яка його залучила, чи суду;

2) користуватися технічними засобами, приладами та спеціальним обладнанням;

3) звертати увагу сторони кримінального провадження, яка його залучила, або суду на характерні обставини чи особливості речей і документів;

3⁻¹) викладати у висновку відомості, що мають значення для кримінального провадження і щодо яких йому не були поставлені запитання;

4) знайомитися із протоколами процесуальних дій, в яких він брав участь, і подавати до них зауваження;

5) одержувати винагороду за виконану роботу та відшкодування витрат, пов'язаних із його залученням до кримінального провадження;

6) заявляти клопотання про забезпечення безпеки у випадках, передбачених законом.

Спеціаліст зобов'язаний:

1) прибути за викликом до слідчого, прокурора, суду і мати при собі необхідне технічне обладнання, пристрої та прилади;

2) виконувати вказівки сторони кримінального провадження, яка його залучила, чи суду та давати пояснення з поставлених питань;

3) не розголошувати відомості, які безпосередньо стосуються суті кримінального провадження та процесуальних дій, що здійснюються (здійснювалися) під час нього і що стали відомі спеціалісту у зв'язку з виконанням його обов'язків;

4) заявити самовідвід за наявності обставин, передбачених КПК України.

Підстави для відводу (самовідводу) спеціаліста аналогічні підставам для відводу (самовідводу) експерта. Це питання вже було розглянуто під час аналізу процесуального статусу експерта.

Згідно зі ст. 72 КПК України у разі неприбуття до суду без поважних причин або неповідомлення про причини неприбуття на спеціаліста судом покладаються всі витрати, пов'язані з оголошенням перерви в судовому засіданні.

Отже, спеціалістом може бути запрошено будь-яку особу, яка володіє відповідними спеціальними знаннями та є незаінтересованою в результатах кримінального провадження. Однак, на відміну від експерта, який самостійно здійснює експертні дослідження щодо питань, які стосуються кримінального провадження, спеціаліст тільки бере участь в огляді місця події ОМП, слідчих (розшукових) діях, що проводяться слідчим, прокурором, а також надає пояснення, роз'яснення у судовому засіданні.

Спеціаліста наділено меншими процесуальними правами та обов'язками, ніж експерта. Крім того, не передбачена кримінальна відповідальність спеціаліста за дачу (надання) ним завідомо неправдивої інформації або відмову від участі у слідчих (розшукових) діях.

Під час взаємодії зі спеціалістом слідчому необхідно пам'ятати, що пояснення, заяви, консультації спеціаліста відповідно до ч. 2 ст. 84 КПК України не є процесуальним джерелом доказів, а отже, їм суд не зможе посилатися на них у вирок як на доказ.

Таким чином, для надання статусу доказів поясненням, заявам, консультаціям спеціаліста слід допитати його за питаннями, що стосуються кримінального провадження, або призначити відповідну судову експертизу.

Під час проведення ОМП та слідчих (розшукових) дій найчастіше як спеціалісти залучаються відповідні співробітники Національної поліції або спеціалізованих державних установ. До посадових обов'язків таких осіб входить перелік дій, які вони повинні виконувати у разі їх залучення як спеціаліста. Таким чином, доказове значення має протокол ОМП або слідчої (процесуальної) дії, складений слідчим, прокурором за участю спеціаліста. Виходячи із зазначеного, слідчому, що залучив спеціаліста, наприклад, для проведення вимірювань спеціальною технікою, слід ознайомитися із загальним принципом її роботи та особисто оглянути результати, що зафіксувала така техніка у ході проведення слідчої (розшукової) дії. Після цього обов'язково внести до протоколу ОМП модель, серійний номер, виробника та/або інші ідентифікаційні дані цієї техніки.

4.3. ФОРМИ ВЗАЄМОДІЇ СЛІДЧОГО, ДІЗНАВАЧА З ЕКСПЕРТОМ, СПЕЦІАЛІСТОМ

Відповідно до чинного законодавства під час проведення досудового розслідування слідчий, дізнавач може взаємодіяти з експертами і спеціалістами, що сприяє ефективному розслідуванню кримінальних правопорушень. У зв'язку з прийняттям Закону України «Про Національну поліцію» та низки інших нормативно-правових актів, що регулюють підпорядкованість, права та обов'язки осіб, які найчастіше залучаються слідчими до ОМП, слідчих (розшукових) дій та проведення судових експертиз, важливе значення мають форми та порядок взаємодії слідчих з експертом і спеціалістом. Так, наказом МВС України від 3 листопада 2015 р. № 1343 затверджено Положення про Експертну службу Міністерства внутрішніх справ України. Відповідно до цього Положення Експертна служба МВС України складається з:

- 1) державного науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України (ДНДЕКЦ);
- 2) територіальних підрозділів – науково-дослідних експертно-криміналістичних центрів (НДЕКЦ), перелік яких наведено в додатку до зазначеного Положення.

Основними завдання Експертної служби МВС України є:

1) забезпечення органів досудового розслідування, судових органів, інших державних органів, а також юридичних і фізичних осіб незалежною, кваліфікованою та об'єктивною експертизою;

2) проведення оцінки відповідності (випробування, сертифікації, інспектування) продукції, процесів і послуг; оцінки майна, майнових прав та здійснення професійної оціночної діяльності; огляду та експертного дослідження транспортних засобів і реєстраційних документів, що їх супроводжують; відстрілювання вогнепальної зброї та огляду її технічного стану та інших робіт у межах компетенції;

3) ведення криміналістичного обліку, організація належного використання інформаційних фондів;

4) організація та забезпечення відповідно до законодавства науково-дослідної діяльності, упровадження її результатів.

Крім проведення експертиз та взяття участі в ОМП, Експертна служба МВС України веде обліки, які безпосередньо використовуються працівниками цієї служби, а також можуть бути використані слідчими в порядку, встановленому чинним законодавством України. Наприклад, у порядку статей 40, 93 КПК України можливо отримати інформацію про наявність у базі дактокарт на особу, про збігання дактокарт осіб з різними прізвищами, іменами тощо. Обмін інформацією між підрозділами МВС України, зокрема Національною поліцією та Експертною службою, є не процесуальною формою взаємодії слідчого з експертом і спеціалістом.

Відповідно до Інструкції про порядок залучення працівників органів досудового розслідування поліції та Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України, затвердженої наказом МВС України від 3 листопада 2015 р. № 1339 (далі – Інструкція) як спеціалісти для участі у проведенні огляду місця події залучаються: інспектори-криміналісти, старші інспектори-криміналісти, техніки-криміналісти, а в разі утворення секторів техніко-криміналістичного забезпечення слідчих дій – керівники зазначених секторів.

Згідно з вказаною Інструкцією інспектори-криміналісти органу досудового розслідування у своїй діяльності безпосередньо підпорядковуються та підзвітні керівнику органу досудового розслідування та зобов'язані виконувати усні й письмові доручення керівника відповідного органу досудового розслідування, його заступників, слідчих у встановлені строки та у визначеному законодавством порядку.

Інспектори-криміналісти залучаються до участі у складі слідчо-оперативної групи для проведення ОМП за рішенням керівника

слідчого підрозділу. Інспектори-криміналісти, які залучені до участі у проведенні ОМП, повинні мати при собі комплект необхідних технічних засобів, призначених для фіксації обстановки на місці події, виявлення, фіксації, вилучення й упакування слідової та іншої криміналістично значущої інформації.

Крім того, відповідно до зазначеної Інструкції до участі у проведенні ОМП можуть залучатися працівники Експертної служби МВС (тобто працівники НДЕКЦ) у складі спеціалізованої пересувної лабораторії, які володіють спеціальними знаннями та можуть надавати консультації під час досудового розслідування з питань, що потребують спеціальних знань і навичок, та залучені як спеціалісти для надання безпосередньої технічної допомоги сторонами кримінального провадження під час досудового розслідування.

Спеціалізовані пересувні лабораторії поділяються на криміналістичну, автотехнічну, вибухотехнічну та ін.

Слід зауважити, що відповідно до вказаної Інструкції існують умови залучення до ОМП працівників НДЕКЦ у складі спеціалізованої пересувної лабораторії. Так, спеціалізована пересувна лабораторія НДЕКЦ може залучатися до участі у проведенні ОМП у кримінальному провадженні за письмовим (як виняток, за усним із подальшим оформленням у письмовій формі) клопотанням керівника органу досудового розслідування або особи, що виконує його обов'язки, у разі виникнення об'єктивних обставин, пов'язаних із вчиненням:

1) вбивства або умисного тяжкого тілесного ушкодження, що спричинило смерть потерпілого із застосуванням вогнепальної зброї;

2) розбійного нападу із застосуванням вогнепальної зброї з постраждалими особами;

3) зґвалтування неповнолітньої чи неповнолітнього, малолітньої чи малолітнього або такого, що спричинило особливо тяжкі наслідки;

4) дорожньо-транспортної пригоди, під час якої загинуло двоє і більше осіб або госпіталізовано до медичних закладів п'ятеро і більше осіб;

5) пожежі, під час якої загинуло двоє і більше осіб або госпіталізовано до медичних закладів п'ятеро і більше осіб;

6) вибуху, загрози вибуху або виявлення саморобних вибухових пристроїв.

За фактами вчинення інших кримінальних правопорушень спеціалізована пересувна лабораторія залучається за письмовим

клопотанням керівника органу досудового розслідування або особи, що виконує його обов'язки. При цьому рішення про доцільність залучення спеціалізованої пересувної лабораторії для участі у проведенні ОМП приймається керівництвом відповідного підрозділу Експертної служби МВС спільно з керівництвом органів досудового розслідування, виходячи з категорії вчиненого злочину, об'єктивних обставин та необхідності застосування відповідних спеціальних знань.

Таким чином, переважно під час проведення ОМП як спеціаліст залучається інспектор-криміналіст органу досудового розслідування, в якому працює слідчий, і вони підпорядковані одному й тому самому начальнику органу досудового розслідування.

Відповідно до вказаної Інструкції слідчі, керівники слідчих підрозділів, інспектори-криміналісти органу досудового слідства та працівники спеціалізованих пересувних лабораторій НДЕКЦ при ОМП дотримуються тих самих вимог, а саме:

1) перед виїздом для участі в ОМП спеціалісти, зокрема спеціалізованої пересувної лабораторії, повинні отримати інформацію про подію, інші відомі обставини та підготувати необхідне технічне обладнання, пристрої та прилади;

2) відомості про спеціалістів, які беруть участь у проведенні ОМП, про результати ОМП, а також інформація про застосування технічних засобів фіксації, характеристики технічних засобів фіксації та носіїв інформації, що застосовуються при проведенні процесуальної дії, вносяться до протоколу ОМП;

3) носії інформації, на яких за допомогою технічних засобів зафіксовано процесуальні дії, додаються до протоколу ОМП;

4) при виготовленні оригіналу документа в електронній формі (його відображення) після завершення ОМП спеціалістом за дорученням слідчого у довільній формі складається письмове пояснення, в якому зазначаються дата проведення процесуальної дії, дата виготовлення документа (відображення), номер та/або параметри технічних носіїв інформації, а також прізвище особи, яка виготовила копію запису. Письмове пояснення та відображення запису процесуальної дії приєднуються як додатки до протоколу ОМП;

5) за результатами проведення ОМП залучені спеціалісти консультують слідчого з питань, що потребують відповідних спеціальних знань і навичок щодо порядку та особливостей пакування слідів і об'єктів-слідоносіїв, можливості дослідження виявлених слідів, об'єктів, речей, документів, доцільності вирішення тих чи інших питань, а також потреби залучення для цього інших спеціалістів;

б) керівництво слідчих підрозділів забезпечує контроль за якістю роботи підлеглих та спеціалістів під час проведення ОМП і вживає заходів, спрямованих на підвищення ефективності використання ними техніко-криміналістичних засобів.

Крім того, зазначена Інструкція надає методичні рекомендації щодо взаємодії слідчого та спеціаліста при проведенні ОМП, а саме:

- прибувши для участі в огляді місця події, спеціалісти отримують від слідчого необхідну інформацію про обставини справи, дії учасників ОМП, здійснені до їх прибуття, завдання, які необхідно вирішити, та надалі виконують доручення слідчого, які стосуються використання його спеціальних знань;

- на початку огляду місця події слідчий спільно зі спеціалістами визначає межі та порядок проведення огляду, після чого спеціаліст здійснює фотографування та відеозйомку місця події;

- після отримання доручення слідчого щодо проведення динамічної стадії ОМП та завдання на виявлення слідової інформації спеціалісти визначають алгоритм пошуку доказів (слідів, речей, документів) і методи їх виявлення, після чого узгоджують свої дії зі слідчим та за його погодженням приступають до проведення ОМП;

- дії спеціалістів, які безпосередньо пов'язані з виявленням, фіксацією, закріпленням та вилученням слідів і речових доказів, здійснюються відповідно до тактики ОМП та методики розслідування окремих видів кримінальних правопорушень;

- перед переміщенням об'єкта (з метою огляду та виявлення слідової інформації) спеціалістом здійснюється його вузлова фотозйомка;

- під час проведення пошуку та виявлення слідів спеціалісти застосовують наявні технічні засоби та використовують насамперед неруйнівні методи їх виявлення, а в разі недосягнення позитивного результату – руйнівні методи виявлення слідової інформації;

- перед використанням руйнівних методів пошуку слідів спеціалісти повинні отримати від слідчого згоду на їх застосування та визначитися із пріоритетом слідової інформації, яка підлягає виявленню, з метою подальшого проведення експертних досліджень у лабораторних умовах;

- про вжиті заходи та факти виявлення слідової інформації спеціалісти інформують слідчого. Під час огляду здійснюються фотографування та вилучення виявлених об'єктів, фіксуються методи їх виявлення із зазначенням про це у протоколі ОМП;

- під час фіксації виявленої слідової інформації у протоколі спеціалісти надають допомогу слідчому в описі специфічних ознак (вид та кількість виявлених слідів, їх локалізація, спосіб виявлення);

– за можливості сліди вилучаються разом з об'єктами-слідоносцями. У разі неможливості вилучення слідової інформації з об'єктом-слідоносцем спеціалістом здійснюється їх фотографування за правилами масштабної фотозйомки та виготовлення копій (відбитків та зліпків) цих слідів. Уся слідова інформація, об'єкти-слідоносці та інші предмети упаковуються за допомогою спеціаліста згідно з установленими вимогами та передаються слідчому, який здійснює огляд;

– спеціаліст відповідає за якість та повноту виконання отриманих від слідчого або керівника органу досудового розслідування доручень під час проведення ОМП.

Працівники НДЕКЦ – це переважно судові експерти, тобто особи, які внесені до державного Реєстру атестованих судових експертів. Проте судові експерти у складі пересуваних лабораторій НДЕКЦ, які залучені як спеціалісти для ОМП, мають процесуальні права та обов'язки спеціаліста, а не експерта.

Взаємодія слідчого із судовими експертами НДЕКЦ та інших державних спеціалізованих установ при залученні їх до кримінального провадження як експертів здійснюється відповідно до статей 242, 243 КПК України, що регламентують призначення судової експертизи. Тобто це процесуальна форма взаємодії слідчого з експертом, оскільки врегульована КПК України.

У теорії кримінального процесу та криміналістики судова експертиза визначається як дослідження, що провадиться відповідно до кримінального процесуального законодавства особою, яка володіє спеціальними знаннями у науці, техніці, ремеслі, з метою встановлення обставин (фактичних даних), що мають значення для кримінального провадження.

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про судову експертизу» судова експертиза – це дослідження на основі спеціальних знань у галузі науки, техніки, мистецтва, ремесла тощо об'єктів, явищ і процесів з метою надання висновку з питань, що є або будуть предметом судового розгляду.

Слід пам'ятати, що неприпустимо призначати експертизу для вирішення питань, що виходять за межі професійної підготовки експерта. Головна відмінність експертизи від інших слідчих (розшукових) дій полягає в тому, що факти, які мають істотне значення для кримінального провадження, можуть встановлюватися за відсутності сторони кримінального провадження. Враховуючи таку особливість, законодавець встановив систему додаткових процесуальних гарантій, дотримання яких покликано сприяти повному й об'єктивному

встановленню експертом фактів і обставин, що мають значення для провадження. Тому експертиза призначається тільки тоді, коли дійсно є необхідність у спеціальних знаннях експерта, без яких неможливо встановити обставини, що підлягають доказуванню у кримінальному провадженні.

Відповідно до вимог закону проведення експертизи, як і будь-якої слідчої (розшукової) дії (за винятком ОМП), можливе лише у вже розпочатому досудовому розслідуванні. У кримінальному провадженні можуть бути призначені стандартні (традиційні, визначені) та нестандартні види експертиз.

До стандартних (традиційних, визначених) належать: дактилоскопічна, почеркознавча, авторознавча, судово-балістична, техніко-криміналістична, експертиза документів та ін.

До нестандартних належать: експертиза матеріалів, речовин та виробів (нафтопродуктів, паливно-мастильних, лакофарбових матеріалів та покриття тощо), комплексна експертиза науково-технічної продукції, комплексна експертиза інноваційних технологій, експертиза біологічних видів тварин тощо.

Згідно з вимогами ч. 2 ст. 242 КПК України слідчий або прокурор зобов'язаний звернутися з клопотанням до слідчого судді для проведення експертизи щодо:

- 1) встановлення причин смерті;
- 2) встановлення тяжкості та характеру тілесних ушкоджень;
- 3) визначення психічного стану підозрюваного за наявності відомостей, що викликають сумнів щодо його осудності, обмеженої осудності;
- 4) встановлення віку особи, якщо це необхідно для вирішення питання про можливість притягнення її до кримінальної відповідальності, а іншим способом неможливо отримати ці відомості;
- 5) встановлення статевої зрілості потерпілої особи у кримінальних провадженнях щодо злочинів, передбачених ст. 155 КК України;
- 6) визначення розміру матеріальних збитків, шкоди немайнового характеру, шкоди довкіллю, заподіяної кримінальним правопорушенням.

Процес підготовки звернення слідчим, прокурором з клопотанням до слідчого судді для проведення експертизи складається з кількох взаємопов'язаних і взаємодоповнюючих етапів, а саме:

- 1) збирання необхідних матеріалів;
- 2) визначення предмета судової експертизи;
- 3) складання клопотання, в якому мають бути чітко сформульовані запитання експерту та визначена експертна установа або експерт.

Матеріалами, необхідними для проведення експертизи, є матеріальні об'єкти (знаряддя вчинення кримінального правопорушення, труп або його частини, майно, речовини рослинного походження тощо), що мають значення для кримінального провадження. Збирання таких матеріалів відбувається під час проведення процесуальних дій (затримання, огляду, обшуку, освідування тощо).

У певних випадках експерту необхідно надавати порівняльні зразки, тобто об'єкти, які ідентифікуються або діагностуються (зразки почерку, відбитки пальців рук, зліпки зубів, взуття, проби крові, слини тощо).

За способом отримання зразки поділяються на три групи: вільні, умовно-вільні та експериментальні.

Вільні зразки – це зразки, створені або отримані поза зв'язком із розслідуванням кримінального правопорушення і, як правило, до його початку (наприклад, особисте листування особи, у якій відбираються зразки, її щоденники та інші рукописні документи, виконані до кримінального провадження. Наприклад, автобіографія із особливої справи).

Умовно-вільні – виготовлені після реєстрації в ЄРДР (наприклад, підписи в протоколах, зроблені підозрюваним, свідком).

Експериментальні зразки – це зразки, що спеціально отримані для проведення конкретної експертизи.

Питання отримання зразків для проведення експертизи регулюється положеннями ст. 245 КПК України. Так, у разі необхідності отримання зразків для проведення експертизи вони відбираються стороною кримінального провадження, яка звернулася за проведенням експертизи або за клопотанням якої експертиза призначена слідчим суддею. У випадку, якщо проведення експертизи доручено судом, відібрання зразків для її проведення здійснюється судом або за його дорученням залученим спеціалістом.

Порядок відібрання зразків з речей і документів встановлюється згідно з положеннями про тимчасовий доступ до речей і документів, що регулюється статтями 160–166 КПК України.

Відбирання біологічних зразків у особи здійснюється за правилами, передбаченими ст. 241 КПК України. У разі відмови особи добровільно надати біологічні зразки слідчий суддя, суд за клопотанням сторони кримінального провадження, що розглядається в порядку, передбаченому статтями 160–166 КПК України, має право дозволити слідчому, прокурору (або зобов'язати їх, якщо клопотання було подано стороною захисту) здійснити відбирання біологічних зразків примусово.

Під час визначення моменту призначення експертизи слідчому необхідно враховувати такі чинники:

- 1) властивість і стан об'єктів експертного дослідження;
- 2) необхідність і можливість отримання порівняльних зразків;
- 3) особливості експертного дослідження (складність, наявність відповідних методик, час проведення тощо).

Визначення часу звернення до слідчого судді з клопотанням про проведення експертизи пов'язано з особливостями конкретного розслідуваного злочину, наявністю або відсутністю необхідних матеріалів для проведення експертизи.

Визначення предмета судової експертизи виходить з обставин, що мають бути з'ясовані в процесі експертного дослідження, а також наявності фактичних даних, які встановлюються на основі спеціальних знань. З урахуванням предмета експертизи ставляться відповідні питання, які експерт буде зобов'язаний вирішити.

При призначенні більшості експертиз на вирішення експертів виносяться стандартні (типові) питання. Наприклад: щодо визначення вартості викраденого майна; визначення належності ножа до холодної зброї; визначення психічного стану підозрюваного, наявності тілесних ушкоджень та ступеня їх тяжкості. При цьому слідчий чітко має розуміти як правильно сформулювати питання, адже вони напрацьовані практикою та викладені в Науково-методичних рекомендаціях з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень, затверджених наказом Міністерства юстиції України від 8 жовтня 1998 р. № 53/5.

У зазначених рекомендаціях можна знайти форму більшості питань до експерта, що цікавлять слідчого на досудовому розслідуванні. Однак за необхідності вирішити нестандартні питання виникає потреба у їх правильному та зрозумілому формулюванні, щоб отримати конкретну відповідь, а не відповідь експерта, що вирішити питання неможливо. У такому випадку розпочинається організаційна взаємодія слідчого з експертом, яка прямо не зазначена у законодавстві та нормативно-правових актах. У цьому разі слідчому слід погоджувати з експертом форму складних питань ще до фактичного призначення експертизи. Це можна вирішити у телефонному режимі або під час особистої зустрічі з начальником відповідного підрозділу експертної установи. Переважно експерти не відмовляють та надають практичну допомогу у формулюванні складних чи нетипових питань. Зумовлено це тим, що неузгоджені й незрозумілі питання ускладнюють роботу експерта, змушують його досліджувати те, що

насправді не потрібно слідчому, або взагалі питання у неправильно сформульованому вигляді не підлягають вирішенню.

Експертиза проводиться експертною установою, експертом або експертами, яких залучають сторони кримінального провадження або слідчий суддя за клопотанням сторони захисту у випадках та порядку, передбачених ст. 244 КПК України, якщо для з'ясування обставин, що мають значення для кримінального провадження, необхідні спеціальні знання. Не допускається проведення експертизи для з'ясування питань права.

Правовою підставою для призначення слідчим, дізнавачем, прокурором відповідної експертизи є винесення ними постанови, яка має складатися з трьох частин: вступної, описової та резолютивної.

У вступній частині вказують: дату та місце винесення постанови; посаду, звання та прізвище слідчого, дізнавача, прокурора; номер кримінального провадження, в якому призначається експертиза.

Мотивувальна частина передбачає короткий виклад обставин, що є підставою для винесення постанови, а також надаються відомості щодо об'єктів експертизи. Завершується мотивувальна частина формулюванням підстав для призначення експертизи з посиланням на відповідні статті КПК України, якими керувався слідчий, дізнавач, прокурор.

Резолютивна частина містить рішення про призначення експертизи, вказується її вид, прізвище експерта або найменування експертної установи, питання, на підставі яких необхідно дати висновок, перелік речей, документів, матеріалів, що надаються експерту.

Терміни проведення судових експертиз встановлено у п. 1.13 Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень. Зокрема, строк проведення експертизи встановлюється керівником експертної установи (або заступником керівника чи керівником структурного підрозділу) і не повинен перевищувати 90 календарних днів.

У разі значного завантаження експерта (за наявності у нього на виконанні одночасно понад десять експертиз, у тому числі комісійних та комплексних) більший розумний строк установлюється за письмовою домовленістю з органом (особою), який (яка) призначив(ла) експертизу (залучив(ла) експерта), після попереднього вивчення експертом наданих матеріалів. Час попереднього вивчення матеріалів не повинен перевищувати п'ятнадцяти робочих днів.

У разі відмови органу (особи), який (яка) призначив(ла) експертизу (залучив(ла) експерта), у погодженні запропонованого розумного

строку проведення експертизи матеріали справи повертаються з пропозицією призначити експертизу іншим суб'єктам судово-експертної діяльності, визначеним у ст. Закону України «Про судову експертизу».

Якщо протягом 30 календарних днів з дня направлення листа щодо погодження більшого строку проведення експертизи відповіді від органу (особи), який (яка) призначив(ла) експертизу (залучив(ла) експерта), не отримано, запропонований строк вважається погодженим.

У разі невиконання клопотань експерта щодо надання додаткових матеріалів, несплати вартості експертизи протягом 45 календарних днів з дня направлення клопотання в порядку, передбаченому чинним законодавством, незабезпечення прибуття експерта, безперешкодного доступу до об'єкта дослідження, а також належних умов для його роботи (учинення перешкод з боку сторін, що беруть участь в справі, в обстеженні об'єкта) матеріали справи повертаються органу (особі), який (яка) призначив(ла) експертизу (залучив(ла) експерта), із зазначенням мотивованих причин неможливості її проведення.

Строк проведення експертизи починається з робочого дня, наступного за днем надходження матеріалів до експертної установи, і закінчується у день складання висновку експерта (повідомлення про неможливість надання висновку). Якщо закінчення встановленого строку проведення експертизи припадає на неробочий день, днем закінчення строку вважається наступний за ним робочий день.

У строк проведення експертизи не включається строк виконання клопотань експерта, усунення недоліків, допущених органом (особою), який (яка) призначив(ла) експертизу (залучив(ла) експерта).

Вирішення проблеми визначення кваліфікації правопорушення та початку проведення досудового розслідування (наприклад, визначення кваліфікації злочину, що потребує проведення експертного дослідження для встановлення належності об'єктів до холодної чи вогнепальної зброї (ст. 263 КК України) або речовини рослинного походження до наркотичної (статті 307, 309, 310 КК України)), потребує налагодження взаємодії між слідчими та експертними підрозділами.

Слідчі повинні зважено підходити до направлення об'єктів на дослідження і надавати для цього не всі вилучені об'єкти, а лише достатню для визначення кваліфікації злочину їх кількість (наприклад, у разі виявлення майстерні з виготовлення холодної (чи вогнепальної) зброї та вилучення значної кількості виробів можна надати одну

одиницю виробу, що значно скоротить час експертного дослідження; так само надати на експертизу частину (зразок) наркотичної речовини, достатню для реєстрації кримінального провадження у разі вилучення значних партій наркотиків).

Як свідчить практика, виникла необхідність переглянути існуючі та розробити нові єдині науково обґрунтовані терміни проведення експертиз. Під час встановлення термінів проведення експертиз слід ураховувати такі чинники:

– складність дослідження (застосування складного обладнання, проведення експериментальних досліджень, застосування кількох методик, залучення додаткових фахівців з інших експертних установ України, зокрема іноземних громадян, час, якого потребує проведення дослідження, необхідність вивчення додаткової літератури і методик та інших матеріалів, доручення експертизи кільком фахівцям або установам);

- експертне навантаження експертних фахівців (місяць, рік);
- наявність необхідного для проведення експертизи обладнання;
- кількість та якість наданих для дослідження об'єктів, матеріалів і поставлених запитань;
- складність вирішуваних експертизою завдань;
- кількість фахівців, яких необхідно залучити для проведення експертизи;
- середній час, який витрачають на проведення цього виду експертних досліджень.

Керівнику експертної установи слід визначити і конкретизувати та контролювати терміни проведення експертизи в кожному випадку з урахуванням кваліфікації та стажу роботи конкретного експерта, кількості працівників у лабораторії чи установі експертів (ураховуючи відсутність їх через хворобу, у зв'язку з відпусткою, навчанням тощо).

Підсумовуючи нововведення щодо порядку взаємодії слідчого з експертами, слід зазначити, що в аспекті практичного їх застосування є як позитивні зміни, так і певні неузгодженості. Зокрема, надання НДЕКЦ повної незалежності від адміністративного підпорядкування службовим особам поліції або інших органів, що здійснюють досудове розслідування, виключає можливість відводу експерта на підставі підлеглості, що є позитивною зміною та відповідає положенням КПК України. Однак на сьогодні у відділах Національної поліції немає експертів, які раніше оперативно виконували низку експертиз

(дактилоскопічна, зброї тощо), від яких залежало та залежить висунення підозри, вирішення питання про затримання та подальший арешт особи. Наразі для призначення експертизи слідчий повинен звернутися до територіального НДЕКЦ, що розміщується в адміністративному центрі області, а потім ще раз прибути до такого НДЕКЦ, щоб отримати експертний висновок. Наприклад, слідчий повинен з м. Первомайський або м. Вовчанськ Харківської області з'їздити у м. Харків до НДЕКЦ, щоб оперативно призначити експертизу та отримати висновок експерта щодо належності речовини до наркотичної, і при цьому безпосередньо після вчинення особою кримінального правопорушення, пов'язаного з цією наркотичною речовиною (що встановлена експертизою), вирішити питання про її затримання. Зазначене збільшує строки розслідування всупереч положенням чинного КПК України та збільшує процесуальні витрати у кримінальному провадженні.

Слід виокремити групу спеціалістів, які можуть залучатися до проведення досудового розслідування певної категорії злочинів і які є працівниками державних органів контролю. Наприклад, до проведення досудового розслідування можуть залучатися спеціалісти Державної екологічної інспекції, зокрема для здійснення розрахунку шкоди довікілью у злочинах проти довікілья (гл. VIII КК України).

Відповідно до спільного наказу Головного контрольно-ревізійного управління України Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Генеральної прокуратури України «Про затвердження Порядку взаємодії органів державної контрольно-ревізійної служби, органів прокуратури, внутрішніх справ, Служби безпеки України»⁶⁵ до проведення досудового розслідування у кримінальних правопорушеннях, де необхідно здійснити розрахунок шкоди, ревізію окремих фінансово-господарських питань підприємства, можуть бути залучені спеціалісти Держаудитслужби України. Крім того, до проведення розслідування кримінальних правопорушень, передбачених статтями 172, 175, 271, 271 КК України, залучаються працівники Управління Держпраці, які є спеціалістами і проводять документальні перевірки та визначають наявність порушень законодавства про працю і охорону праці.

---

⁶⁵ Про затвердження Порядку взаємодії органів державної контрольно-ревізійної служби, органів прокуратури, внутрішніх справ, Служби безпеки України : наказ Гол. контрол.-ревіз. упр. України, МВС України, Служби безпеки України, Ген. прокуратури України від 19.10.2006 № 346/1025/685/53 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1166-06>.

На цьому етапі реформування необхідним є закріплення на законодавчому рівні порядку та механізму взаємодії підрозділів досудового розслідування та Експертної служби МВС України, розроблення відомчих актів з метою врегулювання взаємодії як між окремими суб'єктами Експертної служби та Національної поліції у цілому, так і під час проведення слідчих дій за окремими категоріями проваджень. Зокрема, працівники Експертної служби МВС беруть участь в оглядах, пов'язаних з вибухом, загрозою вибуху або виявлення саморобних вибухових пристроїв, але порядок дій спеціаліста-вибухотехніка, його повноваження та обов'язки чітко не регламентовані. Це пов'язано з тим, що наказ МВС України від 26 жовтня 2012 р. № 962 втратив чинність, а чинний наказ МВС України від 3 листопада 2015 р. № 1339 повністю не розкриває зазначених положень.

Отже, взаємодія слідчого з експертом та спеціалістом у кримінальному провадженні – це врегульована нормативно-правовими актами погоджена діяльність адміністративно незалежних один від одного суб'єктів, ініціатора – слідчого та запрошеного – експерта та/або спеціаліста для надання допомоги у вирішенні питань, які потребують спеціальних знань у певних галузях, застосування науково-технічних засобів з метою встановлення істини у кримінальному провадженні, забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування кримінальних правопорушень.

Процесуальна форма взаємодії між слідчими та експертами й спеціалістами здійснюється: 1) у складі слідчо-оперативної групи, де під час проведення слідчих (розшукових) дій співробітник експертної служби МВС України може залучатися як спеціаліст; 2) під час проведення експертизи у кримінальному провадженні як експерт.

До непроцесуальної форми взаємодії необхідно віднести: 1) надання консультацій з питань, які стосуються призначення експертизи у кримінальному провадженні; 2) обмін інформацією, яка може допомогти під час встановлення причин та умов, що сприяли вчиненню злочинів, та визначення профілактичних заходів з їх усунення (така інформація може стати відомою експерту або спеціалісту під час проведення експертизи чи залученні його при проведенні слідчих (розшукових) дій, а також унаслідок ведення облікових баз даних експертними підрозділами)⁶⁶.

---

⁶⁶ Максимів Л. В. Окремі аспекти взаємодії слідчого з експертом та спеціалістом у кримінальному провадженні в умовах воєнного стану. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2022. № 3. С. 262–271.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Охарактеризуйте структуру експертної служби МВС України.
2. Вкажіть, за яких умов особа набуває процесуального статусу експерта.
3. Назвіть основні відмінності між процесуальним статусом експерта та спеціаліста у кримінальному провадженні.
4. Проаналізуйте форми взаємодії слідчого з експертом і спеціалістом.
5. Визначте порядок призначення експертизи.
6. Вкажіть, у яких випадках слідчий зобов'язаний звернутися до експерта для проведення експертизи.
7. Визначте, яким вимогам повинна відповідати постанова слідчого про призначення експертизи.
8. Проаналізуйте непроцесуальну форму взаємодії слідчого з експертом і спеціалістом.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Максимів Л. В. Окремі аспекти взаємодії слідчого з експертом та спеціалістом у кримінальному провадженні в умовах воєнного стану / Л. В. Максимів // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка. – 2022. – № 99. – С. 262–271. – DOI: <https://doi.org/10.33766/2524-0323.99.262-271>.
2. Перлін С. І. Правові та організаційні особливості взаємодії слідчого з підрозділами експертної служби МВС України / С. І. Перлін // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка. – 2017. – Вип. 1. – С. 265–272.
3. Про затвердження Інструкції про порядок залучення працівників органів досудового розслідування поліції та Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України як спеціалістів для участі в проведенні огляду місця події : наказ МВС України від 03.11.2015 № 1339 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1392-15>.
4. Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень : наказ М-ва юстиції України від 08.10.1998 № 53/5 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98>.

5. Про затвердження Положення про Експертну службу Міністерства внутрішніх справ України : наказ МВС України від 03.11.2015 № 1343 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1390-15>.

6. Про затвердження Порядку взаємодії органів державної контрольно-ревізійної служби, органів прокуратури, внутрішніх справ, Служби безпеки України : наказ Голов. контрол.-ревіз. упр. України, МВС України, Служби безпеки України, Ген. прокуратури України від 19.10.2006 № 346/1025/685/53 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1166-06>.

7. Про судову експертизу : Закон України від 25.02.1994 № 4038-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12>.

8. Про утворення експертної служби Міністерства внутрішніх справ : постанова Кабінету Міністрів України від 20.06.2000 № 988 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/988-2000-по>.

РОЗДІЛ 5

ВЗАЄМОДІЯ СЛІДЧОГО, ДІЗНАВАЧА З ПРОКУРОРОМ

5.1. ПРОКУРОР ЯК ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ КЕРІВНИК ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Відповідно до ст. 131¹ Конституції України прокуратура здійснює:

- 1) підтримання публічного обвинувачення в суді;
- 2) організацію і процесуальне керівництво досудовим розслідуванням, вирішення відповідно до закону інших питань під час кримінального провадження, нагляд за негласними та іншими слідчими і розшуковими діями органів правопорядку;
- 3) представництво інтересів держави в суді у виключних випадках і в порядку, що визначені законом.

Відповідно до п. 1 Перехідних положень Закону України «Про прокуратуру» від 14 жовтня 2014 р. третя конституційна функція обмежена і виконується прокурорами тільки у формі представництва інтересів громадянина або держави в суді.

Прокуратуру в Україні очолює Генеральний прокурор, якого призначає на посаду та звільняє з неї за згодою Верховної Ради України Президент України. Строк повноважень Генерального прокурора становить шість років. Одна й та ж особа не може обіймати посаду Генерального прокурора два строки поспіль. Дострокове звільнення з посади Генерального прокурора здійснюється виключно у випадках і з підстав, визначених Конституцією та законом.

Організація та порядок діяльності прокуратури визначаються законом (ч. 2 ст. 131¹ Конституції України). Згідно з приписами ст. 25 Закону України «Про прокуратуру» прокурор здійснює нагляд за додержанням законів органами, що провадять оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство, користуючись при цьому правами і виконуючи обов'язки, передбачені Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність» та Кримінальним процесуальним кодексом України. Письмові вказівки прокурора органам, що провадять оперативно-розшукову діяльність, дізнання та досудове слідство, надаються в межах повноважень, є обов'язковими для цих органів та підлягають негайному виконанню.

Серед підзаконних нормативних актів, які безпосередньо регулюють діяльність прокурора у кримінальному провадженні, слід виокремити наказ Генерального прокурора від 30 вересня 2021 р. № 309 «Про організацію діяльності прокурорів у кримінальному провадженні». Цим наказом визначено взаємовідносини між прокурором та керівником органу прокуратури, прокурор вищого рівня, вписана процедура надсилання закритих проваджень у деяких категоріях проваджень, порядок ведення наглядових проваджень тощо.

На сьогодні відповідно до п. 4 ч. 1 ст. 36 КПК України однією з форм здійснення прокурором нагляду за додержанням законів під час проведення досудового розслідування керівництвом досудовим розслідуванням є надання вказівок. Зокрема, це стосується надання вказівок на проведення у встановлений прокурором строк слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій, інших процесуальних дій.

Питання надання вказівок не є новим для науки кримінального процесу, оскільки ще статтями 114, 227 КПК України 1960 р. передбачалось право прокурора при здійсненні нагляду за виконанням законів органами дізнання та досудового слідства надавати вказівки при розслідуванні злочинів про обрання, зміну або скасування постанов органів попереднього розслідування, запобіжних заходів, кваліфікації злочину, проведення окремих слідчих дій та розшук осіб, які вчинили злочин, а також надавати вказівки про вжиття необхідних заходів для розкриття злочинів і виявлення осіб, які їх вчинили, у справах, що перебувають у провадженні прокурора або слідчого прокуратури. Особливістю процесуального становища прокурора на цьому етапі було те, що він здійснював нагляд упродовж усього періоду попереднього розслідування (за чинним КПК України протягом усього кримінального провадження) і використовував всю повноту наданих йому повноважень для своєчасного виявлення та попередження порушень законності, прав і свобод громадян. Письмові вказівки прокурора про кваліфікацію злочину (статті 114, 227 КПК України 1960 р.) були обов'язковими тільки для органів дізнання, оскільки слідчий мав право не виконувати такі вказівки. Оскарження одержаних вказівок прокуророві вищого рівня не зупиняло їх виконання, за винятком випадків, передбачених у ст. 114 КПК України 1960 р. Порядок дачі вказівок регламентувався у ст. 227 КПК України 1960 р.⁶⁷

---

⁶⁷ Бортун М., Комарницька О. Вказівки прокурора у кримінальному провадженні як спосіб забезпечення законності при проведенні досудового розслідування. *Вісник прокуратури*. 2015. № 6 (168). С. 51–61.

Щодо змісту і структури письмових вказівок прокурора, то в законодавстві це питання не врегульоване, при цьому вони мають бути законними, обґрунтованими та вмотивованими. З практичної точки зору у вказівках зазначається:

- місце і час її складання;
- прізвище, ім'я, по батькові, посада особи, яка видала письмові вказівки;
- зміст обставин, які є підставами для видання вказівок, мотиви, їх обґрунтування та посилання на положення КПК України;
- зміст вказівок;
- місце та час виконання особою вказівки, можливість та порядки оскарження.

Вказівки прокурора мають видаватися на офіційному бланку та містити три частини:

вступну – має бути зазначено місце і час видання, суб'єкта, якому адресовані вказівки, номер кримінального провадження та правову кваліфікацію;

мотивувальну – її зміст впливає із завдань прокурора як процесуального керівника та завдань кримінального провадження загалом;

резолютивну – це фактично зміст прийнятого процесуального рішення, зокрема перелік конкретних дій, які повинен виконати адресат. Важливо зазначити розумний строк для виконання вказівок⁶⁸.

Вказівки прокурора відрізняються від його рішень, насамперед постанов тим, що вони передбачають наявність виконавця. Закон не обмежує прокурора будь-яким моментом, коли він може надати вказівки, – ні видом розслідування, ні кваліфікацією, ні складністю фактичної фабули, ні відомчою належністю слідчого, дізнавача. Виходячи зі змісту ст. 36 КПК України, можна зрозуміти, що немає такої процесуальної дії, щодо якої прокурору заборонено надати вказівку.

Як юридичні факти вказівки прокурора породжують певні процесуальні відносини зі слідчим або дізнавачем. Здебільшого вказівки прокурора спрямовані на усунення порушень закону, але жодним чином не повинні втручатися у сферу процесуальної самостійності слідчого, дізнавача. Вказівки видаються на підставі положення ст. 36

---

⁶⁸ Луцик В., Кордіяка Т. Повноваження прокурора, спрямовані на усунення порушень закону в ході досудового розслідування (за законодавством України та Польщі). *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2016. № 3 (45). С. 88–89.

КПК України для всебічного, повного, об'єктивного дослідження всіх обставин кримінального правопорушення та прийняття у кримінальному провадженні законного й обґрунтованого рішення.

Аналіз законодавчих норм дає підстави вважати, що вказівки прокурора можуть бути надані:

- а) будь-якому слідчому, дільавачу;
- б) у будь-якому провадженні;
- в) у будь-який момент розслідування кримінального правопорушення;
- г) стосовно будь-якої процесуальної дії.

З урахуванням завдань кримінального провадження слід виокремити такі групи вказівок, які можуть бути надані прокурором у кримінальному провадженні:

1) вказівки, спрямовані на забезпечення охорони прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження;

2) вказівки, спрямовані на забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування кримінального провадження.

До першої групи вказівок можуть бути віднесені: вказівки про проведення слідчих (розшукових) дій з метою встановлення особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, забезпечення прав учасників кримінального провадження; вказівки, спрямовані на дотримання розумних і процесуальних строків; вказівки про забезпечення цивільного позову у кримінальному провадженні тощо.

До другої групи слід віднести вказівки про проведення певних слідчих (розшукових) дій та їх обсяг, визначення кола доказів, які слід зібрати при цьому, та їхні характерні особливості, орієнтування слідчих на проведення конкретних видів експертиз та перелік питань, які слід дослідити під час здійснення експертних досліджень тощо.

Відповідно до ч. 2 ст. 25 Закону України «Про прокуратуру» Генеральний прокурор, керівники відповідних прокуратур, їх перші заступники та заступники відповідно до розподілу обов'язків координують діяльність правоохоронних органів відповідного рівня у сфері протидії злочинності. Основною формою координації є проведення координаційних нарад з керівниками правоохоронних органів, на яких заслуховується інформація щодо їхньої діяльності у сфері протидії злочинності. Рішення координаційної наради є обов'язковим до виконання всіма зазначеними в ньому правоохоронними органами. Порядок та інші форми координації затверджуються наказом Генерального прокурора. Зокрема, відповідно до наказу Генерального прокурора від 8 лютого 2021 р. № 28, яким затверджено

Порядок координації діяльності правоохоронних органів у сфері протидії злочинності, визначено десять форм координаційних заходів, при цьому передбачена можливість проводити й інші узгоджені заходи у встановленому законодавством порядку.

Відповідно до Закону України «Про прокуратуру» до функцій прокурора, крім нагляду за досудовим слідством, включено і функцію координаційної діяльності у сфері протидії злочинності. Однак ця функція здійснюється поза межами конкретного кримінального провадження.

Відповідно до п. 19 ч. 1 ст. 3 КПК України прокурора разом зі слідчим, дізнавачем, а також потерпілим, його представником та законним представником у випадках, установлених КПК України, віднесено до сторони обвинувачення. Тобто функції прокурора, слідчого та дізнавача у кримінальному провадженні взаємопов'язані та повинні бути спрямовані на виконання завдань кримінального провадження. Крім того, відповідно до положень ч. 2 ст. 9 КПК України прокурор, керівник органу досудового розслідування, слідчий зобов'язані всебічно, повно і неупереджено дослідити обставини кримінального провадження, виявити як ті обставини, що викривають, так і ті, що виправдовують підозрюваного, обвинуваченого, а також обставини, що пом'якшують чи обтяжують його покарання, надати їм належну правову оцінку та забезпечити прийняття законних і неупереджених процесуальних рішень. Відповідно до ст. 37 КПК України прокурор, який здійснюватиме повноваження прокурора у конкретному кримінальному провадженні, визначається керівником відповідного органу прокуратури після початку досудового розслідування. Прокурор здійснює повноваження прокурора у кримінальному провадженні з його початку до завершення.

Із положень статей 37 та 39 КПК України випливає, що у конкретному кримінальному провадженні від початку до завершення досудового розслідування на законодавчому рівні закріплено створення слідчо-прокурорської групи або групи із дізнавача та прокурора, залежно від форми досудового розслідування, з розслідування кримінального провадження, що виражається у призначенні відповідними керівниками слідчого чи дізнавача, що здійснюватиме досудове розслідування, та прокурора, що здійснюватиме процесуальне керівництво. Постанова про призначення групи прокурорів видається керівником органу прокуратури, постанова про призначення групи слідчих – керівником слідчого підрозділу, постанова про призначення групи дізнавачів – керівником органу дізнання. Тобто взаємодія між

прокурором, слідчим або дізнавачем розпочинається відразу після внесення відомостей про вчинене кримінальне правопорушення до ЄРДР і діє до прийняття кінцевого рішення, а саме: винесення постанови про закриття кримінального провадження; направлення обвинувального акта до суду; направлення клопотання про застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру; направлення клопотання про звільнення особи від кримінальної відповідальності.

Відповідно до вимог КПК України прокурор, здійснюючи свої повноваження, є самостійним у своїй процесуальній діяльності, втручання в яку осіб, що не мають на те законних повноважень, забороняється. Органи державної влади, органи місцевого самоврядування, підприємства, установи та організації, службові та інші фізичні особи зобов'язані виконувати законні вимоги та процесуальні рішення прокурора. Прокурор здійснює нагляд за додержанням законів під час проведення досудового розслідування у формі процесуального керівництва досудовим розслідуванням.

Згідно зі статтями 36 та 40 КПК України у прокурора в кримінальному провадженні повноважень більше і обов'язки його стосуються саме нагляду за процесуальною діяльністю слідчого, дізнавача. Такий нагляд має фактично постійний характер, при цьому слідчий, дізнавач має право самостійно виконати тільки такі процесуальні дії:

- виклик особи та допит;
- затримання уповноваженою особою (ст. 208 КПК України) та тимчасове вилучення майна, тимчасове вилучення документів, що посвідчують користування спеціальним правом при затриманні;
- пред'явлення для впізнання;
- огляди, що не пов'язані з проникненням до житла;
- слідчий експеримент, що не пов'язаний з проникненням до житла;
- проведення експертизи.

Усі інші процесуальні дії та прийняті слідчим, дізнавачем рішення погоджуються із прокурором, з огляду на що процесуальна незалежність слідчого, дізнавача досить обмежена. При цьому саме слідчий, дізнавач несе персональну юридичну відповідальність за законність та своєчасність здійснення досудового розслідування.

Відповідальність прокурора також передбачена у КПК України та полягає у відстороненні керівником органу прокуратури у виняткових випадках визначеного прокурора від керівництва кримінальним провадженням. Це має місце через неефективне здійснення

нагляду за дотриманням законів під час проведення досудового розслідування, а також можливістю надання прокурору вказівки у порядку та у випадках визначених ст. 308 КПК України. Таким чином, взаємодія між прокурором, слідчим чи дізнавачем у конкретному кримінальному провадженні полягає у керівництві всіма діями слідчого, дізнавача у вигляді нагляду та погодженні його дій і рішень.

Відповідно до вимог ст. 308 КПК України підозрюваний, обвинувачений, потерпілий, інші особи, права чи законні інтереси яких обмежуються під час досудового розслідування, мають право оскаржити прокурору вищого рівня недотримання розумних строків слідчим, дізнавачем, прокурором під час досудового розслідування. При цьому службові особи, винні у недотриманні розумних строків, можуть бути притягнуті до відповідальності, встановленої законом. Тобто фактично повноваження щодо забезпечення дотримання розумних строків досудового розслідування законодавець покладає на прокурора. Однак прокурор у межах своїх повноважень не наділений належним правовим механізмом для забезпечення вказаного, адже процесуальний керівник може лише порушувати питання про відсторонення слідчого, дізнавача у конкретному провадженні.

На практиці досить поширеними є факти спрямування на адресу керівництва поліції листів, у яких описуються порушення вимог кримінального процесуального законодавства у конкретному кримінальному провадженні чи навіть декількох, та порушується питання про проведення службового розслідування, вжиття заходів відомчого контролю та притягнення до дисциплінарної відповідальності слідчих, дізнавачів, керівників підрозділів. За результатами розгляду листів керівництвом поліції, як правило, вживаються заходи щодо надання вказівок у конкретному провадженні чи їх низці, вирішується питання про притягнення відповідних осіб до відповідальності, тобто, окрім нагляду з боку прокурора, вживаються заходи і більш «жорсткого» відомчого контролю.

З огляду на положення п. 4 ч. 2 ст. 36 КПК України, а саме: прокурор має право в необхідних випадках особисто проводити слідчі (розшукові) та процесуальні дії в порядку, визначеному вказаним Кодексом, або брати участь у них – можливо вести мову про взаємодію між слідчим чи дізнавачем та прокурором як про форму співробітництва на рівних умовах.

Як свідчить практика, інколи процесуальні керівники досудовим розслідуванням виконують процесуальні дії самостійно, зокрема проводять слідчі (розшукові) дії. Наприклад, за необхідності

одночасно провести декілька обшуків, тимчасових доступів до речей і документів в одному кримінальному провадженні. Але здебільшого прокурор обмежується класичною формою взаємодії зі слідчим чи дізнавачем у вигляді нагляду за додержанням законів під час проведення досудового розслідування.

Закріплена законодавцем правова модель взаємодії прокурора зі слідчим чи дізнавачем загалом забезпечує дотримання прав, свобод та законних інтересів особи під час здійснення кримінального провадження. Однак ця модель інколи не забезпечує ефективності швидкого, повного та неупередженого розслідування. Наприклад, відповідно до ч. 2 ст. 37 КПК України прокурор здійснює свої повноваження у конкретному кримінальному провадженні від його початку до остаточного рішення по суті у суді, водночас повноваження слідчого, дізнавача у кримінальному провадженні закінчуються із завершенням стадії досудового розслідування. На практиці слідчий, дізнавач витрачає багато часу для узгодження або затвердження клопотань, підозри, обвинувального акта, оскільки прокурор певний час перебуває у судових засіданнях щодо кримінальних проваджень, які направлені до суду. Після проведення реформування органів Національної поліції наявні випадки того, що дізнавачі чи/або слідчі територіально розташовані на відстані більш ніж 30 км від процесуального керівника. На сьогодні спостерігаються непоодинокі випадки, коли слідчий, дізнавач саме з цієї причини погоджує клопотання до суду з процесуальним керівником протягом тижня і більше, що не сприяє ефективній взаємодії.

Законодавець, надавши такі широкі повноваження прокурору в кримінальному провадженні, мав на увазі, що всі процесуальні керівники будуть мати достатній практичний досвід у розслідуванні кримінальних проваджень, а надані ними вказівки щодо кримінального провадження допомагатимуть слідчому, дізнавачу визначитись із напрямками розслідування, першочерговістю та необхідністю проведення процесуальних дій. Однак на практиці, враховуючи значну плінність кадрів, процесуальний керівник не завжди має більший практичний досвід, ніж слідчий, дізнавач, що ускладнює взаємодію між ними. Наприклад, під час погодження питання про необхідність проведення процесуальних дій та їх першочерговості. Крім того, надані прокурором вказівки інколи не містять посилань на проведення конкретних процесуальних дій та мають формальний характер, але їх виконання є обов'язковим для слідчого, дізнавача, що також затягує і ускладнює процес доказування та весь процес досудового розслідування.

Зокрема, зустрічаються формальні вказівки такого змісту: «провести моніторинг середньоринкової ціни на викрадені речі», «допитати спеціаліста з обставин проведення дослідження та надання висновків». При цьому не пояснювалося, з якою метою спеціаліста необхідно допитати, що саме у нього треба з'ясувати. У зв'язку з цим постає питання, якою процесуальною дією необхідно провести моніторинг та навіщо допитувати спеціаліста, якщо хід дослідження та його висновки зафіксовані у складеному ним акті.

У КПК України передбачений механізм оскарження дій прокурора з боку слідчого до вищестоящого прокурора. Так, у статтях 311–313 КПК України передбачено, що слідчий, дізнавач, який здійснює досудове розслідування певного кримінального провадження, має право оскаржувати будь-які рішення, дії чи бездіяльність прокурора, прийняті або вчинені у відповідному досудовому провадженні, крім випадків, передбачених КПК України. Проте на практиці таких оскаржень практично не буває, оскільки слідчі, дізнавачі не бажають псувати стосунки із прокурором.

Від якісної реалізації прокурором своїх повноважень при здійсненні нагляду у формі процесуального керівництва в кримінальному провадженні багато в чому залежить швидке і повне розкриття злочину, а також всебічність і об'єктивність розслідування. Водночас ця діяльність не повинна обмежувати процесуальну самостійність слідчого, дізнавача, а навпаки – сприяти підвищенню його відповідальності за доручену йому справу, що безпосередньо впливає із ч. 1 та ч. 5 ст. 40 КПК України.

Отже, лише належна спільна робота слідчого, дізнавача з прокурором матиме ефективний результат під час проведення досудового розслідування.

5.2. ФОРМИ ВЗАЄМОДІЇ СЛІДЧОГО, ДІЗНАВАЧА З ПРОКУРОРОМ

Існує дві форми взаємодії слідчого, дізнавача з прокурором – процесуальна та непроцесуальна. Як було вже зазначено, процесуальна форма регламентована відповідними положеннями КПК України. До неї слід віднести:

1. Надання прокурором слідчому, дізнавачу доручення про проведення досудового розслідування (п. 3 ч. 2 ст. 36 КПК України).

2. Надання прокурором слідчому, дізнавачу доручення про проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових)

дій, інших процесуальних дій або надання вказівки щодо їх проведення чи участі у них (п. 4 ч. 2 ст. 36 КПК України).

3. Погодження або відмова прокурора у погодженні клопотань слідчого, дізнавача до слідчого судді про проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій, інших процесуальних дій.

4. Затвердження чи відмова прокурора у затвердженні обвинувального акта, клопотань про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, внесення змін до складеного слідчим обвинувального акта чи зазначених клопотань.

5. Погодження прокурором запиту слідчого, дізнавача про міжнародну правову допомогу або передання кримінального провадження.

6. Надання слідчому, дізнавачу доручення про виконання запиту (доручення) компетентного органу іноземної держави про міжнародну правову допомогу або перейняття кримінального провадження, перевірка повноти і законності проведення процесуальних дій, а також повноти, всебічності та об'єктивності розслідування у перейнятому кримінальному провадженні.

7. Надання слідчому, дізнавачу доручення про проведення розшуку і затримання осіб, які вчинили кримінальне правопорушення за межами України, виконання окремих процесуальних дій з метою видачі особи (екстрадиції) за запитом компетентного органу іноземної держави.

8. Скасування незаконних та необґрунтованих постанов слідчих, дізнавачів.

Таким чином, процесуальна форма взаємодії між слідчим, дізнавачем і прокурором здійснюється на національному та міжнародному рівнях. Слід пам'ятати, що окремі аспекти міжнародного співробітництва під час кримінального провадження регулюються розд. IX КПК України. Наприклад, згідно з ч. 1 ст. 551 КПК України слідчий за погодженням із прокурором надсилає до уповноваженого (центрального) органу України запит про міжнародну правову допомогу у кримінальному провадженні, яке він здійснює.

Взаємодія між слідчим, дізнавачем і прокурором відбувається на підставі інших нормативно-правових актів:

1) відповідно до Положення про Єдиний реєстр досудових розслідувань, порядок його формування та ведення, затвердженого наказом Генерального прокурора від 30 червня 2020 р. № 289, взаємодія між слідчим, дізнавачем та прокурором відбувається завдяки

електронному обміну інформацією про стан кримінального провадження, відображеною в ЄРДР. Зокрема, в інтерфейсі кримінального провадження, яке відображено у ЄРДР, прокурор може переглянути відомості про запобіжні заходи, повідомлення про підозру, розмір збитків, анкетні дані підозрюваного, фабулу провадження, строки слідства та дізнання тощо;

2) відповідно до п. 3 розд. IV Порядку взаємодії між органами та підрозділами Національної поліції, закладами охорони здоров'я та прокуратури України при встановленні факту смерті людини, затвердженого наказом від 29 вересня 2017 р. № 807/1193/279⁶⁹, уповноважені працівники органів та підрозділів Національної поліції, зокрема слідчі, про факт насильницької смерті людини невідкладно повідомляється прокурор. У таких випадках слідчий, прокурор проводять огляд місця події та трупа в порядку, передбаченому статтями 237, 38 КПК України, з обов'язковим застосуванням фотозйомки (за необхідності – відеозйомки) і складанням схеми (плану, креслення) оглянутого місця.

ВАЖЛИВО! Відомості, які містяться в повідомленнях про факти насильницької смерті людини, підозри на таку, підлягають внесенню до ЄРДР згідно приписів ст. 214 КПК України.

3) згідно з наказом Генеральної прокуратури України від 30 вересня 2021 р. № 309 «Про організацію діяльності прокурорів у кримінальному провадженні», керівники органів прокуратури повинні виїжджати на місце події у кримінальних правопорушеннях, які набули суспільного резонансу, наприклад:

– проти основ національної безпеки, терористичних актів, бандитизму, катастрофи, аварії, вибуху, пожежі та інших подій, унаслідок яких заподіяно значну матеріальну шкоду або сталася загибель людей;

– умисних вбивств, вчинених за обтяжуючих обставин і в умовах неочевидності;

– кримінальних правопорушень, вчинених організованими групами та злочинними організаціями, службовими особами, які займають особливо відповідальне становище, народними депутатами України, судьями, керівниками правоохоронних органів і вчинені проти них;

---

⁶⁹ Порядок взаємодії між органами та підрозділами Національної поліції, закладами охорони здоров'я та прокуратури України при встановленні факту смерті людини : затв. наказом МВС України, МОЗ України, Ген. прокуратури України від 29.09.2017 № 807/1193/279 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1299-17>.

– особливо тяжких кримінальних правопорушень, вчинених іноземцями і проти них, а також стосовно журналістів у разі перешкодження їхній законній професійній діяльності, за іншими кримінальними правопорушеннями, які набули в суспільстві негативного резонансу, та забезпечити якісне проведення огляду, організацію невідкладних першочергових слідчих (розшукових) і негласних слідчих (розшукових) дій.

Відповідно до наведеного вище наказу Генеральної прокуратури України від 30 вересня 2021 р. № 309 щодо нагляду за проведенням досудового слідства, тобто моментів взаємодії органів прокуратури та досудового слідства, прокурор, який здійснює процесуальне керівництво досудовим розслідуванням у кримінальному провадженні, згідно з вимогами законодавства, має:

1. Здійснювати щоденний моніторинг ЄРДР.

2. Перевіряти відповідність кваліфікації зареєстрованих кримінальних правопорушень обставинам їх вчинення, звертаючи особливу увагу на можливе штучне дроблення продовжуваних кримінальних правопорушень на декілька окремих діянь.

3. Перевіряти дотримання визначених правил підслідності щодо проведення досудового розслідування у формі дізнання кримінальних проступків та досудового слідства злочинів уповноваженими органами.

4. Перед погодженням клопотань про проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій перевіряти наявність правових підстав для прийняття таких процесуальних рішень, відповідність наведених у них даних вимогам законів, матеріалам і фактичним обставинам кримінального провадження.

5. Вирішувати питання про погодження таких клопотань або відмову в їх погодженні.

6. Вживати заходів до об'єднання і виділення матеріалів досудового розслідування за наявності підстав, передбачених ст. 217 КПК України, якщо це впливає на правильність кваліфікації дій та можливе призначення покарання.

7. Перевіряти упродовж 20 днів з моменту отримання копії постанови слідчого (дізнавача) про закриття кримінального провадження законність і обґрунтованість такого рішення, зокрема повноту проведення досудового розслідування, захист інтересів учасників кримінального провадження, вирішення питань про спеціальну конфіскацію, долю майна та документів, вилучених або наданих під час досудового розслідування, скасування обмежувальних заходів.

8. Скасовувати незаконні або необґрунтовані рішення слідчих, дізнавачів.

9. У разі згоди з прийнятим рішенням про закриття кримінального провадження робити відмітку про його законність і обґрунтованість на копії відповідної постанови, яку долучати до наглядового провадження.

10. У разі здійснення повноважень у складі групи прокурорів перед вчиненням процесуальних дій та прийняттям процесуальних рішень узгоджувати їх зі старшим прокурором групи, рішення якого є остаточним.

11. Забезпечувати накопичення документів (копій документів) у наглядовому провадженні у порядку, визначеному відомчим організаційно-розпорядчим актом з питань діловодства.

12. Контролювати виконання доручень і вказівок, наданих слідчому, дізнавачу, органу досудового розслідування, відповідному оперативному підрозділу, щодо проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій, інших процесуальних дій.

13. Відповідно до закону реагувати на факти невиконання слідчим, дізнавачем письмових вказівок прокурора та за наявності підстав ініціювати притягнення слідчого, дізнавача до відповідальності.

14. Перевіряти за потреби своєчасність і повноту розгляду слідчими клопотань сторони захисту, потерпілого та його представника чи законного представника про виконання будь-яких процесуальних дій і законність прийнятих рішень за результатами розгляду, забезпечувати виконання вказаних вимог у разі особистого розгляду таких клопотань.

15. Ініціювати перед керівником органу досудового розслідування (дізнання) питання про відсторонення слідчого (детектива, дізнавача) від проведення досудового розслідування (дізнання) та призначення іншого слідчого (детектива, дізнавача) за наявності підстав, передбачених КПК України, для його відводу (самовідводу) або неефективного досудового розслідування (дізнання).

16. Живити заходів, передбачених статтями 96¹, 96² КК України, статтями 100, 170–174 КПК України, щодо забезпечення спеціальної конфіскації, а також вирішення долі вилучених та арештованих речей і документів у разі закриття кримінального провадження.

17. У разі закриття кримінального провадження щодо підозрюваного впродовж 3 діб із часу прийняття рішення для перевірки його законності та обґрунтованості надавати матеріали кримінального провадження керівнику прокуратури відповідного рівня або його першому заступнику чи заступнику згідно з компетенцією.

18. Під час розгляду слідчим суддею скарг на рішення дії чи бездіяльність прокурора висловлювати мотивовану правову позицію щодо законності та обґрунтованості таких дій і рішень.

19. Пред'являти цивільні позови у кримінальному провадженні, за наявності підстав для представництва інтересів держави поза межами кримінального провадження вживати заходів, визначених окремим наказом Генерального прокурора.

20. Надавати для вивчення керівнику прокуратури або його першому заступнику чи заступнику згідно з розподілом обов'язків, керівнику відповідного структурного підрозділу проєкт угоди про визнання винуватості, опрацьовувати пропозиції відповідного керівника, після чого за наявності законних підстав укладати угоду.

21. Забезпечувати дотримання меж кримінальної відповідальності особи, виданої в Україні.

22. Здійснювати інші повноваження, передбачені КПК України.

Виходячи з вимог вказаного наказу, слід виокремити необхідність керівникам окружних прокуратур організувати щоквартальні перевірки стану та умов зберігання речових доказів, схоронності вилученого та арештованого майна і документів. При встановленні фактів неналежного зберігання речових доказів, що призвело до їх втрати, незаконного знищення, реалізації, технологічної переробки чи пошкодження, незбереження їх істотних ознак і властивостей, а також у випадках привласнення чи розтрати приймати рішення у порядку, передбаченому ст. 214 КПК України;

4) регулюється положеннями КПК України та Інструкцією про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні⁷⁰.

Завданням цієї Інструкції є встановлення єдиного порядку організації проведення негласних слідчих (розшукових) дій слідчими та уповноваженими оперативними підрозділами правоохоронних органів, а також прокурорами, які здійснюють нагляд за додержанням законів під час проведення досудового розслідування у формі процесуального керівництва досудовим розслідуванням.

---

⁷⁰ Інструкція про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні : затв. наказом Ген. прокуратури України, МВС України, Служби безпеки України, Адміністрації Держ. прикордон. служби України, М-ва фінансів України, М-ва юстиції України від 16.11.2012 № 114/1042/516/1199/936/1687/5 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0114900-12>.

Пунктами 2.4 та 2.5 Інструкції регулюється питання взаємодії слідчого та прокурора при проведенні негласних слідчих (розшукових) дій. Зокрема, розгляд та погодження прокурором клопотання слідчого про надання дозволу на проведення негласної слідчої (розшукової) дії здійснюються невідкладно з моменту надходження. Прокурором вивчаються матеріали кримінального провадження, які є підставою для прийняття рішення про погодження клопотання. Відмова в погодженні клопотання приймається у формі постанови і не виключає повторного звернення слідчого після отримання додаткових доказів або усунення недоліків, вказаних прокурором у рішенні.

У випадку відмови прокурора в погодженні клопотання слідчого до слідчого судді про проведення негласної слідчої (розшукової) дії слідчий має право звернутися до керівника органу досудового розслідування, який після вивчення клопотання за необхідності ініціює розгляд питань, порушених у ньому, перед прокурором вищого рівня, який протягом трьох днів погоджує відповідне клопотання або відмовляє в його погодженні (ст. 40 КПК України).

У дорученні слідчого, прокурора оперативним підрозділам на проведення негласної слідчої (розшукової) дії, крім іншої інформації, передбаченої вказаною Інструкцією, повинно бути визначено конкретного прокурора, якому слід направляти матеріали в порядку, передбаченому ст. 252 КПК України (підп. 3.4.2).

У дорученні також може визначитися порядок взаємодії між слідчим, прокурором і уповноваженим оперативним підрозділом, зокрема терміни складання протоколів про хід і результати проведеної негласної слідчої (розшукової) дії або її проміжного етапу.

ВАЖЛИВО! Прокурор має право заборонити проведення ще не розпочатої негласної слідчої (розшукової) дії, оформивши своє рішення вмотивованою постановою (статті 110, 246, 249 КПК України). Водночас прокурор зобов'язаний припинити подальше проведення негласної слідчої (розшукової) дії, якщо в цьому відпала необхідність та з інших підстав, викладених ним у постанові, що негайно надається керівнику органу, який проводить негласну слідчу (розшукову) дію за дорученням слідчого, прокурора, або слідчому, який проводить зазначені дії безпосередньо (статті 246, 249 КПК України).

Кожний протокол про результати проведеної негласної слідчої (розшукової) дії з додатками не пізніше 24 годин після його складання передається прокурору, який здійснює нагляд за додержанням законів під час проведення досудового розслідування у формі процесуального керівництва.

Прокурор, який здійснює процесуальне керівництво, за необхідності дає вказівку режимно-секретному органу ознайомити слідчого з протоколом та додатками про результати негласної слідчої (розшукової) дії. Прокурор або слідчий за його вказівкою досліджує отриману в ході проведення негласних слідчих (розшукових) дій інформацію. У разі необхідності залучається спеціаліст (статті 36, 266 КПК України). При виявленні відомостей, що мають значення для досудового розслідування і судового розгляду, слідчий негайно складає протокол, у якому відтворює відповідну частину інформації (ст. 266 КПК України). У разі відсутності відомостей, що мають значення для досудового розслідування і судового розгляду, слідчий також про це складає протокол. Після завершення проведення негласних слідчих (розшукових) дій гриф секретності матеріальних носіїв інформації щодо їх проведення підлягають розсекреченню на підставі рішення прокурора, який здійснює повноваження прокурора в конкретному кримінальному провадженні у формі процесуального керівництва досудовим розслідуванням. Зазначене здійснюється з урахуванням обставин кримінального провадження та необхідності використання матеріалів негласних слідчих (розшукових) дій як доказів після проведення таких дій, у випадку, якщо витік зазначених відомостей не завдасть шкоди національній безпеці України. Таке рішення оформлюється постановою прокурора, який здійснює повноваження прокурора в конкретному кримінальному провадженні у формі процесуального керівництва досудовим розслідуванням, що погоджується керівником прокуратури.

Розсекречені матеріальні носії інформації, які прокурор має намір використати як докази під час судового розгляду, зберігаються на розсуд прокурора в його службовому сейфі чи в сейфі слідчого за вказівкою прокурора.

Відомості, речі та документи, отримані в результаті проведення негласних слідчих (розшукових) дій, які прокурор не визнає необхідними для подальшого проведення досудового розслідування, повинні бути негайно знищені на підставі його рішення, викладеного в постанові (ст. 255 КПК України). Знищення інформації, відомостей, речей і документів здійснюється (ст. 255 КПК України) під контролем прокурора (за його присутності). Про факт знищення комісією складається акт, у якому зазначаються реквізити речей чи документів, орган, який надав гриф секретності, відображається спосіб знищення. Складений акт підписують члени комісії та прокурор, який прийняв рішення про знищення і контролював його виконання.

Систематизуючи хронологічний порядок взаємодії слідчого, дізнавача з прокурором під час досудового розслідування, можна виокремити такі етапи взаємодії:

- 1) направлення прокурору повідомлення про початок досудового розслідування;
- 2) визначення прокурором підслідності та об'єднання чи виділення матеріалів кримінального провадження;
- 3) погодження проведення більшості процесуальних дій, зокрема заходів забезпечення кримінального провадження, слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій;
- 4) погодження повідомлення про підозру;
- 5) погодження постанови слідчого, дізнавача про зупинення досудового розслідування;
- 6) затвердження або самостійне складання обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів виховного характеру або клопотання про звільнення особи від кримінальної відповідальності.

Таким чином, взаємодія слідчого, дізнавача з прокурором є безперервною протягом усього досудового розслідування.

Окрім викладеного, у розділі «Відносини між прокурорами та поліцією» Рекомендації R (2000) 19 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам щодо ролі служби публічного обвинувачення в системі кримінальної юстиції йдеться про загальні положення щодо відносин прокурора із поліцією, а також про повноваження прокурора у двох характерних для певних держав моделей цих відносин.

У п. 21 Рекомендації R (2000) 19 зазначено, що державні прокурори повинні піддавати перевірці законність поліцейських розслідувань при прийнятті рішення щодо порушення чи продовження кримінального переслідування. При цьому прокурори здійснюють і нагляд за дотриманням поліцією прав людини.

Пунктом 22 Рекомендації R (2000) 19 визначено, що у тих країнах, де поліція підпорядкована органам прокуратури, або там, де поліцейські розслідування провадяться особисто або під наглядом прокурора, державна влада повинна вжити ефективних заходів, які гарантуватимуть прокуророві можливість: 1) видавати поліції відповідні інструкції щодо ефективного втілення в життя пріоритетних напрямів протидії злочинності, особливо вирішуючи, якими категоріями справ слід займатися в першу чергу, вибору засобів пошуку доказів, при встановленні строків розслідування, визначенні, яка інформація має бути надана державному прокурору, в питаннях кадрового

забезпечення тощо; 2) там, де існують кілька різних поліцейських відомств, розподіляти справи відповідно до сфер їхньої компетенції; 3) у міру необхідності здійснювати оцінку та контроль виконання виданих інструкцій та дотримання законності; 4) у разі доцільності вжити або розпоряджатися про вжиття санкцій за допущені порушення.

Держави, в яких органи поліції незалежні від прокуратури, повинні вжити ефективних заходів, які гарантуватимуть належне дієве співробітництво між державною прокуратурою та поліцією. У цьому контексті розкриємо поняття координації та її форми, які регламентовані у ст. 25 Закону України «Про прокуратуру» та наказом Генерального прокурора від 8 лютого 2021 р. № 28, яким затверджено Порядок координації діяльності правоохоронних органів у сфері протидії злочинності.

Так, Генеральний прокурор, керівники органів прокуратури, їх перші заступники та заступники (далі – керівництво органів прокуратури) відповідно до розподілу обов’язків координують діяльність правоохоронних органів відповідного рівня, у тому числі міжрегіональних, повноваження яких поширюються на декілька адміністративно-територіальних одиниць, у сфері протидії злочинності.

Суб’єктами координаційної діяльності є правоохоронні органи, на які законодавством України покладено функції здійснення дізнання, досудового слідства та проведення оперативно-розшукової діяльності (далі – правоохоронні органи), а в необхідних випадках – інші державні органи за їх згодою.

Основною формою координації є проведення координаційних нарад із керівниками правоохоронних органів.

Координація може здійснюватися також в інших формах:

- проведення спільних нарад з керівництвом правоохоронних та інших державних органів;
- створення міжвідомчих робочих груп;
- здійснення спільних виїздів у регіони для проведення узгоджених дій, перевірок і надання допомоги правоохоронним органам у протидії злочинності;
- обмін аналітичною інформацією з питань протидії злочинності, проведення спільних аналітичних досліджень;
- розробка спільних наказів, а також підготовка листів інформаційного характеру і документів організаційного та методичного спрямування;
- розробка і забезпечення виконання спільних планів із запобігання, виявлення та припинення кримінальних правопорушень, усунення причин та умов, які сприяли їх вчиненню;

- взаємне використання можливостей з підготовки і навчання кадрів, організація та проведення спільних тренінгів, семінарів, конференцій та інших заходів із метою підвищення кваліфікації працівників органів прокуратури та правоохоронних органів;
- розробка пропозицій з питань удосконалення системи кримінальної юстиції та правового регулювання у сфері протидії злочинності;
- ініціювання проведення наукових досліджень у сфері протидії злочинності.

За наявності підстав керівництвом органів прокуратури за участю правоохоронних та інших державних органів відповідного рівня можуть проводитися інші узгоджені заходи у встановленому законодавством порядку. Зокрема, спільним наказом керівника органу прокуратури та відповідного структурного підрозділу поліції можливе створення спільної міжвідомчої робочої групи щодо виявлення, розслідування та розкриття правопорушень у певній сфері (лісовій, земельній, проти власності), або створення вказаної групи щодо конкретного проступку чи злочину. На засіданні вказаної групи розробляється комплекс заходів щодо відповідної мети та встановлюються строки їх виконання і відповідальних осіб. Це можливі і загальні дії – перевірка певної інформації про причетність осіб до скоєння правопорушень, перевірка наявності певних матеріальних засобів, які були куплені за бюджетні кошти, перевірка фактів розорювання прибережних смуг тощо, а також і конкретні заходи у конкретному провадженні – проведення обшуків, призначення експертиз, проведення слідчих експериментів тощо.

Протокол засідання вказаної групи надсилається виконавцям та за результатами його виконання орган прокуратури інформується письмово. У такому разі через відомчий контроль забезпечується взаємодія прокурора із слідчим чи дізнавачем.

5.3. ПОНЯТТЯ ПРОКУРОРСЬКОГО НАГЛЯДУ: ПРЕДМЕТ, ЗАВДАННЯ, ПРИНЦИПИ, ФУНКЦІЇ ТА ЗАСОБИ ПРАВОВОГО РЕАГУВАННЯ

Наразі законодавче визначення поняття «прокурорський нагляд» відсутнє і тлумачиться лише на доктринальному рівні. У загальному значенні прокурорський нагляд розуміється як специфічний вид діяльності органів прокуратури, що здійснюється від імені України та полягає у перевірці точності додержання Конституції України і виконання законів, які діють на її території.

У юридичній літературі під терміном «прокурорський нагляд» розуміють:

1) специфічний вид державної діяльності – це проведення перевірок щодо додержання і застосування Конституції України та інших законів, що діють на території України;

2) самостійна галузь юридичної науки – це сукупність знань про законодавство, що регулює діяльність прокурорів щодо здійснення нагляду, його форми, засоби й методи, а також вирішення проблемних питань стосовно забезпечення ефективності цієї діяльності;

3) навчальна дисципліна – це частина навчальної програми, що викладається у вищих юридичних закладах. За змістом вона поділяється на Загальну й Особливу частини. Змістом цієї діяльності є:

– виявлення фактів порушення Конституції та вимог законів;

– установа винних у вчиненні кримінального правопорушення;

– ужиття заходів щодо усунення порушень закону і поновлення порушених прав та законних інтересів;

– притягнення в установленому законом порядку до відповідальності осіб, які вчинили кримінальне правопорушення.

Прокурорський нагляд має за мету забезпечення верховенства права, зміцнення законності, захист прав і свобод особи, інтересів суспільства і держави.

Предметом прокурорського нагляду є неухильне додержання і правильне застосування Конституції України та інших законів посадовими особами.

Відповідно до пп. 3, 4 ч. 1 ст. 2 Закону України «Про прокуратуру» на прокуратуру покладається нагляд:

1) за додержанням законів органами, що провадять оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство;

2) за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян.

Відповідно до ч. 1 ст. 25 Закону України «Про прокуратуру» прокурор здійснює нагляд за додержанням законів органами, що провадять оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство, користуючись при цьому правами і виконуючи обов'язки, передбачені Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність» та КПК України. При цьому видання прокурором розпоряджень поза межами його повноважень тягне за собою відповідальність, передбачену законом.

Отже, суть цього основного напрямку діяльності органів прокуратури полягає в діях, спрямованих на виявлення, припинення, усунення і попередження порушень законів та підзаконних нормативно-правових актів у сферах, які передбачені функціями прокуратури згідно із Законом України «Про прокуратуру».

Правові засоби прокурорського реагування за своїм змістом можуть бути поділені на:

- 1) засоби виявлення правопорушень, а також причин і умов, що їм сприяють;
- 2) засоби усунення і попередження правопорушень;
- 3) засоби, спрямовані на притягнення правопорушників до відповідальності, а також відшкодування завданої шкоди.

Під межами прокурорського нагляду слід розуміти правові вимоги щодо повного й чіткого виконання вимог Конституції та інших законів.

Межі прокурорського нагляду дають змогу розділити його предмет на окремі елементи, зокрема галузі прокурорського нагляду, які, зокрема, поділяються на підгалузі та види.

Таким чином, акт прокурорського реагування – це закріплене у спеціальному документі рішення прокурора, за допомогою якого він реагує на правопорушення, які виявлені внаслідок застосування правових засобів нагляду.

До актів прокурорського реагування належать:

- 1) постанова;
- 2) позови та заяви до суду;
- 3) письмові вказівки.

Однією зі складових процесуального керівництва прокурором досудового розслідування є його внутрішнє переконання. Так, внутрішнє переконання прокурора – це психологічний, емоційно-інтелектуальний стан прокурора, який полягає у почутті впевненості та правильності застосування знань і методів, у коректності оцінки доказів, правильності зроблених умовиводів. Гносеологічний аспект внутрішнього переконання прокурора полягає у впевненості щодо правильного використання спеціальних знань і безпомилковості всього процесу доказування. Логічний аспект розкривається через переконання у правильності логічних операцій у ході розслідування справи. У контексті питання правосвідомості прокурора можна виділити й процесуальний аспект внутрішнього переконання – це почуття впевненості, що у процесі збирання, оцінки та фіксації доказів

не було порушено норми, встановлені кримінальним процесуальним законом⁷¹.

Отже, під час здійснення процесуального керівництва прокурор, виконуючи свої професійні обов'язки, керується винятково вимогами закону та внутрішнім переконанням.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Розкрийте особливості процесуального статусу прокурора у кримінальному провадженні.
2. Охарактеризуйте основні форми взаємодії слідчого з прокурором.
3. Проаналізуйте непроцесуальну форму взаємодії слідчого з прокурором.
4. Дайте визначення поняття «прокурорський нагляд» та вкажіть, у яких значення воно вживається.
5. Окресліть межі прокурорського нагляду у кримінальному провадженні.
6. Розкрийте значення поняття «акт прокурорського реагування».
7. Вкажіть, що належить до актів прокурорського реагування.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Дворник А. Мета і завдання прокурора у досудовому кримінальному провадженні / А. Дворник // Вісник Національної академії прокуратури України. – 2013. – № 2. – С. 105–112.
2. Заболотний І. Прокурорський нагляд та судовий контроль у механізмі забезпечення права людини на свободу і особисту недоторканність / І. Заболотний // Вісник Національної академії прокуратури України. – 2013. – № 2. – С. 121–126.
3. Інструкція про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні : затв. наказом Ген. прокуратури України, МВС України,

---

⁷¹ Семенко О. В. Внутрішнє переконання прокурора та його роль у процесі доказування. *Науковий вісник Чернівецького університету*. 2012. Вип. 628. С. 138.

Служби безпеки України, Адміністрації Держ. прикордон. служби України, М-ва фінансів України, М-ва юстиції України від 16.11.2012 № 114/1042/516/1199/936/1687/5 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0114900-12>.

4. Про затвердження Положення про Єдиний реєстр досудових розслідувань, порядок його формування та ведення : наказ Офісу Ген. прокурора від 30.06.2020 № 298 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0298905-20>.

5. Семенко О. В. Внутрішнє переконання прокурора та його роль у процесі доказування / О. В. Семенко // Науковий вісник Чернівецького університету. – 2012. – Вип. 628. – С. 136–139.

6. Толочко О. М. Правова природа процесуального керівництва прокурором досудовим розслідуванням / О. М. Толочко // Вісник Національної академії прокуратури України. – 2012. – № 2 (26). – С. 60–64.

7. Цимбалістенко О. Правова природа діяльності прокурора на початковому етапі досудового розслідування / О. Цимбалістенко // Вісник Національної академії прокуратури України. – 2013. – № 6. – С. 69–76.

РОЗДІЛ 6

ВЗАЄМОДІЯ СЛІДЧОГО, ДІЗНАВАЧА З ОРГАНАМИ ТА ПІДРОЗДІЛАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ПІД ЧАС ЗАСТОСУВАННЯ ОКРЕМИХ ВИДІВ ЗАХОДІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

6.1. ВЗАЄМОДІЯ СЛІДЧОГО, ДІЗНАВАЧА З ПІДРОЗДІЛАМИ ОРГАНІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ПІД ЧАС ЗДІЙСНЕННЯ ПРИВОДУ

Виконання завдань кримінального провадження, передбачених ст. 2 КПК України, здійснюється значною мірою завдяки інституту заходів забезпечення кримінального провадження. Перелік окреслених заходів міститься у ст. 131 КПК України.

В Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні від 7 липня 2017 р. № 575 міститься розд. VII, який присвячений організації взаємодії при проведенні окремих слідчих (розшукових) дій та виконанні заходів забезпечення кримінального провадження. Зазначений розділ серед інших заходів забезпечення кримінального провадження містить окремі аспекти взаємодії лише під час затримання особи за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення (п. 6 розд. VII). У цьому розділі розглянемо особливості взаємодії слідчого, дізнавача з органами та підрозділами Національної поліції України під час застосування тих заходів забезпечення кримінального провадження, які з практичної точки зору вимагають такої співпраці.

Відповідно до вимог КПК України учасники кримінального провадження зобов'язані з'являтися за викликом слідчого, дізнавача, прокурора, слідчого судді, суду, і якщо з поважних причин вони не можуть з'явитися, то повинні повідомити про це відповідну посадову особу. Невиконання зазначеного обов'язку є підставою для застосування приводу до підозрюваного, обвинуваченого, свідка. Слід визнати правильною думку, що кримінальний процесуальний закон має закріплювати норми, які дозволяли б ретельно та оперативно вирішувати завдання примусового доставляння до

слідчого, дізнавача, прокурора учасників процесу, які ухиляються від явки за викликом⁷².

Якщо в матеріалах кримінального провадження буде наявне підтвердження отримання підозрюваним, обвинуваченим, свідком повістки про виклик або ознайомлення з її змістом іншим шляхом і останні не з'явилися, слідчий, дізнавач, прокурор мають право звернутися до слідчого судді з клопотанням про здійснення приводу.

Аналіз звітності суддів першої інстанції про розгляд матеріалів кримінального провадження свідчить про те, що слідчі судді розглянули клопотань слідчих, дізнавачів та прокурорів про застосування приводу (до підозрюваного та свідка) у 2015 р. – 2 225, у 2016 р. – 1 895, у 2017 р. – 1 553, у 2018 р. – 1 502, у 2019 р. – 1 140, у 2020 р. – 861, у 2021 р. – 804, у 2022 р. – 392, у 2023 – 421⁷³.

Згідно з ч. 1 ст. 140 КПК України привід полягає у примусовому супроводженні особи, до якої він застосовується, особою, яка виконує ухвалу про здійснення приводу, до місця її виклику в зазначений в ухвалі час. Примус при здійсненні приводу виявляється в тому, що особа без її волі доставляється в потрібне місце. Привід може бути застосовано виключно до підозрюваного, обвинуваченого або свідка. При цьому привід свідка не може бути застосований до неповнолітньої особи, вагітної жінки, інвалідів першої або другої групи, особи, яка одноосібно виховує дітей віком до шести років або дітей-інвалідів, а також осіб, які не можуть бути допитані як свідки. Водночас обмеження кола осіб, до яких може бути застосовано привід, ускладнює розслідування. Наприклад, з метою протидії розслідуванню поширеними є випадки ухилення від явки цивільного відповідача, представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, законних представників підозрюваного, обвинуваченого. У зв'язку з цим вбачається за необхідне внесення змін до КПК України, які б передбачили можливість застосування приводу щодо вказаної категорії учасників кримінального провадження⁷⁴. У науковій літературі також указується на необхідність передбачення можливості застосування приводу до потерпілого і його представника, цивільного

---

⁷² Назаров В. В. Правове регулювання приводу в Кримінально-процесуальному кодексі України. *Науковий вісник НАВСУ*. 2004. № 2. С. 67.

⁷³ Судова статистика // Судова влада України : офіц. сайт. URL: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/.

⁷⁴ Фаринник В. Виклик слідчим, прокурором, судовий виклик і привід: процесуальні проблеми застосування та шляхи їх вирішення. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2014. № 4 (37). С. 80.

позивача, відповідача та їх представників, законного представника підозрюваного, обвинуваченого, а також експерта, запрошеного для надання роз'яснень підготовленого ним висновку⁷⁵.

Слід враховувати ту обставину, що положення КПК України, в яких унормовано порядок розгляду клопотання про здійснення приводу, перебувають у системному зв'язку з нормами, якими передбачено застосування такого заходу забезпечення кримінального провадження, як виклик слідчим, дізнавачем, прокурором. Здійсненню приводу підозрюваного, обвинуваченого або свідка має передувати їх виклик, зокрема з урахуванням вимоги про те, що особа має отримати повістку про виклик або бути повідомленою про нього іншим шляхом не пізніше ніж за три дні до дня, коли вона зобов'язана прибути за викликом.

Відповідні положення закріплені в КПК України, зокрема, згідно зі ст. 133 КПК України слідчий, дізнавач чи прокурор під час досудового розслідування мають право викликати особу, якщо є достатні підстави вважати, що вона може дати показання, які мають значення для кримінального провадження, або її участь у процесуальній дії є обов'язковою.

Відповідно до п. 1 ч. 2 ст. 66 КПК України свідок зобов'язаний прибути за викликом до слідчого, прокурора; п. 1 ч. 7 ст. 42 КПК України передбачено, що підозрюваний, обвинувачений зобов'язані прибути за викликом до слідчого, прокурора, слідчого судді, суду, а в разі неможливості прибути за викликом у призначений строк – заздалегідь повідомити про це зазначених осіб.

Згідно зі ст. 138 КПК України поважними причинами неприбуття особи на виклик є:

- 1) затримання, тримання під вартою або відбування покарання;
- 2) обмеження свободи пересування внаслідок дії закону або судового рішення;
- 3) обставини непереборної сили (епідемії, військові події, стихійні лиха або інші подібні обставини);
- 4) відсутність особи у місці проживання протягом тривалого часу внаслідок відрадження, подорожі тощо;
- 5) тяжка хвороба або перебування в закладі охорони здоров'я у зв'язку з лікуванням або вагітністю за умови неможливості тимчасово залишити цей заклад;

---

⁷⁵ Савицький Д. О. Підстави та процесуальний порядок застосування приводу у кримінальному провадженні. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2013. № 1. С. 160.

- 6) смерть близьких родичів, членів сім'ї чи інших близьких осіб або серйозна загроза їхньому життю;
- 7) несвоєчасне одержання повістки про виклик;
- 8) інші обставини, які об'єктивно унеможливають з'явлення особи на виклик.

Отже, зайнятість на роботі, перебування на навчанні, наявність інших планів на день або подібні обставини не є поважними причинами, що дозволяють не з'являтися за викликом слідчого, дізнавача та прокурора. Водночас у разі труднощів із прибуттям на виклик у певний час майже завжди існує можливість зв'язатися зі слідчим, дізнавачем та прокурором по телефону (який має бути зазначений у повістці) та пояснити йому обставини, що перешкоджають прибуттю, і узгодити інший час. У переважній більшості випадків слідчий, дізнавач чи прокурор можуть допомогти особі та, якщо це можливо, перенести час виклику.

Слідчий, дізнавач чи прокурор, як правило, зацікавлені у присутності особи, а не в тому, щоб створювати для неї якісь незручності у вигляді накладення грошового стягнення чи приводу. Крім того, такі заходи вимагають від слідчого, дізнавача чи прокурора здійснення додаткової роботи (складення клопотання, подання його до суду тощо), а отже, для нього простіше перенести час виклику, ніж здійснювати необхідні процедури. Зазначені нижче заходи реагування на неприбуття особи за повісткою, як правило, застосовуються, коли слідчий, дізнавач чи прокурор не можуть забезпечити явку особи звичайними заходами.

У практичних працівників виникає запитання: скільки разів необхідно викликати особу, перш ніж до неї буде застосований привід? Вважаємо, що це запитання є не зовсім коректним, адже можливість застосування приводу визначається не кількістю викликів, а фактом неприбуття викликаної особи за відсутності на те поважних причин. Натомість у КПК України не закріплено вимоги щодо фіксації кількості фактів неприбуття свідка, підозрюваного, обвинуваченого на виклик без поважної причини. Вважаємо, що ця прогалина повинна бути усунена на законодавчому рівні, зокрема шляхом включення до ст. 139 КПК України положення про те, що неприбуття свідка, підозрюваного, обвинуваченого на виклик без поважної причини понад два рази є підставою для застосування приводу.

Згідно з ч. 1 ст. 143 КПК України виконання ухвали про здійснення приводу може бути доручене відповідним підрозділам органів Національної поліції, органів безпеки, органів Бюро економічної безпеки

України, Національного антикорупційного бюро України або Державного бюро розслідувань. Слід зауважити, що законодавець не вказує, яким саме «відповідним підрозділам» може бути доручено виконання ухвали про здійснення приводу. Вивченням матеріалів судової практики встановлено, що слідчі судді, судді виконання ухвали про здійснення приводу покладають, як правило, на певний відділ поліції, при цьому не конкретизуючи, який саме підрозділ буде безпосередньо виконувати ухвалу⁷⁶. На практиці ухвала про здійснення приводу найчастіше виконується оперативними працівниками, рідше – дільничними офіцерами поліції (далі – ДОП) та поліцейськими офіцерами громади (далі – ПОГ).

Згідно з п. 11 ч. 3 розд. II Інструкції з організації діяльності дільничних офіцерів поліції та поліцейських офіцерів громад, затвердженої наказом МВС України від 28 липня 2017 р. № 650, ДОП та ПОГ з метою виконання своїх обов'язків мають право залучати групи реагування патрульної поліції для надання допомоги, зокрема під час доставляння осіб, які вчинили правопорушення, виконання ухвал суду та слідчого судді про привід свідків та підозрюваних до суду та в інших необхідних випадках за погодженням із керівництвом підрозділу превенції територіального (відокремленого) підрозділу головного управління Національної поліції в Автономній Республіці Крим та м. Севастополі, областях, м. Києві⁷⁷.

Для забезпечення швидкого досудового розслідування доцільно, щоб привід виконували ті працівники, які здійснюють оперативне супроводження матеріалів провадження, або ті, які є членами слідчо-оперативної групи. Часто така необхідність виникає при розслідуванні резонансних злочинів або злочинів, вчинених організованою

---

⁷⁶ Ухвала Добропільського міськрайонного суду Донецької області від 17.05.2023 : справа № 227/832/21, провадження № 1-кп/227/105/2023 // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/110896798>; Ухвала Комунарського районного суду м. Запоріжжя від 13.03.2023 : справа № 333/1101/22, провадження № 1-кп/333/242/23 // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109514368>; Ухвала Київського районного суду м. Одеси від 11.01.2024 : справа № 947/19607/23, провадження № 1-кп/947/435/24 // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/116227536>.

⁷⁷ Інструкція з організації діяльності дільничних офіцерів поліції та поліцейських офіцерів громад : затв. наказом МВС України від 28.07.2017 № 650 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1041-17>.

групою, де її співучасниками створюються різні перешкоди здійсненню досудового розслідування.

На сьогодні відсутній єдиний порядок виконання ухвали про здійснення приводу відповідними підрозділами органів Національної поліції України України, органів безпеки, органів Бюро економічної безпеки України, НАБУ або ДБР. Це пов'язано з тим, що Інструкція про порядок виконання постанов прокурорів, суддів, слідчих, органів дізнання і ухвал судів про привід підозрюваних, обвинувачених, підсудних, свідків і потерпілих, затверджена наказом МВС України від 28 грудня 1995 р. № 864, втратила свою чинність ще в 2009 р.⁷⁸ Натомість нової інструкції, в якій був би унормований порядок виконання ухвали про здійснення приводу, не прийнято. У зв'язку з цим у практичній діяльності виникає багато питань, пов'язаних зі здійсненням примусового супроводження особи до слідчого, прокурора, судді.

Як передбачено у ч. 2 ст. 143 КПК України, ухвала про здійснення приводу оголошується особі, до якої він застосовується, особою, яка виконує ухвалу. У зв'язку з цим цілком слушним є зауваження авторів науково-практичного коментаря до Розділу II КПК України «Заходи забезпечення кримінального провадження» про те, що до фактичного виконання ухвали про привід особа, яка виконує ухвалу, повинна оголосити її підозрюваному, обвинуваченому, свідку. При цьому закон не вимагає вручення особам, стосовно яких винесено ухвалу, її копії⁷⁹.

Ефективність виконання приводу багато в чому залежить від того, наскільки детально в законі регламентований порядок його застосування. Проблемна ситуація може виникнути, коли особа, яка підлягає приводу, відмовляється від добровільного прибуття до місця виклику. У такому випадку виникає запитання: якими повноваженнями наділений оперативний працівник, ДОП або ПОГ під час виконання ухвали слідчого судді? Згідно з ч. 3 ст. 143 КПК України у випадку

---

⁷⁸ Про затвердження Інструкції про порядок виконання постанов прокурорів, суддів, слідчих, органів дізнання і ухвал судів про привід підозрюваних, обвинувачених, підсудних, свідків і потерпілих : наказ МВС України від 28.12.1995 № 864 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0014-96>.

⁷⁹ Науково-практичний коментар до Розділу II Кримінального процесуального кодексу України «Заходи забезпечення кримінального провадження» / Ю. П. Аленін, М. В. Багрій, Р. І. Благута та ін. ; за ред. І. В. Гловюк. Львів : Львів. держ. ун-т внутр. справ, 2022. 440 с.

невиконання особою, що підлягає приводу, законних вимог щодо виконання ухвали про здійснення приводу, до неї можуть бути застосовані заходи фізичного впливу, які дають змогу здійснити її супроводження до місця виклику.

Відповідно до ч. 2 ст. 42 Закону України «Про Національну поліцію» фізичним впливом є застосування будь-якої фізичної сили, а також спеціальних прийомів боротьби з метою припинення протиправних дій правопорушників. У ч. 1 ст. 44 Закону України «Про Національну поліцію» наведено перелік підстав, за наявності яких поліцейський може застосувати фізичну силу, в тому числі спеціальні прийоми боротьби (рукопашного бою). Ними є: 1) забезпечення особистої безпеки або/та безпеки інших осіб; 2) припинення правопорушення; 3) затримання особи, яка вчинила правопорушення. Отже, у вказаній статті немає такої підстави, як здійснення приводу особи, яка відмовляється від добровільного прибуття до місця її виклику. З огляду на це вважаємо, що положення Закону України «Про Національну поліцію» слід узгодити із нормами КПК України.

Слід звернути увагу на те, що в ст. 143 КПК України не вказується про можливість застосування спеціальних засобів, тим паче про можливість застосування вогнепальної зброї під час виконання рішення про привід. Проте на практиці під час примусового супроводження особи одночасно із застосуванням фізичної сили може виникнути потреба у застосуванні спеціальних засобів, зокрема кайданків та інших засобів обмеження рухомості. У такому випадку насамперед мова йде про привід підозрюваного, обвинуваченого, а не свідка. Наприклад, використання заходів фізичного впливу може бути ускладнене або об'єктивно неможливим у ситуаціях, коли особа, яка підлягає приводу, має добру фізичну підготовку, володіє прийомами самозахисту або місце знаходження особи, яка підлягає приводу, віддалено від органу, куди вона має з'явитися, у зв'язку з чим примусове супроводження такої особи може відбуватися декілька годин. У зв'язку з цим нагальним питанням є необхідність у перегляді положення п. 1 ч. 3 ст. 45 Закону України «Про Національну поліцію» (якою регламентовано можливість застосування таких спеціальних засобів, як кайданки та інші засоби обмеження рухомості), а також ст. 143 КПК України щодо можливості застосування під час виконання ухвали про здійснення приводу спеціальних засобів.

Під час виконання ухвали про здійснення приводу може виникнути питання щодо можливого проникнення до житла чи іншого володіння особи, щодо якої ухвалено рішення слідчого судді, суду про

привід. Як зауважує Д. О. Савицький, працівники поліції можуть зіткнутися з тим, що їм буде відмовлено у проникненні до житла або іншого володіння, в якому перебуває особа, яка підлягає приводу. У таких випадках особа, якій доручено виконання приводу, має право увійти до житла підозрюваного, обвинуваченого, свідка, які ухиляються від явки за викликом, лише за їх згодою. За відсутності такого вони можуть бути «захоплені» і доставлені до ініціатора виклику лише за межами житла. Це положення поширюється і на ті випадки, коли така особа перебуває в житлі інших осіб (друзів, родичів). За таких обставин доставлення осіб, які ухиляються від явки до органу, що здійснює кримінальне провадження, стає проблематичним. Тоді за допомогою приводу не буде забезпечений нормальний перебіг кримінального провадження. Виходом із цієї ситуації є визнання підставою проникнення до житла чи до іншого володіння особи ухвали слідчого судді про здійснення приводу⁸⁰. З одного боку, слід підтримати автора, оскільки ця проблема повинна вирішуватися на законодавчому рівні, у зв'язку з чим в КПК України доречно передбачити засоби, які б дали змогу оперативно супроводжувати до слідчого, дізнавача, прокурора або суду осіб, які ухиляються від явки. Водночас недоторканність житла та іншого володіння особи гарантується ст. 30 Конституції України, а в ст. 13 КПК України закріплено одну із засад кримінального провадження – недоторканність житла чи іншого володіння особи, згідно з якою не допускається проникнення до житла чи до іншого володіння особи, проведення в них огляду чи обшуку інакше як за вмотивованим судовим рішенням, крім випадків, передбачених КПК України.

Отже, на законодавчому рівні передбачено лише два випадки, коли на підставі ухвали слідчого судді, суду можна проникнути до житла чи іншого володіння особи без згоди особи, яка ним володіє, зокрема з метою огляду або обшуку. І лише у невідкладних випадках, пов'язаних із врятуванням життя людей та майна чи з безпосереднім переслідуванням осіб, які підозрюються у вчиненні кримінального правопорушення, слідчий, дізнавач, прокурор має право до постановлення ухвали слідчого судді увійти до житла чи іншого володіння особи. Однак проникнення до житла чи іншого володіння особи на підставі ухвали слідчого судді, суду з метою приводу ані в Конституції України, ані в КПК України не передбачено.

---

⁸⁰ Савицький Д. О. Підстави та процесуальний порядок застосування приводу у кримінальному провадженні. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2013. № 1. С. 163.

У практичній діяльності порушене питання має досить проблемний характер, оскільки не має свого вирішення. В ситуації, коли особа, яка підлягає приводу, відмовляється виконувати вимоги ухвали про здійснення приводу та не допускає до свого житла, оперативні працівники повинні перебувати біля квартири або будинку підозрюваного в «очікуванні», коли особа залишить своє приміщення. І лише після того, як особа залишить межі свого житла, виконавці ухвали про здійснення приводу зможуть примусово супроводжувати її до ініціатора приводу.

Варіантом вирішення цієї проблеми є закріплення на законодавчому рівні (ст. 30 Конституції України, статті 13, 143 КПК України) можливості проникати до житла чи іншого володіння особи на підставі ухвали слідчого судді, суду в разі відмови особи, яка підлягатиме приводу, виконувати ухвалу.

Ще одним проблемним питанням є відсутність у законі положення стосовно встановлення часових меж (часу доби), протягом яких допускається виконання приводу. З приводу цього варто взяти до уваги вимоги ст. 223 КПК України щодо заборони проводити слідчі (розшукові) дії в нічний час (з 22 до 6 години), крім невідкладних випадків. Убачається цілком логічним закріпити аналогічні правила при виконанні ухвали суду про здійснення приводу. Такий висновок обґрунтований тим, що переважно свідок, підозрюваний доставляється саме для проведення слідчих (розшукових) дій. Якщо законом заборонено їх проведення у нічний час, то і виконання приводу в цей період доби також є недоцільним. Водночас слід наголосити, що з метою забезпечення ефективного проведення процесуальних дій за участю свідка або підозрюваного слідчий має заздалегідь узгодити з працівниками, які будуть виконувати ухвалу суду, час доставлення особи.

У КПК України не передбачений порядок оформлення виконання ухвали про привід. На практиці за результатами приводу часто складається рапорт, у якому працівник, що виконував привід, указує дату та час доставлення особи до слідчого, дізнавача чи прокурора, зазначає про умови доставлення особи, чи мало місце застосування заходів фізичного впливу тощо. Отже, оформлення виконання приводу рапортом вважається допустимим, однак, на думку деяких працівників, доцільно було б скласти відповідний протокол⁸¹.

---

⁸¹ Поліщук Л. І. Проблемні питання застосування та здійснення примусового приводу в кримінальному процесі. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*. 2009. № 22. С. 182.

Особа, доставлена приводом, передається слідчому, дізнавачу чи прокурору. Працівник, який здійснив привід особи ініціатору, повинен забезпечити її присутність до того часу, який зазначений в ухвалі про здійснення приводу.

Іноді ухвалу про здійснення приводу виконати неможливо. Згідно з вимогами ч. 4 ст. 143 КПК України у разі неможливості здійснення приводу особа, яка виконує ухвалу про здійснення приводу, повертає її до суду з письмовим поясненням причин невиконання. Серед причин невиконання ухвал суду про здійснення приводу слід виокремити такі: неможливість встановити особу за місцем проживання (частіше це стосується свідків); відсутність підозрюваного, щодо якого обраний запобіжний захід, не пов'язаний з триманням під вартою та домашнім арештом, за місцем проживання; хвороба свідків на час виконання ухвали тощо.

Про хворобу, а також інші обставини, що фактично перешкоджають виконанню приводу (довгочасна непередбачена перерва в русі транспорту, хвороба члена родини або наявність малолітніх дітей за неможливості доручити кому-небудь нагляд за ними тощо), оперативні працівники повинні негайно оповістити ініціатора приводу.

На жаль, у практичній діяльності трапляються випадки невиконання приводу із суб'єктивних мотивів виконавців ухвали, зокрема, коли воно супроводжується формальним підходом до виконання приводу. Така ситуація може трапитися тоді, коли працівники складають рапорт про неможливість виконання приводу «не виходячи з кабінету», вказуючи будь-яку причину неможливості його виконання. Зрозуміло, що така ситуація є неприпустимою, оскільки стає підставою для непроведення процесуальних дій зі свідком, підозрюваним і, як наслідок, спричиняє затягування досудового розслідування. Крім того, слідчому потрібно знову складати клопотання про здійснення приводу, звертатися до слідчого судді, що, звісно, зумовлює низку проблем як організаційного, так і тактичного характеру. У такому випадку, на переконання окремих правників, прокурору необхідно ініціювати питання щодо притягнення до відповідальності за невиконання ухвали суду про здійснення приводу насамперед працівників правоохоронних органів, яким доручено його здійснення, шляхом внесення відповідного подання⁸². Отже, за кожним

---

⁸² Рогатюк І. В. Виконання ухвали про здійснення приводу як передумова оперативного розгляду кримінальних проваджень. *Вісник прокуратури*. 2013. № 2. С. 41.

фактом «зриву» здійснення приводу з вини працівників, які виконують ухвалу, повинні проводитись службові перевірки, а до винних вживатися заходи дисциплінарного впливу. Однак дисциплінарне покарання працівників, які не виконали привід, не сприятиме здійсненню швидкого та повного розслідування кримінальних правопорушень. Цілі, для досягнення яких викликалися особи, досягнуті не будуть, оскільки слідчому, дізнавачу чи прокурору насамперед потрібна їх присутність під час проведення процесуальних дій. Тому, беззаперечно, успішне виконання завдань досудового розслідування залежить від ефективної взаємодії слідчого, дізнавача чи прокурора з працівниками інших підрозділів органів Національної поліції, зокрема й під час застосування приводу.

В умовах дії правового режиму воєнного стану (який запроваджено на території України з 24 лютого 2022 р.) слід враховувати положення розд. IX¹ «Особливий режим досудового розслідування, судового розгляду в умовах воєнного стану», яким врегульовано механізм застосування заходів забезпечення кримінального провадження. Так, п. 2 ч. 1 ст. 615 КПК України передбачає делегування керівнику відповідного органу прокуратури окремих повноважень слідчого судді, зокрема щодо вирішення питання про застосування приводу. Як доречно зазначають автори науково-практичного коментаря розділу IX¹ КПК України, рішення керівника відповідного органу прокуратури вноситься у формі постанови, що передбачено абз. 2 п. 2 ч. 1 ст. 615 КПК України та ст. 110 КПК України. Відповідно у мотивувальній частині міститься інформація, характерна для вступної, мотивувальної та резолютивної частин відповідних ухвал. Мотивувальна частина такої постанови має містити обґрунтування правомірності здійснення керівником відповідного органу прокуратури повноважень слідчого судді, тобто обґрунтування того факту, що відсутня об'єктивна можливість виконання слідчим суддею цих повноважень. Постанова затверджується підписом керівника органу прокуратури та відповідною печаткою⁸³.

Зауважимо, що положення п. 2 ч. 1 ст. 615 КПК України передбачають особливості процесуального порядку застосування приводу в умовах воєнного стану (складання клопотання, винесення ухвали

---

⁸³ Особливий режим досудового розслідування, судового розгляду в умовах воєнного стану: науково-практичний коментар Розділу IX-1 Кримінального процесуального кодексу України / І. Гловюк, О. Дроздов, Г. Тетерятник та ін. Вид. 4. (станом на 30 груд. 2022 р.). Дніпро ; Львів ; Одеса ; Харків, 2023. 82 с. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/16123>.

слідчим суддею, судом). Порядок виконання ухвали про здійснення приводу залишається без змін, тобто в умовах воєнного стану привід виконується згідно з положенням ст. 143 КПК України.

6.2. ВЗАЄМОДІЯ СЛІДЧОГО З УЧАСНИКАМИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ ПІД ЧАС ЗАСТОСУВАННЯ ТИМЧАСОВОГО ДОСТУПУ ДО РЕЧЕЙ І ДОКУМЕНТІВ

За загальною статистикою, серед клопотань, які розглядають слідчі судді під час досудового розслідування, близько 70 % становлять саме клопотання про застосування заходу забезпечення кримінального провадження у вигляді тимчасового доступу до речей і документів. Аналіз звітності суддів першої інстанції про розгляд матеріалів кримінального провадження свідчить про те, що слідчі судді у 2018 р. розглянули 229 184 клопотань про тимчасовий доступ до речей і документів, у 2019 р. – 224 125, у 2020 р. – 221 207, у 2021 р. – 212 917, у 2022 р. – 127 530, у 2023 – 248 030⁸⁴.

Значна кількість клопотань про тимчасовий доступ до речей і документів зумовлена тим, що речі та документи мають важливе доказове значення у кримінальному провадженні, а отже, отримання до них доступу є необхідним як з метою встановлення обставин вчиненого злочину, так і винних осіб у його вчиненні⁸⁵. Однак неодноразовні підходи науковців і практиків до розуміння, а отже, й правозастосування досліджуваного інституту створюють певні складнощі у практичній діяльності правоохоронних органів і суду.

Загальною метою тимчасового доступу до речей і документів є (отримання) збирання доказів задля всебічного встановлення обставин, що мають значення для кримінального провадження. Тобто мета його проведення збігається з метою слідчих (розшукових) дій, проте процесуальний порядок їх здійснення відрізняється.

Забороняється вилучення (виїмка) матеріальних носіїв інформації, пов'язаних із веденням Центральним депозитарієм цінних паперів

---

⁸⁴ Судова статистика // Судова влада України : офіц. сайт. URL: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/.

⁸⁵ Глобенко Г. І. Тимчасовий доступ до речей і документів як захід забезпечення кримінального провадження // Процесуальні та криміналістичні аспекти досудового розслідування : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 14 квіт. 2016 р.) / МВС України, Одес. держ. ун-т внутр. справ. Одеса, 2016. С. 32–33.

та депозитарними установами системи депозитарного обліку цінних паперів, облікової системи часток товариств з обмеженою відповідальністю та товариств з додатковою відповідальністю і внесенням змін до них.

У положенні ч. 1 ст. 159 КПК України закріплено три способи здійснення тимчасового доступу до речей і документів, зокрема: ознайомлення, виготовлення копій, вилучення (здійснення виїмки). Кожен із перерахованих способів має свої особливості, насамперед щодо здійснення та фіксування, які слід брати до уваги під час їх правозастосування. Зокрема, закон вимагає залишення опису лише у разі вилучення речей і документів, при цьому взагалі не передбачено вимоги щодо складання протоколу тимчасового доступу до речей і документів. З цього питання в юридичних джерелах зустрічаються різні позиції. Так, одні автори вважають за доцільне складати такий протокол з дотриманням вимог ст. 104 КПК України та ч. 5 ст. 237 КПК України, а у разі вилучення речей і документів бажано використовувати технічні засоби фіксування,⁸⁶ інші – вказують про недоцільність цього, адже положеннями гл. 15 КПК України, що безпосередньо регламентують порядок застосування тимчасового доступу до речей і документів, не передбачено складання такого протоколу⁸⁷.

Зважаючи на необхідність документального закріплення доказів, вважаємо позитивною практику тих слідчих, які складають означений протокол, оскільки: по-перше, це є свідченням проведення тимчасового доступу до речей і документів; по-друге, відсутність фіксації ходу і результатів проведення процесуальної дії веде до визнання отриманих доказів недопустимими. У такому разі опис буде додатком до протоколу, що відповідає положенням ст. 105 КПК України, тому слідчому, дізнавачу, прокурору слід неухильно дотримуватися вимог зазначеної статті⁸⁸.

Якщо ж тимчасовий доступ до речей і документів здійснено способом ознайомлення з ними, то слідчому, дізнавачу, прокурору також

---

⁸⁶Зразки процесуальних документів (досудове розслідування) : наук.-практ. посіб. / О. І. Перепелиця, С. Є. Кучерина, В. В. Федосєєв та ін. Харків : Право, 2015. С. 498–500.

⁸⁷ Кузубова Т. О. Процесуальні аспекти застосування тимчасового доступу до речей і документів стороною захисту. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2016. № 4 (75). С. 89.

⁸⁸ Абламський С. Є. Особливості здійснення тимчасового доступу до електронних інформаційних систем або їх частин, мобільних терміналів систем зв'язку. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ ім. Е. О. Дідоренка*. 2017. № 2 (78). С. 240–241.

слід скласти протокол про це, після чого він долучається до матеріалів кримінального провадження. У протоколі про ознайомлення з речами чи документами необхідно відобразити точну назву речі чи документа та сторінки, з якими ознайомлювалися. При його складанні слід дотримуватися вимог ст. 104 КПК України.

У випадку здійснення тимчасового доступу до речей і документів шляхом копіювання документів слідчому, дізнавачу, прокурору також доцільно складати протокол, а перелік скопійованих документів відобразити в описі, який буде додатком до протоколу. Проте чинний КПК України не містить спеціальних вимог до складання опису, крім зазначення у ньому переліку вилученого. Опис як документ повинен бути оформлений відповідно до загальних вимог до паперового документа. У цьому випадку метою складання опису є фіксація проведення процесуальної дії у кримінальному провадженні.

Кримінальний процесуальний кодекс України не дозволяє слідчим доручати виконання заходів забезпечення кримінального провадження оперативним працівникам (ст. 41 КПК України). Законодавець дозволив слідчому, дізнавачу та прокурору доручати працівникам оперативних підрозділів проводити тільки слідчі (розшукові) дії та негласні слідчі (розшукові) дії (п. 5 ч. 2 ст. 36, п. 3 ч. 2 ст. 40, ст. 41 КПК України). Варто також розуміти те, що доручити саме виконання ухвали слідчого судді, суду працівникам оперативних підрозділів слідчий, дізнавач та прокурор самостійно не мають права. В іншому випадку виконання співробітниками оперативних підрозділів тимчасового доступу до документів може призвести до визнання судом доказів, які містяться в документах, недопустимими⁸⁹.

Однією з причин відмови в задоволенні клопотань про здійснення тимчасового доступу є невиконання вимог ч. 2 ст. 93 КПК України при зверненні до слідчих суддів. Наприклад, у клопотаннях недостатньо аргументоване подальше використання отриманих у ході проведення тимчасового доступу до речей і документів даних як доказів у кримінальному провадженні⁹⁰.

---

⁸⁹ Домбай М. Процесуальні повноваження слідчого та прокурора при забезпеченні тимчасового доступу до документів // Застосування положень КПК України: проблеми та шляхи їх вирішення : зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф. (до 3-ї річниці КПК України). Ірпінь : Вид-во Нац. ун-ту ДПС, 2015. С. 125–129.

⁹⁰Про посилення нагляду за додержанням законодавства органами внутрішніх справ при застосуванні заходів забезпечення кримінального провадження : лист-орієнтування Ген. прокуратури України від 04.02.2015 № 04/2/4-1191.

Свого часу навіть у листі Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ «Про деякі питання здійснення слідчим суддею суду першої інстанції судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб під час застосування заходів забезпечення кримінального провадження» від 5 квітня 2013 р.⁹¹ та в узагальненій судовій практиці ВССУ щодо розгляду слідчим суддею клопотань про застосування заходів забезпечення кримінального провадження⁹² вказувалось про можливість надання слідчим іншій особі доручення на здійснення тимчасового доступу до речей і документів, що явно суперечить вимогам КПК України і не може бути реалізовано на практиці. Подібні позиції суперечать вимогам статей 9, 40, 41, 159–166 КПК України, оскільки, по-перше, учасниками (суб'єктами) ініціювання клопотання про тимчасовий доступ до речей і документів є лише сторони кримінального провадження, до яких оперативні підрозділи не відносяться; по-друге, оперативні підрозділи не мають права здійснювати процесуальні дії у кримінальному провадженні за власною ініціативою або звертатися з клопотанням до слідчого судді чи прокурора (ч. 2 ст. 40 КПК України); по-третє, отримані в такий спосіб докази будуть вважатися недопустимими і не можуть бути використані при прийнятті процесуальних рішень, а також на них не може посилається суд при ухваленні судового рішення (ст. 86 КПК України).

В умовах дії чинного КПК України в слідчих підрозділах Національної поліції склалася практика доручення одному слідчому виконання однорідних ЗЗКП, зокрема, це стосується проведення тимчасового доступу до речей і документів у операторів мобільного зв'язку. Так, слідчого, що спеціалізується на проведенні цього заходу, включають до слідчої групи в усіх провадженнях, де необхідно його провести. Ця процесуальна дія пов'язана з виїздом до м. Києва, що

---

⁹¹ Про деякі питання здійснення слідчим суддею суду першої інстанції судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб під час застосування заходів забезпечення кримінального провадження : лист Вищ. спеціаліз. суду України з розгляду цив. і крим. справ від 05.04.2013 № 223-558/0/4-13 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0558740-13>.

⁹² Узагальнення Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ судової практики щодо розгляду слідчим суддею клопотань про застосування заходів забезпечення кримінального провадження : від 07.02.2014 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0001740-14>.

потребує часу та матеріальних ресурсів. Слідчий виїжджає по мірі накопичення нереалізованих ухвал слідчого судді щодо здійснення тимчасового доступу до речей і документів у операторів мобільного зв'язку. Інколи таких ухвал буває досить багато. У цьому випадку доречно створити СОГ у всіх відповідних кримінальних провадженнях, до складу якої включити оперативного працівника. Така необхідність та доцільність зумовлена тим, що слідчий разом із працівником оперативного підрозділу встигнуть за один робочий день скласти всі описи за результатами вилучення роздруківок телефонних з'єднань. При цьому саме слідчий як особа уповноважена законом на здійснення вказаної процесуальної дії, підпише ці описи, а оперативний працівник проставить свій підпис як учасник, що залучався для її проведення.

Як бачимо, коли закон не передбачає взаємодію, у необхідних випадках доречно відшукувати шляхи подолання законодавчих прогалин. Це зумовлено практичними потребами сьогодення, що загалом не суперечить вимогам КПК України, але якнайкраще сприяє досягненню завдань кримінального провадження, а саме швидкості та повноті розслідування. До того ж варто дотримуватись правила, що ефективна взаємодія можлива лише тоді, коли між працівниками відповідних органів і підрозділів є взаєморозуміння. В іншому разі взаємодія, яка навіть передбачена чинним законодавством, без бажання здійснювати її на рівні виконавців не буде мати позитивного результату для розслідування кримінального провадження.

Звернемо увагу на порядок застосування тимчасового доступу до речей і документів у складі слідчої групи. Зокрема, згідно з положеннями статей 39, 40 КПК України слідчі, які проводять досудове розслідування конкретного кримінального провадження у складі слідчої групи, створеної керівником органу досудового розслідування, мають однакові повноваження щодо проведення процесуальних дій у цьому кримінальному провадженні. У такому випадку у клопотанні старшого слідчої групи про проведення тимчасового доступу до речей і документів необхідно було б вказувати прізвища всіх слідчих, які входять до складу слідчої групи (на випадок можливого захворювання кого-небудь з них, виїзду у від'їждження тощо), що було б підставою для слідчого судді доручити такі дії усім слідчим слідчої групи для виконання вказаного.

Відповідно до положень статей 164, 165 КПК України виконати ухвалу суду, слідчого судді про тимчасовий доступ до речей і документів має право тільки та особа, прізвище, ім'я та по батькові якої вказано

в ухвалі. Таким чином, якщо ж в ухвалі слідчого судді, суду вказано прізвище, ім'я та по батькові конкретного слідчого, якого включено до складу слідчої групи, то правом виконати ухвалу слідчого судді про тимчасовий доступ до речей і документів наділений лише той слідчий, який вказаний в ухвалі.

Отже, слідчий суддя при винесенні ухвали про надання дозволу про тимчасовий доступ до речей і документів може зазначити одночасно декількох працівників поліції лише в тому випадку, коли ними є слідчі, які включені до слідчої групи та прізвища яких зазначалися у відповідному клопотанні старшого слідчої групи. Вважається, що прізвище працівника оперативного підрозділу в ухвалі слідчого судді вказуватися не може, оскільки, як уже було зазначено, така особа може виконувати лише доручення з проведення слідчих (розшукових) або негласних слідчих (розшукових) дій.

Щодо особливостей тимчасового доступу до електронних інформаційних систем, комп'ютерних систем або їх частин, мобільних терміналів систем зв'язку, то відповідно до вимог абз. 2 ч. 1 ст. 159 КПК України він здійснюється шляхом зняття копії інформації, що міститься в таких електронних інформаційних системах, комп'ютерних системах або їх частинах, мобільних терміналах систем зв'язку, без їх вилучення. Виняток із цього загального правила становлять речі і документи, до яких заборонено доступ (ст. 161 КПК України), а саме:

- 1) листування або інші форми обміну інформацією між захисником та його клієнтом або будь-якою особою, яка представляє його клієнта, у зв'язку з наданням правової допомоги;
- 2) об'єкти, які додані до такого листування або інших форм обміну інформацією.

Слід обов'язково брати до уваги й приписи ст. 162 КПК України, де закріплений чіткий перелік речей і документів, які містять охоронювану законом таємницю, з огляду на що законом передбачений спеціальний порядок доступу до них. Вказаний різновид тимчасового доступу до речей і документів поширений під час проведення досудового розслідування кримінальних правопорушень, передбачених ст. 212 КК України, – ухилення від сплати податків. Слідчий отримує ухвалу в порядку ст. 159 КПК України, яка дозволяє йому у сторони кримінального провадження вилучити все, що тільки зможе, насамперед документи, комп'ютери, прилади зв'язку та ін. При цьому трапляються випадки, коли як клопотання слідчого, дізнавача чи прокурора, так і ухвала слідчого судді містить грубі порушення вимог ч. 2 ст. 159 КПК України. Наприклад, ухвалою слідчого судді Орджонікідзевського районного

суду міста Маріуполя Донецької області надано старшому слідчому з ОВС першого відділу фінансових розслідувань слідчого управління ГУ ДФС у Донецькій області тимчасовий доступ до речей, а саме: ноутбука «ASUS»; системного блока чорного кольору з написом Frime; системного блока чорного кольору з написом Frime; системного блока чорного кольору з написом Frime; системного блока червоно-чорного кольору з написом Frime; системного блока чорного кольору з написом Frime; системного блока чорного кольору з написом Frime; печатки ТОВ «Росьфарм» «Для документів»; печатки ТОВ «Росьфарм» «Для накладних»; системного блока «Everest» № SU 698748 чорного кольору; системного блока чорного кольору з написом Frime; системного блока чорного кольору з написом FrimeCom; системного блока чорного кольору з написом FrimeCom⁹³. Але колегія суддів судової палати у кримінальних справах Апеляційного суду Донецької області скасувала цю ухвалу і визнала, що органом досудового розслідування та слідчим суддею були грубо порушені вимоги ч. 2 ст. 159 КПК України, оскільки серед речей, до яких слідчий суддя надав тимчасовий доступ, більшість належить до електронних інформаційних систем, комп'ютерних систем або їх частин, мобільних терміналів систем зв'язку.

Частинами електронної інформаційної системи, як правило, можуть бути: база даних, система управління базою даних, клієнтське програмне забезпечення тощо.

Стосовно здійснення тимчасового доступу до електронних інформаційних систем, комп'ютерних систем або їх частин, мобільних терміналів систем зв'язку, то в цьому випадку слідчий залишає інформацію, що міститься в них, оскільки за допомогою спеціаліста робить копії цієї інформації, що міститься в таких електронних інформаційних системах, комп'ютерних системах або їх частинах, мобільних терміналах систем зв'язку, без їх вилучення У разі неможливості здійснення копіювання інформації з технічних причин, у тому числі зашифрованої, вилучення інформаційних систем або їх частин, мобільних терміналів систем зв'язку проводиться у межах граничного строку, передбаченого КПК, та має бути таким, що дає достатньо часу для дешифровки та/або огляду інформації, після чого вони повинні бути якнайшвидше повернуті володільцю, окрім випадків, визначених у ч. 1 ст. 100 КПК України (статті 160–166, 170–174).

---

⁹³ Ухвала слідчого судді Орджонікідзевського районного суду міста Маріуполя Донецької області від 08.06.2016 // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/58204175>.

Тимчасове вилучення електронних інформаційних систем, комп'ютерних систем або їх частин, мобільних терміналів систем зв'язку для вивчення фізичних властивостей, які мають значення для кримінального провадження, здійснюється лише у разі, якщо вони безпосередньо зазначені в ухвалі суду.

Забороняється тимчасове вилучення електронних інформаційних систем, комп'ютерних систем або їх частин, мобільних терміналів систем зв'язку, крім випадків, коли їх надання разом з інформацією, що на них міститься, є необхідною умовою проведення експертного дослідження, або якщо такі об'єкти отримані в результаті вчинення кримінального правопорушення чи є засобом або знаряддям його вчинення, а також якщо доступ до них обмежується їх власником, володільцем або утримувачем чи пов'язаний з подоланням системи логічного захисту.

У разі необхідності слідчий чи прокурор виготовляє за допомогою технічних, програмно-технічних засобів, апаратно-програмних комплексів копії інформації, що міститься в інформаційних (автоматизованих) системах, електронних комунікаційних системах, інформаційно-комунікаційних системах, комп'ютерних системах, їх невід'ємних частинах. Копіювання такої інформації здійснюється із залученням спеціаліста. У такому разі фактичні дані, отримані шляхом копіювання з використанням зазначених комплексів, слід вважати допустимим доказом у кримінальному провадженні.

На вимогу володільця особа, яка здійснює тимчасове вилучення комп'ютерних систем або їх частин, залишає йому копії інформації з таких комп'ютерних систем або їх частин (за наявності технічної можливості здійснення копіювання) з використанням матеріальних носіїв володільця комп'ютерних систем або їх частин. Копії інформації з комп'ютерних систем або їх частин, які вилучаються, виготовляються з використанням технічних засобів, програмно-технічних засобів, апаратно-програмних комплексів володільця із залученням спеціаліста. З метою забезпечення ефективного проведення зазначеної процесуальної дії, яка є вкрай специфічною та потребує особливих знань, доцільним є залучення до її проведення спеціаліста та/або представника уповноваженого (спеціалізованого) оперативного підрозділу Національної поліції чи Служби безпеки України, який діє з дотриманням вимог положень ст. 41 КПК України⁹⁴.

---

⁹⁴Демедюк С. В. Актуальні питання впровадження процесуальних механізмів з протидії розповсюдженню інформації з протиправним змістом в мережі Інтернет // Актуальні проблеми досудового розслідування : матеріали

У випадку відмови володільця добровільно виконати ухвалу про тимчасовий доступ до електронних інформаційних систем, комп'ютерних систем або їх частин, мобільних терміналів систем зв'язку слідчий, дізнавач чи прокурор звертається з клопотанням про проведення обшуку. Дозвіл на проведення обшуку задовольняється судами за умови надання слідчим доказів та обґрунтувань вчинення злочину і доведеності, обґрунтованості, виправданості заходів впливу з огляду на ступінь тяжкості кримінального порушення. У клопотанні слідчого про обшук повинна міститися вичерпна інформація про конкретні речі, документи, а також осіб, яких планується відшукати. Ця інформація обов'язково повинна дублюватися в ухвалі слідчого судді.

Під час проведення обшуку має бути залучений спеціаліст, який володіє знаннями щодо особливого порядку зняття інформації з серверного обладнання і який міг би визначити конкретне серверне обладнання, котре підлягає вилученню. Таке тимчасове вилучення електронних інформаційних систем, комп'ютерних систем або їх частин, мобільних терміналів систем зв'язку для вивчення фізичних властивостей, які мають значення для кримінального провадження, здійснюється лише у разі, якщо вони безпосередньо зазначені в ухвалі суду згідно з положеннями ст. 168 КПК України⁹⁵.

Під час обшуку якихось особливостей вилучення електронних інформаційних систем, комп'ютерних систем або їх частин, мобільних терміналів систем зв'язку чинне кримінальне процесуальне законодавство не передбачає. А ось стосовно тимчасового доступу (ст. 159 КПК України) до електронних інформаційних систем, комп'ютерних систем або їх частин, мобільних терміналів систем зв'язку чітко передбачено, що необхідно знімати копію інформації, яка в них міститься, а не вилучати їх.

Згідно з ч. 6 ст. 236 КПК України, якщо під час обшуку слідчий, прокурор виявив доступ чи можливість доступу до комп'ютерних систем або їх частин, мобільних терміналів систем зв'язку, для виявлення яких не надано дозвіл на проведення обшуку, але щодо яких є достатні підстави вважати, що інформація, що на них міститься, має

міжвідом. наук.-практ. конф. (м. Київ, 5 лип. 2017 р.) / МВС України, Нац. акад. внутр. справ. Київ, 2017. С. 73–77.

⁹⁵ Абламський С. Є. Особливості здійснення тимчасового доступу до електронних інформаційних систем або їх частин, мобільних терміналів систем зв'язку. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ ім. Е. О. Дідоренка*. 2017. № 2 (78). С. 241.

значення для встановлення обставин у кримінальному провадженні, прокурор, слідчий має право здійснити пошук, виявлення та фіксацію комп'ютерних даних, що на них міститься, на місці проведення обшуку.

Особи, які володіють інформацією про зміст комп'ютерних даних та особливості функціонування комп'ютерних систем або їх частин, мобільних терміналів систем зв'язку можуть повідомити про це слідчого, прокурора під час здійснення обшуку, відомості про що вносяться до протоколу обшуку.

У практичній площині важливе значення має питання щодо строку виконання ухвали слідчого судді про здійснення тимчасового доступу. Зокрема, відповідно до ч. 1 ст. 165 КПК України особа, яка зазначена в ухвалі слідчого судді, суду про тимчасовий доступ до речей і документів як володілець речей або документів, зобов'язана надати тимчасовий доступ до зазначених в ухвалі речей і документів особі, зазначеній у відповідній ухвалі слідчого судді, суду. В цьому випадку спірним є питання щодо строку, протягом якого певна особа зобов'язана надати тимчасовий доступ до зазначених в ухвалі речей і документів, після пред'явлення цієї ухвали до виконання. Здебільшого цей строк ототожнюється зі строком дії самої ухвали, який відповідно до п. 7 ч. 1 ст. 164 КПК України не може перевищувати двох місяців з дня постановлення ухвали, за винятком ухвал, постановлених на виконання вимог ч. 2 ст. 562 КПК України. Отже, зобов'язана особа⁹⁶ після пред'явлення відповідної ухвали до виконання, як правило, звичайно в межах строку дії цієї ухвали готує та надає заінтересованій стороні кримінального провадження зазначені в ухвалі речі та/або документи. Однак такий підхід при виконанні ухвали про тимчасовий доступ до речей і документів є помилковим.

Відповідно до ч. 1 ст. 132 КПК України заходи забезпечення кримінального провадження застосовуються з метою досягнення дієвості цього провадження. При цьому ч. 1 ст. 165 КПК України не надає та не встановлює для особи, яка зазначена в ухвалі слідчого судді, суду про тимчасовий доступ до речей і документів як володілець речей або документів, певний строк або час для виконання цієї ухвали. Тут не треба забувати, що в кримінальному процесі превалює саме імперативний метод правового регулювання, який передбачає, що норми права несуть для підпорядкованих суб'єктів безальтернативний,

---

⁹⁶ Йдеться про особу, яка зазначена в ухвалі слідчого судді, суду про тимчасовий доступ до речей і документів як володілець речей або документів.

наказовий характер, який виключає можливість права вибору. Так, звичайно, у кримінальному процесі є норми і за диспозитивним методом правового регулювання (дозволяє підпорядкованому суб'єкту діяти на власний розсуд певним чином), але такий метод чітко просліджується зі змісту цих норм (наприклад, частини 2–3 ст. 55, ч. 3 ст. 93, ч. 1 ст. 220 КПК України). Крім того, не можна залишити поза увагою, по-перше, положення ч. 2 ст. 163 КПК України, відповідно до яких, якщо сторона кримінального провадження, яка звернулася з клопотанням, доведе наявність достатніх підстав вважати, що існує реальна загроза зміни або знищення речей чи документів, клопотання може бути розглянуто слідчим суддею, судом без виклику особи, у володінні якої вони знаходяться. По-друге, положення ч. 1 ст. 166 КПК України, які передбачають можливість постановлення ухвали про дозвіл на проведення обшуку (термінової, раптової та неочікуваної слідчої (розшукової) дії), як наслідок невиконання ухвали слідчого судді, суду про тимчасовий доступ до речей і документів. І це є цілком логічним, оскільки про яку дієвість кримінального провадження можна говорити, коли необхідні стороні кримінального провадження речі і документи не надаються негайно (невідкладно) після пред'явлення ухвали про тимчасовий доступ до виконання, а лише зі спливом певного строку, який фактично особа, яка зазначена як володілець речей або документів, визначає самостійно. Про яку можливість запобігання реальній загрозі зміни (знищення) речей чи документів або доцільності проведення обшуку може йти мова у разі невиконання ухвали про тимчасовий доступ, коли до цього її виконання тривало, наприклад, два тижні або місяць?

Таким чином, використане у ч. 1 ст. 165 КПК України словосполучення «зобов'язана надати» безальтернативно покладає на особу, яка зазначена в ухвалі слідчого судді, суду про тимчасовий доступ до речей і документів як володілець речей або документів обов'язок негайно (невідкладно) надати особі, зазначеній у відповідній ухвалі слідчого судді, суду тимчасовий доступ до зазначених в ухвалі речей і документів. В іншому випадку дії володільця речей або документів можна кваліфікувати як невиконання ухвали слідчого судді, суду про тимчасовий доступ до речей і документів, що є прямою підставою для проведення обшуку.

НЕ СЛІД ПЛУТАТИ! Строк дії ухвали про тимчасовий доступ до речей і документів, який передбачений п. 7 ч. 1 ст. 164 КПК України, помилково ототожнюється зі строком, протягом якого особа, яка зазначена як володілець речей або документів, зобов'язана надати

тимчасовий доступ до вказаних в ухвалі речей і документів, після пред'явлення цієї ухвали до виконання.

Згідно з ч. 7 ст. 163 КПК України слідчий суддя, суд в ухвалі про надання тимчасового доступу до речей і документів може дати розпорядження про надання можливості вилучення речей і документів, якщо сторона кримінального провадження доведе наявність достатніх підстав вважати, що без такого вилучення існує реальна загроза зміни або знищення речей чи документів, або таке вилучення необхідне для досягнення мети отримання доступу до речей і документів. Отже, тимчасовий доступ надається для досягнення певної мети, яку сторона кримінального провадження поставила для себе задля встановлення важливих обставин, що мають значення для кримінального провадження, зокрема шляхом вилучених речей і оригіналів документів. При цьому на практиці сторони кримінального провадження чомусь вважають, що після надання можливості вилучення речей і оригіналів документів їх строк утримання жодним чином не обмежується та вони можуть їх фактично утримувати протягом необмеженого терміну, не звертаючи вже уваги на те, чи була досягнута мета тимчасового доступу, чи ні. Проте згідно з положенням ч. 4 ст. 132 КПК України ухвала слідчого судді або суду про застосування заходів забезпечення кримінального провадження припиняє свою дію після закінчення строку її дії, скасування запобіжного заходу, ухвалення виправдувального вироку чи закриття кримінального провадження в порядку, передбаченому КПК України. Отже, строк, передбачений п. 7 ч. 1 ст. 164 КПК України, є преклюзивним, оскільки після його закінчення дія ухвали про тимчасовий доступ до речей і документів припиняється. У зв'язку з цим у заінтересованої сторони кримінального провадження відсутні правові підстави для фактичного утримання вилучених речей і оригіналів документів, тому останні повинні бути повернуті особі, в якій їх було вилучено. До того ж метою тимчасового доступу не є збереження речових доказів по кримінальному провадженню, а для вказаної мети процесуальний закон передбачає існування інших інститутів, зокрема «арешту майна» (статті 170–175 КПК України).

Таким чином, строк дії ухвали про тимчасовий доступ до речей і документів насамперед встановлюється для особи, яка може протягом строку дії ухвали пред'явити її до виконання, а стороні кримінального провадження, яка утримує речі і оригінали документів на підставі ухвали слідчого судді, суду про надання тимчасового доступу до речей і документів слід пам'ятати, що після закінчення строку дії

вказаної ухвали вилучені речі і оригінали документів необхідно повернути особі, яка є їх володільцем, або звернутися з відповідним клопотанням про їх арешт⁹⁷.

Відповідно до положень частин 1, 2 ст. 100 КПК України речовий доказ або документ, вилучений тимчасовим доступом, зберігається у сторони кримінального провадження, яка його вилучила. Сторона кримінального провадження повинна зберігати вилучене у стані, придатного для використання у кримінальному провадженні. Слідчий, дізнавач та прокурор зобов'язані оглянути, сфотографувати та докладно описати у протоколі огляду докази, які вилучені.

На підставі вимог ч. 2 ст. 100 КПК України сторона обвинувачення здійснює зберігання речових доказів за правилами, передбаченими Порядком зберігання речових доказів стороною обвинувачення, їх реалізації, технологічної переробки, знищення, здійснення витрат, пов'язаних з їх зберіганням і пересиланням, схоронності тимчасово вилученого майна під час кримінального провадження⁹⁸. Серед іншого у пп. 3, 7 вказаного Порядку закріплено, що речові докази, за винятком документів, які зберігаються разом з матеріалами кримінального провадження, повинні бути належним чином упаковані та опечатані; спосіб упаковки повинен забезпечувати неможливість підміни або зміни вмісту без порушення її цілісності та схоронність вилучених (отриманих) речових доказів від пошкодження, псування, погіршення або втрати властивостей, завдяки яким вони мають доказове значення; вилучені (отримані) стороною обвинувачення речові докази зберігаються разом з матеріалами кримінального провадження в індивідуальному сейфі (металевій шафі) слідчого, який здійснює таке провадження; речові докази, в тому числі документи, які за своїми властивостями (габаритами, кількістю, вагою, об'ємом) не можуть зберігатися разом з матеріалами кримінального провадження, зберігаються у спеціальних приміщеннях органу, у складі

---

⁹⁷ Щербіна А. Тимчасовий доступ до речей і документів: деякі спірні питання застосування строків // Судово-юридична газета : сайт. 12.07.2023. URL: <https://sud.ua/uk/news/blog/266461-timchasoviy-dostup-do-rechey-i-dokumentiv-deyaki-spirni-pitannya-zastosuvannya-strokov>.

⁹⁸ Порядок зберігання речових доказів стороною обвинувачення, їх реалізації, технологічної переробки, знищення, здійснення витрат, пов'язаних з їх зберіганням і пересиланням, схоронності тимчасово вилученого майна під час кримінального провадження : затв. постановою Кабінету Міністрів України від 19.11.2012 № 1104 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1104-2012-p>.

якого функціонує слідчий підрозділ, що обладнані сейфами (металевими шафами), стелажками, оббитими металом дверима, ґратами на вікнах, охороною та протипожежною сигналізацією.

6.3. ВЗАЄМОДІЯ СЛІДЧОГО З ПІДРОЗДІЛАМИ ОРГАНІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ПІД ЧАС ЗАСТОСУВАННЯ ДОМАШНЬОГО АРЕШТУ

Домашній арешт входить до системи запобіжних заходів і полягає в забороні підозрюваному, обвинуваченому залишати житло цілодобово або у певний період доби (ч. 1 ст. 181 КПК України). Порядок застосування цього виду запобіжного заходу такий самий, як і інших запобіжних заходів: під час досудового розслідування – слідчим суддею за клопотанням слідчого, погодженим з прокурором, або за клопотанням прокурора, а під час судового провадження – судом за клопотанням прокурора.

Якщо порядок застосування запобіжних заходів (особистого зобов'язання, особистої поруки, застави, домашнього арешту, тримання під вартою) однаковий, то порядок виконання та контролю за застосуванням домашнього арешту відрізняється від інших запобіжних заходів. Згідно з вимогами ч. 3 ст. 181 КПК України ухвала про обрання запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту передається для виконання органу Національної поліції за місцем проживання підозрюваного, обвинуваченого.

Орган, уповноважений на здійснення контролю за належним дотриманням правил домашнього арешту, окрім положень КПК України, у своїй діяльності також керується Інструкцією про порядок виконання органами Національної поліції ухвал слідчого судді, суду про обрання запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту та про зміну раніше обраного запобіжного заходу на запобіжний захід у вигляді домашнього арешту, затвердженою наказом МВС України від 13 липня 2016 р. № 654 (далі – Інструкція № 654)⁹⁹.

---

⁹⁹ Про затвердження Інструкції про порядок виконання органами Національної поліції ухвал слідчого судді, суду про обрання запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту та про зміну раніше обраного запобіжного заходу на запобіжний захід у вигляді домашнього арешту : наказ МВС України від 13.07.2016 № 654 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1087-16>.

Структурний підрозділ, який буде здійснювати контроль за виконанням підозрюваним обов'язків, покладених у зв'язку із застосуванням домашнього арешту, визначається начальником органу Національної поліції. На практиці найчастіше такі функції виконують дільничні офіцери поліції та поліцейські офіцери громади, рідше – оперативні працівники. Після цього керівник структурного підрозділу зобов'язаний поставити на облік підозрюваного і забезпечити контроль за його поведінкою.

Відповідно до положень підп. 4 п. 2 розд. III Інструкції № 654 поліцейський, якому доручено здійснювати безпосередній контроль за поведінкою підозрюваного, повинен протягом доби з моменту внесення відомостей до комп'ютерного обліку про поставлення на облік підозрюваного письмово поінформувати слідчого. Копію листа-повідомлення поліцейський долучає до контрольно-наглядової справи. У листі-повідомленні слідчому зазначається про службу необхідність письмового (факсимільним зв'язком, каналами електронної пошти) сповіщення органу Національної поліції про: а) виклик особи або надання їй дозволу на виїзд із населеного пункту – завчасно, але не пізніше ніж за добу до дати залишення місця відбування домашнього арешту; б) зміну запобіжного заходу, ухвалення виправдувального вироку чи закриття кримінального провадження – невідкладно, але не пізніше 24 годин після отримання інформації про прийняте рішення.

Слід звернути увагу, що у разі неможливості негайного поставлення на облік підозрюваного у зв'язку з відсутністю його за адресою житла, зазначеного в ухвалі слідчого судді, про це письмово повідомляється слідчий.

Періодичність відвідування підозрюваного за місцем проживання визначається начальником органу Національної поліції. Якщо згідно з умовами застосованого запобіжного заходу підозрюваному заборонено залишати житло цілодобово, відвідування його місця проживання повинно здійснюватися не рідше одного разу на 7 днів (підп. 7 п. 2 розд. III Інструкції № 654).

Поліцейський, якому доручено здійснювати безпосередній контроль за поведінкою підозрюваного, повинен складати рапорт про результати кожного відвідування житла підозрюваного, який після доповіді керівникові органу Національної поліції долучає до контрольно-наглядової справи.

У разі встановлення обставин, що свідчать про порушення підозрюваним покладених на нього обов'язків, поліцейський зобов'язаний:

1) зафіксувати факт порушення покладених обов'язків шляхом складання мотивованого рапорту. Відібрати письмові пояснення з приводу виявлених порушень у підозрюваного, членів його сім'ї, сусідів або інших свідків події за їх згодою. Зміст складеного рапорту та відібраних пояснень доповісти керівникові органу Національної поліції;

2) у разі відсутності підозрюваного за місцем проживання негайно повідомити про це орган Національної поліції та вжити заходів для встановлення місця його перебування;

3) забезпечити невідкладне інформування усно засобами зв'язку, а надалі – письмово про виявлені факти порушень слідчого та прокурора.

Проблемним питанням, яке іноді виникає у практичній діяльності, є виконання домашнього арешту, коли підозрюваний захворів і його слід госпіталізувати. У такому випадку потрібна зміна місця перебування підозрюваного: з його житла на медичний заклад. У положеннях КПК України порядок виконання домашнього арешту за умов, коли особа захворіла та її слід терміново госпіталізувати, не передбачений.

У п. 6 розд. III Інструкції № 654 зазначено, що у разі надходження повідомлення про захворювання підозрюваного та поміщення його на стаціонарне лікування до закладу охорони здоров'я начальник органу Національної поліції негайно організовує перевірку зазначених у повідомленні обставин. Перевірка такого повідомлення проводиться у строк, що не перевищує 12 годин з моменту його надходження. Підтверджена інформація про неможливість подальшого перебування підозрюваного в зазначеному в ухвалі житлі надсилається слідчому. Отже, у вказаному нормативно-правовому акті лише вказується, що в разі необхідності у лікуванні підозрюваного поза межами житла, в якому він перебуває під домашнім арештом, після проведення відповідної перевірки про це слід повідомити слідчого.

У контексті наведеного постає питання: чи слід вважати медичний заклад місцем, де можна утримувати підозрюваного під домашнім арештом? Натомість ані в КПК України, ані в Інструкції № 654 відповіді на це питання немає.

Питання стосовно зміни місця знаходження особи, яка перебуває під домашнім арештом, у разі її госпіталізації неодноразово порушувалося на науковому рівні, зокрема, вчені позитивно ставляться до того, щоб з урахуванням стану здоров'я підозрюваного чи обвинуваченого місцем його утримання під домашнім арештом був визначений

лікувальний заклад¹⁰⁰, пропонуючи доповнити ст. 181 КПК України новою сьомою частиною з цього питання. Проте сьогодні таких положень у КПК України не передбачено, і тому постає питання: як діяти слідчому, якого сповістили про госпіталізацію підозрюваного, – чи звертатися до слідчого судді з клопотанням про зміну домашнього арешту на інший запобіжний захід, або ж не звертатись і вважати лікарню місцем виконання домашнього арешту? Зрозуміло, що це питання може бути вирішене з урахуванням усіх обставин кримінального провадження, стану здоров'я підозрюваного, а також приблизного строку, який необхідний для лікування підозрюваного. З урахуванням цих обставин слідчий, дізнавач може прийняти відповідне рішення.

Окрему увагу слід приділити питанню співпраці уповноважених осіб під час виконання ухвали слідчого судді про обрання домашнього арешту щодо застосування до підозрюваних електронних засобів контролю (ЕЗК).

Відповідно до вимог закону ЕЗК можуть бути застосовані не лише під час домашнього арешту, а й під час обрання інших запобіжних заходів, не пов'язаних із позбавленням волі. Проте на практиці найчастіше ЕЗК застосовуються саме під час обрання для особи запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту.

Електронні засоби контролю застосовувалися раніше і застосовуються сьогодні до підозрюваних, обвинувачених та засуджених у США, Польщі та в інших державах світу. Наприклад, в Ізраїлі, за клопотанням адвоката, рішення про застосування електронного запобіжного заходу (тобто домашнього арешту) може бути прийнято судом щодо осіб, які перебувають під слідством, котрі зобов'язані носити електронні браслети, що передають сигнал в поліцію про його місце знаходження. У Франції, Південній Кореї вони застосовуються як вид покарання, а в Австрії електронні ножні браслети надягають на тих, хто достроково-умовно звільнений та хто був засуджений на терміни до одного року¹⁰¹.

---

¹⁰⁰ Вільгушинський М. Й., Ліхолетова Ю. А. До питання застосування домашнього арешту як запобіжного заходу відповідно до Кримінального процесуального кодексу України. *Адвокат*. 2012. № 11. С. 10; Агакерімов О. Н. Зміна місця виконання домашнього арешту як проблемний аспект сфери застосування цього запобіжного заходу. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки»*. 2015. № 4. С. 84.

¹⁰¹ Дидюк І. Л. Застосування електронних засобів контролю: порівняльний аналіз. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*. 2014. № 1 (32) С. 158.

У Швейцарії домашній арешт здійснюється як захід покарання щодо осіб, які засуджені не більше ніж на три місяці позбавлення волі, а саме застосовується система електронного моніторингу. Сутність останньої полягає в тому, що до засудженого прикріплюється манжета зі спеціальним передавачем з радіосигналом на комп'ютер в офісі управління виконання покарання (у комп'ютер закладено режим для кожного піднаглядного: навчання, робота, будинок, маршрути пересування тощо), а в разі порушення останнім свого розкладу автоматично спрацьовує сигналізація на пультах.

Відповідно до ч. 2 ст. 195 КПК України ЕЗК можуть застосовуватися:

1) слідчим на підставі ухвали слідчого судді, суду про обрання стосовно підозрюваного, обвинуваченого запобіжного заходу, не пов'язаного з позбавленням волі, якою на останнього покладено відповідний обов'язок;

2) працівниками органу Національної поліції на підставі ухвали слідчого судді, суду, якою щодо підозрюваного, обвинуваченого обрано запобіжний захід у вигляді домашнього арешту.

Наказом МВС України від 8 червня 2017 р. № 480 затверджено Порядок застосування електронних засобів контролю (далі – Порядок застосування ЕЗК¹⁰²). Основні положення взаємодії органів і підрозділів у разі застосування ЕЗК під час досудового розслідування:

1. Застосування ЕЗК поліцейським, який виконує ухвалу слідчого судді про обрання домашнього арешту.

Поліцейський, який виконує ухвалу, зобов'язаний скласти протокол про застосування ЕЗК із зазначенням часу його активації. Копію зазначеного протоколу слід надіслати до підрозділу ГУНП, на який покладено обов'язок здійснення електронного моніторингу за місцезнаходженням таких осіб. Крім того, протокол про застосування електронного засобу контролю долучається до матеріалів кримінального провадження.

Якщо досудове розслідування здійснюється слідчими іншого за територіальністю органу (підрозділу) поліції або прокуратурою, слідчими органів, що здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства, органів безпеки чи органів державного бюро розслідувань, підрозділу детективів, підрозділу внутрішнього контролю НАБУ,

---

¹⁰² Про затвердження Порядку застосування електронних засобів контролю : наказ МВС України від 08.06.2017 № 480 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0860-17>.

протокол про застосування ЕЗК надсилається супровідним листом слідчому того органу чи підрозділу, яким здійснюється досудове розслідування (підп. 6 п. 5 розд. II Порядку застосування ЕЗК).

Якщо підозрюваний відмовляється від закріплення на тілі електронного браслета, про це необхідно зазначити у присутності двох понять у протоколі про застосування електронного засобу контролю та запропонувати йому надати письмове пояснення із зазначенням причин такої відмови. Про зафіксований факт відмови підозрюваного від виконання ухвали в частині носіння електронного браслета поліцейський телефоном інформує слідчого, прокурора, а протокол про застосування електронного засобу контролю, в якому зафіксовано факт відмови та пояснення (за наявності), невідкладно супровідним листом надсилає слідчому, прокурору для розгляду питання щодо звернення до суду з клопотанням про зміну підозрюваному запобіжного заходу або способу виконання покладеного слідчим суддею обов'язку носити ЕЗК, або відкриття кримінального провадження за фактом невиконання судового рішення (підп. 7 п. 5 розд. II Порядку застосування ЕЗК).

Отже, якщо ЕЗК застосовується поліцейським, який виконує ухвалу слідчого судді про застосування домашнього арешту, він зобов'язаний надати копію протоколу про застосування ЕЗК слідчому того органу чи підрозділу, яким здійснюється досудове розслідування. В цьому протоколі засвідчується час активації ЕЗК або факт відмови підозрюваного від закріплення на тілі електронного браслета.

2. Застосування ЕЗК слідчим, якщо підозрюваному обрано запобіжний захід, не пов'язаний із позбавленням волі.

Слідчий органу Національної поліції, органів безпеки, органів Державного бюро розслідувань, детектив НАБУ в разі отримання після судового засідання для виконання ухвали слідчого судді про обрання підозрюваному запобіжного заходу з обов'язковим носінням електронного браслета вживає всіх можливих заходів з невідкладного надсилання такої ухвали до територіального (відокремленого) підрозділу поліції за місцем проживання підозрюваного (відповідно до територіальної юрисдикції).

У разі постановлення слідчим суддею, судом ухвали, якою підозрюваному обрано запобіжний захід у вигляді домашнього арешту з обов'язковим носінням електронного браслета, слідчий, детектив НАБУ невідкладно надсилають таку ухвалу до підрозділу поліції за місцем проживання підозрюваного за допомогою електронної пошти чи засобів зв'язку або доставляють її особисто (п. 6 розд. II Порядку застосування ЕЗК).

У практичній діяльності мають місце факти порушення обов'язків, покладених на підозрюваного у зв'язку із обранням домашнього арешту, пошкодження чи несанкціоноване знімання електронного браслета, відмова або збій в роботі ЕЗК. У цьому випадку слід урахувати положення, викладені в підп. 3 п. 9 розд. II Порядку застосування ЕЗК, а саме те, що поліцейський, якому доручено виконання ухвали про застосування домашнього арешту, повинен у разі порушення підозрюваним, обвинуваченим обов'язків ужити заходів реагування та про їх попередні результати невідкладно інформувати усно засобами зв'язку, а надалі – письмово слідчого, детектива НАБУ, який здійснює досудове розслідування.

На практиці відсутнє забезпечення достатньою кількістю електронних браслетів органів Національної поліції. Водночас розрахована потреба підрозділів Національної поліції в цих засобах на сьогодні становить мінімум 2000–2500 одиниць¹⁰³.

З урахуванням вищевикладеного слід підкреслити, що порядок застосування ЕЗК, а також окремі аспекти взаємодії органів і підрозділів Національної поліції під час застосування до підозрюваного ЕЗК регламентовано на рівні підзаконного нормативного акта. Налаштована взаємодія слідчого, дізнавача з працівниками органу Національної поліції сприяє ефективному контролю за виконанням покладених на підозрюваного обов'язків або своєчасному реагуванню на порушення підозрюваним.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Укажіть, до яких осіб можливе застосування приводу, а до яких – заборонено.
2. Визначте, на кого покладається обов'язок виконання ухвали про здійснення приводу.
3. Назвіть повноваження посадової особи у разі невиконання особою, що підлягає приводу, законних вимог.
4. Охарактеризуйте способи здійснення тимчасового доступу до речей і документів.

---

¹⁰³ Апетик А., Ілляк С., Чупров В., Курпіта В. Аналіз діяльності Національної поліції України у застосуванні запобіжних заходів не пов'язаних із триманням під вартою в умовах COVID-19 : звіт за результатами дослідження. Київ, 2020. С. 15–17. URL: <https://ecpl.com.ua/wp-content/uploads/2021/01/Zvit-Analiz-diialnosti-NPU-zap.-zakh.-COVID-19.pdf>.

5. Назвіть, хто може виконувати ухвалу слідчого судді про тимчасовий доступ до речей і документів.

6. Зазначте, яким чином здійснюється тимчасовий доступ до електронних інформаційних систем, комп'ютерних систем або їх частин, мобільних терміналів систем зв'язку?

7. Укажіть, на кого покладається обов'язок виконання ухвали про обрання запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту.

8. Проаналізуйте періодичність відвідування підозрюваного за місцем проживання у разі застосування до нього цілодобового домашнього арешту.

9. Назвіть порядок застосування електронних засобів контролю при обранні домашнього арешту.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Абламський С. Є. Особливості здійснення тимчасового доступу до електронних інформаційних систем або їх частин, мобільних терміналів систем зв'язку / С. Є. Абламський // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ ім. Е. О. Дідоренка. – 2017. – № 2 (78). – С. 240–241.

2. Агакерімов О. Н. Зміна місця виконання домашнього арешту як проблемний аспект сфери застосування цього запобіжного заходу / О. Н. Агакерімов // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки». – 2015. – № 4. – С. 83–85.

3. Білоус О. Д. Здійснення виклику слідчим, прокурором, судового виклику у досудовому розслідуванні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / О. Д. Білоус. – Київ, 2019. – 283 с.

4. Дидюк І. Л. Застосування електронних засобів контролю: порівняльний аналіз / І. Л. Дидюк // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). – 2014. – № 1 (32). – С. 157–160.

5. Кіцен Н. В. Домашній арешт як вид запобіжного заходу в Україні та деяких країнах Європи: порівняльний аспект / Н. В. Кіцен // Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Юридичні науки. – 2020. – Т. 31 (70), № 3. – С. 166–170. – DOI: <https://doi.org/10.32838/TNU-2707-0581/2020.3/29>.

6. Крушеницький А. В. Витребування та отримання речей і документів як засіб збирання доказів у кримінальному провадженні : дис. ... д-ра філософії : 081 / А. В. Крушеницький. – Кропивницький, 2023. – 246 с.

7. Кузубова Т. О. Тимчасовий доступ до речей і документів: теоретичні і прикладні проблеми : монографія / Т. О. Кузубова, О. О. Юхно ; за заг. ред. О. О. Юхна. – Харків, 2019. – 348 с.

8. Науково-практичний коментар до Розділу II Кримінального процесуального кодексу України «Заходи забезпечення кримінального провадження» / Ю. П. Аленін, М. В. Багрій, Р. І. Благута та ін. ; за ред. І. В. Гловюк. – Львів : Львів. держ. ун-т внутр. справ, 2022. – 440 с.

9. Обаль О. О. Взаємодія правоохоронних, контролюючих та інших органів при розслідуванні економічних злочинів : дис. ... д-ра філософії : 081 / О. О. Обаль. – Харків, 2021. – 227 с.

10. Особливий режим досудового розслідування, судового розгляду в умовах воєнного стану: науково-практичний коментар Розділу IX-1 Кримінального процесуального кодексу України [Електронний ресурс] / І. Гловюк, О. Дроздов, Г. Тетерятник, Т. Фоміна, В. Рогальська, В. Завтур. Вид. 4. (станом на 30 груд. 2022 р.). – Дніпро ; Львів ; Одеса ; Харків, 2023. – 82 с. – Режим доступу: <https://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/16123>.

11. Савицький Д. О. Підстави та процесуальний порядок застосування приводу у кримінальному провадженні / Д. О. Савицький // Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. – 2013. – № 1. – С. 158–163.

12. Фаринник В. І. Застосування заходів забезпечення кримінального провадження: теорія та практика : монографія / В. І. Фаринник. – Київ : Алерта, 2017. – 548 с.

13. Фоміна Т. Г. Проблемні питання щодо виконання ухвали про здійснення приводу під час досудового розслідування / Т. Г. Фоміна, С. Є. Абламський // Науковий вісник публічного та приватного права. – 2019. – Вип. 1, т. 2. – С. 188–194. – DOI: <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2019.1-2.32>.

РОЗДІЛ 7

ВЗАЄМОДІЯ УЧАСНИКІВ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ

7.1. ПРАВОВІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ ВЗАЄМОДІЇ УЧАСНИКІВ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ

24 лютого 2022 р. наша держава зіштовхнулася з новою реальністю, пов'язаною зі збройним нападом країни-агресора, в результаті якого в Україні введено правовий режим воєнного стану. Згідно з офіційними даними Офісу Генерального прокурора України станом на 15 січня 2024 р. за час повномасштабної війни росії проти нашої країни скоєно понад 123,5 тисяч злочинів агресії та воєнних злочинів, понад 16 тис. злочинів проти національної безпеки, повідомлено про підозру 684 представникам військово-політичного керівництва рф. За інформацією Моніторингової місії ООН з прав людини в Україні, з 24 лютого 2022 р. зафіксовано щонайменше 10 тис. випадків загибелі цивільних осіб, понад 560 з яких становили діти, а також понад 18,5 тис. випадків поранення цивільних осіб. Такий стан криміногенної обстановки у нашій державі щодо фактів вчинення воєнних злочинів з боку країни-агресора вимагає принципово нових підходів до організації взаємодії учасників кримінального провадження під час досудового розслідування. Належна взаємодія учасників кримінального провадження під час досудового розслідування воєнних злочинів є необхідною запорукою швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду, притягнення до встановленої законодавством відповідальності осіб, які вчинили воєнні злочини, відшкодування завданої шкоди та відновлення порушених прав, свобод та законних інтересів фізичних і юридичних осіб.

З метою розгляду організаційно-правових засад взаємодії учасників кримінального провадження під час досудового розслідування воєнних злочинів необхідно розглянути значення терміна «воєнний злочин», оскільки національне законодавство не містить його визначення. Поняття «воєнний злочин» виникло у другій половині XIX ст., коли

було прийнято Женевську конвенцію 1864 р. про поліпшення долі поранених і хворих воїнів в діючих арміях. Термін «воєнний злочин» визначено у ст. 6 Статуту Міжнародного військового трибуналу в Нюрнберзі, де вказано, що такими слід вважати порушення законів і звичаїв війни, що включають вбивства, жорстоке поводження або депортацію цивільного населення на окупованих територіях, вбивство або жорстоке поводження з військовополоненими, вбивство заручників, розкрадання державної або приватної власності, безглузде руйнування населених пунктів, що не зумовлене військовою необхідністю.

Перший в історії перелік воєнних злочинів містився у положеннях чотирьох Женевських конвенцій 1949 р., в яких було кодифіковано міжнародне гуманітарне право після Другої світової війни. Причому кожна з чотирьох Женевських конвенцій 1949 р. подає власний перелік серйозних порушень, разом створюючи єдину систему.

Найширший та загальний перелік воєнних злочинів наведено у ст. 8 Римського статуту Міжнародного кримінального суду¹⁰⁴, що по суті консолідує більшість актуальних порушень міжнародного гуманітарного права, закріплених низкою міжнародних конвенцій та міжнародним звичаєвим правом. Згідно з положеннями Римського статуту воєнні злочини – грубі порушення Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 р., а саме будь-яке з таких діянь проти осіб або майна, що охороняються; інші серйозні порушення законів і звичаїв, що застосовуються в міжнародних збройних конфліктах та збройних конфліктах неміжнародного характеру у встановлених межах міжнародного права, тощо.

Воєнні злочини – це свідоме, грубе, порушення законів та звичаїв війни, за яке винуватці (учасники бойових дій та особи, які віддають їм накази) несуть кримінальну відповідальність, визначену рішенням міжнародних воєнних трибуналів¹⁰⁵. Це збірне поняття у міжнародному праві, що об'єднує групу серйозних порушень правил ведення бойових дій («закону війни») та норм і принципів міжнародного гуманітарного права, що вчиняється умисно або через грубу необережність. Воєнний злочин є одним із міжнародно-правових

---

¹⁰⁴ Римський статут Міжнародного кримінального суду: від 17.07.1998 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588.

¹⁰⁵Воєнні злочини та їх документування // Безоплатна правнича допомога : сайт. URL: <https://legalaidd.gov.ua/publikatsiyi/voyenni-zlochyny-ta-yih-dokumentuvannya/>.

злочинів (злочинів за загальним міжнародним правом), до яких також належать злочин геноциду, злочини проти людяності та злочин агресії. Хоча національне законодавство не містить визначення поняття воєнного злочину, однак передбачає відповідальність за них у розд. XIX Кримінального кодексу України «Кримінальні правопорушення проти встановленого порядку несення військової служби (військові кримінальні правопорушення)» та розд. XX КК України «Кримінальні правопорушення проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку», зокрема: мародерство (ст. 432 КК України), насильство над населенням у районі воєнних дій (ст. 433 КК України), погане поводження з військовополоненими (ст. 434 КК України), незаконне використання символіки Червоного Хреста, Червоного Півмісяця, Червоного Кристала та зловживання нею (ст. 435 КК України).

Воєнний злочин можна визначити як винне, суспільно небезпечне, протиправне та каране діяння, що полягає в порушенні встановлених основними принципами міжнародного права, міжнародним гуманітарним правом правил ведення збройних конфліктів міжнародного та неміжнародного характеру¹⁰⁶.

Правовою основою організації взаємодії учасників кримінального провадження під час досудового розслідування воєнних злочинів є кримінальне процесуальне законодавство України, яке, відповідно до ч. 2 ст. 1 КПК України, складається з відповідних положень Конституції України, міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, КПК України та інших законів України.

Відповідно до положень статей 8 та 9 Конституції України Конституція України має найвищу юридичну силу, а закони та інші нормативно-правові акти приймаються на її основі та повинні відповідати їй. Чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України.

Міжнародним договором, метою якого є гарантування стійкої поваги до міжнародного правосуддя та його здійснення, заснування Міжнародного кримінального суду як постійного органу з повноваженнями здійснення юрисдикції стосовно осіб за найбільш тяжкі

---

¹⁰⁶Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 № 2341-III // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.

злочини, що викликають занепокоєння міжнародного співтовариства, є Римський статут Міжнародного кримінального суду 1998 р.

МКС це перший правовий інститут, що діє з липня 2002 р., до компетенції якого входить переслідування осіб, відповідальних за геноцид, воєнні злочини і злочини проти людяності. Головне завдання МКС – притягнути до відповідальності осіб, котрі вчинили злочини, що підпадають під його юрисдикцію за умови, що національна влада не бажає в судовому порядку переслідувати власних посадових осіб (передусім державних лідерів) чи не здатна це робити. МКС є резервним засобом, мета діяльності якого полягає в тому, аби особи, котрі вчинили міжнародні злочини, не уникали покарання. Можливість МКС ефективно виконувати свої завдання, поза будь-яким сумнівом, значною мірою залежить від готовності держав співпрацювати з ним (це, зокрема, стосується допомоги у розслідуванні, зборі доказів, здійсненні затримань, виконанні судових рішень)¹⁰⁷.

На відміну від інших міжнародних і змішаних кримінальних судів, МКС є установою, що діє постійно. У його компетенцію входять злочини, здійснені після набуття чинності Римського статуту. Розташований у місті Гаазі, однак засідання можуть проходити у будь-якому місті. МКС не слід плутати з Міжнародним судом ООН, який також засідає в Гаазі, але має іншу компетенцію. МКС не входить в офіційні структури Організації Об'єднаних Націй, а встановлює відносини з ООН через угоду, яка має бути схвалена Асамблеєю держав – учасниць Римського статуту.

Наша держава станом на січень 2024 р. не ратифікувала цей Статут, хоча після угоди про Асоціацію з ЄС у 2014 р. ратифікація цього документа є одним із прямих міжнародних зобов'язань України. Цей міжнародний документ суттєво посилить взаємодію та відповідальність України перед власними громадянами та міжнародною спільнотою за забезпечення об'єктивного, справедливого та невідворотного покарання для винних у основних злочинах за визначенням міжнародного права.

У Римському статуті МКС по-різному сформульовані положення про обов'язок співпраці для держав-учасниць та держав-неучасниць (до останніх належать, зокрема, і Україна, і Російська Федерація). У

---

¹⁰⁷ Навроцька В. Взаємодія Міжнародного кримінального суду та внутрішньодержавних правоохоронних органів щодо розслідування фактів агресії Російської Федерації проти України. *Knowledge, Education, Law, Management*. 2022. No. 2 (46). Pp. 268–276. DOI: <https://doi.org/10.51647/kelm.2022.241>.

ст. 86 Статуту йдеться про те, що держави-учасниці повинні всесторонньо співпрацювати із МКС зі здійснення кримінального переслідування за злочини, що підпадають під його юрисдикцію. Що ж стосується співпраці з державами-неучасницями, то на підставі спеціальних домовленостей з ними МКС може запропонувати надання ними такої допомоги (ст. 87 (5) Статуту МКС). Слово «запропонувати» вказує на те, що співпраця держав-неучасниць Римського статуту МКС може здійснюватися винятково на добровільних засадах¹⁰⁸.

Водночас Римський статут передбачає можливість визнання юрисдикції МКС щодо окремих кримінальних проваджень шляхом подання належної заяви відповідно до п. 2 ст. 11 та пп. 2, 3 ст. 12 Римського статуту. Саме таким шляхом Україна визнала юрисдикцію Міжнародного кримінального суду щодо скоєних злочинів проти людяності та воєнних злочинів, починаючи з 20 лютого 2014 р. і до сьогодні, згідно з постановою Верховної Ради України «Про Заяву Верховної Ради України «Про визнання Україною юрисдикції Міжнародного кримінального суду щодо скоєння злочинів проти людяності та воєнних злочинів вищими посадовими особами Російської Федерації та керівниками терористичних організацій «ДНР» та «ЛНР», які призвели до особливо тяжких наслідків та масового вбивства українських громадян»»¹⁰⁹. У вказаній постанові Верховна Рада України постановила Кабінету Міністрів України та Генеральній прокуратурі України зібрати необхідні матеріали та належну доказову базу для звернення до Міжнародного кримінального суду відповідно до п. 3 ст. 12 Римського статуту Міжнародного кримінального суду щодо скоєння злочинів проти людяності та воєнних злочинів вищими посадовими особами Російської Федерації та керівниками терористичних організацій «ДНР» та «ЛНР», які призвели до особливо тяжких наслідків та масового вбивства українських громадян.

---

¹⁰⁸Навроцька В. Взаємодія Міжнародного кримінального суду та внутрішньодержавних правоохоронних органів щодо розслідування фактів агресії Російської Федерації проти України. *Knowledge, Education, Law, Management*. 2022. No. 2 (46). Pp. 268–276. DOI: <https://doi.org/10.51647/kelm.2022.2.41>.

¹⁰⁹Про Заяву Верховної Ради України «Про визнання Україною юрисдикції Міжнародного кримінального суду щодо скоєння злочинів проти людяності та воєнних злочинів вищими посадовими особами Російської Федерації та керівниками терористичних організацій «ДНР» та «ЛНР», які призвели до особливо тяжких наслідків та масового вбивства українських громадян»: постанова Верховної Ради України від 04.02.2015 № 145-VIII // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/145-19>.

Аналізуючи міжнародні договори, що регламентують воєнні злочини та взаємодію учасників кримінального провадження під час їх досудового розслідування, до базових необхідно віднести: Женевська конвенція про поводження з військовополоненими 1949 р.; Конвенція про захист цивільного населення під час війни 1949 р.; Конвенція про поліпшення долі поранених і хворих у діючих арміях 1949 р.; Конвенція про поліпшення долі поранених, хворих та осіб, які зазнали корабельної аварії, зі складу збройних сил на морі 1949 р.; Європейська конвенція про взаємну допомогу у кримінальних справах 1959 р.; Європейська конвенція про незастосування строків давності до злочинів проти людяності та воєнних злочинів 1974 р.; Європейська конвенція про міжнародну дійсність кримінальних вироків 1970 р. тощо.

ЗВЕРНЕМО УВАГУ! 26 травня 2023 р. за результатами роботи Дипломатична конференція щодо підготовки та прийняття Конвенції про міжнародне співробітництво в розслідуванні та переслідуванні за злочин геноциду, злочини проти людяності, воєнні злочини та інші міжнародні злочини (м. Любляна, Республіка Словенія), в якій брали участь делегація України та делегації 52 інших держав-учасниць і 16 держав-спостерігачів, узгоджено текст нового багатостороннього міжнародного договору щодо міжнародної боротьби з безкарністю осіб, які вчинили злочини геноциду, злочини проти людяності, воєнні злочини та інші міжнародні злочини. Конвенція буде відкрита для підписання у січні 2024 р. у м. Гаага (Нідерланди) та, з набранням чинності, нею буде запроваджено сучасний комплексний механізм для міжнародного співробітництва у кримінальних справах, що сприятиме притягненню до кримінальної відповідальності за злочин геноциду, злочини проти людяності та воєнні злочини. На підставі Конвенції про міжнародне співробітництво в розслідуванні та переслідуванні за злочин геноциду, злочини проти людяності, воєнні злочини та інші міжнародні злочини, взаємодія охоплюватиме: отримання судами, органами досудового розслідування і прокуратури міжнародної правової допомоги під час документування таких злочинів; здійснення екстрадиції воєнних злочинців з Європейського континенту, з держав Азії, Африки, Південної та Північної Америки тощо¹¹⁰. З набранням чинності положення Конвенції скасують

---

¹¹⁰ Мудра І. Прийняття нової Конвенції має посилити співробітництво держав у розслідуванні та покаранні за злочин геноциду, злочини проти людяності, воєнні злочини // Урядовий портал : офіц. сайт. 29.05.2023. URL:

політичні обґрунтування та строк давності видачі міжнародних злочинців, а також зобов'язують підписантів самостійно проводити досудове розслідування злочинів геноциду, проти людяності та воєнних злочинів. Підписання та ратифікація Люблянсько-Гаазької конвенції дозволить нашій країні ефективніше переслідувати осіб, які вчинили злочини за міжнародним правом на українській території. Водночас ця Конвенція передбачає внесення Україною змін до законодавства щодо криміналізації діянь, які згідно з міжнародним правом є злочинами геноциду, злочинами проти людяності та воєнними злочинами¹¹¹.

Ратифікація та підписання Україною дво- та багатосторонніх міжнародних договорів, що регламентують питання міжнародного співробітництва щодо кримінального провадження, дає змогу уповноваженим органам країн-учасниць взаємодіяти з представниками правоохоронних органів інших держав під час досудового розслідування¹¹². Зокрема, діє низка двосторонніх міжнародних договорів у сфері міжнародно-правового співробітництва¹¹³ щодо надання правової допомоги у кримінальних справах: Договір між Україною і Республікою Польща про правову допомогу та правові відносини у цивільних і кримінальних справах 1994 р.; Договір між Україною та Канадою про взаємодопомогу у кримінальних справах 1997 р.; Договір між Україною та Сполученими Штатами Америки про взаємну правову допомогу у кримінальних справах 2000 р.; Договір між Україною та Йорданським Хашимітським Королівством про взаємну правову допомогу у кримінальних справах 2019 р.; Договір між Україною і Китайською Народною Республікою про правову допомогу у цивільних та кримінальних справах 1992 р.; Договір між Україною і Республікою

<https://www.kmu.gov.ua/news/iryna-mudra-pryiniattia-novoi-konventsii-maieposylyty-spivrobotnytstvo-derzhav-u-rozsliduvanni-ta-pokaranni-za-zlochynhenotsydu-zlochyny-proty-liudianosti-voienni-zlochyny>.

¹¹¹ Україна підпише Люблянсько-Гаазьку конвенцію про співпрацю в розслідуванні міжнародних злочинів. Європейська правда: міжнародна безпека та євроінтеграція України // Українська правда : сайт. 08.01.2024. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2024/01/8/7177007/>.

¹¹² Чинні дво- та багатосторонні міжнародні договори в сфері правової допомоги у цивільних, сімейних та кримінальних справах // Південносхідне міжрегіональне управління юстиції (м. Харків) : сайт. URL: <https://kharkivobljust.gov.ua/chynni-dvo-ta-bahatostoronni-mizhnarodni-dohovory-v-sferi-pravovoї-dopomohy-u-tsyvilnykh-simejnykh-ta-kryminalnykh-spravakh/>.

¹¹³ Двосторонні міжнародні договори у сфері міжнародно-правового співробітництва // Міністерство юстиції України : офіц. сайт. URL: <https://minjust.gov.ua/m/4906>.

Куба про правові відносини та правову допомогу в цивільних і кримінальних справах 2003 р. та ін.

Крім того, з метою удосконалення правового співробітництва між Україною і Європейською організацією з питань юстиції (Євроюст) для сприяння координації розслідувань і переслідувань, які проводяться на території України з однієї чи більше держав – членів Європейського Союзу та посилення співробітництва між Україною та Євроюстом у боротьбі з тяжкими злочинами нашої державою, у 2017 р. ратифіковано Угоду про співробітництво між Україною та Європейською організацією з питань юстиції, відповідно до якої компетентним органом в Україні для виконання цієї Угоди є Генеральна прокуратура України.

Отже, агресивні дії з боку росії викликали різкий осуд у всієї прогресивної міжнародної спільноти, в результаті чого міжнародне досудове розслідування щодо воєнних злочинів, вчинюваних на території України державою-агресором, здійснюється спільними слідчими групами (ССГ) за участю Офісу прокурора Міжнародного кримінального суду шляхом взаємодії 27 країн-членів ЄС, 10 інших країн-учасниць (Литви, Польщі, Латвії, Естонії, Словаччини та ін.) та Євроюстом¹¹⁴.

В умовах тривалої повномасштабної військової агресії РФ проти України надзвичайно важливу роль відіграють механізми як міжнародного співробітництва, так і забезпечення досудового розслідування воєнних злочинів, які законодавець формує й удосконалює виходячи з викликів сьогодення. Зокрема, це стосується КПК України, а саме: розд. IX «Міжнародне співробітництво під час кримінального провадження» та розд. IX¹ «Особливий режим досудового розслідування, судового розгляду в умовах воєнного стану».

До правової основи організації взаємодії учасників кримінального провадження під час досудового розслідування воєнних злочинів належать підзаконні нормативні акти. Зокрема, наказом Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства охорони здоров'я України та Офісу Генерального прокурора «Про затвердження Порядку взаємодії між органами та підрозділами Національної поліції України, закладами охорони здоров'я та органами прокуратури України при встановленні факту смерті людини під час воєнного стану

---

¹¹⁴ Офіс прокурора МКС приєднався до спільної слідчої групи України, Литви та Польщі щодо розслідування злочинів РФ // Офіс Генерального прокурора : офіц. сайт. 25.04.2022. URL: <https://www.gp.gov.ua/ua/posts/ofis-prokurora-mks-prijednavsya-do-spilnoyi-slidcoyi-grupi-ukrayini-litvi-ta-polshhi-shhodo-rozsliduvannya-zlociniv-rf>.

на території України» від 9 березня 2022 р. № 177/450/46 визначено механізм взаємодії між органами та підрозділами Національної поліції України, закладами охорони здоров'я та органами прокуратури України, порядком дій працівників закладів охорони здоров'я, бюро судово-медичної експертизи та уповноважених працівників органів та підрозділів Національної поліції України під час перевірки обставин смерті людини під час воєнного стану на території України. Інструкцією з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні, затвердженій наказом МВС України від 7 липня 2017 р. № 575 регламентовано основні засади взаємодії учасників кримінального провадження під час досудового розслідування.

ВІДМІТИМО! Питання взаємодії органів досудового розслідування також регламентовано Інструкцією про порядок здійснення міжнародного співробітництва з питань взаємної правової допомоги, видачі правопорушників (екстрадиції), передачі (прийняття) засуджених осіб, виконання вироків та інших питань міжнародного судового співробітництва у кримінальному провадженні під час судового провадження, затвердженій наказом Міністерства юстиції України від 19 серпня 2019 р. № 2599/5¹¹⁵.

З метою врегулювання питань щодо розмінування та допуску поліцейських до проведення спеціальних вибухотехнічних робіт, слідчих (розшукових) дій, збирання біометричних даних осіб, зокрема шляхом дактилоскопіювання, тощо, уповноваженими на це органами розроблено низку рекомендацій, пам'яток та алгоритмів для практичних підрозділів. Зокрема, Офіс Генерального прокурора, Тренінговий центр прокурорів України разом із Головним слідчим управлінням СБУ, Головним слідчим управлінням Національної поліції України та JustGroup розробили:

Рекомендації щодо проведення огляду місця події¹¹⁶;

---

¹¹⁵ Про затвердження Інструкції про порядок здійснення міжнародного співробітництва з питань взаємної правової допомоги, видачі правопорушників (екстрадиції), передачі (прийняття) засуджених осіб, виконання вироків та інших питань міжнародного судового співробітництва у кримінальному провадженні під час судового провадження : наказ М-ва юстиції України від 19.08.2019 № 2599/5 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0956-19>.

¹¹⁶ Рекомендації щодо проведення огляду місця події. Київ : Тренінг. центр прокурорів України, 2022. 7 с.

Пам'ятку щодо проведення огляду місця події після застосування окремих видів озброєння;

Пам'ятку щодо особливостей організації і проведення слідчих (розшукових) дій під час розслідування нападів (обстрілів) на цивільне населення та об'єкти цивільної інфраструктури¹¹⁷;

Пам'ятку «Особливий режим кримінального провадження в умовах воєнного стану»¹¹⁸;

Пам'ятку щодо особливостей проведення допитів потерпілих і свідків за фактами кримінальних правопорушень, вчинених в умовах збройного конфлікту¹¹⁹;

Пам'ятку щодо особливостей проведення допитів потерпілих/свідків стосовно дослідження фактів сексуального насильства в умовах збройного конфлікту¹²⁰;

Алгоритм дій слідчо-оперативних груп Національної поліції на звільнених від окупації територіях з документування воєнних злочинів (на прикладі звільнених територій Київської області¹²¹) тощо.

У вказаних вище розробках зазначаються організаційні засади забезпечення діяльності слідчо-оперативних груп Національної поліції з документування воєнних злочинів, процесуальні та тактичні особливості проведення невідкладних слідчих (розшукових) дій в умовах воєнного стану, підготовки та призначення судових експертиз під час досудового розслідування воєнних злочинів, види слідчо-

---

¹¹⁷ Пам'ятка щодо проведення огляду місця події після застосування окремих видів озброєння. Пам'ятка щодо особливостей організації і проведення слідчих (розшукових) дій під час розслідування нападів (обстрілів) на цивільне населення та об'єкти цивільної інфраструктури. Київ : Офіс Ген. прокурора України ; Тренінг. центр прокурорів України, 2022. URL: <https://docs.google.com/document/d/1BIlyJn2ulttAfmsi6xhaFCaohG17GhL/edit>.

¹¹⁸ Особливий режим кримінального провадження в умовах воєнного стану // Тренінговий центр прокурорів України : сайт. URL: <https://www.coe.int/uk/web/kyiv/projects-and-programmes#%7B%227074394%22%3A%5B%5D%7D>.

¹¹⁹ Пам'ятка щодо особливостей проведення допитів потерпілих і свідків за фактами кримінальних правопорушень вчинених в умовах збройного конфлікту. Київ : Офіс Ген. прокурора України, 2022. 27 с.

¹²⁰ Пам'ятка щодо особливостей проведення допитів потерпілих/свідків стосовно дослідження фактів сексуального насильства в умовах збройного конфлікту. Київ : Офіс Ген. прокурора України, 2022. 13 с.

¹²¹ Алгоритм дій слідчо-оперативних груп Національної поліції на звільнених від окупації територіях з документування воєнних злочинів (на прикладі звільнених територій Київської області). Київ : Голов. слідче управління Нац. поліції України, 2022. 14 с.

оперативних груп Національної поліції з документування воєнних злочинів та невичерпний перелік органів та підрозділів, з якими взаємодіють органи досудового розслідування під час проведення невідкладних слідчих (розшукових) дій в умовах воєнного стану.

З метою надання методичної допомоги учасникам кримінального провадження під час досудового розслідування воєнних злочинів, від початку повномасштабного вторгнення РФ на територію України команда Тренінгового центру прокурорів України разом із JustTalk публікує короткі довідки щодо основних засад міжнародного гуманітарного права та особливостей розслідування воєнних злочинів¹²². Тренінговим центром прокурорів України регулярно проводяться тренінги щодо документування, процесуального керівництва та особливостей досудового розслідування воєнних злочинів¹²³. У березні 2023 р. на основі синергії знань національних та міжнародних експертів із залученням досвіду спеціалізованого Департаменту Офісу Генерального прокурора України розроблено Методичні рекомендації «Стандарти розслідування воєнних злочинів. Загальна частина», де увагу приділено особливостям воєнних злочинів за РС МКС та за КК України, їх розмежуванню за категоріями, суб'єктам, притягненню до кримінальної відповідальності за воєнні злочини тощо¹²⁴.

Як довідковий посібник та навчальний інструмент для слідчих, які використовують дані у відкритому доступі, розроблено Протокол Берклі¹²⁵. Протокол Берклі з ведення розслідування з використанням відкритих цифрових даних описує професійні стандарти, які слід застосовувати при виявленні, зборі, збереженні, аналізі представленої цифрової інформації у відкритому доступі та її використанні у

---

¹²² Інформаційні довідки з міжнародного гуманітарного права // Тренінговий центр прокурорів України : сайт. URL: <https://ptcu.gp.gov.ua/uk/czentr-znan/informacijni-dovidky-z-mizhnarodnogo-gumanitarnogo-prava/>.

¹²³ Каталог тренінгових програм для прокурорів (перше півріччя 2023 року) : затв. наказом директора Тренінг. центру прокурорів України від 09.12.2022 № 194 // Офіс Генерального прокурора України : офіц. сайт. URL: https://ptcu.gp.gov.ua/files/Catalog_Prokuroram_I-2023.pdf.

¹²⁴ Стандарти розслідування воєнних злочинів. Загальна частина : метод. рек. Київ, 2023. 112 с.

¹²⁵ Протокол Берклі з ведення розслідування з використанням відкритих цифрових даних. Практичний посібник щодо ефективного використання цифрової інформації у відкритому доступі для розслідування порушень міжнародного кримінального права з прав людини та гуманітарного права : пер. О. В. Зюзь // Berkeley Law : сайт. URL: <https://www.law.berkeley.edu/wp-content/uploads/2022/03/Berkeley-Protocol-Ukrainian.pdf>.

міжнародних кримінальних розслідуваннях та розслідуваннях у сфері прав людини.

Міжнародна організація Global Rights Compliance, що заснована в Гаазі, в межах проекту MATRA «Посилення спроможності України в розслідуванні та судовому розслідуванні міжнародних злочинів», з метою ознайомлення фахівців-практиків з міжнародними стандартами, що стосуються документування міжнародних злочинів в контексті конфліктів, що відбуваються в Україні з 2014 р., у травні 2023 р. розробила Керівництво з базових стандартів розслідування для документування міжнародних злочинів в Україні¹²⁶. Ці стандарти стосуються документування міжнародних злочинів в Україні з метою надання будь-якої зібраної інформації відповідним органам для їх використання в майбутніх внутрішніх або міжнародних кримінальних розглядах, зокрема в МКС.

Згідно з положеннями ст. 216 КПК України розслідування воєнних злочинів належить до компетенції органів безпеки. В певних випадках (за суб'єктивним складом) такі злочини можуть розслідуватися ДБР. Слідчі органи безпеки здійснюють досудове розслідування кримінальних правопорушень, передбачених статтями 109, 110, 110², 111, 111¹, 111², 112, 113, 114, 114¹, 114², 201, 201¹, 258–258⁶, 265¹, 305, 328, 329, 330, 332¹, 332², 333, 334, 359, 422, 435¹, 436, 436², 437, 438, 439, 440, 441, 442, 443, 444, 446, 447 КК України. Якщо під час досудового розслідування встановлено, що частина пов'язаних злочинів підслідна СБУ, а частина – Національній поліції або іншому органу досудового розслідування, підслідність визначає прокурор (ч. 10 ст. 216 КПК України). Щодо юрисдикції воєнних злочинів, то цей аспект належить МКС.

Отже, враховуючи підслідність воєнних злочинів, особливості діяльності органів досудового розслідування Національної поліції України з документування воєнних злочинів, співробітництво з Офісом прокурора МКС, форми взаємодії учасників кримінального провадження під час досудового розслідування воєнних злочинів слід розглядати залежно від рівня існування взаємодії:

– міжнародна взаємодія (охоплює діяльність спільної слідчої групи), що створюється з метою проведення досудового розслідування воєнних злочинів, вчинених на території нашої держави та

---

¹²⁶ Керівництво з базових стандартів розслідування для документування міжнародних злочинів в Україні / Global Rights Compliance. Травень 2023. 552 с.

полягає у взаємодії слідчих залучених та зацікавлених країн – учасниць договорів та угод. Також міжнародна взаємодія полягає у співпраці Офісу прокурора Міжнародного кримінального суду та Європейської організації з питань юстиції¹²⁷; наданні міжнародної правової допомоги тощо.

Результатом активної міжнародної взаємодії є створення Євроюстом та функціонування Міжнародної бази даних про злочини, що працює з метою зберігання та аналізу доказів міжнародних злочинів, обробки відомостей щодо будь-якого іншого збройного конфлікту, що розслідує партнер Євроюст. Зокрема, результати розслідування, які охоплюють велику кількість подій та доказів, що фіксуються різними мовами, показання великої кількості свідків і жертв, завдяки цій базі даних належно консолідуються, аналітично обробляються та перебувають у доступі всім учасникам процесу розслідування (правоохоронцям, судам, МКС, неурядовим організаціям тощо). Крім того, результатом міжнародної взаємодії є створення Міжнародного центру з переслідування за злочин агресії проти України, який працює для підтримки та вдосконалення розслідувань злочинів агресії, є невід’ємною частиною наявної підтримки Євроюсту в межах діяльності ССГ щодо України¹²⁸;

– міжвідомча взаємодія (здійснюється шляхом обміну інформацією та проведенням заходів щодо розслідування воєнних злочинів). У зв’язку з документуванням воєнних злочинів органи досудового розслідування взаємодіють з: підрозділами ДСНС, представниками Збройних Сил України, саперами та воєнізованими формуваннями територіальної оборони Збройних Сил України, органами місцевого самоврядування, експертами та спеціалістами з питань застосування ракетних військ, артилерії та військової авіації (запрошуються від відповідних військових частин чи органів військового управління за необхідності визначення ймовірних напрямків обстрілів, які призвели до загибелі чи поранення осіб та/або пошкодження (знищення)

---

¹²⁷ Офіс прокурора МКС приєднався до спільної слідчої групи України, Литви та Польщі щодо розслідування злочинів РФ // Офіс Генерального прокурора : офіц. сайт. 25.04.2022. URL: <https://www.gp.gov.ua/ua/posts/ofis-prokurora-mks-prijednavsya-do-spilnoyi-slidcoyi-grupi-ukrayini-litvi-ta-polshhi-shhodo-rozsliduvannya-zlociniv-rf>.

¹²⁸ Резнікова А. Робота спільної робочої групи в процесі документування злочинів РФ: воєнний досвід України // Just talk : сайт. 02.06.2023. URL: <https://justtalk.com.ua/post/roбота-spilnoi-slidchoi-grupi-v-protsesi-dokumentuvannya-zlochiv-rf-voennij-dosvid-ukraini>.

об'єктів, і встановлення типів озброєння, яке використовувалося для здійснення обстрілів), слідчими СБУ, представниками ЗМІ та волонтерами). Крім того, відповідно до ч. 4 ст. 39 КПК України керівник органу досудового розслідування під час дії воєнного стану має право своєю вмотивованою постановою, погодженою з керівниками відповідних органів досудового розслідування, створювати міжвідомчі слідчі групи та визначати у їх складі старшого слідчого, який керуватиме діями інших слідчих;

– внутрішньовідомча взаємодія (полягає у взаємодії слідчих з оперативними працівниками, інспекторами-криміналістами СОГ Національної поліції щодо документування воєнних злочинів тощо).

З метою взаємодії слідчих Національної поліції з іншими органами та підрозділами під час досудового розслідування кримінальних правопорушень в умовах воєнного стану, на підставі КПК України ¹²⁹ та розд. IV «Створення СОГ для досудового розслідування кримінальних правопорушень» Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні (далі – Інструкція) створюються такі види СОГ:

– спеціалізовані постійно діючі СОГ (створюються для організації розслідування тяжких та особливо тяжких, а також багатоепізодних злочинів; утворюються наказом начальника територіального органу, підрозділу поліції, погодженим з керівником органу досудового розслідування) (п. 6 розд. IV Інструкції);

– СОГ при Головному управлінні Національної поліції (створюються для досудового розслідування кримінальних правопорушень, учинених на території декількох районів області (міста) наказом начальника ГУНП, погодженим з начальником слідчого управління ГУНП) (п. 7 розд. IV Інструкції);

– міжрегіональні СОГ (створюються для досудового розслідування кримінальних правопорушень, учинених на території декількох областей (регіонів) наказом Голови Національної поліції України або його заступником – начальником Головного слідчого управління) (п. 8 розд. IV Інструкції);

---

¹²⁹ Інструкція з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні : затв. наказом МВС України від 07.07.2017 № 575 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0937-17>.

– міжвідомчі СОГ (складаються зі слідчих різних органів досудового розслідування згідно з ч. 4 ст. 39 КПК України)¹³⁰.

З метою швидкого, повного та неупередженого досудового розслідування кримінальних правопорушень в умовах воєнного стану та взаємодії слідчих Національної поліції з іншими органами та підрозділами під час документування воєнних злочинів, з урахуванням розроблених рекомендацій Тренінговим центром прокурорів України¹³¹, створюються СОГ для проведення оглядів та документування (фіксації) пошкоджень об'єктів цивільної інфраструктури та СОГ для проведення оглядів трупів загиблих осіб в умовах воєнного стану.

ВАЖЛИВО! До складу СОГ, створених для проведення оглядів трупів загиблих осіб залучаються: прокурор, слідчі (не менше трьох працівників), інспектор-криміналіст (вилучення речових доказів, їх упакування та фотофіксація), працівник оперативного підрозділу (встановлення очевидців та свідків вбивства особи (осіб), даних про рідних та близьких особи, труп якої виявлено), працівник вибухотехнічної служби (проведення заходів з розмінування та перевірки на вибухобезпечність місця виявлення трупу), судово-медичний експерт чи лікар, якщо неможливо залучити судово-медичного експерта, співробітники моргу або волонтери, які доставлятимуть трупи оглянутих осіб, особи (волонтери), які проводитимуть роботи із розкопування могил (масових захоронень), працівники кінологічної служби. Орієнтовний склад СОГ, створених для проведення оглядів та документування (фіксації) пошкоджень об'єктів цивільної інфраструктури: слідчі (не менше трьох працівників), спеціаліст-криміналіст (вилучення речових доказів, їх упакування та фотофіксація), працівник оперативного підрозділу (встановлення потерпілих, очевидців та свідків знищення/пошкодження рухомих та нерухомих об'єктів, проведення їх опитування/допитів; установа місць, з яких вівся обстріл об'єкта огляду), працівник вибухотехнічної служби (проведення заходів з розмінування та перевірки на вибухобезпечність місця (об'єкта) огляду), як спеціаліст-фахівець з оцінювання вартості майна (встановлення орієнтовної вартості пошкодженого/знищеного майна), працівники кінологічної служби.

Окрім взаємодії між учасниками СОГ під час проведення слідчих (розшукових) дій, у зв'язку з документуванням воєнних злочинів на

---

¹³⁰ Там само.

¹³¹ Інформаційні довідки з міжнародного гуманітарного права // Тренінговий центр прокурорів України : сайт. URL: <https://ptcu.gp.gov.ua/uk/zcentr-znan/informacziyni-dovidky-z-mizhnarodnogo-gumanitarnogo-prava/>.

підставі: положень КПК України, Порядку спільних дій Національної поліції України, Державної служби України з надзвичайних ситуацій та Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України під час проведення огляду місця пожежі, виявлення, припинення, попередження та розслідування кримінальних правопорушень та інших подій, пов'язаних з пожежами, Порядку взаємодії між органами та підрозділами Національної поліції України, закладами охорони здоров'я та органами прокуратури України при встановленні факту смерті людини під час воєнного стану на території України, органи досудового розслідування взаємодіють з:

- підрозділами ДСНС щодо організації пожежогасіння, забезпечення та розмінування території;

- із представниками Збройних Сил України та/або воєнізованими формуваннями територіальної оборони Збройних Сил України для спільної роботи щодо виявлення диверсійних груп, трупів загиблих військовослужбовців РФ, воєнної техніки окупантів, а також для швидкого відновлення боєприпасів саперами ЗСУ, які також залучаються для розмінування;

- органами місцевого самоврядування щодо організації та централізації дій;

- експертами та спеціалістами з метою забезпечення максимальної фіксації наслідків руйнувань рухомих та нерухомих об'єктів, місцевості; задля подальшого встановлення завданих збитків; виявлення та вилучення предметів (залишків зброї та боєприпасів), які призвели до руйнувань, їх безпечно переміщення до визначених місцевою владою місць для зберігання (для перевезення таких речових доказів, зокрема й габаритних, учасники огляду забезпечуються відповідним спецтранспортом). Органи досудового розслідування з метою документування воєнних злочинів залучають та взаємодіють зі значною кількістю спеціалістів, які володіють відповідними різноманітними спеціальними знаннями, уміннями та навичками. Однак на практиці виникає питання щодо недостатньої кількості необхідних спеціалістів, у зв'язку з чим здійснюється відрядження спеціалістів з інших регіонів України для документування воєнних злочинів як на деокупованих територіях, так і в районах масових влучань та бойових дій¹³²;

---

¹³² Піддубна А. В. Взаємодія учасників кримінального провадження в умовах воєнного стану // Актуальні питання досудового розслідування : зб. матеріалів круглого столу (м. Кривий Ріг, 28 квіт. 2023 р.). Кривий Ріг : КННІ ДонДУВС, 2023. С. 26–28.

- слідчими СБУ;
- представниками ЗМІ та волонтерами тощо.

До основних форм взаємодії учасників кримінального провадження під час досудового розслідування воєнних злочинів слід віднести: міжнародну, міжвідомчу та внутрішньовідомчу взаємодію. З метою взаємодії слідчих Національної поліції з іншими органами та підрозділами під час досудового розслідування кримінальних правопорушень в умовах воєнного стану створюються: спеціалізовані постійно діючі СОГ, СОГ при Головних управліннях Національної поліції, міжрегіональні та міжвідомчі СОГ, а також СОГ для проведення оглядів та документування (фіксації) пошкоджень об'єктів цивільної інфраструктури та СОГ для проведення оглядів трупів загиблих осіб в умовах воєнного стану.

7.2. СТВОРЕННЯ І ДІЯЛЬНІСТЬ СПІЛЬНИХ СЛІДЧИХ ГРУП ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ

З метою прискорення взаємодії у межах міжнародного співробітництва для проведення досудового розслідування обставин кримінальних правопорушень, вчинених на територіях декількох держав, або якщо порушуються інтереси цих держав, створюються та працюють спільні слідчі групи, передбачені Європейською конвенцією про взаємну допомогу у кримінальних справах, КПК України, Інструкцією з організації діяльності слідчих підрозділів Національної поліції України тощо.

Спільна слідча група – це міжнародна група, створена за взаємною згодою компетентних органів двох або більше держав для проведення кримінальних розслідувань в одній або декількох державах, що створюють таку групу з певною метою і на певний період¹³³. ССГ є специфічною формою міжнародно-правової допомоги в кримінальних провадженнях і міжнародної підтримки України в період воєнного стану.

Положення ст. 20 Другого додаткового протоколу до Європейської конвенції про взаємну допомогу у кримінальних справах¹³⁴ вказують,

---

¹³³ Красноборова М. П. Кадрове забезпечення спільних слідчих груп, створених у межах міжнародного співробітництва під час кримінального провадження. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2019. Вип. 5, т. 2. С. 130–134.

¹³⁴ Другий додатковий протокол до Європейської конвенції про взаємну допомогу у кримінальних справах : від 08.11.2001 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_518.

що укладення угоди про створення конкретної ССГ ініціюється шляхом направлення відповідного запиту про створення такої групи однією із зацікавлених держав. У запиті про створення ССГ, окрім традиційних для клопотання про міжнародну правову допомогу відомостей про назву органу, який звертається із проханням, предмет і причину прохання, відомостей про особу і її громадянство, дані про правопорушення і стислий виклад фактів, повинні міститися пропозиції стосовно складу групи.

За чинним КПК України порядок створення ССГ унормовано ст. 571. Додамо, що склад ССГ визначається в угоді про створення спільної слідчої групи, тобто в письмовому договорі між двома або більше країнами чи уповноваженими інституціями, на основі якого в подальшому функціонуватиме відповідна ССГ. Крім того, кожна сторона угоди про створення ССГ призначає таких осіб:

1) керівника чи керівників спільної слідчої групи, відповідальних, зокрема, за нагляд за діяльністю спільної слідчої групи, коли вона здійснює свою діяльність на території відповідної держави;

2) членів спільної слідчої групи, якими переважно є представники правоохоронних органів, що здійснюватимуть слідчі дії та оперативні заходи, а також прокурори та слідчі судді.

До особливостей діяльності ССГ та її членів належать:

1) діяльність ССГ проводиться відповідно до законодавства держави, в якій вона працює, та під наглядом керівника ССГ, призначеного цією державою;

2) відряджені члени групи мають право бути присутніми під час розслідування, якщо тільки керівник ССГ держави перебування не вирішить інакше за наявності на те підстав;

3) керівником ССГ може бути доручено відрядженим членам здійснювати слідчі (розшукові) заходи за згодою держави, де діє ССГ, та держави, яка їх відрядила;

4) відряджені члени мають право ділитися зі ССГ інформацією, наявною у держави, яка їх відрядила. В разі виникнення підстав вони можуть ініціювати розслідування у державі перебування відповідно до умов, передбачених її національним законодавством¹³⁵;

5) якщо при зверненні за допомогою в іноземній державі необхідно виконати процесуальну дію, для проведення якої в Україні

---

¹³⁵Красноборова М. П. Кадрове забезпечення спільних слідчих груп, створених у межах міжнародного співробітництва під час кримінального провадження. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2019. Вип. 5, т. 2. С. 130–134.

потрібен дозвіл прокурора або суду, така процесуальна дія потребує надання відповідного дозволу прокурором або судом у порядку, встановленому КПК України, лише у разі, якщо це передбачено міжнародним договором або є обов'язковою умовою надання такого виду допомоги за законодавством запитуваної сторони. При цьому строк дії такого дозволу не обмежується, а належно засвідчена копія дозволу долучається до матеріалів запити.

ССГ створюється між компетентними органами принаймні двох держав. На практиці, як вище зазначалося, не рідкість, коли ССГ створюється між більшою кількістю сторін, що зумовлюється полегшенням обміну інформацією та доказами. Слідчі (розшукові) та інші процесуальні дії виконуються членами ССГ тієї держави, на території якої вони проводяться. Члени ССГ безпосередньо взаємодіють між собою, узгоджують основні напрями досудового розслідування, проведення процесуальних дій, обмінюються отриманою інформацією. Координацію їх діяльності здійснює ініціатор створення ССГ або один з її членів. Так, запит до МКС про порушення справи проти РФ наша держава подала 26 лютого 2022 р., а широке розслідування та збір доказів злочинів РФ на території нашої держави розпочалося Офісом прокурора МКС у березні 2022 р., після звернення 43 країн – учасниць Римського статуту на фоні повномасштабного вторгнення РФ в Україну¹³⁶.

Взаємодія у формі ССГ існує як частина міждержавних відносин у галузі міжнародного співробітництва. Так, досудове розслідування щодо воєнних злочинів, вчинюваних на території України державою-агресором здійснюється ССГ за участю Офісу прокурора МКС шляхом взаємодії 27 країн – членів ЄС, 10 інших країн-учасниць (Литви, Польщі, Латвії, Естонії, Словаччини та ін.) та Європейської організації з питань юстиції¹³⁷, яка забезпечує широку оперативну, аналітичну, правову та фінансову допомогу учасникам групи, підтримує координацію та співпрацю між усіма національними органами досудового розслідування.

---

¹³⁶ Міжнародний кримінальний суд – шлях до Гааги та репарацій. Дорогий погляд на світ // LB.ua : сайт. 26.08.2022. URL: https://lb.ua/blog/olena_moshenets/527492_mizhnarodniy_kriminalniy_sud-shlyah.html.

¹³⁷ Офіс прокурора МКС приєднався до спільної слідчої групи України, Литви та Польщі щодо розслідування злочинів РФ // Офіс Генерального прокурора : офіц. сайт. 25.04.2022. URL: <https://www.gp.gov.ua/ua/posts/ofis-prokurora-mks-prijednavsya-do-spilnoyi-slidcoyi-grupi-ukrayini-litvi-ta-polshhi-shhodo-rozsliduvannya-zlociniv-rf>.

Європейський Союз також підтримав розслідування, розпочате прокурором МКС, і вже 25 квітня 2022 р. агентство Євроюст і МКС домовилися об'єднати зусилля в роботі Спільної слідчої групи ЄС з метою надання цілеспрямованої підтримки Офісу прокурора МКС щодо подальшого розширення інфраструктури зберігання та обробки даних, а також розбудови додаткових аналітичних та криміналістичних спроможностей для дослідження нових типів доказів, зокрема цифрових. Єврокомісія ініціювала розширення мандату Євроюсту щодо розслідування воєнних злочинів в Україні, саме це дозволить європейським фахівцям брати активну участь у розслідуванні воєнних злочинів, скоєних на території України під час повномасштабного російського вторгнення, а також у накопиченні доказової бази, обробки бази даних, включаючи відео- й аудіозаписи, супутникові знімки, обміну цими даними з національними та міжнародними органами, а також органами влади України із суворим дотриманням заходів захисту даних¹³⁸.

Отже, під взаємодією ССГ розуміють засновану на національному та міжнародному законодавстві колективну діяльність, що передбачає координацію, узгодження й ефективне використання правових заходів і сил слідчих, зумовлену їх компетенцією, яка здійснюється на стадії досудового розслідування і спрямована на розкриття, розслідування та попередження злочинів¹³⁹. Створення та організація діяльності ССГ відбуваються у чіткій відповідності з міжнародними договорами та національним кримінальним процесуальним законом. Зміст взаємодії полягає в поєднанні зусиль різних служб у виявленні та досудовому розслідуванні воєнних злочинів, узгодженості дій за умови дотримання законності та самостійному виконанні кожним із учасників поставлених завдань. Так, у кожній з держав-сторін триває власне національне розслідування агресії РФ в Україні, одночасно сторони та учасники ССГ координують свої дії, разом планують слідчі стратегії, а також оперативно та безпечно обмінюються інформацією та доказами¹⁴⁰.

---

¹³⁸ Міжнародний кримінальний суд (МКС) долучився до розслідування воєнних злочинів в Україні // Укрінформ : сайт. 25.04.2022. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-polytics/3467098-miznarodnij-kriminalnij-sud-dolucivsa-do-rozsliduvanna-voennih-zlociniv-rf-v-ukraini.html>.

¹³⁹ Конограй Н. *Форми взаємодії спільних слідчих груп у міжнародному співробітництві під час кримінального провадження. Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. 2015. № 2. С. 56–65.

¹⁴⁰ Офіс прокурора МКС приєднався до спільної слідчої групи України, Литви та Польщі щодо розслідування злочинів РФ // Офіс Генерального

Розширення повноважень МКС щодо самостійного проведення слідчих та процесуальних дій на території України за погодженням з Генеральним прокурором; забезпечення процесу реалізації вердиктів та інших рішень МКС Міністерством юстиції України та надання міжнародному правовому органу всієї необхідної правової допомоги свідчать про розвиток тісної взаємодії та співпраці з міжнародними інституціями, такими як МКС, та союзниками України щодо проведення швидкого, повного, неупередженого розслідування, судового розгляду та притягнення винних осіб за вчинення воєнних злочинів на території України.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Визначте правову основу організації взаємодії учасників кримінального провадження під час досудового розслідування воєнних злочинів.
2. Вкажіть, які міжнародні договори, ратифіковані Україною, регламентують питання міжнародного співробітництва під час кримінального провадження при розслідуванні воєнних злочинів.
3. Розкрийте значення поняття «воєнні злочини».
4. Визначте форми взаємодії учасників кримінального провадження під час досудового розслідування воєнних злочинів.
5. Охарактеризуйте види та орієнтовний склад СОГ Національної поліції, що створюються для документування воєнних злочинів.
6. Назвіть органи та підрозділи, з якими взаємодіють органи досудового розслідування під час документування воєнних злочинів.
7. Дайте визначення спільної слідчої групи.
8. Визначте порядок створення ССГ.
9. Розкрийте особливості діяльності ССГ.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Алгоритм дій слідчо-оперативних груп Національної поліції на звільнених від окупації територіях з документування воєнних

прокурора : офіц. сайт. 25.04.2022. URL: <https://www.gp.gov.ua/ua/posts/ofis-prokurora-mks-prijednavsya-do-spilnoyi-slidcoyi-grupi-ukrayini-litvi-ta-polshhi-shhodo-rozsliduvannya-zlociniv-rf>.

злочинів (на прикладі звільнених територій Київської області). – Київ : Голов. слідче управління Нац. поліції України, 2022. – 14 с.

2. Інструкція з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні : затв. наказом МВС України від 07.07.2017 № 575 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0937-17>.

3. Інструкція з організації діяльності слідчих підрозділів Національної поліції України : затв. наказом МВС України від 06.07.2017 № 570 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0919-17>.

4. Каталог тренінгових програм для прокурорів (перше півріччя 2023 року) : затв. наказом директора Тренінг. центру прокурорів України від 09.12.2022 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ptcu.gp.gov.ua/files/Catalog_Prokuroram_I-2023.pdf.

5. Керівництво з базових стандартів розслідування для документування міжнародних злочинів в Україні / Global Rights Compliance. – Травень 2023. – 552 с.

6. Конограй Н. Форми взаємодії спільних слідчих груп у міжнародному співробітництві під час кримінального провадження / Н. Конограй // Науковий часопис Національної академії прокуратури України. – 2015. – № 2. – С. 56–65.

7. Красноборова М. П. Кадрове забезпечення спільних слідчих груп, створених у межах міжнародного співробітництва під час кримінального провадження / М. П. Красноборова // Науковий вісник публічного та приватного права. – 2019. – Вип. 5, т. 2. – С. 130–134. – DOI: <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2019.5-2.24>.

8. Навроцька В. Взаємодія Міжнародного кримінального суду та внутрішньодержавних правоохоронних органів щодо розслідування фактів агресії Російської Федерації проти України / В. Навроцька // Knowledge, Education, Law, Management. – 2022. – No. 2 (46). – Pp. 268–276. – DOI: <https://doi.org/10.51647/kelm.2022.2.41>.

9. Піддубна А. В. Взаємодія учасників кримінального провадження в умовах воєнного стану / А. В. Піддубна // Актуальні питання досудового розслідування : зб. матеріалів круг. столу (м. Кривий Ріг, 28 квіт. 2023 р.). – Кривий Ріг : КННІ ДонДУВС, 2023. – 152 с.

10. Піддубна А. В. Організаційно-правові аспекти взаємодії слідчого з органами та підрозділами в умовах воєнного стану / А. В. Піддубна // Кримінальне судочинство: права людини під час дії надзвичайного або

воєнного стану : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 18 листопаду 2022 р.) / МВС України, Нац. акад. внутр. справ. – Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2022. – 269 с.

11. Про затвердження Інструкції про порядок здійснення міжнародного співробітництва з питань взаємної правової допомоги, видачі правопорушників (екстрадиції), передачі (прийняття) засуджених осіб, виконання вироків та інших питань міжнародного судового співробітництва у кримінальному провадженні під час судового провадження : наказ М-ва юстиції України від 19.08.2019 № 2599/5 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0956-19>.

12. Про затвердження Порядку взаємодії між органами та підрозділами Національної поліції України, закладами охорони здоров'я та органами прокуратури України при встановленні факту смерті людини під час воєнного стану на території України : наказ МВС України, МОЗ України, Офісу Ген. прокурора України від 09.03.2022 № 177/450/46 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0317-22>.

13. Про затвердження Порядку спільних дій Національної поліції України, Державної служби України з надзвичайних ситуацій та Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України під час проведення огляду місця пожежі, виявлення, припинення, попередження та розслідування кримінальних правопорушень та інших подій, пов'язаних з пожежами : наказ МВС від 24.07.2017 № 621 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0998-17>.

14. Репецький В. М. Поняття та ознаки воєнних злочинів / В. М. Репецький, В. М. Лисик // Альманах міжнародного права. – 2009. – Вип. 1. – С. 120–125.

15. Римський статут Міжнародного Кримінального Суду : від 17.07.1998 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588.

16. Стандарти розслідування воєнних злочинів. Загальна частина : метод. рек. / М. І. Пашковський, С. М. Атаманчук, Крапивін Є. О. та ін. – Київ, 2023. – 112 с.

ПРЕДМЕТНИЙ ПОКАЖЧИК

- Взаємодія під час проведення досудового розслідування** 19
- Взаємодія при зупиненні досудового розслідування 68
- Взаємодія слідчого з експертом та спеціалістом у кримінальному провадженні 124
- Взаємодія слідчого, дізнавача та оперативних підрозділів у кримінальному провадженні 67
- Виконання працівниками оперативного підрозділу письмових доручень 68
- Вилучення транспортного засобу 50
- Відбирання біологічних зразків 118
- Відносність доказів 96
- Відомчий рівень взаємодії 26
- Вільні зразки 118
- Вказівки прокурора 129
- Вторинна легалізація результатів ОРД 95

- Допустимість 96

- Експериментальні зразки 118
- Експерт 105
- Експертна служба МВС України 111
- Епізодична взаємодія 27

- Завдання оперативно-розшукової діяльності 91
- Загальні засади взаємодії 21

- Локальний рівень взаємодії 25

- Міжвідомчий рівень взаємодії 25
- Міжнародний рівень взаємодії 25
- Міжрегіональна СОГ 44

- Належність доказів 95
- Непроцесуальна взаємодія 28
- Нестандартні експертизи 117

Письмове доручення 78
Правове регулювання 25
Процесуальна взаємодія 28

Слідча група 35
Слідчо-оперативна група 35
СОГ ГУНП 44
Спеціалізована постійно діюча СОГ 44
Спеціалізовані пересувні лабораторії 113
Спеціаліст 109
Спеціальні засади взаємодії 23
Стандартні експертизи 117
Створення СОГ для досудового розслідування кримінальних правопорушень 44
Стратегічний напрям взаємодії 24
Судова експертиза 116

Тактичний напрям взаємодії 24
Територіальний рівень взаємодії 25
Терміни проведення судових експертиз 120
Тривала взаємодія 28

Умовно-вільні зразки 118

Форми взаємодії 29

Центральний рівень взаємодії 25

В40 **Взаємодія** учасників кримінального провадження під час досудового розслідування: правові аспекти та основні форми : навч. посіб. / кол. авт. ; за заг. ред. В. В. Сокурєнка ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. – Вид. 3-тє, допов. і перероб. – Харків : ХНУВС, 2024. – 208 с.

ISBN 978-966-610-281-5

У навчальному посібнику висвітлено актуальні питання організації взаємодії учасників кримінального провадження під час досудового розслідування, зокрема слідчого з оперативними підрозділами, експертом, спеціалістом, прокурором. Розглянуто теоретичні підходи до поняття «взаємодія», надано класифікацію видів і форм взаємодії, розкрито проблемні теоретичні та прикладні питання взаємодії під час застосування заходів забезпечення кримінального провадження.

Розраховано на курсантів, слухачів, студентів, ад'юнктів, аспірантів, викладачів, науковців закладів вищої освіти, працівників органів досудового розслідування та інших підрозділів Національної поліції України, прокуратури.

УДК 343.1(477)

Навчальне видання

ТАРАСЕНКО Олександр Сергійович
ГЕРАСИМЧУК Руслан Володимирович
ШЕВЧИШЕН Артем Вікторович
АБЛАМСЬКИЙ Сергій Євгенович
РОМАНЮК Віталій Володимирович
ФОМІНА Тетяна Григорівна та ін.

ВЗАЄМОДІЯ УЧАСНИКІВ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ: ПРАВОВІ АСПЕКТИ ТА ОСНОВНІ ФОРМИ

Навчальний посібник

Редагування: *О. М. Нещєретна*
Коригування списків літератури: *С. С. Тарасова*
Комп'ютерне верстання: *А. О. Зозуля*

Підпис. до друку 08.05.2024. Формат 60x84/16.

Ум. друк. арк. 12,13. Обл.-вид. арк. 11,61.

Тираж 100 пр. Зам. № 2024-1

Видавець і виготовлювач –

Харківський національний університет внутрішніх справ,
просп. Льва Ландау, 27, м. Харків, 61080.

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3087 від 22.01.2008